

T.C.
BAŐBAKANLIK
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı
Yayın Nu: 72

OSMANLI BELGELERİNDE

KAZAN

ANKARA 2005

Proje Yöneticisi

Doç. Dr. Yusuf SARINAY
Devlet Arşivleri Genel Müdürü

Proje Sorumluları

Doç. Dr. Mustafa BUDAK
Genel Müdür Yardımcısı

Dr. Önder BAYIR
Osmanlı Arşivi Daire Başkanı

Dr. Ahmet Zeki İZGÖER
Yayın İşleri Koordinatörü

Yayına Hazırlayanlar

Kemal GURULKAN

Dr. Raşit GÜNDOĞDU

Dr. Mustafa KÜÇÜK

Yusuf İhsan GENÇ

İndeks

Seher DİLBER

Harita

Ahmet ÖZKILINÇ

Mizanpaj

Vahdettin ATİK

Baskıya Hazırlayanlar

Murat ŞENER

Salih DUTOĞLU

ISBN

ISBN

**OSMANLI BELGELERİNDE
KAZAN**

ÖNSÖZ

Avrupa ile Asya arasında geçiş kapılarından biri hükmünde olan Orta İdil bölgesi, çok eski çağlardan beri Türklerin yerleşim bölgesi olmuştur. M.S. V. yüzyılda devletlerini kuran Bulgar Türkleri'nin merkezi olan Kazan'ın da içinde bulunduğu bu saha ekonomik, etnik ve stratejik bakımdan devlet kurmak için çok müsait bir bölge olduğundan Kazan Hanlığı'nın kurucusu Uluğ Muhammed Han tarafından devlet merkezi olarak seçilmiştir.

Kazan Hanlığı'nı; batı ve kuzey sınırları ile Rusya, doğusunda Sibir Hanlığı, güneyinde Nogay Ordası, Aşağı İdil'de ise Ejderhan Hanlığı çevrelemekte idi.

1437 yılında kurulan Kazan Hanlığı kısa süre içinde Moskova Rusyası'ndan vergi alacak kadar güçlenmiş, fakat kısa sürede gerek hanlık içindeki istikrarsızlıklar ve gerekse Moskova Rusyası'nın gelişme imkânı bulmasıyla 1552 yılında Rusların egemenliği altına girmiştir.

Kazan Hanlığı coğrafî konumu, yer altı ve yer üstü zenginlikleri, topraklarının verimli ve ticarî münasebetler için çok uygun olmasına karşılık savunma imkânlarından oldukça yoksun bir durumda kalmıştır.

Devrin en güçlü devletlerinden biri olan Osmanlı Devleti ise bölge hanlıklarından gelen yardım isteklerine cevap vermek ve rakibi İran'a arkadan sarmak suretiyle üstünlük sağlamak amacıyla gerçekleştirdiği I. Ejderhan Seferi (1569) başarısızlıkla neticelenince beklenen sonucu sağlayamadan birliklerini geri çekmiş, yalnızca gelişmekte olan Rusya'ya karşı bölgeyle ilgilendiğini hissettirmekle yetinmiştir.

Kazan'ın ardından 1556 yılında Ejderhan Hanlığı'nı hakimiyeti altına alan Rusya nihayet Hazar Denizi'ne ulaşmıştır. Osmanlı Devleti, yıkılışına

kadar dış politikada karşılaştığı tüm sorunlarda karşısında ya doğrudan doğruya ya da el altından desteklediği unsurlarla hep Rusya'yı bulmuştur.

Osmanlı Devleti ile Kazan Türkleri arasındaki münasebetler Kazan'ın Rus egemenliğine girmesiyle sona ermemiştir. Osmanlı Devleti, Rus baskısı sebebiyle yurtlarını terk etmek durumunda kalan Kazan Türkleri'ne elindeki imkânları seferber ederek kucak açmış, karşılaştıkları her türlü problemi devletin şanına yakışır şekilde çözüme yoluna gitmiştir. Kazan Türkleri de tarihte kendilerine yeterli askerî ve siyasî desteği verememiş olmasına karşılık I. Dünya Savaşı sonunda İstanbul ve Boğazların işgali düşüncesine şiddetle karşı çıkarak Türkiye ile aralarındaki dinî ve ırkî bağlarının önemine dikkat çekmişlerdir.

Kazan Türkleri, 365 yıl süren Rus esaretine rağmen millet olma şuurunu kaybetmemiş bir topluluktur. Bu bilinç çerçevesinde, Osmanlı Devleti'nde Genç Osmanlılar'ın yürütmüş oldukları hürriyet hareketlerini yakından takip etmişlerdir. Yusuf Akçura gibi Kazanlı aydınlar vasıtasıyla da Türkiye Cumhuriyeti'nin temel düşüncelerinin gelişmesi hususunda büyük hizmetlerde bulunmuşlardır.

Kazan Türkleri ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkileri Osmanlı Arşivi belgeleri ışığında aydınlatma düşüncesi ile hazırlanmış olduğumuz bu çalışmadaki belgeler şu konularda gruplandırılmıştır:

Diplomatik, askerî ve siyasî ilişkilerin boyutları,

Kazan Muhacirleri'nin iskânı ve karşılaşılan problemlerin çözümü için Osmanlı Devleti tarafından alınan önlemler,

Eğitim için Osmanlı Devleti'ne gelmiş olan Kazanlıların durumları, kendilerine yapılan yardımlar, karşılaştıkları sorunların çözümleri,

Osmanlı topraklarına yerleşen Kazanlılara verilen görevler, nişan ve berat gibi muhtelif belgelerle yapılan taltifler, çeşitli görevlere atamalar.

Osmanlı Belgelerinde Kazan isimli bu çalışmayı oluşturan 109 konu başlığı altındaki 240 belgenin transkripsiyon metinlerinin ardından; belge

fotokopileri ile fotoğraf ve haritalara da yer verilmiştir. Ayrıca bir de analitik indeks ilâve edilmiştir.

Kazan şehrinin kuruluşunun 1000'inci yılına armağan ettiğimiz bu çalışmada emeği geçen Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı çalışanlarına teşekkür eder, eserin ilgililere faydalı olmasını dilerim.

Doç. Dr. Yusuf SARINAY
Devlet Arşivleri Genel Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	IX
KISALTMALAR	XXI

I. BÖLÜM

BELGELERİN TRANSKRİPSİYONLARI

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
-----	-----------------	-------

DİPLOMASİ, SİYASET VE ASKERİYE

- 1 Hacı ve tüccarların gidecekleri yerlere huzur içinde gidebilmeleri için Harzem Hanı'nın Kazan ve Ejderhan'ın fethedilmesi talebinde bulunduğu / Söz konusu bölgelerin elde edilmesinin Osmanlı Devleti tarafından da önemsenmesi sebebiyle Kazan Hanı'nın bu konuda ne gibi hazırlıkta bulunduğu bildirilmesi 5
- 2 Ejderhan'a yardım için gönderilen askerlere serdar tayin olunacak Kefe Sancak Beyi Kasım Bey'in ordu ile gelecek olan Tatar as-

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
	kerlerine teçhizat temin edip başlarına kendi kethüdasını ataması gerektiği	6
3	Rusya ile yapılan savaşta düşmanın perişan edildiği / Hacı Tarhan ve Kazan'ın verilmesi şartıyla barış yapmayı kabul ettiklerine dair Rusların göndermiş oldukları mektubun alındığı / Düşmana karşı zaferlerin devam edeceği ümidinin taşındığı	7
4	Osmanlı Devleti'ne karşı dostluk ve bağlılık içerisinde olduğuna dair Elçi Andrey Kuzmenski ile gönderilen nâmenin alındığı / Rusya'nın Osmanlı Devleti ile söz konusu dostluğunu sürdürmesi için Kazan Kalesi'ni Kırım Hanı Devlet Giray Han'a teslim etmesi gerektiği.....	8
5	Kazan ve Hacı Tarhan üzerine sefer düzenlenmesine karar verildiği / Rusya elçisinin sefer sona erinceye kadar Menküb Kalesi'nde tutulmasına ilişkin gönderilen mektubun alındığı / Seferden vazgeçmenin yerinde olmayacağı	10
6	Rusya'nın Müslüman halk ile olan ilişkilerini günü birlik kararlarla halkın mezhep, âdet ve alışkanlıklarını dikkate almadan yürüttüklerinden ötürü Ruslaştırma politikasının yanlış olduğu	11
7	Rusya Müslümanları'nın seçecekleri din adamlarına Rusça bilme ve Rus mekteplerinden diploma alma şartını getiren imparatorluk emrinin uygulanmaya başlanacağı	16
8	Rusya'da yaşayan Müslüman halkın nüfus miktarı / Kazan, Samara vb. bölge halklarının müftülerini seçtikleri / XV. yüzyılda Tatar hanlarından Mengli Giray Han tarafından Bahçesaray şehrinde Zincirli Medrese inşa edildiği	20
9	Rusya Büyükelçiliği Başkâtibi Abdülbaki Bey'in ifadesine göre Rusya Müslümanları'nın dinî hayatlarını güçlkle yaşadıkları	21
10	Kazan halkının Rus hükümdarlarından İvan Grovizni ve II. Katerina'dan beri baskı altında tutuldukları / Çocuklarına ilkokulu Rus mekteplerinde okuma şartı getirilen Kazan halkının yaşadıkları güçlüklerin giderilmesi için Rus resmî makamlarına yaptıkları başvuruların sonuç vermediği	24

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
11	Rusya'nın en zenginlerinden olan Prens Boseryof'un Kazan ve Deşt-i Kıpçak İslâm hükümdarları sülâlesinden olduğu.....	29
12	Kazan Vilâyeti'nde Müslüman halk arasında yapılan nüfus sayımı sırasında çıkan karışıklıkları gidermek için Rus askerî birliğinin bölgeye sevk edildiği.....	30
13	Kazan halkından bir grubun Osmanlı topraklarına göç etmek üzere Batum'dan Rizeli Hasan Reis'in filikasına gizlice bindikleri sırada Rus karakollarından açılan ateş sonucu bir kısmının ölüp yaralananların ise tedavilerinin yapıldığı.....	31
14	Kazan ve Kafkasya'da dağıtılan bir beyannâmede; bölge Müslümanlarının Ermenilere karşı besledikleri düşmanca duyguların üzücü bir takım karışıklıkların ortaya çıkmasına sebep olacağı ifade edildiği.....	32
15	Yaruslav, Kazan ve Sibirya'nın Topulsuk ve Transbaykal Vilâyetlerinde birçok kimsenin koleraya yakalanarak vefat ettikleri	35
16	Kazan Müslümanları'nın arzusu dışında Rus Hükümetince kurulmuş olan Müslüman İşleri Komiserliği'nin kaldırılarak yerine Müslüman halk tarafından seçilecek bir görevlinin tayini ile kapatılan "Millî İdare" teşkilatlarının yeniden açılması hususunda Kazan Müftüsü Âlimcan Efendi ve eski Millî İdare Başkanı Sadri Maksudî Efendi'nin Osmanlı Büyükelçiliği'nden yardım talebinde buldukları	36
17	Sadri Maksudî'nin Kadetler Toplantısı'nda yaptığı konuşmada İstanbul ve Boğazlar'ın işgali düşüncesini protesto ettiği	36
18	Kazan'da toplanan "Umum Rusya Müslümanları İkinci Konferansı"nda konuşan Ahmed Bey Salihof'un Meclis-i Müessisân seçimlerinde ne şekilde hareket edilmesi gerektiği hakkındaki açıklamaları.....	43
19	Moskova'da toplanan Müslüman Konferansı'nın incelemeler yapmak üzere Kafkasya'ya gönderdiği heyetin kurtarıcı gibi karşılandığı.....	44

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
20	Kazan şehrinde toplanan "Ulema, Askerî ve Umum Rusya Müslümanları Konferansları"nda medenî ve millî Müslüman istiklâlinin bir an önce hayata geçirilmesi hakkında kararlar alındığı. ...	49
21	Rusya'da yaşanan kıtlık sebebiyle Amerika'dan gönderilen yardımların bölgeye ulaşmaya başladığı / Kazan'da toplanan Müslüman Uleması Umum Kongresi'nin bütün Rusya Müslümanları'nı birleştirme kararı aldığı.....	52
22	Kazan'da akdedilen Ulema Konferansı'nda İngiltere, Fransa ve İtalya Hükümetlerinin Hilâfet makamı olarak Mekke ve Arabistan'ı ilan etmelerinin protesto edildiği / Moskova Müslüman Komitesi tarafından yapılan inceleme sonucunda Türk esirlerin kötü durumda oldukları.....	53
23	İstanbul'da bulunan Kazan ve Kırım hayır cemiyetlerinin I. Dünya Savaşı sebebiyle Rusya'dan göç eden Müslümanların tutuklanmalarını önlemek amacıyla Osmanlı Hükümeti'ne başvuruda buldukları.....	55
24	Bolşevikler ve onlara destek veren Çek Slavları'nın Yaroslav, Ufa ve Simbirsk şehirlerini işgal edip Kazan şehrini tehdit altında tuttıkları.....	56
25	Açlık çeken Ruslara Alman Kızılhaçı'nın yardım ettiği / Sefalet içindeki Müslümanlar için Rusya Şura Hükümeti'nin izniyle yardım toplandığı.....	62

MUHACİRLER VE İSKÂN

26	Kazan muhacirlerinden Muhammed'in Silistre'nin Mecidiye Kasabası'nda iskân edilmesinin uygun olacağı.....	69
27	Kazan muhacirlerinden Hoca Molla Musa ve beraberindeki hane halkının ihtiyaçlarının karşılanarak Şam'da iskân edilmeleri.....	71
28	Osmanlı Devleti'ne sığınmış olan Hamidullah'ın Kazan'daki aile fertlerinin de İstanbul'a göç etmelerine izin verilmesi isteği.....	71

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
29	İznik Gölü etrafındaki bataklıkın kurutularak göl kenarında kurulacak köylere Kazan muhacirlerinin iskân edilmesi.....	73
30	Kazan halkından Derviş Hasan ve eşi Sahibe Cemal'in Hicaz'a gidip orada ikamet etmek istedikleri	74
31	Kazan, Kırım, Dağıstan, Bulgaristan ve Bosna taraflarından gelen muhacirlerin bölge ve sayılarını bildiren defterler düzenlendiği / Cami, okul ve barakalarda barındırılan muhacirler için İplikhane Kışlası vb. bir bina tahsis edilmesi gerektiği	75
32	Orenburg halkından Abdullah'ın iflas edip Osmanlı Devleti'ne firar etmesi üzerine Rusya Büyükelçiliği tarafından yapılan iade talebine; nüfus cüzdanı alan ve vergilerini ödemekte olan bir kişinin Osmanlı tebaasından sayılacağı şeklinde cevap verildiği.....	80
33	İstanbul'a göç etmek üzere Rostof şehrine gelmiş oldukları haber alınan Tatar ailelerin uygun bölgelere yerleştirilmeleri	81
34	Ankara Vilâyeti'ne yerleştirilen Kazanlı muhacirlerin Hazine-i Hâssa'ya ait Akköprü'deki İkipınar köyünde iskân edilmelerini istedikleri.....	83
35	Eskişehir'e trenle gönderilmek üzere Haydarpaşa İstasyonu'na nakledilen Kazan ve Köstence muhacirlerinin gidecekleri yerlere sevk edildikleri.....	85
36	İstanbul'a gelerek taşraya sevk edilen ve aralarında Kazan'dan gelenlerin de bulunduğu muhacirlerin miktarını gösteren liste.....	86
37	Samara'dan Osmanlı topraklarına göç etmek isteyen Tatarların Ankara Vilâyeti'nde iskân edilmelerinin uygun olacağı	87
38	Samara'ya bağlı Bulma Sancağı halkı muhacirlerinin, Ankara veya boş arazi bulunan başka bir vilâyete yerleştirilmek üzere göç etmelerine izin verildiği	89
39	Ankara'ya gitmek üzere Eskişehir'e sevk olunan Kazan ve Rumeli muhacirlerinin arabayla nakillerinin güç olacağı anlaşıldığından, Eskişehir-Ankara arası tren taşıma ücretlerinin ödenerek sevklerinin gerçekleştirilmesi	92

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
40	Kazan muhacirlerinin Bursa'nın Atranos Kazası'na bağlı Gökçe- dağ Nahiyesi Çiçekliyayla mevkiinde iskân edildikleri; burada kurulan köyün padişahın ismine izafeten "Hamidiye" olarak isim- lendirildiği.....	93
41	İzmir'deki Hazine-i Hâssa çiftliklerinde ücretle çalıştırılan Tatar muhacirleri gibi Karinâbâd Kazası'ndan sevk edilen muhacirlerin de ziraat işlerinde çalıştırılmaları	94
42	Kazan muhacirlerinin, iskân edildikleri Çifteler Çiftlik-i Hümâ- yûnu dahilinde kurdukları köye, Osmâniyye veya Mesudiye ismi verilmesini istedikleri.....	96
43	Samara, Ufa ve Rombo Vilâyetlerinden Osmanlı topraklarına göç etmek amacıyla Rostof'ta beklemekte olan muhacirlerin göçlerine Rusya Hükümeti'nin müsaade etmemekte ısrar ettiği	98
44	Karahisar-ı Sahib'e sevk olunmak üzere vapur ve trenle İzmit'e gönderilen Kazan muhacirlerinin trenle mahallerine ulaştırılarak iskân edilmeleri.....	103
45	Kazan muhacirlerinden Hüseyin'in Bursa Vilâyeti'ne bağlı Eski- şehir Kazası'na yerleştirilme isteği.....	104
46	Karahisar-ı Sahip'te iskân edilen Kazanlı muhacirlerin Malatya'- daki Sultan Suyu Hazine-i Hâssa Çiftliği'ne yerleştirilme istekleri	106
47	Ufa ve Samara halkından göçlerine Rusya Hükümetince müsaade edilen muhacirlere her türlü kolaylığın sağlanarak Trabzon'dan Ankara'ya sevk edilip iskân edilmeleri	107
48	Malatya'da kendilerine tahsis edilen arazinin susuz ve kıraç olma- sından dolayı Kazan Tatar muhacirlerinin Samsun'un Havza Ka- zası'na yerleştirilmeleri	110
49	Kazanlı muhacirler ile Kızılkıçlı aşiretine mensup halkın bir kısımının iştirakiyle Kütahya'nın Tavşanlı Nahiyesi'nde kurulan köye Hamidâbâd isminin verildiği	112
50	Sivas Vilâyeti'nden Samsun'a gelen Kazan muhacirlerinin müm- kün olduğunca iç bölgelere yerleştirilmesi, uygun yer olmadığı	

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
	bahanesiyle Rusya'ya iadelerine teşebbüs olunmaması, göçmenlerin iskânı hususunda Osmanlı Hükümeti'nin şan ve haysiyetine aykırı davranışlara meydan verilmemesi	113
51	Kazan muhacirleri tarafından Sivas'ın Köprü Kazası'na bağlı Küfelik köyü civarında Kuşyuvası mevkiinde kurulan köye Hilmiye adı verildiği	118
52	Kazan ve Batum'dan göç ederek gelen ve gözetim altına alınan muhacirlerin kabullerinde tereddüt olduğu; ancak memleketlerine iade edilmelerinin devletin şanına yakışmayacağından bunlardan vatandaşlığı kabul edenlerin iskânlarının gerçekleştirilmesi	119
53	Rusya'dan kaçarak Bursa'daki hemşehrilerinin yanında kalmak için gelen İzzeddin ve İsmail isimli Kazan muhacirleri, yanlarında resmî evrak olmaksızın Kırşehir'de yakalandıklarından Osmanlı tâbiyetine geçmeyi kabul ettikleri takdirde kendilerine nüfus cüzdanı verilerek iskân edilecekleri	120
54	Rus askeri iken Japonya'ya firar ederek İstanbul'a gelen Kazanlı Feyzi'nin Ankara Vilâyeti'nde uygun bir yerde iskân edilmesi için nüfus kütüğüne kaydolunması gerektiği	121
55	İstanbul'a pasaportsuz olarak gelip amcasının yanında ikamet eden Kazanlı Şeyhüddin Efendi'nin mülteci sıfatıyla vatandaşlığa kabulü.....	122
56	Ankara'nın Bâlâ Kazası'nda bulunan Hanpurtu Çiftliği yakınlarında Taraş adı verilen arazide iskân edilen Kazan göçmenlerinin ikâmet yerlerini terk ettiklerinden dolayı bu arazinin orada ortakçılık eden halka tahsisi	122
57	Almanya ve Avusturya'dan gelerek Ankara, Adapazarı, Eskişehir, Mudanya gibi muhtelif yerlerde iskân edilen çoğu Kazan asıllı Müslüman esirlerin, Tâbiyet Kanunu'ndaki istisnaî hüküm çerçevesinde Osmanlı tâbiyetine kabulleri	126

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
	MUHACİRLER VE SOSYO-EKONOMİK HAYAT	
58	Kazan âlimlerinden Abdülkerim Efendi ve ailesine verilmekte olup geçici bir süre kesintiye uğrayan ekmek, et, yağ, pirinç, sebze vb. tayinatının yeniden verilmesi.....	145
59	Divan-ı Hümâyûn hâcegânından Ahmed Cemil Efendi ile Dergâh-ı Âli kapıcıbaşlarından Haşim Ağa'nın evlerine misafir olarak verilen Kazanlı Mirza Muhammed Arif'in masraflarının Maliye Hazinesi'nden karşılanması	151
60	Mütevellî Hasan Ağa'ya ait olan boş evin Kazan Tatarlarından Hayrullah Ağa'ya verilmesi.....	153
61	Mekke'de ikamet eden Kazanlı Ali Efendi'ye tayinat tahsisi	153
62	Kazan muhacirlerinden Muhammed Efendi'ye maaş bağlanması...	154
63	Mekke'de ikamet eden Kazanlı Hacı Abdullah Efendi'ye maaş bağlanması	154
64	Kazan âlimlerinden ve Nakşibendî Tarikatı şeyhlerinden Hafız Muhammedcan Efendi'ye maaş bağlanması	155
65	Hicaz'a gitmek isteyen Kazanlı Murtaza'nın, İskenderiye'ye kadar vapurla ücretsiz gönderilmesi	159
66	Mekke'de ikâmet eden Kazanlı Demir Polat'a maaş bağlanması	159
67	Kazan âlimlerinden Muhammed Abdülkerim Efendi ve ailesine maaş bağlandığı.....	160
68	Kazanlı Muhammed'in yetim çocuğu Hediye'nin vefatı üzerine kendisine günlük olarak ödenen yardımın bundan böyle Bedricemal Hatun'a tahsisi.....	163
69	Ankara dahilindeki Akköprü Korusu'na bağlı İkipınar köyüne yerleştirilen Tatar muhacirlerine yemeklik ve tohumluk buğday ile bir çift öküz verilmesi	163

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
70	Kazanlı Abdüssettar'ın Eskişehir İstasyonu'na kadar yol ücretinin ödenmesi	166
71	Suriye Vilâyeti'ndeki Kazan muhacirlerine, yıllık yiyecek ve yakacak bedellerinin ödenmesi	167
72	Eskişehir'de Çifteler Çiftlik-i Hümayûnu sınırları içindeki Osmâniyye köyüne yerleştirilen Kazan muhacirlerine tohumluk ve yemeklik buğday dağıtılması	168
73	Kütahya'da Efendiköprüsü denilen yerde Kazan muhacirleri için yapılan evlerin masraflarından bir kısmının devlet tarafından ödenmesi	169
74	Bursa Vilâyeti Hamidâbâd köyündeki Kazan muhacirlerinin kesilen tahsisatlarının yeniden verilmesi	170
75	Kazanlı Hacı Ahmed Efendi'nin yanında çalışırken hırsızlık yaparak kaçan Artaki'nin yakalanması	171
76	Rusya'dan asker kaçağı olarak gelip Osmanlı tâbiyetine geçmek isteyen Kazanlı Şah Âkıbetullah'ın İzmir'e gönderilmesi	172
77	Münih'te Üserâ Konferansı'na katılmak için Balkan treniyle yola çıkan Yusuf Akçura ve arkadaşlarına Bulgar Hükümetince kolaylık gösterilmesinin sağlanması	174
78	Kapalı Çarşı'da hırka tüccarı Kazanlı Abdullah'ın Karahisar ve Bolvadin'e gitmesine izin verildiği	175
79	Bir iftira sonucu Edirne'ye ve oradan da Bursa'ya sürülen Kazanlı Kurban Ali'ye ticaret yapabilmesi için izin verilmesi	177

EĞİTİM-ÖĞRETİM

80	Kazanlı hadis âlimi Abdülkerim Efendi'nin ok atmak (remy-i sihâm) hakkında yazdığı Arapça risâlenin Saray'a takdim talebi....	181
81	Kazan muhacirlerinden İmam Muhammed ve Hacı Ahmet Efendilere hayatları boyunca aylık maaş tahsisi.....	181

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
82	Bahçesaray'da yayımlanan <i>Tercüman</i> gazetesinin imtiyaz sahibi ve başyazarı olan İsmail Gasprinski'nin Kazan'da yayınlanan bazı kitapları Kütüphane-i Hümayûn'a takdimi	183
83	Kırımburk Medresesi'nde tahsilde bulunan Kazan halkından Abdurrahim'in tahsilini ikmâl için Hicaz'a gitmek istediği	184
84	Fatih Camii dersiâmlarından ve Rusya tebaasından Kazanlı İzzetullah Efendi adına gönderilen kitapların yapılan tahkikat neticesinde Kazanlı Musa Carullah Efendi tarafından te'lif edilen <i>Tarihü'l-Kur'ân ve'l-Masâhif</i> adlı kitabın nüshaları olduğunun anlaşıldığı	184
85	Kazan, Kırım ve Kafkasya Müslümanlarından olup ilim tahsil etmek maksadıyla gelen öğrencilerin Dârülfünûn-ı Şâhâne ve Dârümuallimîn-i Rüşdiye'ye dinleyici sıfatıyla devam etme isteklerinin kabulü	186
86	Kazanlı Akyiğitzâde Musa Efendi'nin <i>Cihan</i> adıyla yayınlamak istediği günlük gazete için kendisinden beyannâme ve senet alındığı	188
87	Mekke'de dernek kurmak isteyen Kazanlı Murad ve Şükrü Efendilerin kanuna uygun hareket ettikleri takdirde isteklerinin gerçekleşeceği	188
88	Kazan'ın Çistay Karyesi İmamı Necib Efendi'nin oğlu Emirhan Mahmud'un askerî liselerden birine kaydedilmesi	190
89	Kazanlı Akyiğitzâde Muhammed Musa Bey'in biyografisi	190
90	İstanbul'da Darü'l-Hilâfeti'l-Aliyye Medresesi'nde okuyan Kazanlı Arif'e üç aylar münasebetiyle Tekfurdağı'na gitmesine izin verildiği	194
91	İstanbul'da Süleymaniye Medresesi'nde okuyan Kazanlı Kenzü'l-maarif'in Ramazan ayının yaklaşması münasebetiyle Babaeski'ye gitmek için izin talebinde bulunduğu	197

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
92	İstanbul'da Süleymaniye Medresesi'nde okuyan Kazanlı İmadüddin'in Ramazan ayının yaklaşması münasebetiyle Eskişehir'e gitmesine izin verildiği.....	199
93	Rusya'daki Müslüman halk arasında Osmanlı Hükümeti'nin razı olacağı fikirleri neşretmek maksadıyla Rusya'ya gitmek isteyen Kazanlı Kâmil Bey'e gerekli "seyahat vesikası"nın verilmesi	201
94	Medine-i Münevvere'de tahsilde iken Adana'nın Yumurtalık Kazası'na gelen Kazanlı üç kişinin, İstanbul medreselerinde tahsil yapmak için izin istedikleri	201

TAYİN, TALTİFAT VE VATANDAŞLIK HUKUKU

95	İstanbul'daki Kazganî Hamza Ağa Vakfı Mütevellîsi İbrahim'in kendi rızasıyla görevini devrettiği Kazganî el-Hâc Mustafa'ya mütevellîlik beratının verilmesi	205
96	Esirî Kemal Mahallesi'ndeki Kazganî Süleyman Çelebi Vakfı'nın vefat sebebiyle boşalan mütevellîliklerine tayinlerde bulunulduğu	205
97	Deşt-i Kıpçak Kazgan zemin hâkimi tarafından padişaha nâme getiren ve cevabî tahrirat ile geri gönderilecek olan Seyyid Hacı Kurban Efendi'ye atıyye verilmesi	208
98	Esirci Kemal Mahallesi'nde Kazganî Süleyman Ağa Mektebi Vakfı cibâyet görevinin Hafız İsmail'den Mehmed Rifat'a devredilmesinin uygun görüldüğü	209
99	Mekke Şerifi'nden tahrirat getiren Nakşibendî Tarikatı Şeyhi Muhammedcan Efendi'nin halifesi İzzet Efendi'nin Sadâret makamına kabul edilip elindeki vesikayı takdim etmek arzusunda olduğu	210
100	Bâb-ı Seraskerî'de misafir olarak kalan Kazan halkından Abdullah ve arkadaşlarının ticaret ruhsatı almak üzere müracaatta buldukları	211

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
101	Kazanlı Hayrullah'ın Osmanlı askerî kuvvetlerine alınmasının uygun görüldüğü	211
102	Kazan ve Nogay'dan itibaren Sibirya'ya kadar olan yerlerin "delillik" görevini berat ile üzerinde bulunduran Harem-i Şerif Müezzini Şeyh Ömer Efendi'nin bu görevin başkasına tevcih edilmesine itiraz ettiği.....	212
103	Orenburg Müftüsü ve Cemaat-i İslâmiye Reisi Muhammedyar Sultanof'a ikinci rütbeden ve maiyetinde bulunan İmam Feyzurrahim Davudof'a ise dördüncü rütbeden Osmanî Nişanı verildiği.....	212
104	Kazanlı Nasıruddin Efendi'nin hanımı Hüsnikemal'e Sanayi Madalyası hediye edilmesi	213
105	Kazan âlimlerinden Nurali Efendi'ye birinci rütbeden Osmanî Nişanı hediye edildiği	213
106	Kazanlı Müstakim Efendi ve refakatinde bulunanlara seyahat ederken engel olunmaması.....	214
107	Memleketindeki yakınlarının ölüm haberi üzerine miras işleri için Kazan'a gitmek isteyen Kazanlı İshak'ın pasaport talebinde bulunduğu.....	214
108	İstanbul'da ikâmet eden Rusya tebaasından Hoca Abdürreşid İbrahim Efendi'nin Osmanlı tâbiyetine kabul olunduğu.....	215
109	Rusya'dan kaçarak İstanbul'a gelen Kazan muhacirlerinden Ahmed'in Osmanlı tâbiyetine geçmek ve Medine'de boş bulunan polis kadrosuna atanmak istediği	216

TAMAMLAYICI BİLGİLER

İSKÂN-I MUHACİRİN NİZÂMNÂMESİ	219
ŞARK MESELESİ	227

□

II. BÖLÜM

BELGE FOTOKOPİLERİ	233
--------------------------	-----

EKLER

FOTOĞRAFLAR.....	485
HARİTALAR.....	499
REFERANSLAR.....	503
İNDEKS	511

KISALTMALAR

A. DVN. MHM	Divan-1 Hümâyûn Mühimme Kalemi
A. MKT	Sadâret Mektubî Kalemi
A. MKT. DV	Sadâret Mektubî Kalemi Deavi Evrakı
A. MKT. MHM	Sadâret Mektubî Kalemi Mühimme Evrakı
A. MKT. NZD	Sadâret Mektubî Kalemi Nezâret ve Devâir Evrakı
A. MKT. UM	Sadâret Mektubî Kalemi Umum Vilayât Evrakı
BEO	Bâb-1 Âlî Evrak Odası
bkz.	Bakınız
C. BL.	Cevdet Belediye
C. DH	Cevdet Dahiliye
C. HR	Cevdet Hariciye
C. MF	Cevdet Maarif

C. ML	Cevdet Maliye
DH. EUM. 4. Şb.	Dahiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti 4. Şube
DH. EUM. 5. Şb.	Dahiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti 5. Şube
DH. EUM. KLU	Dahiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Kalem-i Umumî
DH. EUM. SSM	Dahiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Seyrû Sefer Kalemi
DH. EUM. THR	Dahiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Tahrirat Kalemi
DH. EUM. VRK	Dahiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Evrak Kalemi
DH. KMS	Dahiliye Nezâreti Kalem-i Mahsus
DH. MHC	Dahiliye Nezâreti Muhacirîn Komisyonu
DH. MKT	Dahiliye Nezâreti Mektubî Kalemi
DH. MUÎ	Dahiliye Nezâreti Muhaberât-ı Umumiye Kalemi
DH. SAİD	Dahiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl İdaresi
DH. SN. THR	Dahiliye Nezâreti Sicill-i Nüfus Tahrirat Kalemi
DH. SNM	Dahiliye Nezâreti Sicill-i Nüfus Müdüriyeti
HAT	Hatt-ı Hümâyûn
HH. THR	Hazine-i Hâssa Tahrirat Kalemi
HR. MKT	Hariciye Nezâreti Mektubî Kalemi
HR. SYS	Hariciye Nezâreti Siyasî Kısım
İ. DFE	İrade Defter-i Hakanî
İ. DH.	İrade Dahiliye
İ. HUS	İrade Hususî
İ. MVL	İrade Meclis-i Vâlâ
İ. TAL	İrade Taltifat

MAD	Maliyeden Müdevver Defterler
MV.	Meclis-i Vükelâ Mazbataları
ŞD.	Şura-yı Devlet
Y. A. HUS	Yıldız Sadâret Hususî Maruzat
Y. A. RES.	Yıldız Sadâret Resmî Maruzat
Y. EE.	Yıldız Esas
Y. MTV	Yıldız Mütenevvi Maruzat
Y. PRK. AZJ	Yıldız Perakende Arzuhal ve Journaller
Y. PRK. ASK	Yıldız Perakende Askerî Maruzat
Y. PRK. DH	Yıldız Perakende Dahiliye Kısmı
Y. PRK. EŞA	Yıldız Perakende Elçilik, Şehbenderlik ve Ataşemiliterlik Kısmı
Y. PRK. KOM	Yıldız Perakende Komisyonlar Maruzatı
Y. PRK. MŞ	Yıldız Perakende Meşihat Maruzatı
Y. PRK. TKM	Yıldız Perakende Tahrirat-ı Ecnebiye ve Mâbeyn Mütercimliği
Y. PRK. ZB.	Yıldız Perakende Zabtiye Nezâreti Maruzatı
ZB.	Zabtiye Nezâreti

I. BÖLÜM

BELGELERİN

TRANSKRİPSİYONLARI

**DİPLOMASİ,
SİYASET ve ASKERİYE**

1

Suret-i Nâme-i Tatar Han

Âsitâne-i muhalledü'l-ikbâl ve saâdet-medâr ve atebe-i müşeyyedü'l-iclâl ve azamet-disârımız ki melâz-ı havâkîn-i zevi'l-iktidar ve ma'âz-i hanân-ı azîmetü'l-itibardır. Binâen-alâ-hâzâ Semerkand ve Buhara câniblerinden -hususan cenâb-ı celâlet-unvan Vilâyet-i Harzem Hanı Hacı Muhammed Han'dan- nâme-i muhâlesat-meşhûn ve musâdekat-rehnümûnları vârid olup fehvâ-yı belâgat-mektublarında Vilâyet-i Ejderhan fetholunup ol câniblerden tavâf-ı Beytullahi'l-Harâm ve ziyaret-i Türbe-i Münevvere-i Hazret-i Seyyidü'l-enâm *aleyhi efdalü's-salâti ve's-selâma* teveccüh ve niyet eyleyen huccâc-ı zevi'l-ibtihâc ve sair tüccar-ı menâfi'-nitâca yol açılıp huzur-ı bâl ve ferâğ-ı bâlle mürûr u ubûr etmeleri hususu iş'âr olunmuş. İmdi Vilâyet-i Kazan ve Ejderhan evvelden Nogay elinde idi, hâlâ küffâr-ı hâk-sâr eline girmek neden oldu ve içinde ve etrafında kalan Tatar mirzalarından kim vardır ve ne zamanda ve ne sebeble elden gitmiştir, mufassal ve meşrûh malumum olup ol vilâyetin fetholması ehemmi-i mühimmâtdan olmağın benim dahi inâyet-i Hazret-i Melikü'l-Kadîr ile ol cânibin feth u teshîri hususu hâtır-ı feyz-muzâhir-i Padişahânemde cây-gîr olmuşdur. Öyle olsa, sizin dahi kadîmden dergâh-ı azamet-bârgâhımıza olan sadakat ve ihlâsınız muktezâsınca ve cibilletinizde meknûn olan firâset ü kiyâsetiniz müsted'âsınca vilâyet-i mezbûrenin feth u teshîri hususunda mukayyed olup ol bâbda ne vechile hüsn-i tedbir ve tedarik eylediğiniz vech-i meşrûh üzere alâ-vechi't-tafsil ilâm eyleyesiz ki vakti ile tedariki görülüp bi-inâyetillahi Teâlâ feth u teshîri müyesser ola.

[975/1567-1568]

A. DVNS. MHM, 7/2722

2

Han hazretlerine nâme-i hümâyûn ki

El-hâletü hâzihî Ejderhan mühimmi için gönderilen asâkir-i zafer-rehberê Kefe Sancağı Beyi iftihâru'l-ümerâi'l-kirâm Kâsım *dâme izzuhû* serdar tayin olunup ol cevânibde olan ümerâ-i Çerâkise mûmâileyhle hizmetde bile bulunmak emrim olup her birine müstakil ahkâm-ı şerife yazılıp irsâl olunup ve Köstendil Sancağı beyi sizin ile memleket muhafazasında olup asâkir-i zafer-me'serim ile koşulup gönderilecek Tatar askerine kethüdânız başbuğ tayin olunup gönderilmek münasib görülmeğın gerekdir ki kadîmden âsitân-ı devlet-âşiyânımızla olan vüfûr-ı mehabbet ve ihlâs ve fart-ı meveddet ve ihtisasınız müsted'âsınca inşaallahu'l-e'azz müşârunileyh mahall-i memureye teveccüh etmeli oldukda bile koşulan Tatar askerini vech ü münasib görüldüğü üzere âlât-ı harb ü kıtâl ve edevât-ı ceng ü cidâl ve bi'l-cümle düşman yarağıyla müretteb ve mükemmel hazır edip müşârunileyh ile haberleşip taleb etdikde müşârunileyh kethüdânız başbuğ tayin edip irsâl eylemek bâbında envâ'-ı mesaî-i cemîleniz zuhur ve bürûz eyleye ki varıp müşârunileyh vech ü münasib gördüğü üzere din bâbında ve devlet-i hümâyûn-ı ebed-makrûnumuza müte'allik olan umûrda bezl-i makdûr eyleye ve mûmâileyh Köstendil Sancağı beyi *dâme izzuhû* dahi vech ü münasib görüldüğü üzere sizin ile memleket muhafazasında ola. Ümididir ki inâyet-i Hak *celle ve alâ* ile evliyâ-i din ü devlet muzaffer ü mansûr ve a'dâ-i mülk ü millet münhezim ü makhûr olmak mukadder olmuş ola ve mûmâileyh kethüdâyâ tenbih oluna ki Tatar askerini onat zabteyleyip reâyâ ve berâyâyâ te'addî ve tecavüz eylemeyeler.

[Yev]mü'l-Cuma, fî 19 Rebûlâhir sene 976 / [11 Ekim 1568]

A. DVNS. MHM, 7/2757

3

Devlet Giray Han'a nâme yazıla ki

Atebe-i âlem-penâh ve südde-i seniyye-i saâdet-destgâhımıza mektub gönderip Hazret-i Hak *celle ve alâya* tevekkül olunup bu defa Moskovlu'nun vilâyetine gazâ-yı garrâya teveccüh olunup asâkir-i muvahhidîn Nehr-i Ufa'ya varınca vâki olan hisarların yakıp yıkıp horyadları kılıçdan geçirilip esir olunmayıp Moskov kasdına nehr-i mezkûru ubûr edip mukabele ve mukâtele kasdında olduğu haberi alınıcak asıl tahtına varılıp mukâbele edemeyip otuz bin yarar atlı ve altı bin tüfenk-endâz ve hayli badaluşka ve darblar tedarik edip üç bey ile Bazege nâm vezirin serdâr nasb edip muhkem tabur kurup muharebeye mübâşeret etdikde oğullarınızdan Muhammed Giray sağ koldan ve Âdil Giray sol koldan ve sair asâkir-i İslâm kollu kolunca yürüyüp ceng ü âşûb olup küffârın karara mecâli olmayıp taburuna firar eyledikde asâkir-i İslâm maan tabura girip cüz'î kâfir halâs olup seraskeri ile iç hisara girdikde ateş urulup barut kalesine ulaşip iç hisarı ve saray ve hazinesi ve hisar içinde olan er ve avrat ve seraskeri olan la'în-i bî-dîn ihrâk olup ba'dehû asâkire segirdime icâzet verilip on sekiz gün vilâyet tahrib ve gâret kılınıp mâl-ı ganimet ile serhadde gelindikde adam gönderilip Hacı Tarhan'ı ve Kazan'ı talep etdiğinizde varan adaminıza küllî riâyet edip adamı ile mektub irsâl eyleyip yarar adam gönderilip sulh u salâha tamam-ı itikad ve itimad hâsıl olduktan sonra verilmesi hususun ilâm etmeğın Süleyman Şah oğlu Murad Mir[za]'ya ber-vech-i risâlet gelen adamına koşulup irsâl olunduğın bildirip ve dahi ol bâbda her ne ki iş'âr olunmuş ise alâ-vechi't-tafsil pâye-i serîr-i saâdet-masîr-i hüsrevânemize arz ve takrîr olunup ilm-i şerif-i âlem-şümûl-i Padişahânemiz muhit ve şâmil olmuşdur. İmdi küffâr-ı hâk-sâra gazâ ve cihad hususlarında vâki olan hüsn-i tedarik ve ikdâmınız gayetle müvecceh vâki olup bi-hamdillahi Teâlâ bu makûle fütûhât-ı cemîle müyesser ve mukadder olmuş. Ümiddir ki daima

asâkir-i Müslimîn ve cünûd-ı muvahhidîn muzaffer ü mansûr ve a'dâ-yı din-i mübîn münhezim ü makhûr olmakdan hâlî olmaya.

Vilâyet-i Leh'den âdet-i kadîme üzere verilegelen üç yıllık verginin irsâli ve vilâyet ve memleketinizden gâret ve hasâret etdikleri koyun ve davarın ashâbına red ve teslimi hususu muhkem tenbih ve te'kid olunup Kral'a nâme-i hümayûnumuz yazılıp size irsâl olunmuşdur. Mukaddemâ dahi mücerred koyun ahvâli için nâme yazılıp gönderilmiş idi. Ol nâmeyi alıkoyup dahi hâlâ yazılıp nâme-i şerifimizi irsâl etmen için gönderildi. Gerekdir ki vüsûl buldukda ol nâme-i hümayûnumuzu Kral-ı mezbûra irsâl eyleyip dahi âsitân-ı saâdet-âşiyânımıza olan ihlâs ve ihtisasınız müsted'âsınca ilâm ve iş'ârı lâzım ve mühim olan hususları arz ve ilâmdan hâlî olmayasız.

Fî 17 Ca. sene 979 / [7 Ekim 1571]

A. DVNS. MHM, 16/26

4

Moskov kralına nâme-i hümayûn yazıla ki

Atebe-i aliyye-i âlem-penâh ve südde-i seniyye-i saâdet-destgâhımız ki, melâz-ı selâtîn-i nâm-dâr ve melce-i havâkîn-i âlî-mikdardır. Andreyâ Kuzmenski nâm elçinizle nâme-i mehabet-meşhûnunuz vârid olup bundan akdem Vilâyet-i Kabartay beyi ve ona tâbi olanlar iltimâsıyla bina olunan kalenin inhidâmı hususunda gönderilen nâme-i hümayûnumuzun mûcebince amel olunup kale-i mezbûre hedm ve içinde olanlar Ejderhan Kalesi'ne nakletdirilip kale-i mezkûre hâkimine tenbih olunup Semerkand ve Buhara câniblerinden bu tarafa teveccüh eyleyen ebnâ-i sebîle ehl-i fesad ve şenâ'atden mazarrat erişdirilmemek hususu muhkem ısmarlandığın ve âsitân-ı gerdûn- iktidarımıza envâ'-ı sadakat ve istikametle ubûdiyet ve dostluk üzere olmanızı ilâm ve iş'âr eylemişsiz ve dahi her ne ki ilâm olunmuş ise mufassalan pâye-i serîr-i saâdet-masîrimize arz ve takrîr olunup

ilm-i şerif-i âlem-şümûl-i hüsrevânem muhit ve şâmil olmuştur. Öyle olsa ben dahi bi-hamdillahi Teâlâ serîr-i saltanat ve cihandârî ve makarr-ı Hilâfet ve taht-yârîde envâ'-ı sürûr ü hubûr üzere olup etrâf u eknâfda olan a'dâ-yı bed-re'yin haklarından gelmek için Hazret-i Hak *celle ve alân*ın ulüvv-i inâyetine tevekkül ve server-i kâinât ve mefhar-i mevcudât *aleyhi efdalü's-salât ve's-selâmın* mu'cizât-ı kesîretü'l-berekâtına tevessül ve evliyâ-yı izâm-ı zevi'l-ihtirâmın ervâh-ı mukaddeselerinden isti'ânet edip dahi asâkir-i Müslimîn ve cünûd-ı muvahhidîne yarar serdarlar tayin eyleyip taraf taraf irsâl eyledikde her biri ale'l-fevr erişip adû-yı hâk-sârın bi-inâyetillahi Teâlâ gereği gibi haklarından gelip memleketlerinde vâki olan kalelerin kabz u zabt edip envâ'-ı feth u fütûh müyesser olup hususan şimdiki hâlde Venedik'e müte'allik olan cezâyir-i azîmeden Kıbrıs nâm cezîre ki fethi hususunda nice selâtîn-i âlî-makam envâ'-ı sa'y ü ihtimâm zuhûra getirmişlerken müyesser olmamışdı. Bi-inâyetillahi Teâlâ kuvvet-i kâhire-i hüsrevânemizle murâd-ı şerifimiz üzere feth u teshîri müyesser olup sair Memâlik-i Mahrûsemizden biri olmuştur. Bundan gayrı dahi nice fütûhât-ı uzmânın müyesser olması musammemdir. Ümiddir ki Hüdâ-yı Teâlâ ahsen vechile mukadder etmiş ola. İmdi bâb-ı saâdet-meâbımız ale'd-devam meftûh ve mekşûf olup eğer dostluk, eğer düşmanlık ile gelenlere aslâ men' u red yokdur. Kale-i Ejderhan ve Kazan kadîmü'l-eyyâmdan emâkin-i ehl-i İslâm olagelmeğin geri üslûb-ı sâbık üzere makarr-ı tâife-i Müslimîn olmak için Kale-i Ejderhan südde-i saâdetimiz cânibine ve Kale-i Kazan âsitân-ı saâdet-bünyânımızla kemal-i ihlâs ve fart-ı ihtisas ile dostluk üzere olan cenâb-ı emâret-meâb-ı eyalet-nisâb Devlet Giray Han *dâmet me'âliyahû* tarafına teslim olunması hususu vech ü münasib görülmüştür. Şöyle ki siz dahi atebe-i devlet-penâhımıza kemal-i ihlâsla ubûdiyet üzere olmağı murâd ederseniz zikrolunan kalelerin vech-i meşrûh üzere teslimi umûrunda ihmal ve tekâsül revâ görmeyesiz. Şimdiye değin dergâh-ı saâdet-destgâhımıza istikametle tarîk-ı ubûdiyetde sâbit-kadem olanlar envâ'-ı riâyet ve inâyetimizle hoş-hâl ve sâye-i saâdetimizde müreffehü'l-bâl olup vilâyet ve memleketleri ahalisi her vechile dest-i te'addî-i a'dâdan masûn ve mahfûz olagelmeğin nice memleket sahibleri ol bâbda envâ'-ı sa'y ü ikdâm ve hüsn-i ihtimâmların

zuhûra getirip taht-ı tasarruflarında olan memleket ve vilâyetlerinden sÛdde-i saâdetimiz dostluğu arzusuyla nice kılâ' ve bikâ'dan ferâğat edip daire-i itaat ve inkıyâddan tecâvÛz etmezler. Gerekdir ki nâme-i hÛmâyûnumuz vusul buldukda onun gibi âsitân-ı gerdûn-ıktidarımıza itaat ve inkıyâd üzere olmak aksâ-yı maksûdunuz ise zikrolunan kaleleri bu cânibe teslimde tereddÛd etmeyip ol bâbda envâ'-ı mesaî-i cemîle zuhûra getiresiz ki istihkâm-ı binâ-yı dostî halel-pezîr olmayıp bir ferde dostluğa muğâyir iş etdirilmek ihtimâli olmaya. Ona göre sizin tarafınızdan dahi dostluk şerâiti[ne] riâyet olunup ilâm ve iş'arı lâzım olan hususları sÛdde-i saâdetimize ilâm etmekden hâlî olmayasız.

[Yev]mü's-Sebt, fî 17 Cemâziyelevvel sene 979 / [7 Ekim 1571]

A. DVNS. MHM, 16/3

5

Tatar hanı hazretlerine yazılan nâme-i şerifdir.

El-hâletü hâzâ âsitân-ı devlet-âşiyân ve dÛdmân-ı saâdet-unvânımıza -ki melce' ve melâz-ı selâtîn-i âlîşân ve mence' ve me'âz-ı havâkîn-i devrândır- mekâtîb-i sadakat-esâlîbiniz vârid olup mezâmin-i meyâmininde bu defa yanınıza Tatar-ı nusret-şî'ârdan küllî asâkir-i cerrâr cem' olup Kazan ile Hacı Tarhan semtlerine teveccÛh ve azîmete tasmîm-i niyet olunduğu ve bu sefer-i zafer-eserden avdet müyesser oluncaya değin Moskov elçisi, Menküb Kalesi'nde te'hir olunmak veyahud Azak cânibinden irsâline ruhsat-ı hÛmâyûnumuz erzânî kılınmak istid'â olunduğu ve Leh Kralı hususu ve Moskov elçisi dediği casus ele getirilip bulunan mektublarıyla irsâl olunup gaybet eyleyen yoldaşı dahi tetebbu' ve tecessÛs üzere olunduğu iş'âr olunmuş. Ol bâbda her ne ki tahrir ve beyân kılınmış ise mufassalan pâye-i serîr-i ma'delet-masîrimize arz ve takrîr olunup ilm-i şerif-i âlem-şümûl-i hÛsrevânemiz muhit ve şâmil olmuşdur. İmdi âsitân-ı muhalledü'l-bünyânımıza itaat ve sadakat üzere olmayanların bi-inâyetillahi

Teâlâ tedariki âsândır. Çünkü bu makûle azîm sefer-i zafer-esere tasmîm-i niyet olunmuş, bu niyet-i hayr-hâtimetden avdet münasib değildir. Cenâb-ı Hazret-i Hakk'a tevekkül ve itimad ve Sultan-ı enbiyâ *aleyhi efdalü't-tahiyyâtn* mu'cizât-ı kesîretü'l-berekâtına tevessül ve istinâd eyleyip niyet olunan cihad-ı zafer-mu'tâda teveccüh ve azîmet mühimmât-ı din ü devletdendir. Ümiddir ki ibtidâsı mübarek ve meymûn ve intihâsı envâ'-ı feth u zafer-makrûn olmuş ola. İnşaallahü'l-e'azz fırsat ve nusret ile gânim ve sâlim müracaat müyesser oldukda ol cevânibe müteferri' olan ahvâl-i mahal iktizâ ettiğiine göre münasib olduğu üzere görülür. Gerekdir ki nâme-i hümâyûn-ı meserret-makrûnumuz vüsûl buldukda kadîmü'z-zamandan ilâ-hâze'l-ân âsitân-ı adalet-bünyân ve hânedân-ı izzet-nişânımıza olan vüfûr-ı mehabbet ve ihlâs ve fart-ı meveddet ve ihtisasımız müsted'âsınca gaybet eyleyen casus yoldaşın dahi tettebbu' eyleyip ele getirmeğe ihtimâm olup dahi mütevekkilen alallah tasmîm-i niyet olunan gazâyâ teveccüh ve azîmet eyleyip nihâd-ı cihad-ictihâdınızda muzmer olan envâ'-ı şecâ'at ve şehâmet ve esnâf-ı celâdet ve hüsn-i firâsetiniz mücebince fırsat elverip mahal iktizâ ettiğiine göre a'dâ-yı din ü devletin vech ü münasib görüldüğü üzere bi-inâyetillahi Teâlâ haklarından gelinmek bâbında envâ'-ı mesaî-i cemîle ve esnâf-ı âsâr-ı celîleniz zuhûr ve bürûz eyleye ve bu sefer-i zafer-rehberden ganimet ile avdet müyesser oluncaya değin mezkûr elçiyi kale-i mezbûrede tesvik ve te'hir etdirip veyahud vech görüldüğü üzere cânibden irsâl oluna ve min-ba'd ebvâb-ı mürâselât meftûh tutulup teveccüh olunan gazâ-yı nusret-nümâyîden zuhûr eden âsâr-ı feth u zafer ile sair ahbâr-ı meserret-şi'ârınızı ale't-tevâlî ilâmdan hâlî olmayasız. Ümiddir ki evliyâ-i din ü devlet muzaffer ü mansûr ve a'dâ-yı mülk ü millet münhezim ü makhûr olmak müyesser olmuş ola.

[27 S. 980 / 9 Temmuz 1572]

A. DVNS. MHM, 19/387

Bâb-ı Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hariciye
Tercüme Odası

*Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne fî 10 Eylül sene [18]83 tarihiyle
Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan tahrirâtın tercümesidir.*

Biraz vakitden beri Rusya matbuâtının neşriyât-ı vâkı'ası şâyân-ı arz ve iş'âr olmadığı hâlde bu hafta *Novosti* gazetesi, Rusya Hükûmeti'nin tebaa-i Müslimesi hakkında ittihâz eylediği meslek-i siyasîye dair birbirini müteâkib iki bend derc ve neşretmiş olduğundan işbu mesele-i mühimmeyi esasen tedkik maksadıyla bir takım neşriyâta mebde' olacak gibi görünen şu iki bendi leffen huzur-ı sâmi-i nezâret-penâhîlerine takdime müsâra'at eylerim. Ol bâbda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

*Novosti gazetesinin fî 6 Eylül sene [18]83 tarihli
nüshasında münderic bend-i mahsusun tercümesidir.*

Rusya ahâlisinden pek çoğu hükûmet tarafından ale't-tevâlî umûr-ı zâtiyyelerine vukû bulan müdahaleden dolayı cidden ve bi-hakkın hoşnudsuzluk gösteriyor. Müdahâlât-ı vâkı'a devletce bazı esbâb-ı mübremeye mebnî olmayıp kısmen idaremiz tahtında bulunan milel-i muhtelifenin şerâit-i mezhebiye ve âdât-ı hususiyelerine adem-i vukûfumuzdan münba'is yanlışlıklardan ve kısmen dahi milel-i merkûmeyi Rus milleti heyetine ifrâğ etmek ve kendilerini cebren bir medeniyet-i âliyyeye alışdırmak hakkındaki arzumuzdan neş'et eylemekdedir. Rusya'nın şarkda terakkî-i esbâb-ı medeniyete hizmet eylemek vazifesiyle mükellef olduğu efkâr-ı umumiyede takarrur eylemiş bir keyfiyet olup devletimizin mevki'-i coğrafîsi dahi bu fikri te'yîd eyler. Madem ki vicdanen böyle bir memuriyetle mükellefiz, bunu gerek ihtiyarî gerek hasbe'l-vazife nazar-ı itinaya almaklığımız iktizâ eder. Her şeyden evvel şurasını tahattur etmeliyiz ki bizim vazifemiz zîr-i himayemizde bulunan ahaliyi nâil-i saâdet ve bahtiyarî etmeğe ve ma'nen ve maddeten istihsâl-i esbâb-ı huzur ve

refahlarına çalışmaktır. Vesâit-i mezkûreyi bulmak için ahali-i merkûmenin ihtiyacât ve âdâtlarını ve itikadât-ı mezhebiyelerini bi'l-etraf tedkik eylemek ve bazı tedâbîr-i gayr-ı mütebassırâne veya âdât ve akâid-i mezhebiyelerine dokunur bir takım harekât ve muamelât ile kendilerini gücendirmemek ve haklarındaki hüsn-i niyyâtımızdan şübheye düşürmemek lâ-büddür. Eğer terakkî-i medeniyete muâvenet vazifesiyle mükellef isek bu vazife falan veya filan milleti bir takım tedâbîr-i zecriye ile zayıflatmak ve mabedlerini tahrib etmekle değil fakat tedricen ve bir gûne tazyik altında olmayarak milel-i gayr-ı mütemeddinenin âdât ve mezheblerine riâyet ve kendilerine hissiyât-ı insaniyetkârâne telkin eylemekle husûl-pezîr olabilir. Hayfâ ki bizim hareketimiz bu merkezde olmadığı gibi tutduğumuz meslek dahi şu vazife ile mütenâsib değildir. Mesela Rusya ahâlisinin kısm-ı a'zamını teşkil eden Müslümanları ele alalım. Şimdiye kadar bunları tarîk-ı medeniyete sevk için vukû bulan teşebbüsâtımızdan bir hüsn-i netice hâsıl olmadı. Rusya'da bulunan ahali-i İslâmiyeden bir kısmı yani Kırım ve Basarabya ve Kafkasya Müslümanları haklarında gösterdiğimiz muamele-i lütufkârâneyi takdir edemeyerek hicret etdikleri gibi kısm-ı diğeri dahi hicret edemeyerek az bir maîşete kanaat ile âlem-i inzivâyâ çekildiler. Bizim ile milel-i saire beyninde revâbıt-ı mehabet ve ittihad-ı menâfi' husûlüne çalışacak yerde bunları Rus milletinden tebrîd etdik. Ahvâl-i meşrûhaya mebnî Rusya'da mütemekkin ahali-i İslâmiyenin vatanları olan Rusya'ya müte'allik mesâile asla ehemmiyet vermemeleri şâyân-ı taaccüb değildir. Bunun esbâb-ı mûcibesi[ni] ise İslâmiyet'de değil, belki vezâif-i terakkî-cûyânemizin suret-i icrasında taharrî eylemeliyiz. Zira dinen mehabet-i vataniye ve hükümdarlarına sadakatle me'lûf ve mükellef olan ahali hâl-i infirâdda kalmak ve politikaca izhâr-ı husûmet eylemek için yaratılmamıştır.

Müslümanlar daima vatanlarının en sâdık hâdimlerinden ma'dûd olup Rusya'nın zîr-i idaresine dahil olalıdan beri istikamet ve sadakatlerince asla şübheye mahal vermemişlerdir. Hatta bir hayli vakitden beri Rusya imparatorları maiyyetlerinde bulunan asâkir-i hâssayı ahali-i İslâmiyeden intihâb ediyorlar. Zira bunlara cümleden ziyade emniyet olunabilir. Şu itaat

ve inkıyâd Müslümanlar ile Ruslar beyninde münasebât-ı dostî husûlüne bir esas-ı müstahsen ise de esas mesele işbu maksada nasıl vâsıl olacağını bilmektir. Bu mesele "devletin menâfi'-i umumiyesine îrâs-ı halel etmeksizin Müslümanların ale'l-umum nâil-i saâdet olmaları ve Ruslarla akd-i rişte-i ittihad eylemeleri için Rusya memurlarıyla kendileri beyninde ne yolda münasebât cereyan eylemelidir ve bunlara ne suretle neşr-i maârif olunmalıdır?" gibi bir takım mesâil-i hususiyeyi şâmilidir.

Ahali-i İslâmiye ile olan münasebât-ı câriyemizden politikamızın hiçbir vakit kavâ'id-i muayyeneye mübtenî olmadığı ve ahali-i merkûme hakkında ittihâz olunan tedâbîrin yalnız sebatsızlıkla değil ekseriyâ yek-diğerine mübâyenetle müştehir olduğu müstebân olur. Ez-cümle bazı kere ahali-i İslâmiyenin muhâcereti teşvik ve bazen men' olunduğu gibi bazen dahi ihtiyacâtına adem-i vukûfumuz cihetiyle hiçbir işe yaramayacak bir takım mekâtib-i İslâmiye te'sis edildi ve mekâtib-i mezkûreye ahali-i İslâmiyece adem-i hoşnudîyi mûcib olacak usuller vaz' olundu. Rusya'da bulunan milel-i muhtelifeyi Rus milleti heyetine ifrâğ maksadıyla ittihâz eylediğimiz meslek-i politika pek yanlış olup şu madde ise kâbil-i icra değildir. İmdi hükûmet mücerred bir hata-yı kadîm olan ve mükellef olduğumuz vazifeye dahi mugâyir bulunan bir politikadan sarf-ı nazar eylemelidir. Hayfâ ki şu cezm u itikadın tevessü' ve ta'ammümü daha pek çok vakte muhtacdır.

Novosti gazetesinin fî 10 Eylül sene [18]83 tarihli nüshasında münderic bend-i mahsusun tercümesidir.

Bundan evvelki bend-i mahsusumuzda Rusya'da mütemekkin ahali-i İslâmiyeyi âdetâ Rus milleti heyetine ifrâğ için ittihâz olunan tedâbîrdən ve bu bâbdaki teşebbüsâtımızın fâidesizliğinden bahsetmiş idik. Cemaat-i İslâmiyenin ahvâline vukûf-ı tâmmımız hasebiyle şu teşebbüsün muhâl olduğu cezm ü itikadındayız. Cemaat-i mezkûre be-gayet kavî ve metîn olmakla beraber o derece münferid bir hâlde yaşamaktadır ki şimdiye kadar

ale'l-husus bizim ittihâz eylediğimiz tedâbîr ile haklarında icra-yı hükm ve te'sire muvaffak olamadık. Ahali-i İslâmiye el-ân tedâbîr-i mezkûreden dolayı izhâr-ı nâ-hoşnudî ediyorlar. Bundan on sene evvel Kazan Sancağı dahilinde vâki Tatar mekâtibi müfettişi ile Kazan'daki ulema ve müderrisîn beyninde bir ihtilâf zuhur eylemiş idi. Şöyle ki müfettiş-i mûmâileyh medreselerde birer Rus muallimi bulundurmamak hususunda ısrar ve aksi takdirde medâris-i mezkûreyi sedd ü bend etdireceğini ihtar eylediği hâlde ahali-i İslâmiye medreselerde ulûm-ı diniyye talim olunduğunu bi'l-beyân şimdiye kadar taleb-i vâkı'a muvâfakatdan istinkâf eylemişlerdir. Medâris-i merkûmede sırf ulûm-ı diniyye talim olunmakta olup bundan maksad dahi mevleviyet ve müderrislik için adam yetiştirmektir. Bu mekteplerde maârif-i umumiyeye müte'allik hiçbir fen tedris olunmaz, programları kavâ'id-i mezhebiye-i İslâmiyeye münhasırdır. Tatar mekteplerinde elsine-i ecnebiye tedris ve talim olunmamasına fevkalâde dikkat ve itinâ olunur. Şu keyfiyet ise ahali-i İslâmiyenin ulûm ve maârifeye olan adem-i rağbetlerinden neş'et etmeyip yalnız medâris-i mezkûre ne sebebe mebnî te'sis olunmuş ise o maksadı muhafaza eylemek içindir. Bi't-tecrûbe sâbit olduğu üzere ashâb-ı servetden bulunan Müslümanlar, çocuklarını Rus mekteplerine göndermekte ve tahsil ve terbiyelerine dikkat eylemekdedirler. Müslümanlar öteden beri medâris-i mezkûreyi sırf mekâtib-i mezhebiyeden addeyledikleri hâlde mekâtib-i mezkûre dersleri miyânına cebren Rus lisânının idhâlini talep etmek müessesât-ı mebhûse aleyhinde bulunmak demek olup böyle bir hareketin kemal-i nefretle telakkî olunacağı derkârdır. Efkâr-ı İslâmiyeye açıktan açığa mugayir ve muhalif bulunan bu misillü tedâbîrden dolayı bi't-tab' Müslümanların havf ve ihtirâzları ân be-ân tezâyüd eylemekdedir. Mekâtib-i mezhebiyenin emr-i idaresi her tarafda rehâbîne tevdi' olunur iken İslâm mekteplerinin müstesnâ tutulması ve mezâhib-i saireye mensub adamların zîr-i nezâretlerinde bulundurulması kendilerince garib görünüyor. Müslümanlar Rus lisânının neşir ve ta'mîmi zımnında sarf olunan bunca mesaî ve ikdâmâtda bir maksad-ı hafî olduğu efkârına zâhib oluyorlar. Binâenaleyh Maârif Nezâreti'nin ol bâbdaki taleb ve ısrarı vâhî ve bî-esas olduktan başka medâris-i mezkûrenin hükûmetden

bir gûne iâne almaksızın mütemevvilîn-i İslâmiye tarafından suret-i mahsusada idare olunmakda olduğu nazar-ı itinâyaya alınır ise müdahalât-ı vâkı'a pek münasebetsiz görünür. Mezkûr mevleviyete intihâb olunan zevâtın Rus lisânına âşinâ olmaları ve bazı mertebe ulûm ve maârif tahsil eylemiş bulunmaları talep olunmakda olduğu cihetle birçok mevleviyetler münhal kalıp bu ise devletin menâfi'-i sahîhasına tevâfuk etmez. Binâenaleyh ahali-i İslâmiyeye ol bâbda serbestiyet-i kâmile vermek ve onları tahsil-i maârif hususunda milel-i saire ile siyyân tutmaktan başka yapacak bir şey yoktur. Tedâbîr-i zecriyeye müracaatdan fâide yerine zarar görünür.

**

Bâb-ı Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hariciye
Mektubî Kalemî
Aded: 858

Huzur-ı Me'âlî-mevfûr-ı Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Rusya'da ahali-i İslâmiye hakkında ittihâz olunan meslek-i siyasîye dair *Novosti* nâm Rus gazetesinin neşrelediği iki bendin gönderildiğini hâvî Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan tahrîrât ile mezkûr bendlerin tercümeleri manzûr-ı sâmi-i cenâb-ı Sadâret-penâhîleri buyurulmak üzere leffen takdim kılınmakla emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 14 Muharrem sene 1301 ve fî 3 Teşrîn-i Sâni sene [12]99 / [15 Kasım 1883]

Arifî

Y. A. HUS, 175/23

7

Atûfetli efendim hazretleri

Rusya Müslümanları'nın bundan böyle intihâb edecekleri imamların Rus lisânına âşinâ olmaları ve Rus mekteplerinden matlûb derecede şehâdetnâme ahz etmiş bulunmaları bundan iki sene evvel sâdır olup mer'iyet-i ahkâmı bu seneden itibar olunan bir emirnâme-i imparatorî iktizâsındandır. Zâhiren tabîî gibi görünen işbu kararın mevki'-i icraya vaz'ı hakikatde Rusya Müslümanları'na bir âfet-i azîmdir ki gayeti her türlü mütâlaa ve mülâhazadan vârestedir. İşte bunun gizlediği fikr-i hakikîyi ol vakit derk birle ister istemez ahkâmına tevfikân ve fakat esas-ı diyâneti muhafazaten hareket etmek maksadıyla müstakillen Müslümanların taht-ı idarelerinde olmak şartıyla bir İslâm dâru't-talimi (akademi) küşâdına dair beynlerinde müzâkere etmek için Nijni Novgorod Panayırı'nda Ahmed Bey Hüseyin Ak'ın taht-ı riyâsetinde azâsı *Bahçesaray* Gazetesi Muharriri İsmail Gasprinski ve ağniyâdan Moskovalı İrzin Salih Bey ve Han Kirmanlı Abdülveli Roşof ve Hayrullah Bey Gastrof ve Akçurniler Hasan ve Ramborki ve tüccardan Muhammedcan Şeripof ve daha sair bazı zevât-ı mu'tebereden mürekkeb bir cemiyet-i İslâmiye akd-i meclis-i meşveret etmiş ise de işbu emr-i imparatorînin tarih-i infâzı 1891 senesi olduğundan ve o zamana değin ta'dîl ve tağyîri veya külliyyen mevki'-i icradan sükûtu ihtimal dairesinde addedildiğinden meclisce bir suret karargâr olmaksızın cemiyet dağılmıştır. Hâlbuki sene-i hâliye-i mezkûreden itibaren karar-ı vâkı'ın hüküm-fermâ olacağı çend mâh akdem gazetelerle ilân kılınarak bu bâbda bir gûne şekk ü şübheye artık mahal kalmamış ve çâr nâ-çâr karar-ı mezbûra mutâva'atdan ve böyle bir mekteb-i âlî küşâdı sayesinde bütün bütün pençe-i adüvvü din-i mübîn-i İslâm'a düşmemek çare-i münferidânesinden gayrı şimdilik bir girizgâhları dahi bulunmamış olmakla tekrar ictimâ ve suret-i ma'rûzayı ihtiyar fikrine ittibâ' eylemeleri zarurî görünür, ancak bu yolda vukû bulacak olan müracaatlarının devlet-i metbû'aları nezdinde ne derece rehin-i kabul olup olmayacağı dahi meçhulâtandır. Şu kadar var ki akdemce neşrolunmuş olan mezbûr kararın İslâmiyetce muzır olduğu ser-riştesiyle mevki'-i icraya adem-i vaz'ı istihâmı için Kazan'dan Petersburg'a gelerek imparator hazretlerine arz-ı hâl takdim etmiş olan iki Müslüman meb'ûsunun

cevab makamında polis ma'rifetiyle mahallerine iade edilmiş oldukları ve ba'demâ bu misillülerin vürûduna müsaade olunmaması hakkında müşârunileyh hazretleri tarafından emrolunduğu dahi mervîdir. Rusya Devleti'nin teşebbüsât-ı vâkı'a ve icraât-ı meşrûhasına çığır açan Rusya'da bulunan müftüler olsa gerekdir. Çünkü bunlar doğrudan doğruya hükûmet tarafından nasb ve tayin olunup kendilerinin sıfat-ı ruhaniyeyi hâiz olmağa şer'an sâlih ve ilmen kesb-i liyâkat etmiş fukahâdan olup olmamaları asla nazar-ı itibara alınmayıp ancak hükûmetin intihâb-kerdesi ve itimadını kazanmış pîşvâ-yı dalâleti daha ziyade müste'id ekseriyetle bir takım cühelâ ve süfehâdan adamlar imiş. İşte bu misillü kâselîs-i adû-yı ekber-i İslâm olanların menfaat-peres ve perestiş-ikbâl olacaklarından hasm-ı din ü cân olanlara bile velev ki mugâyir-i ahkâm-ı Kur'âniyye olsun bi'l-cümle tebligât-ı garazânesine tamamen ser-fürû-yı inkıyâd ve itaatde bulunacaklarından ve makam-ı akdes-i Hilâfet-i Uzmâ'ya habl-i metîn-i şer'-i şerif ile vaktiyle her nasılsa rabt edilememelerinden bîçare Müslümanlar bugünkü günde çocuklarına Rusça'yı talime ve umûr-ı diniyelerini yine Rus terbiyesinin yetiştireceği bir takım mürebbî ve imamlara terke mecbur olmuşlar ve cehalet ve sefalet içinde gümrâh-ı hakikat ve diyânet edercesine âkıbeti vahim bir tarîk-ı sakîme sevke başlanmışlardır. Gerçi Semerkand ve Buhara Medreselerinde tahsil-i ulûm ile tezyîn-i zat ve kemalât etmiş ve hakikaten şâyân-ı tevkîr ve hürmet bir hayli kuzât mevcut ise de hemen cümlesi Rus lisânını tahrir ve kırâatda bî-behre olduğundan ve karar-ı mezbûrun bunlara dahi şumûlü bulunduğundan ileride ulûm-ı şer'iyeye vukûflu kadılar dahi bulunmayacağı ve binâenaleyh zulmet-i cehalet başdan aşağı istilâ edeceği cihetle bu yüzden hâsıl olacak netice-i müte'ellime ve müte'essire şimdiden şâyân-ı dikkatdir. Rusların ehl-i İslâm'a karşı bir-iki asırdan beri ittihâz eylemiş olduğu meslek ancak tedricen ve usulen derece be-derece âlem-i İslâmiyet'i tazyik ve hudud-ı Osmâniye, İslâm ile meskûn Rus memâlikinden girildikçe tebaa-i Müslime haklarında cevri ve tavrını o nisbetde artırarak çember-i âhenîni dahi dâik eylemekden ibaret olduğundan bu kere dahi e'imme ve kuzât ve mekâtib-i ibtidâiye-i İslâmiye haklarında asrımızın tahammül ve müsaade etmeyeceği ahvâli reva görerek icraya mübâderet

eylemiştir. Yine bu kabîlden olarak ve teşebbüsât-ı taassubânesine pîşdâr ederek akdemce salât-ı vitrde kırâat olunan ed'iyye-i me'sûreden "inne azâbeke bi'l-küffâri mülhık" cümle-i mübârekesinden tayy vukû bulduğu gibi çend mâh akdem Kazan'da bundan bir asır evvel tab' ve temsil edilmiş olan *Kur'ân-ı Kerîm*'in tekrar tab'ına teşebbüs olunduğu sırada Rusya Mezâhib Nâzırı Mösyö Papidonozof ve muâvini Mösyö Sabler ve ahîren Kazan Dârülfünûnu Edebiyât-ı Şarkıye Muallimi Mösyö İzmirnof taraflarından olunan müracaat üzerine "kul yâ eyyühe'l-kâfirûn*" ve daha bazı küffâra müte'allik âyât-ı beyyine-i *Kur'âniyye*'nin tab'ı tasvib olduğundan tab' ve temsilinden zarurî sarf-ı nazar kılınılmış ve bu da "Varsova'da Katoliklerin dûçâr olmuş oldukları tazyikten dolayı orada Dolmanof nâm râhibin *Kur'ân-ı Azîm*'de küffâra dair bir hayli âyât-ı celîle mevcut olduğunu itiraz kılıklı ve fakat garaz yollu işâ'a eylemesi üzerine hükûmetin nazar-ı dikkatini birinci defa celbe bâdî olmuş ve ol vakit ekmiş olduğu tohum-ı habâsetin semeresi aradan çok zaman mürûr etmeksizin ser-nümâ-yı zuhûr olmaya başlamıştır. Hükûmete atfedilen böyle bir niyet, böyle bir cür'etin ahali-i Müslime üzerine ne derece sû-i te'sir hâsıl edeceği müstağnî-i arz u beyândır. Geçenlerde Orenburg müftüsü Petersburg'a gelip bu bâbda vukû bulan müracaatı üzerine niyet-i mezkûreden sarf-ı nazar kılındığı istihbar kılınmış ise de henüz hakikat-i hâle kesb-i ittılâ' edilememiştir. Ahalisini Ruslaşdırmak azm-i kavîsinde olarak harekât ve icraât-ı dahiliyesinde külliyyen serbest bulunan Rusya Devleti kâffe-i teşebbüsâtında en evvel pîş-i nazar-ı mütalaasına Slav ve Ortodoksluk gibi iki büyük menfaat-i siyasiye ve mezhebiyesini vaz' ile onların icabâtına tâbi olmağı üss-i harekât ve muamelât ittihâz eylemiş olduğundan fırsat buldukça programını icradan geri durmayacağı bedîhîdir. Hatta İslâm'ın kesretle bulunduğu Kazan şehrinde Saint Gory nâmında bir ruhban cemiyeti mevcuddur ki Rusya Müslümanları içinde Hıristiyanlığı neşredebilmek çarelerini taharrî ile meşguldür. Bu bâbda misyonerler yetiştirmek için mahsus bir mekteb de küşâd eylemiş ve Kazan'da ruhban dâru't-talimi gibi bu mektebde dahi miyânelerinde neşr-i din edecekleri akvâm-ı muhtelifenin lisânlarını tahsil ve

---

* Kâfirûn/1.

dağıtacakları kütüb-i mezhebiyeyi işbu lisânlara nakil ve tercüme ile meşgul buldukları muhakkaktır. Bir de mescid veyahud cami meselesi vardır. Rusya'da mescid inşası bazı şerâit tahtındadır. Ez-cümle meselâ her iki yüz hânedede bir mescid binası ve bunun cihât-ı erba'ası lâ-ekal 20 arşın kadar hâlî bulunması ve şâyân-ı dikkat ve hayret olan madde ise bir mescidin binasına mübâşeretden evvel o mahallin veya nahiye ruhban meclisinin müsaadesini istihsâl lâzımdır ki şâyed oralar Hıristiyan ahalisince din-i mübîn-i İslâm'a bir eser-i inhimâk hiss olunur ise orada mescid inşasına muvâfakat olunmamak ve aksi takdirinde me'zûniyet i'tâ kılınmak keyfiyetidir. Saratof'da akdemce hükûmet yani ruhban meclisi tarafından kapatılmış beş mescid miyânında bir asır kadar kıdemlisi bulunup sebeb-i sedd ü bendi müteveffâ İmparator Nikola zamanında cebren Hıristiyan edilmiş olan o civarda mutavattın bir Mecusî tâifesinin ahîren şeref-i İslâm ile müşerref olarak kendilerini Müslüman tanıtmak hususundaki ısrarları imiş. Hatta o taraf köyleri ahali-i Müslimesinin mesâcid-i ma'rûza hakkında verdikleri istid'â burada senatoya havale olunmuş ve henüz neticesi malum olmamıştır.

İKİ bine karîb ahali-i Müslimesi bulunan Petersburg'da bir mescid inşasına ve aralarında iâne cem'ine teşebbüs olunmuş ise de bu ahalinin ekseriyet üzere fukarâdan olmaları hasebiyle ancak birkaç bin ruble toplanabilmiş ve hâlbuki masârif-ı inşaiye iki yüz bin rubleye muhtac olduğundan hâlâ bir şey vücûda gelmemiştir. İsttlâ'ât-ı ma'rûza-i ahkârânemin mübarek ve mukaddes hâk-i pâ-yı şevket-ihtivâ-yı velî-nimet-i bî-minnet Padişah-ı Hilâfet- penâh efendimiz hazretlerine arzı müsterhamdır. Ol bâbda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 25 Receb sene [1]308 ve fî 22 Şubat sene [1]306 / [6 Mart 1891]

Petersburg Sefâret-i
Seniyyesi Müsteşarı
Ali İhsan bin Mehmed

Y. PRK. EŞA, 13/14

8

*Paris'de neşrolunan Siècle gazetesinin
fi 10 Mart sene [18]91 tarihli nüshasından mütercemdir.*

Rusya'daki Müslümanlara Dair

Brüksel şehrinde neşrolunan *Nur* gazetesinin Rusya'da vâki Orenburg şehri Müftüsü Muhammed bin Sultanof Efendi'nin ahîren Saint Petersburg'a icra eylediği seyahate dair bazı malumât serd eylediği sırada Rusya'da bulunan cemaat ve ahali-i İslâmiye hakkında dahi şâyân-ı ehemmiyet ve mütâlaa bazı mülâhazâtda bulunmuşdur. Rusya'da 1.800.000 kadar Müslüman mevcut olup Rusya'nın Ofimi, Orenburg, Astrahan, Türeyd ve Yatka, Simbirsk, Samara, Kazan cihetlerine münteşir olarak Orenburg ve Türeyd kıt'alarında bulunan ulema cemiyeti cânibinden intihâb olunan iki müftü vasıtasıyla idare olunurlar. Rusya ülkesinde üçüncü bir müftü daha te'sis etmek lüzumuna mebnî idi ki Orenburg şehri müftüsü bulunan Muhammed Efendi, Saint Petersburg'a müteveccihen hareket etmişdir. On beşinci asırda Tatar hanlarından Mengli Giray cânibinden Türeyd kıt'asında vâki Bahçesaray şehrinde bina ve inşa olunan Zincirli Medrese el-yevm bâkî olduğu misillü Tatar mollalarından İsmail Ağa isminde birisi sırf din-i mübîn-i İslâm ile tevâbi'inin ahvâlinden bahsetmek üzere bir gazete te'sis ve idare etmekde bulunmuşdur. Şundan müstebân oluyor ki Slav âlemi bu bâbda izhâr-ı taaccüble beraber son dereceye varmayıp bizim dahi burada dahil-i daire-i intizam olacak bi'l-cümle hey'etleri nazar-ı itibara almazdan mukaddem daha bileceğimiz pek çok şeyler vardır.

Y. PRK. TKM, 20/45

9

Rusya Müslümanları'nın ahvâline dair ahîren mütecâsir-i takdimi olduğum lâyihanın bir fıkrasında Rusya Devleti'nin Müslüman tebaasına

zâhiren bir şey dememekde gibi görünmekde ise de hakikatde tazyikât icra eylediği ve Müslümanları Ruslaştırmak için gayret ettiği arz olunmuş idi. Salât-ı îdin Petersburg'da suret-i edâsı devlet-i müşârunileyhânın Müslümanlara karşı tuttuğu mesleğe ve Müslümanların hâl ve mevkiine güzel bir tarifnâme olacağından bu bâbdaki meşhûdât-ı memlûkânemin atebe-i ulyâ-yı hazret-i Hilâfet-penâhîlerine arzını vecîbe-i zimmet-i ubûdiyet addeylerim.

Lâyiha-i sâbika-i ma'rûzada tafsil olduğu vechile Petersburg'da bir cami'-i şerifin bulunmamasına mebnî vakit namazları mescid ittihâz olunan bazı hususî salonlarda edâ edilmekte ise de bayram namazları için cemaatin kesretine mebnî Rusya Hükûmeti zâhiren ehl-i İslâm'a ibrâz-ı cemîle eylemek ve hakikatde toplanan cemaati nezâret ve teftiş altında bulundurmamak maksadıyla edâ-yı salât-ı îd için iki-üç mahal tayin etmekte bulunmuş olup işbu mahallerin en mühimi Petersburg Belediye Dairesi Salonu olarak orada hayli cemaat olduğu işidilmekle orasının görülmesi tercih olundu. Fes giyilmiş olsa herkesin gözüne çarparak etrafı iyice görememek melhûz olmakla tanınmamak için bir Tatar kalpağı iktisâ ile mahall-i mezkûra gidildi. Kapısına vâsıl olduğu zaman bir takım şapkalı adamların da gelmekte oldukları görülüp bunların zî vü kıyafetlerinden Rus oldukları zannolunur iken yekdiğerine de'b-i İslâm üzere i'tâ-yı selâm eylemelerini işitdikçe mütehayyir oldum. Bunlardan bazıları kapıdan içeri girince şapkalarını kapıcıya bırakıp ceplerinden çıkardıkları takke veya kalpakları giydikleri hâlde bazılarının da şapka ile yukarı çıkmaları tezyîd-i hayret ile nihayet kulları dahi çıkararak cami ittihâz olunan büyük salona dahil oldum. Büyük suarelere ve belediye meclisinin in'ikâdına mahsus olan işbu salon hayli vâsî' olup sandalye ve masa gibi mefrûşâtı bir kenara yığılarak cemaate yer açılmış ise de duvarlarda mu'allak gayet cesîm beş-altı aded yağlı boya resim levhaları indirilmemiş ve yalnız kible tarafına gelen levhaların üzerine bez gerilmişdir. Cemaatin yan ve arka taraflarındakiler ise örtülmeyerek meydanda durmakta idi. Kible tarafındaki örtülü levhaların üzerlerinde zînet makamında mevcut olan şekl-i salîb cemaatin kiblegâhında bulunmakta idi. Açık levhalar şimdiki İmparator Üçüncü

Aleksandr'ın ve büyük babalarından Birinci Aleksandr ile pederi İkinci Aleksandr'ın cesâmet-i tabîyyede yapılmış birer resmini hâvî idi. Bir ma'bed-i İslâm'dan ziyade bir müzehâneye daha doğrusu bir kiliseye benzeyen işbu salonun dört duvarını gözden geçirdikten sonra cemaate dikkat etdim. Bunlar üç yüze karîb olup aralarında bazıları sarıkla, bir takımı takke veya kalpakla durmakta iseler de bazılarının şapkalar ile oturdukları görüldü. Dans için gayet mücellâ yapılmış olan döşeme tahtaları çıplak olup cemaat beraber getirdikleri beyaz çarşafı seccade makamında sermişler idi. Kible tarafına minber makamında iki ayak bir merdiven konulmuş idi. Salât-ı îd için cami'-i şerife toplanan Mü'minînin ara sıra bir ağızdan tekbir almaları Memâlik-i İslâmiye'nin her tarafında mer'î iken burada cemaat-i Müslimîn müttehim gibi hiçbir ses çıkarmamakda idi ve ekser-i huzzâr âdâb ve diyâneti bilmez bir vaziyetde durmakta idi. Şu hâlleri gördükçe hâsıl olan teessürümü göstermemeğe çalışarak kalbimden: "İlâhî, millet-i İslâmiyenin hâmî ve hâfızı olan Saltanat-ı Seniyye-i Osmâniye'yi ilâ-yevmi'l- kıyâm pâyidâr ve o saltanatın vâris-i şerî'at-perverî olan velî-nimet-i akdesimizi kemal-i âfiyetle taht-ı şevketinde ber-karar ile İslâm'ın izzî o saltanatla kâim, Mü'minînin saâdeti üli'n-nimetle kâ'imdir." sözlerini tekrar eylemekde iken müezzinin davet-i salâtı mutazammın çıkardığı sadâ beni ikaz eyledi. Arîza-i sâbıkada kendisiyle mülâkâtım tafsil olunan Atâullah Efendi Bayezidof mihraba geçdi. Müezzin namaz tekbirlerini cehren tekrar eylemediği hâlde sessizce edâ-yı salât olundu. Mütteâkiben imam minber makamındaki merdivene çıkarak okuduğu hutbe birkaç cihetle nazar-ı dikkat-i memlûkânemi celb eyledi. Evvelâ çehâr-ı yâr-ı güzînin isimleri yâd olunurken hiçbirisi için "Halifetü Rasulillahi ale't-tahkik" ta'bîrinin kullanılmayarak emiru'l- Mü'minîn tavsîfiyle iktifâ olundu. Çehâr-ı yâra hilâf-ı mu'tâd emiru'l-Mü'minîn denmekle iktifâ kılınması Tatarlar beyninde bir âdet olmakdan ziyade "Halife-i Rasulullah" ta'bîrinin Rusya Hükûmeti'nin merakına dokunması melhûz-ı kavîdir. Hatib, hutbenin nihayetinde Tatar lisânı üzere va'za başlayarak ba'dehû Çar'a aid birkaç kelime-i duâ'ye söyledikten sonra minberden indi. Hutbenin Memâlik-i Şâhâne'de okunan hutbelerden bâlâda arz olunan farklardan başka da ufak tefek farkları görülmüş, ya hutbenin Rusya Hükûmetince sansür edildiğine

veyahud Tatarların def‘-i müşkilât için ta‘dîl eylediklerine delâlet eder. Bâ-husus hatib minberden inmeksizin ve fakat Türkçe olarak va‘z u nasihat eylemesi Çar'a olunacak duâ için bu duâyı hutbeden haric göstermek yolunda bir te’vîl aramak maksadına müstenid olsa gerekdir.

Bâlâda arz ve tafsiline cür‘et eylediğim ahvâl Rusya Müslümanları'nın hâl ve mevkilerini tayine medâr olacağı itikadıyla atebe-i ulyâya iblâğına mücâseret eylediğimi ve lâyiha-i sâbıka-i kemterâneme melfûf Atâullah Efendi'nin reddiyesine cevaben bu kere *Novye Vremya* nâm Petersburg gazetesinin neşrelediği makalenin küpürünün leffen takdim kılındığını arz eylerim.

Fî 1 Şevval sene 1308

Petersburg Sefâret-i Seniyyeleri
kâtiblerinden abd-i memlûkleri
es-Seyyid Abdûlbaki

**

Ma‘rûz-ı bendeleridir

Rusya Müslümanları'nın ahvâline dair geçenlerde takdim eylediğim arîzaya zeyl olmak üzere leffen tesyîrine mütecâsir olduğum lâyihanın atebe-i ulyâ-yı hazret-i Hilâfet-penâhî'ye arzına vesâtat-ı celîle-i atûfîlerini istid‘â ederim. Emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 1 Şevval sene [1]308 / [10 Mayıs 1891]

Petersburg
Sefâret-i Seniyyesi Başkâtibi
es-Seyyid Abdûlbaki

Y. PRK. EŞA, 13/54

10

Bâb-ı Fetva
Daire-i Meşihat-ı İslâmiye
Mektubî Kalemi

*Mekke-i Mükerreme uleması tarafından Arabiyyü'l-ibâre olarak
makam-ı Meşihat'e vârid olan elli bir mühürlü arızanın tercümesidir.*

Allah Teâlâ ve Tekaddes hazretlerine münâcât ve her sahib-i rica için vâsita-i uzmâ olan Fahr-ı Kâinât *aleyhi efdalü't-tahiyyât* efendimiz hazretlerine tekrîmât ve teslimât ile bi't-tevessül Cenâb-ı Hakk'ın ibâdı üzerine halife intihâb ve ihtiyâr buyurduğu hâmî-i havza-i İslâm, mü'eyyid-i şerî'at-ı seyidü'l-enâm nuhbe-i mülûk-i Osmâniyân hulâsa-i garrâ-yı emâcid-i Âl-i Osman Ebu'n-nasr el-Gazi es-Sultan Abdülhamid Han hazretlerinin ayn-ı inâyet-i İlâhiyye ile manzûr ve hısn-ı himayet-i Samedâniye ile mahfûz ve te'yîd-i din-i mübîn ve incâz-ı va'd-i kerîm "ve kâne hakkın aleynâ nasru'l- Mü'minîn*" için mansûr olarak hayr-ı dâreyne nâiliyet-i mülûkâneleri ve bi'l-maiyye vüzerâ ve ensârı ile mesned-i Meşihat-ı İslâmiyesi dahi te'yîd-i şerî'at-ı mutahharaya muvaffak ve ber-devam olmaları hakkında icabetgâh-ı vahdâniyete arz-ı da'avât ve tazarru'ât vecîbesi ba'de'l-edâ ümniyyemizin rehin-i icabet olacağı emel-i kavîsiyle makam-ı Meşihat-ı İslâmiye'ye inhâ ederiz ki, tahkikan ihvân-ı dinimizden ve el-ân Rusya Devleti memâlikinde Kazan bilâdı sükkân ve ahalisinden olan ehl-i iman bizlere ba's ve irsâl eyledikleri arıza-i tavîlelerinde devlet-i müşârunileyhâ tarafından umûr-ı mezhebiyelerinde Şerî'at-ı İslâmiye ve tarîkat-ı Muhammediye'ye mugâyir tekâlîf ile müzâyakada bulduklarından birçok şikâyet ederler ki en azı kulakları işitmez eder ve her Müslim için hüznüleri celb eyler.

Arıza-i mezkûrenin mülâhhas ve zübdesi:

Hükûmet-i müşârunileyhâ ahali-i İslâmiyeyi avâid-i diniyyelerini terk ettirmek üzere devam edip bazı vakit desâyis-i hafîyye ve bazen kuvve-i

---

* Rum/47.

ikrâhiye ile terk-i Din-i İslâm etmelerine sa'y ediyor ve mukaddemâ Rusyalıların Kazan memâlikini istilâ eden eski hükümdarları İvan Grovizni ve Kırım memâlikini istilâ eden İkinci Katerina bazı ehl-i kurâyı terk-i iman üzerine cebir ve ikrâh etmişler idi. Ahali-i mezbûre ise bi'l-küllîye aslâ terk-i iman etmeyip şu kadar ki şe'âir-i diniyyelerini suret-i hafıyyede ikâme ederler idi. Vaktâ ki ehl-i hükûmet, İslâm'ın ale'd-devam şe'âir-i diniyyelerine temessük üzere sâbit olduklarını bilip gördüler. Şu nûr-ı İslâm'ı itfâya sa'y için "misyoner" nâmıyla kırk sekiz kimse nasb ve tayin etdiler ve Din-i İslâm'dan men' için onlardan on ikisini Müslimîne ve on ikisini Mecusîne ve on ikisini Hitâ ve Moğol tâifelerine ve on ikisini kendi milletlerinden bir ferdin başka dine tahvîl-i mezheb etmemesi maksadıyla milletdaşlarına gönderdiler ve Din-i İslâm'ı takbîh ve kendi türrehâtlarını tervîc için bunların umumuna lâzım gelen masârîf ve maaşâtı tahsis eylediler ve bir de Kazan beldesinde yedi yüz azâdan mürekkeb Beratesto Asvatoy Goriyo tesmiyesiyle büyük bir cemiyet tertib ve riyâsetini fesad-ı Din-i İslâm hakkında sa'y ile ma'rûf Şevalof nâm zata tefvîz etdiler ve şu tertib ve teşkil 1866 tarih-i Milâdîsinde vâki oldu ve bunlar ol vakit ifsâd-ı millet-i İslâmiye hakkında envâ'-ı hile ihtirâ'ına başladılar. Onların mezmûm olarak şürû' etdikleri şu bahislerin mukaddimâtında idi ki Müslimîni Din-i İslâm'a müte'allik ulûmu tahsilde meşakkatlere katlanarak Haremeyn-i Muhteremeyn'e ve Dârü'l-Hilâfeti'l- Aliyye'ye ve Buhara ve Mısır ve Şam taraflarına azîmet ve rihlet ve ba'de't- tahsil memleketlerine avdet etmekde ve onlar için medreseler bina olunup derûnlarında hayli talebeye hasbeten lillahi Teâlâ ilm-i dini talim eylemekde buldular. Müslümanlar böylece kalırlar ise bu emr-i din ilâ âhiri'z-zaman devam eder. Fe-li-hâzâ bunları bu hâlden men' edecek bir hilenin lâ-büdd olduğunu bi't-tezekkür müderris ve kadı ve imam ve hatib olacak kimselerin evvelen Rusça tekellüm ve kitabet ta'allüm etmelerini şart kıldılar ve bu şartı emr-i dinden mukaddem onunla iştigâl için farz-ı ayn itibar etdiler ve Maârif nâzırına bu şart-ı din-i Mesîhî zaman-ı karîbde boyunlarına takınmağa Müslimîni haml ve sevk için pek kavî zâmin ve ittihad-ı din için en kavî sebep olup ve bunda memleketlerine bekâ ve temkîn vardır diye beyân ve ifhâm eylediler. Maârif nâzırı derhal

şart-ı mezkûru istihsân ve sene-i Milâdiyenin 1870 tarihinde şeytanlar âciz olur suretde desîseleri müştemil olarak talimât tafsil ve tahrir eyledi. Neşrolunan bu talimât ile cümlelerin amel etmesini ve Müslümanların her bir medreseleri civarında Rusça lisân ve kitabet talim için mutlaka birer de mekteb bina olunmasını ve Rusça lügat ve kitabet bilmeyen Müslümana menâsıb-ı diniyyeden bir mansıb tevcih olunmamasını ve ba'demâ medrese inşasına mübâşeret olundukda beraberce yanında bir de Rus mektebi yapılmasını haşmetli İmparator hazretleri emir ve teklif eylediğini ilân etdiler ve şart-ı mezkûru men'e teşebbüs eden kimselere rağmen bazı şehirlerde icra etdiler ve Kazan valisi 1878 sene-i Milâdiyesinde her bir İslâm karyesinin muhtarı yediyle menşûrât tevzi eyledi ki İslâm evlâdı yedi yaşında Rus mekteplerine alınacak ve nafakaları sahibleri üzerine olacaktır ve bu surete muhalefet ederler ise ukûbetle cebren ahz olunurlar ve kiliselerin tamir ve masârıfı kurâ-yı Müslimîn üzerlerine dahi şâmindir ve her karyede minare gibi yüksek birer mahal yapılmak ve üzerlerine çan vaz' olunup isti'mâl olunmak evâmir ve tenbihâtını hâvîdir.

Vaktâ ki Müslümanlar şu ağılatıcı emir ile fi'l-i şedîde vâkıf olduklarında hükûmât-ı mahalliyeye teşekkî arızaları takdim etmişler idi. Ne çare ki bu müracaatları memurîn-i Mülkiye ve Zabtiye taraflarından zu'mlarınca emr-i imparatorîye bağı ve isyan addolunarak muamelât-ı cebriyenin eşeddiyle mukabele edildiler de hemen bazısını hapis ve bazısını darb-ı elîm ile darb ve bazılarını nefy etdiler. Hatta Kazan valisi Harbiye nâzırının emriyle ve birçok asker ile nevâhîye çıkıp ahaliyi sopalarla darb-ı elîm ile darb eyledi ve bunların içinde doksan yaşında bulunan el-Hâc Şakir isminde bir müsinn-i âcizin elbisesini soydular ve sopalarla mu'âkabe etdiler ve maa-hâzâ ol vali bizzat ayağıyla bîçarenin başına darb ve dinini tahkir etmiş ve şu muamele Devlet-i Aliyye-i Osmâniye ile Rusya Devleti beynlerinde muharebe-i ahîre esnasında vukû bulmuş idi.

Ba'dehû usul-i mezkûreyi geçen 1306 sene-i Hicriyesine müsâdif olan 1888 sene-i Milâdiyesinde Cemiyet-i İslâmiye Mahkemesi'nden dağıtdırılan ilânât ile takib etdiler ki ilânât-ı mezkûrenin münderecâtı:

Gimnaziye Mektebi'nde tahsil olunan Rusya fûnûn-ı riyâsiyesinden dört fenni itmâm etmedikçe hiçbir kimse bir beldede kaza ve tedris ve hitâbet hizmetlerine nâil olamayacaktır ve hiçbir kimse bir beldede imamete müstehak olmayıp ancak fûnûn-ı erba'a-i mezkûreden iki fenni Şukula Mektebi'nde itmâm eden müstehak olacaktır ve köylerde imamete dahi ancak Rusça lûgat ve kitabeti lâyıkıyla bilir kimse olacaktır ve şu menâsıb-ı diniyyeye nâiliyet için ancak yedinde şehâdetnâme bulunan kimse söylemesinden kaçındığımız şurût-ı muayyene ile içlerinde bir papas bulundurulacak hey'et huzurunda intihâb olunacaktır, fıkralarıdır.

Bundan sonra cemiyet-i ma'hûde-i mezkûre akıl ve tasavvurdan ba'îd olarak Cemiyet-i İslâmiye Mahkemesi'nin azâsı demek olan kadıların nasb ve tayini hususunu dahi ümerâ-i cühelâdan olup devlet-i müşârunileyhâ tarafından mansûb bir müftünün uhdesine tefvîz eylediler ki mine'l-kadîm kadılar ecille-i ulema taraflarından intihâb olunagelir idi. Müfti-i mezkûr ise ancak meşrebine muvâfakat ve mezhebi üzere amel ve hareket eyler kimseleri intihâb eyler. İşte şu hâl Müslimîne en büyük esbâb-ı vebâl ve câlib-i mihen ve ehvâl oldu ve cemiyet-i ma'hûde-i merkûme heyeti "el-Kâfirûn" Suresi'nin masâhif-i şerife tab'ında idhal olunmayıp ıskâtını emir ve kezâlik kütüb-i fihriyye tab'ında "Kitabü'l-Cihad" ve "Bâbü'l-Hayz ve'n-Nifâs" tab'ını men' etdiler. Müslümanlar evâmir ve tekâlîf-i mezkûrenin cümlesi Din-i İslâm'ın fesadını mûcib olduğunu görünce sabra tahammülleri kalmadığı cihetle Cemiyet-i İslâmiye Mahkemesi'ne ve zât-ı İmparatorîye içlerinden ihtiyar ve intihâb etdikleri zatların vasıtalarıyla arzular takdim ve şu mesâibin üzerlerinden ref'ini talep ve istid'â etdiler ve bu mesâib devam eder ise âkıbeti vahim olur ve umûr-ı diniyyeye taarruz düvel-i mütehâbbe beynindeki mu'âhedâta muhalifdir, dediler. Hatta bu yolda takdim eyledikleri arzular üç bine bâliğ oldu. Ne fâide ki matlûb ve müsted'âları cevab-ı red ve adem-i insaf ile mukabele olundu ve cevab-ı İmparatorî dahi: "O bir karardır ki ben onu ibtal edemem ve binâenaleyh şu istid'âyı is'âf eyleyemem." demekden ibaret oldu ve şu ahkâm-ı menviye-i mezkûrenin icrası için 1308 sene-i Hicriyesi tayin kılınmış idi. Sene-i mezkûrenin Cumâdelâhiresinde şurût-ı mebsûtayı ikmâl etmeyenlere

menâsıb-ı diniyye-i mebhûsenin i'tâsı men' edildi ve devlet-i müşârunileyhâ tarafından şurût-ı mebsûta üzerine tasmîm-i ma'hûd-ı kat'î oldu ki enfâsımız dîk olup ruhlarımız hulkûma geldi ve halâsımız güçleşti. Bundan sonra biz Memâlik-i İslâmiye-i Şâhâne'deki İsevîlerin hâllerine atf-ı nazar eyledik. Onları Memâlik-i İslâmiye'de istirahat ile yaşayıp mütemetti' olduklarını ve maa-zâlik milletdaşları olan devletler ve rüesâ-yı ruhanîleri hıristiyanların kemal-i refahiyetlerine sa'y eder olduklarını görüyoruz. Madem ki İslâm'ın umûr-ı diniyyesi makam-ı Meşihat-ı İslâmiye'ye müfevvaz ve bizim için Devlet-i Aliyye-i Osmâniye'ye kemal-i irtibât-ı cinsiyye ve diniyye vardır, makam-ı Meşihat vesâtatıyla hâlimizi atebe-i ulyâyâ arz ile zât-ı kudsiyet-simât-ı şâhânedanistirhâma cîrân-ı Beytullah'dan daha münasib bir vesile bulamadık.

Binâen-alâ-zâlik şikâyât-ı ma'rûzamızı mesâî-i mebrûre ile zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Hilâfet-penâhî'ye arz ve inhâ olunmak üzere makam-ı Meşihat-ı İslâmiye'ye arz eylemelerini iltimâs ve rica edici olduklarımız hâlde ihvân-ı dinimiz olan cîrân-ı Kâ'be-i Muazzama'ya gönderdik.

Hâdimü'l-Haremeyni's-Şerifeyn bulunan zât-ı hazret-i Hilâfet-penâhî'ye ber-vech-i muharrer ahvâl ve ehvâlimiz arz olunur ise şu müşkilâtın ve şu taarruzât-ı mezhebiyenin ref'î hakkında Rusya Devlet-i fahîmesiyle bi'l-muhâbere kadimi vechile şe'âir-i diniyemizi ikâme üzerine ibkâya şübhesiz sa'y ve inâyet buyururlar ve şu âtıfet ve merhamet-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî devam-ı Saltanat-ı Seniyye-i Osmâniye hakkındaki da'avât-ı hayriyyeyi bir kat daha câlib olur.

İşte Kazan Müslümanları'nın fehvâ-yı şekvâ ve merâm ve necvâları şu minvâl-i mübeyyen üzere olup onların bize gönderdikleri arîza-i mezkûrenin ber-minvâl-i meşrûh mündericâtına vâkıf olduğumuz anda cümlemiz Harem-i Mekkîde tucâh-ı Kâ'be-i Muazzama'da kemal-i ta'zîm ile kâim olduğumuz hâlde devam-ı Saltanat-ı Seniyye da'avât-ı mefrûzasını tekrar eyledik ve bu duâcılarını zât-ı hazret-i Padişahînin te'yûd-i din-i mübîn ve temkîn-i emri dinde daima sarf-ı mesaî buyurdıklarını ilm-i yakîn ile muttali' olduğumuz için zikrolunan ihvân-ı din üzerlerinde a'zam-ı mesâib olan şu müzâyaka-i

diniyye ve müşkilât-ı mezhebiyeleri kazıyyesinin istid'â ve istirhâmları vechile atebe-i ulyâ-yı hazret-i Hilâfet-penâhî'ye arz ve takdimini zât-ı Şeyhülislâmîden tetaffül ve tazarru' eyledik. Bir hâlde ki şu mes'ulün icabetini ve me'mûlün husûlünü Meşihat-ı İslâmiye'nin şefkatinden rica ediciyiz ve alallahi kasdü's-sebîl ve hüve hasbünâ ve ni'me'l-vekil.

[1309 / 1891-1892]*

Y. MTV, 57/50

11

Petersburg'daki memuriyet-i âcizânem esnâsında Rusya Hariciye Nâzırı Mösyö Kiris mahdûmu vasıtasıyla Ermeni işi hakkında bu kullarına etdiği tebligât-ı mühimmeyi ve Kontes Dona Tello hâk-i pâ-yı şevket-ihativâ-yı hazret-i Şehriyârîye yüz sürmek emeliyle ilkbaharda Dersaâdet'e geleceği ve Rusya'nın en ziyâde ağniyâsından bulunan Prensese Boseryof nâm hatunun Kazan ve Deşt-i Kıpçak hükümdârânı sülâle-i İslâmiyesinden bulunduğu ve nesebi Ebî Bekri's-Siddîk *radıyallahu Teâlâ anh* efendimiz hazretlerine müntehî olduğuna dair ifâdât-ı mühimmesini ve Petersburg'da İslâmların iânâtıyla toplanılan mebâliğ orada bir cami'-i şerif imârına kâfi ise de minaresi için bir-iki yüz lira iâneye daha lüzum görüldüğü hakkındaki Petersburg Müftüsü Atâullah Efendi'nin ifâdâtını hâvî bir kıt'a arıza-i rikkıyet-farıza-i abîdânemin arz ve takdimine cür'et kılındığı ve Suriye meşâyihinden ve sâdâtdan olup iki nefer mahdûmunu Aşiret Mektebi'ne kaydetmek zımnında Dersaâdet'e gelip iki aydan beri hâne-i hakîrânemde bulunan Muhammedü'l-Hoca Efendi'nin is'âf-ı mes'ulü ile ifa-yı farıza-i Hac için üç yüz kuruş maaş ihsanla meccânen Cidde'ye nakli istid'âsında bulunduğu ma'rûzdur. Kâtibe-i ahvâlde emr u ferman ve lütf u ihsan hazret-i Halife-i Seyyidü'l-enâm velî-nimet-i bî-minnet-i eşfak ve erham Padişahımız efendimiz hazretlerindedir.

---

* Bu belgenin Arapça metninin fotokopisi sayfa 253'tedir.

Fî 23 Receb sene [1]312 ve fî 9 Kânûn-ı Sâni sene [1]310 / [20 Ocak 1895]

Beşinci Kâtib
Kâmil

Y. EE, 7/9

12

Makam-ı Seraskerî
Mektubî Kalemi
Hususî

Rusya'nın Kazan Vilayeti dahilindeki İslâmlar beyninde ve bu sene ve bu mâh içinde icra edilen tahrir-i nüfus maddesinden dolayı karışıklık vukû bulmuştur. Karışıklığın önünü almak üzere sevk edilen kıt'a-i askeriyenin kuvvetine dair hakikî bir malumâta henüz daha muvaffak olunamadı. Bir piyâde fırkası tayin edildiğine dair bir şâyi'ât vardır. Mezkûr vilâyet dahilinde -Daire-i Askeriye Merkezi'dir- yalnız Mahallî Livâsı nâmıyla iki alaydan mürekkebe bir piyade livâsı olduğu ma'rûzdur. Ol bâbda.

Fî 27 Kânûn-ı Sâni sene [1]312 / [8 Şubat 1897]

Petersburg Sefâret-i Seniyyesi
Ataşemiliter Muavini
Mülâzım-ı Evvel
Mustafa Enver

Y. PRK. ASK, 117/21

***

Makam-ı Seraskerî
Mektubî Kalemi

Kazan Vilâyeti dahilindeki İslâmlar beyninde karışıklık zuhûr etdiğine ve ol bâbda ittihâz olunan tedâbîre dair Petersburg Sefâret-i Seniyyesi Ataşemiliteri Muavini Mülâzım-ı Evvel Mustafa Enver Efendi tarafından vârid olup Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Dairesi'ne tevdi' olunan tahrirâtın sureti meşmûl-i nigâh-ı hikmet-penâh-ı âlî buyurulmak üzere leffen arz ve takdim kılınmış olmakla ol bâbda emr u irâde efendim hazretlerindir.

Fî 18 Ramazan sene [1]314 ve fî 8 Şubat sene [1]312 / [20 Şubat 1897]

Serasker
Rıza

Y. MTV, 151/89

13

Telgrafnâme
Mahreci: Erzincan

Huzur-ı Seraskerî'ye

Kazan ahali-i İslâmiyesinden bir takımları Memâlik-i Şâhâne'ye hicret etmek üzere Batum'un Fecir nâm mahallinden Rizeli Hasan Reis'in filikasına hafiyen binmekde iken Rusya karakolları tarafından üzerlerine ateş edilerek iki çocukla bir delikanlı ve bir kadının ki cem'an dört kişi telef ve beş kişi mecrûh edildiği ve dokuz kişi evvelsi gün Hopa'ya vâsıl olup kayık reisiyle bir yolcunun mahall-i vakada kaldığı ve Hopa'da olan mecrûhînin müdâvât-ı lâzımleri icra edilmekde bulunduğu Rize Kumandanlığı'nın iş'ârına atfen Trabzon Kumandanlığı'ndan bildirilmekle ma'rûzdur.

Fî 24 Mart sene [1]315 / [5 Nisan 1899]

Müşir
Zeki

Y. MTV, 188/127

14

Bâb-ı Âlî
Daire-i Sadâret
Âmedî-i Divan-ı Hümâyûn
Aded: 1886

Kazan ile Kafkasya'nın her tarafında tevzi olunan beyânnâme nüshasının gönderildiğini ve Müslümanların Ermeniler hakkında besledikleri hissiyât-ı adâvetkârânenin şâyân-ı teessüf bir takım iğtişâşât zuhûruna bâdî olacağını şâmil Batum Başşehbenderliği'nden gelen tahrirâtın tercümesiyle melfûfu Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nin tezkiresiyle beraber arz ve takdim kılındı, efendim.

Fî 12 Ramazan sene [1]323 ve 27 Teşrîn-i Evvel sene [1]321

Sadriazam
Ferid

**

Ve Hüve'l-Bâkî

Ey Ehl-i İslâm, Din Karındaşlarımız!

Birkaç senelerden beri etrafımızda bulunan Gürcü ve Ermeni komşularımız bir takım ehl-i fesadın teşvikiyle hukuk-ı devleti iddiaaya kalkışıp ve bu vesile ile ittifak ederek zaten derûnlarında olan buğz ve adâveti İslâm hakkında icraya başlayıp Bakü, Gence ve Erivan civarında nice bî-günah İslâmı katledip bir takım vahşiliklere kalkışmış ve ehl-i İslâm'ın ırz ve namusuna taarruz etmişlerdir. Bununla beraber lisânen ehl-i İslâm'ı envâ'-ı hile ile aldatıp mihnet ve felâketlere düşürmüşlerdir. Bunların etdiklerinden anlaşıldı ki bunlar İslâm'ı ittifaka davet değil, İslâm'ı devlet aleyhine teşvik ve devlet nazarından düşürmektedir. Bu ise ne işimize elverir ve ne namusumuza yarar ve elverişli değildir. Devlete isyan elimizden gelmediği gibi ve elden gelmediği şeye kıyâm dahi kâr-ı akıl değildir. Bu sebebden umumî İslâm ittifakda bulunup bu makûle eşkıyanın şerrinden kendimizi muhafazaya her İslâm borçluyuz.

Ey din karındaşlarımız! Size beyân ediyoruz ki gerek Gürcü ve gerek Ermeni'den uzak olup cemi'-i zamanda bu gûne ittifaklarında ve müşâverelerinde bulunmayınız. Olur ki siz bizler kadar bu milletin hâlini bilmezsiniz. Bunlar yüze dost, kalbinde hâindirler. Bakınız *Kur'ânımız* ne buyurmuş: "Yâ eyyühellezîne âmenû! Lâ tettahizü'l-Yehûde ve'n-Nasârâ evliyâ'e ba'zuhüm evliyâ'ü ba'zin ve men yetevellühüm minküm fe innehû minhüm. İnnallahe lâ yehdi'l-kavme'z-zâlimîn* ". Yani, ey Mü'minler! Sizler, münâfıkları kendilerinize dost edinmeyin. Zira onlar birbirleriyle dost ve müttetik olup size muhâlifdirler. Sizden ol kimse ki onlar ile dostluk eder ise ol dahi onlardandır. El-hakîka, Allah Teâlâ düşmanına dostluk edenleri tarîk-ı Hakk'a hidâyet etmez. Bakınız ki bu zâlimler Nahçıvan'da neler etdiler? Evvelâ Ermeniler biz Müslümanları güya kendilerine kardaş edip ittifaklarına çağırıp aldatıp ellerine fırsat geçirdikleri gibi güvendiğimiz, kardaş olduğumuz Ermeniler tabanca ve tüfek ile üzerlerimize hücum edip nice bî-günah İslâmı katl, mallarını gâret edip nice ehl-i ismet hatunların ırz [ve] namusunu pâ-y-mâl etdiler. Nice kız ve gelinleri nâ-hak yere katletdiler ve bunu bilirsiniz ki bu işte Ermenilere dört yüz kadar Gürcüler de yardıma geldiler. Bunların ehl-i İslâmı yaldatıp bir fırsat buldukça canına ve ırz ve namusuna kasedecekleri şimdi anlaşıldı ve buna daha şübheniz olmasın, çünkü Bakü'de Ermeni-Müslüman kavgasında Hacı İsmail Efendi kapı komşusu bulunan bir Ermeniye familyasıyla kendi hânesinde saklayıp kurtarmış iken hemen o Ermeni gece yarısında kalkıp hacının kendi silahı ile bîçare hacıyı ve yedi hâne çocuklarını ve umumen ehl-i iyâlini katletdi ve daha nice nice bu gibi hakaretler etdiler. Nice bî-günah İslâmı ateş ile yaktılar, fakat Hüdâ'ya hamdolsun böyle cânilerin haklarından geldik, kanımıza kan aldık ise de ne fâide ki bunlar bugüne kadar kendi tertibâtlarından geri durmayıp her gün silah ve cephâne tedârikindedirler. Biz İslâmlar birbirlerimizden haberdar olmayıp ayrı ayrı efkârda bulunduğumuzdan olur ki ileride bu millet bizleri perişan eder. Buna sebeb alâ kadri'l-hâl biz İslâmlar dahi ittifak ederek ayrıca hukuk-ı millet-i İslâm

---

* Mâide/51.

idaresi teşkil etmişizdir ve tedârikinde bulunuyoruz. Bunun için Batum ve Kars İslâmları'nı dahi bugünden itibaren ittifakımıza davet ediyoruz. Buyurun, din kardaşları el ele verip dinimizi, namusumuzu muhafazada hem-efkâr olalım, rahat yaşayalım. Bize, Din-i İslâm'a ilişip dolaşmayanları dost-kardaş bilip hürmete riâyet edelim. Fi'l-vâki hakkımızda İslâm aleyhine husûmet edenler olur ise öylelerine de haddini tanışdıralım. Kendinizi Gürcü ve Ermenilerin önüne düşürüp, yaldanmayıp her kimler ittifakımızdan ayrılıyor ve İslâm aleyhine çalışıyor ise ve hîn-i hâcetde düşmanlarımız bulunan Ermeni ve Gürcü ile beraber olur ise o gibilerin katlini vâcib, malını helâl göreceğiz ve zaten bu makûlelerin rahmet-i İlâhî'den mahrum kalacakları da şübhesizdir ve biz İslâmlar bunları İslâm bilmeyip haklarında lâzım gelen hakareti dahi her İslâm kendisine borç bilecektir.

Ey ehl-i İslâm! Sizler çoğunuz Gürcü, Ermeni gibi bir takım eşkıyadan korkarsanız, bu gibi münâfıklardan havf ve endişede olmayınız. Bunlara arslan gibi göğüs gererek vuruşunuz. Yakın vakitte bunların başına gelecek belâyâ seyirci olacağız. Bu makûle eşkıyadan, münâfıktan ırağ olalım. Bunlara uymayalım. *Kur'ân* da buyurmuşdur ki: "Yâ eyyühellezîne âmenû! Lâ tettahizü'l-kâfirîne evliyâ'e min-dûni'l-mü'minîne. [Etürîdûne] en tec'alû lillahi aleyküm sultânen mübînâ*". Yani, ey Mü'minler! Sizler ihvânınız, dostlarınızdan gayrı olan münâfıkları ve kâfirleri dost edinmeyiniz ki Hâlık'dan azâbına lâyük ve müstehak olursunuz! Şâyed beylerinizden, ağalarınızdan, hocalarınızdan Ermeni ve Gürcülere tâbi olanlarınız olur ise içinizden çıkarın. Ey ehl-i İslâm! Gözümüzü açalım. Biz de tedârikde bulunalım. Tâbi olduğumuz devlet ve hükûmet aleyhine kalkışmayalım. Nâ-hak yere kimseyi katletmeyelim. Eşkıyalık yapmayalım. Namusumuzu muhafaza edip eşkıyalara uymayalım. Bize, İslâm'a yakınlarla diyelim ki min-ba'd eğer bir İslâmı öldürmek veya gâret etmek gibi hakarete bulunup bir İslâmın ırzına, canına kasdederler ise bire yüz intikam alıp ve haklarından gelelim. Birbirimize sahib, tâbi olduğumuz hükûmetlerimize sadık olalım.

---

* Nisâ/144.

Fî 12 Ramazan sene [1]323 ve 27 Teşrîn-i Evvel sene [1]321 / [10 Kasım 1905]

Lâilâhe illallah
Muhammedü'r-Rasulullah
Hukuk-ı Millet-i İslâm İdaresi

Y. A. HUS, 495/62

15

Petersburg Sefâret-i Seniyyelerinden şifre

Düinkü telgrafnâme-i çâkerîde atebe-i ulyâ kılınan Yaroslav ve Kazan'da koleradan mecmû'an yüz dört musâb ve kırk dokuz vefeyât vukû bulduğu ma'rûzdur. Ol bâbda.

Fî 10 Şaban sene [1]325 ve fî 5 Eylül sene [1]323 ve fî 18 Eylül sene [1]907

Hüsni

**

Petersburg Sefâret-i Seniyyelerinden şifre

Komisyon tarafından bugün neşrolunan ilâna nazaran Novorosiski'den başka akdemce arz eylediğim mahallerle Sibiryâ cihetinde Topulsuk ve Transbaykal Vilâyetlerinde dört yüz yedi musâb ve yüz seksen bir vefeyât vukû bulduğunun arz-ı atebe-i felek-mertebe-i hazret-i Hilâfet-penâhî'ye arzı müsterhamdır. Ferman.

Fî 24 Şaban sene [1]325 ve fî 2 Teşrîn-i Evvel sene [1]907 / [2 Ekim 1907]

Hüsni

Y. PRK. EŞA, 51/13

16

Bâb-ı Âlî
Hariciye Nezâreti
Şifre Kalemi
1187

Gayet mahremdir.

*Fî 12 Mayıs sene [1]918 tarihiyle Moskova'da bulunan
Galib Kemalî Beyefendi'den vârid olan 54 numaralı telgrafnâmenin hallidir.*

Kazan Müftüsü ve mülgâ Diniye Nâzırı Âlimcan ve sâbık İdare-i Milliye Reisi Sadri Maksudî Efendiler suret-i mahsusada Moskova'ya gelip bendenizi ziyaret ve umûr-ı İslâmiye hakkında izahât-ı lâzıme i'tâ ve sefâret-i seniyyenin muâvenetini istediler. Tafsilât-ı lâzıme posta ile arz olunacaktır. Ya mülgâ İdare-i Milliye'nin iadesi yahud milletin dahl ve arzusu olmayarak hükûmetce teşkil edilmiş Müslüman umûru komiserlerinin tebdîliyle yerlerine ahali-i İslâmiyece müntehab zevât ikâmesi onlar tarafından umum nâmına taleb edilmesini bendenizden suret-i gayr-ı resmiye ve hususiyede taleb ve taleb-i vâkı'ın hüsn-i kabulünü tavsiye ve iltimâs eylemekliğimi tekrar tekrar istihâm etdikleri ve ahvâl ve vaziyet-i mahalliyeye vukûfu hasebiyle Maksud Efendi Türkistan'ın en birinci kapısı olan Bakü'nün herçi-bâd-âbâd maa-depo hemen işgal edilmesini ehemmiyetle ve şiddetle tavsiye eylemekte olduğu ma'rûzdur.

12 Mayıs sene [1]918

HR. SYS, 2369/2

17

473 numaralı tahrirât melfûfudur.

*Kazan'da münteşir Yıldız nâm Müslüman gazetesinin
2 Şaban sene 1335 ve 23 Mayıs sene [1]917 tarihli nüshasından*

İstanbul ve Boğazlar meselesinden dahi kemal-i hararetle bahsedilmiş olan geçen Kadetler Konferansı'nda Sadri Efendi Maksudof cânibinden

protesto edilerek verilmiş olan cevab, Rus gazetelerinde tamamen neşredilmediğinden bu kere Kazan'da münteşir *Yıldız* gazetesinde mûmâileyh Sadri Efendi'nin nutku metnini dahi hâvî bulunan bir mektubu görülmüş olmakla Şimâl Türkleri şîvesinden Osmanlı şîvesine ber-vech-i âtî naklolunur:

Kadetler Konferansı'nda söylemiş olduğum sözler

Kadetler Konferansı'nda irâd eylediğim sözler Petersburg ve Moskova gazetelerinde tamamen neşredilmedi. Muhtasar bir surette bahseylediler. Bazı gazeteler nutuklarımın bidâyetini, diğerleri ortasını ve bir kısmı da nihayetini derc eylediler. Neşriyât-ı mezkûreden nutuklarımın hey'et-i umumiyesi hakkında doğru bir fikir hâsıl etmek gayr-ı kâbildir. Defaten irâdını tasavvur eylemiş olduğum nutku, program icabâtına mebnî ikiye tefrîke mecbur oldum. Cumhuriyet meselesi mevzû'-ı bahis olduğu zaman şu sözleri söylemiş idim:

"Ben bu konferansda Müslümanlar vekili olarak söylemiyorum. Orenburg Kadetleri'nin âdiyen bir vekiliyim. Hiçbir mahallin Müslümanları tarafından burada söz söylemeye me'zûn değilim. Burada irâd eylediğim sözler sırf kendi mütâlaât-ı zâtiyemden ibaret ise de Müslüman olmağım ve Müslüman ahvâlini pek iyi bilmekliğim hasebiyle mütâlaât-ı mesrûdemin ekseriyet-i efkâr-ı umumiye-i İslâmiyeye tevâfuk edeceğini mülâhaza ediyorum. Müslümanlar ekseriyetinin, Rusya şekl-i idaresinin cumhuriyet-i avâm tarzında olacağını zannediyorum. Fakat bu cumhuriyet, şiddetli bir merkeziyet esasına müesses olmamalıdır. Meselâ böyle bir esasa mübtenî bulunan Fransa'da bir mekteb küşâdı için Paris'den ruhsat istihsâli icab ediyor. Rusya'ya ise böyle şedîd merkezî bir cumhuriyet yaramaz. Bizde ayrı ayrı vilâyetler, büyük muhtâriyetleri hâiz olmalıdır. Vilâyetlere muhtâriyet-i vâsi'a verilmesi, bütün Müslüman vatandaşların büyük arzularından birisini teşkil eder diye zannediyorum. Bu kürsüde şunları da söylemek isterim: Rusya'da hayat-ı siyasiye başlalyıldan beri biz Müslümanlar, Duma ve sair meclislerde umumiyetle terakkî-perver fırkalar ve hususan sizin Kadet Fırkası ile beraber hareket eyledik. Âtiyen de böyle olacağını zannediyorum.

Fakat sizin dahi efkâr-ı İslâmiyeye kulak vermekliğinizi icab eder. Terakkî-perverân fırkaları ve sizin fırkanız mâzîde Müslümanların yardımına ne kadar muhtac olduysa âtiyen de Müslüman efkâr-ı umumiyesini o nisbetde iftikâr edecektir. Biz şimdi re's-i kâra geçtik. Müstakil fırka ve grupların hüsn-i nazar ve muâvenetlerine muhtac değiliz, demeyiniz. İstikbalde Müslüman efkâr-ı umumiyesine muhtac kalmayız diye mülâhaza etmeyiniz. (Öyle düşünmüyoruz, diye bağıyorlar.)

İşte birinci nutkum burada tamam oluyor. Şu son sözleri niçin irâd eylediğim, ikinci nutkum okununca anlaşılır.

İkinci Nutuk

İkinci nutku, meclisde harb ve sulh meselesi tezekkür edildiği zaman irâd eyledim. Benden evvel Kadetlerden meşhur Rodiçef İstanbul'un lüzum-ı zabtı hakkında pek hararetle ve uzun bir nutuk söylemiş idi. Rodiçef'i pek şiddetli alkışladılar, bütün meclis ateş kesildi. Ondan sonra hiçbir kimseye söz verilmemeli demeğe başladılar. Rodiçef'den sonra söz sırası bana geliyordu. Ben ısrar etdim, nihayet müsaade etdiler. Müslüman olduğum için Rodiçef'in aleyhine irâd-ı kelâm edeceğimi bütün meclis biliyor idi. Binâenaleyh söz söylemekliğim aslâ arzu edilmiyordu ve bu adem-i arzuyu icab eden esbâbdan biri de şu idi: Meclisde, düvel-i mütehâbbe sefârethâneleri erkânı ile mühim gazetelerin pek çok muhbirleri bulunuyor idi. Bunlara karşı Kadetler, Boğazlar ve İstanbul'un alınması lüzumu hakkında Rusya halkı miyânında iki fikir yokdur diye göstermek istiyorlar idi. Yirmi-otuz milyon Müslüman ahalisi bulunan bir memleketde: "Biz İstanbul'un alınması siyasetine muhâlifiz." diye söylenilmesinin ecnebiler üzerinde pek büyük te'sir bırakacağı ihtimâlini hissediyorlardı. Bundan mâ'adâ bir-iki gün mukaddem Milyukoff tarafından söylenen sözler diğer fırkalar arasında pek çok kıl u kâli mûcib olduğundan bu bâbda ricâl-i hükûmet arasında da teâtî-i efkâr olunuyor idi. Bir taraftan Milyukoff fikri diğer cihetden ise gâye-i harbin ilhâk olmaması fikri var idi. İşte Rodiçef'in kan, ter içerisine batarak söz söylemesi, böyle bir mücadele-i fikriye zamanında Milyukoff fikrinin galebe çalmasına çalışılmasından ileri

geliyordu. Bunlar kâffeten bence malum idi. Kadetlerin mümâna'atlarına rağmen söylemek istemekliğimin vechi, her ne kadar az olsalar da İstanbul'u almaklığın makâsıd-ı harbiye miyânında bulunmadığını ilân etmek isteyenler tarafını takviyeden ibaret idi. Çünkü bu bâbda efkâr-ı umumiye-i İslâmiyenin pek bâriz ve âşikâr bir surette malum olmasının te'sirden hâlî kalmayacağını zannetmeğe mahal var idi. Fazla olarak bu hususta Müslüman efkârının memâlik-i ecnebiyece bilinmiş olmasında hiçbir zarar yoktur. İşte mütâlaât-ı mesrûdeye binâen saf ve hâlis niyet ile İslâmiyet ve Türklük için müfîd bir hareketde bulunmuş olacağımı nazar-ı itibara alarak ber-vech-i âtî [şu] sözleri irâd eyledim:

Efendiler!

Söylenilecek sözlerin sâmi'în tarafından hüsn-i telakkî edilmeyeceği malum olup dururken irâd-ı kelâm etmeklik gayet müşkil bir şeydir. Maamâfih düşündüklerimi söylemeklik için vicdanım emrediyor. Efendiler! Biz Müslümanlar, İstanbul ve Boğazlar hakkında şimdi Rodiçef tarafından söylenen nutukdan sonra sizin aranızda dalgalanan hislere iştirak etmiyoruz. Türkiye'nin imhâ ve târumâr edilmesine biz razı değiliz. Türkiye'nin mevcudiyet ve bekâsı aleyhinde olan her türlü siyasete iştirak etmeklik, bizim dinî ve ırkî hissiyâtımıza muhâlifdir. Her millet kendi istediği gibi yaşmalıdır, fikrindeyiz. Sulh-ı müstakbel, bilcümle akvâm için adalet ve hürriyet esasâtına ibtinâ etmelidir. Bu suretle Türkiye'nin bekâ ve selâmetini talep etmekliğimiz, hiçbir vakit vatanperverliğe münâffî değildir. Münasebet-i diniye ve ırkiyesi bulunan diğer bir memlekete karşı perverde edilen hayır-hâhlık, mehabbet-i vataniyeye mâni olamaz. Bunun tarihde ve zamanımızda emsâli görünüp duruyor. Bu muhârebe-i azîmenin zuhûru esbâbından biri de, siz Ruslar ile mezhebdaş ve ırkdaş olan Sırpı tesâhub fikri olduğu hatırınızdadır. Sırpıya karşı perverde edilen hayır-hâhlık, hiçbir Rus'un mehabbet-i vataniyesine mâni olmadığı gibi Müslümanların Türkiye'ye karşı beslemekde oldukları hayır-hâhlık da Rusya'yı sevmelerine mâni teşkil etmez. Biz Müslümanlar, pâ-yı taht ve Boğazlar'ın Türkiye elinden gitmesi gibi mevâddın şerâit-i sulhiye miyânında bulunmasına kat'iyen razı değiliz. Biz buna karşı protesto ediyoruz. Bu bâbda bizim haklı

olduğumuza kalben iştirak etmeseniz bile hiç olmazsa aklen muhâkemeye gayret ediniz. Eğer size Müslümanların hüsn-i nazarı lâzım ise onların fikirlerine dikkatle kulak vermekliğimizi evvelki nutkumda söylemiş idim. İşte bugün size açık olarak söylüyorum ki, eğer kendinize karşı Müslümanların iyi nazar etmelerini arzu ile mezkûr hüsn-i nazarı muhafaza eylemek ister iseniz şerâit-i sulhiye miyânından Boğazlar ve İstanbul meselesini ıskât ediniz. Kadetler programında mesele-i mezkûre bulunmasın. İşte benim size musırın ityân eylediğim teklif bundan ibâretidir".

Sadri Maksudof

Umum Rusya Müslümanları vekillerinden mürekkeb olmak üzere geçenlerde Moskova'da teşekkül etmiş olan Müslüman Konferansı'nın müzâkerât ve mukarrerâtı Rus gazetelerinde pek muhtasar bir suretde derc edildiğinden bu kere *Yıldız* gazetesinin aynı nüshasında görülmüş olan konferansın bir günlük rûznâmesi ber-vech-i âtî naklen derc olunur:

"Akvâm-ı muhtelif tarafından teşkil edilmiş olan meclis vekili Kinin (Hıristiyan) konferansı ba'de't-tebrik el-yevm milletler arasında uhuvvet ve müsâvâtın lüzumundan bahsederek şöyle diyor: Şimdiye kadar milel-i mevcudeyi tazyik eylemiş olan padişahlık devri hitâm buldu. Fî mâ-ba'd onun yeniden meydana gelmesi ihtimâli yokdur. Yaşasın Rusya inkılâbı, mahvolsun padişahlık devri! Bundan sonra kâffe-i akvâm, uhuvvet ve müsâvât esasâtı dairesinde ittifak ederler ve bu suretle maksad-ı hakikîlerine nâil olmuş olurlar".

"Lâtîş Sanayi-i Nefise Cemiyeti tarafından vekil olarak gelmiş olan Dala (Hıristiyan), Rusya'nın taht-ı tazyikinde ezilmiş olan Müslümanların ilk defa olmak üzere tertib eyledikleri hür konferansı tebrik etdikden sonra kendi hâllerinden bahisle şöyle diyor: Eski hükûmet zamanında zulüm ve tazyik cümlemize seyyânen icra ediliyordu. Biz Lâtîşların hukuk-ı hürriyesini iade için cehd ü gayret eden muallim, muallimelerimiz ve efkâr-ı münevvere ashâbımızı eski hükûmet; salb ve idam, Sibiryaya nefy ve

zindanlara habseyledi. Biz şimdi kâbiliyet-i zâtiyemizi izhâr için hürriyet-i hâziranın muhafazası uğrunda mücadele edeceğiz. İstiklâl-i millîmizin istihsâli yolunda hiçbir şeyden çekinmeyeceğiz. Yaşasın hürriyet-i akvâm!" Ba'dehû Leh muharrirlerinden Mişeyet söz söylüyor. Âlem-i İslâm'a karşı mehabbetini izhâr etmiş olan bu yaşlı muharrir, meclis üzerinde ayrı bir te'sir bıraktı ve diğerlerinden ziyade alkışlandı ve nutkuna şöyle devam ediyor: Şark âlemi, şimdiye değin zulmet içerisinde duruyor. Kendisinde henüz inkişâf etmemiş olan servet ve define meknûz bulunuyor. Maamâfih Şark âlemi, hayata kesb-i istihkâk eylediğini ve kendisinin kim olduğunu el-yevm bize izhâr etmektedir. Onun tarihdeki medeniyeti ve gözümüz önünde duran hatıratı buna şahiddir. Leh lisânına tercüme edilen Şark muharrirleri âsârı çoktur. Celâl-i Rumî (Celâleddin-i Rumî olsa gerek.) Leh edebiyâtında gayet güzel bir mevki ihrâz eylemiştir. Biz Lehliler, Müslüman âlemine olan mehabbetimizi hiç saklayamıyoruz. Memleketimiz olan Lehistan'ın taksimi zamanında diğer milletler hiçbir söz söylemedikleri hâlde yalnız Müslümanlar bu haksız muameleden dolayı bütün dünyaya karşı protesto etdiler. Müslümanların bu hayır- hâhlıklarını hiçbir vakit unutacak değiliz".

Bundan sonra Kazan Müslüman Kadınlar Cemiyeti'nin vekilesi olarak söz söylemiş olan İffet Hanım, Rusya'da hür Müslümanlar tarafından yapılmış olan hür konferansı tebrik ederek şöyle diyor: "Şimdiye kadar kadınlar ve erkekler ayrı ayrı yaşıyorlardı. Hukuk-ı nisvân nazar-ı itibara alınmıyordu. Bundan sonra kadın ve erkek sözleri kalkacak ve dünyada yalnız insan nâmı kalacaktır. İşte biz kadınlar, erkekler ile müsâvî bir insan sıfatıyla yaşamak için cehd ediyoruz."

Bunu müteâkib Müslüman Konferansı nâmına gönderilecek telgrafnâmeler hakkında müzâkere edilerek Hive ve Buhara'ya, köylüler meclislerine, Omsk'da kâin Kırgız Havâlisi Meclisi'ne ve Türkistan'a telgraf keşîdesi taht-ı karara alınmıştır.

Miralay Hacı Murad, Kafkasya Alayları Vekili olarak konferansı tebrik ile bu ictimâ'a pek büyük ehemmiyet verdiğini beyân ederek şöyle

diyor: "Biz büyük Müslüman konferansının sadâsını işitmeğe geldik. Konferansın müzâkerât ve mukarrerâtını alaylarımıza götüreceğiz".

Fatih Kerimof *Tercüman* gazetesinin "Lisânda, Fikirde ve İşte İttihad" şî'ârını dermiyân ile söze başlıyor: "Bu fikir, bize otuz beş-kırk yıllar mukaddem söylenildi. Şimdiye kadar böyle bir ittihadı karşı mevâni' pek çok idi. İdare-i müstebide, fikirlerimizi açıktan açığa söylemekliğe müsaade etmiyor idi. Bizi zincirleyen o kuvvet şimdi devrildi. Bizim için şî'âr-ı mezkûr ile hareket etmekliğe yol açıldı. İşte bugün biz fikirde ve işde birleşdik. Yalnız lisânda birleşmekliğimiz kaldı. Vakti gelince inşaallah ona da muvaffak oluruz." dedikten sonra Rusya'da ilk defa Müslüman gazetesi çıkarmış olan İsmail Mirza Gasprinski ile Kafkasyalı Melikof'un nâmlarını zikrelemiş ve hâzırûn ihtirâmen kıyâm eylemişlerdir. Meclisde hâzır bulunan Gasprinski kerimesi Şefika Hanım, reisin yanına çıkarılarak alkışlanmış ve bu alkışlara karşı mûmâileyhâ tarafından Şark usulü vechile selâmlar verilerek pek güzel mukâbele edilmiştir.

Tokmimtef, Müslüman Askerî Komitesi'nin vekili sıfatıyla pek hararetli nutuk irâd ederek şöyle diyor: "Asker kardaşlarımız, siperlerde gûnâ-gûn mihen ü meşâkk içerisinde yatıp duruyorlar. Biz onları unutmamalıyız. Bize bu hürriyeti alıp veren onlardır. Şimdi kuvvet bizim elimizdedir. İstemek zamanı değil, almak zamanıdır. Şimdi cebren alınacak vakittir".

Ulema Cemiyeti nâmına Hasan Atâ İî Efendi şöyle diyor: "Bizi şimdiye kadar diğer milletlere bel' etdirmeyen ruhanîlerimiz ve onların fedakârâne hizmetleri sayesinde Hıristiyan misyonerleri Müslümanlar arasında kendi fikirlerini tervic etdiremediler".

Türkistan'ın altı eyaleti tarafından vekil olarak gelmiş bulunan Hocayef, Türkistan'ın rehberlere ihtiyacı bulunduğunu, Tatarlardan yardım beklediklerini dermiyân ile nutkuna şöyle devam ediyor: "Bizim adamlarımız yok. Sizin yardımınıza muhtacız. Âlem-i ilm ü irfana doğru henüz atf-ı nazar etmekte bulunan biz kardaşlarınıza el uzadınız. Muhterem hanımefendiler! Siz dahi zulmet içerisinde mahrum-ı hayat bir hâlde

bulunan Türkistan kardaşlarınızı hâtırdan çıkarmayınız. Mukaddemâ siz oralarda icra-yı mesâîden memnû' idiniz. Şimdi ise Türkistanlılar, kucaklarını açarak sizi istikbal edeceklerdir".

Litvanya Müslümanları nâmına Smolesk, konferansı ba'de't-tebrik seyyiât-ı ahvâl dolayısıyla Müslümanlar kendi lisânlarını unutmuş olduklarını beyân ile ber-vech-i âtî irâd-ı kelâm ediyor: "Kardaşlarımız bulunan dahilî Rusya Müslümanları'ndan uzak düşerek mahâll-i muhtelifeye dağılmış idik. Asırlarca diğer akvâm arasında yaşaya yaşaya lisânımızı unuttuk. Fakat dinimiz kaldı. Dinimizi tamamen muhafaza edegeldik. Bundan dolayı pek memnunuz. Ba'demâ birleşeceğiz. Demiryollar aramızdaki mesafe mevâni'ini izâle edecektir ve şimdiden sonra imamlarımızı, lisân-ı millîye vukûfu olanlardan intihâb edeceğiz. Hem mekteblerimizde de lisân-ı mezkûru okutacağız".

2 Şaban sene 1335 ve 31 Mayıs sene [1]917

HR. SYS, 2366/1

18

*Kazan'da münteşir Yıldız gazetesinin
10 Ağustos sene [1]917 tarihli nüshasından*

Kazan'da in'ikâd eden Umum Rusya Müslümanları'nın İkinci Konferansı'nda Ahmed Bey Salihof tarafından Meclis-i Müessisân intihâbâtında Müslümanların ne suretle hareket eylemelerine dair izahât verilerek Duma'da olduğu gibi meclis-i mezkûrda dahi ayrıca Müslüman şubesi teşkilinden bahis ile şöyle diyor:

"Asya'da medeniyet tecdîd edilmek icab eder. Rusya inkılâbı, bu husus için vâsi' bir meydan küşâd eylemiştir. Asya'da Müslüman memâlikinin siyasî ve medenî cihetlerinin tecdîdi vazifesi, Rusya Müslümanları üzerine düşüyor. Siyasî ve medenî bir merkezin mevcudiyeti hâlinde ise bu gibi işlerin meydana getirilmesi mümkün olabilir. Tahminî hesabâta nazaran Meclis-i Müessisân'da 80-100 kadar vekil bulunması ümit ediliyor. İşte bunlardan kuvvetli bir Müslüman şubesi teşkil edilmelidir. Böyle bir şube,

Rusya'nın siyaset-i dahiliye ve hariciyesi üzerinde te'sirini gösterecek ve harbin süratle bitirilmesi Müslüman memleketlerinin teceddüdü ve Türkiye-İran meselelerinde Müslüman şubesinin pek çok nüfuzu olacaktır.

Eğer Müslümanlar bir takım fırkalara inkısâm edecek olurlarsa kuvvetli sadâ çıkaramayacaklardır. Birleşdikleri surette ise Kırgız, Sart ve Türkmen gibi ekalliyetin hukukunu himaye edebileceklerdir. Kuvvet ittihadında; za'fiyet iftirâkdadır.

10 Ağustos 1917

HR. SYS, 2367/5

19

*Kazan'da münteşir Yıldız nâm Müslüman gazetesinin
26 Şevval sene 1335 ve 13 Ağustos sene [1]917 tarihli nüshasından*

Kafkasya'ya gönderilen komisyon azâsından Osman Efendi Tokombitef tarafından kıraat edilmiş olan takrîrin hulâsası şundan ibarettir: Moskova'da ilk defa in'ikâd etmiş olan Müslüman Konferansı, Kafkasya Müslümanları'nın dûçâr-ı zulüm ve şiddet olduklarını işitmiş ve bu bâbda berây-ı tahkik mahalline i'zâm için kararlaştırdığı hey'et-i mahsusaya Amele ve Asker Cemiyeti tarafından vesikalar da verilmiş idi. Hey'et-i mezkûre, Kafkasya'ya varınca oradaki Müslümanların müşkil bir hâlde bulduklarını ve kendilerinin teşkilât-ı mahsusa ve ayrı kıtaât-ı askeriyeleri olmaması hasebiyle Amele ve Asker Cemiyetlerine dahil olamadıklarını görmüşlerdir. Pek çok yerlerde iş başında Ermeniler bulunuyor ve kendilerine mahsus taburları da vardır. Bidâyeten Ermeniler ve Müslümanlar arasında mukâtele vukû bulduğu için aralarında soğukluk hâlâ devam ediyor. "Müslümanlar Ermeniler'i katle hazırlanıyorlar." diye yalan haberler sık sık işâ'a olunuyor. Hâlbuki Müslümanlarda öyle bir tasavvur yok ve "Müslümanlar idare-i kadîmenin avdetine taraftardır." diye edilen bühtanlar dahi asılsız ve esassızdır. Müslümanları düşman olarak tanıtmak için "Onlar Türkiye'ye iltihâk etmek istiyorlar." diye işâ'âta bulunuyorlar ve

"Müslümanlar, askerlere kurşun atıyorlar." diyerek vefat etmiş olan bir askeri irâe ile "İşte bunu Müslümanlar öldürdüler!" yollu iknâ'âta çalışıyorlar.

İdare-i kadîme zamanında Acarlar (Müslüman Gürcüler) vakası, Kafkasya Müslümanları için pek çok kıl ü kâli mûcib olmuş. Acarların devlete hıyanet etmemiş olduğunu anlamış olan hükûmet-i muvakkate, bundan üç hafta mukaddem kendilerini kürek cezasından tahliye eylemiştir. Kafkasya'da umumiyetle Müslümanlar ile Ermeniler arasında düşmanlık devam ediyor. Komisyon azâları bu bâbdaki sû-i tefehhümü izâle için Müslüman, Ermeni ve Rus lisanlarında beyânnâmeler neşreylemiştir ve sonra Amele ve Asker Cemiyetlerine Müslümanlardan da çokça azâ kaydı için lâzım gelen tedâbîre tevessül eylemişlerdir. Birçok şehirlerde ricaları ma'kul görülmüştür. Bakü'de Müslümanlar her ne kadar çok iseler de teşkilâta mâlik olmamaları hasebiyle icra-yı nüfuz edemiyorlar. Hâlbuki bir araya gelip çalışacak olurlarsa şehri mezkûrda Müslümanların büyük bir kuvvet teşkil edeceğine asla şübhe yoktur. Misâl olmak üzere yalnız bir vakayı göstermek kifâyet eder: İntihâbâta herkesin ve bilâhare anlaşıldığına nazaran on bir bin kadar Müslüman kadınlarının dahi iştirâki dolayısıyla iâşe komisyonlarının cümlesine Müslümanlar intihâb edilmiş. Gence şehrinde Müslümanlar daha kuvvetli, teşkilâtları iyi ve vilâyet hey'et-i icraiyesinde azâların ekserîsi Müslümanlar olup yalnız Amele ve Asker Meclisinde bulunmadığından bu cihetin ikmâli hakkında sebk eden taleb kabul edilmiştir. Kafkasya'da umumiyetle Gürcüler, Müslümanlar ile gayet dostâne yaşıyorlar. Gürcüler, istikbâlde bizim hakiki dostlarımız olacaklardır.

Hey'et-i mezkûre, Tiflis'de Müslümanların ma'rûz kaldıkları cebir ve şedâid hakkında pek çok malumât almış ve binâenaleyh aradaki münâza'âtın tedkiki için Ermeni cemiyetlerine müracaat etmişlerdir. Müracaât-ı vâkı'a Ermeni itilâf hey'etleri tarafından kabul edilmiştir. Ermeni azâları kalîl olan Amele ve Asker Cemiyetlerinin bulunduğu Kafkas şehirlerinde

Müslümanların hâli iyidir. Fakat Ermeniler çok olan yerlerde işler fena gidiyor.

Kafkasya Müslümanları, hey'et azâlarını büyük bir sevinç ile istikbal etmişler ve istasyonlarda "Yaşasın Kazan Müslümanları, yaşasın bizi kurtarmaya gelen İdil (Volga) Boyu Müslümanları!" diye alkışlamışlardır. Kafkasya'da mülâzım rütbesinde bulunan Sultanef ba'de'l-inkılâb katledilmiş idi. Sebeb-i katli şu yolda imiş: Güya Türk'ün birisi bir Ermeni'ye temeddühen: "Ben pek çok Ermeni kesdim." dediği için merkûm Ermeni o Türk'ü habsetdirmiş. Vakadan haberdar olan Ermeni askerleri, mahbusu çıkarıp avâm-ı nâs muvâcehesinde parçalamak istemişler. Orada hazır bulunan Mülâzım Sultanef, galeyâna gelerek Ermeni askerlerini teskin için birkaç söz söylemiş. Bunun üzerine: "Sen de kimsin?" diye vukû bulan suâle karşı Sultanef, kendisinin Müslüman olduğunu cevaben bildirince, Ermeniler: "Sen Tatar imişsin. Onun için Türklere taraftar çıkıyorsun." diyerek Sultanef'i son derece işkenceden sonra bir bina dibine götürmüş ve üzerine duvarı yıkmışlardır. Mahall-i vakaya gelmiş olan doktor, muâvenetden men' edilmiş ve bîçare Sultanef, bin türlü azab içerisinde teslim-i ruh eylemiştir.

"Müslümanlarda silah var!" diye işâ'a ediyorlar. Hâlbuki icra edilen taharriyâtlarda hiçbir silah bulunduğu yok. İşgal altında bulunan Türkiye arazisinde Müslümanların hukuku asla nazar-ı itibara alınmıyor. Bîçareler, daima işkence ve zulüm altında yaşıyorlar. Bizim fikrimize göre eski hükûmet, Rusya ve Türkiye'de bulunan Ermenileri birleştirip müstakil bir Ermenistan Hükûmeti vücuda getirilmesi meselesini bir iğfal olmak üzere meydana çıkarmış, Ermeniler de buna inanmışlardır. Taşnaksutyun Fırkası, bu fikri takib etmiş ve Türkiye ile harb ilân edilince Ermeni ihtilâlcileri gönüllü asker yazılmışlardır. Hükûmet-i kadîme, Ermeni ihtilâlcilerini kırdırıp bitirmek maksadıyla "Müstakil Ermenistan" sözünü ortaya atmış ve maksadına nâil olmuştur. Muharebe-i hâzırada Ermeni ihtilâlcilerinin yüzde sekseni telef olmuştur.

Rusya inkılâbı, Ermeniler için fâideli değildir. Çünkü Rusya demokratları, doğrudan doğruya Müstakil Ermenistan teşkili fikrinde olmayıp belki her kavmin mukadderâtını kendi ellerine teslim etmek istiyorlar. Türkiye ve Kafkasya Müslümanları şübhesiz Ermenistan teşkiline razı olmazlar. Bunlara rağmen Ermeniler, ortalığı temizlemek maksadıyla arazi-i müstevliyede bulunan Müslümanları öldürmekte devam ediyorlar. Kürdleri te'dîb bahanesiyle Ermeni askerleri bazı karyelere vararak karı, kız ve çocukları kesiyorlar. Az zaman mukaddem Ermeni askerleri, bir karyede 47 ve diğer bir köyde 300'den ziyade çocuk ve kadınları kesmişlerdir. Mecerûhîne muâvenet-i tibbiye ibrâzından imtinâ etmiş olan Ermeni doktoru, Salîb-i Ahmer kadınlarının yardımını görünce münfa'îl olmuşdur. Bu bâbda Ermeni ve Müslümanlardan mürekkeb olmak üzere mahall-i vakaya i'zâm edilmiş olan bir teftiş heyeti, vekâyi-i mezkûrenin doğru olduğunu tasdik etmişlerdir.

Dûçâr-ı zulüm ve gadr olan Kürdler, taleb-i muâvenet ederek yazdıkları mektublarında: "Rusya Cumhuriyeti bizim telef olup bitdiğimizi mi istiyor? Biz şimdi ot ile ta'ayyüş ediyoruz. Hükûmet-i muvakkate, ahvâlimizi tahkik için kendisinin munsıf memurlarını göndermelidir." diye yazıyorlar. Komisyon azâları, Ermenilerin mezâliminden Ararat dağlarına kaçmış olan firarîlerin rüesâsı ile de konuşmağa muvaffak olmuşdur ve kendilerine: "Siz niçin böyle soygunculuk edip geziyorsunuz, size kim dokundu?" diye sormuşlar, firarîler de cevaben: "Biz, askerden asla tazyik görmedik. Yalnız Ermenilerin ortalığı kırıp geçirmelerinden korkup kaçtık. Biz iyi oturmak istiyoruz. Hayatımız te'min edilecek olursa hiç şübhesiz dağdan ineceğiz." demişlerdir.

Bu konferans, metâlib-i mezkûreyi vücûda getirmek için sarf-ı mesafâ etmeli ve Tiflis'de daimî bir askerî hey'et-i murahhasa bulundurmalıdır.

Türkistan'ı te'dîb etmekle kesb-i iştihâr etmiş olan Avédianoff, Türkiye'den alınan yerlerde iş başında bulunuyor ve bir Ermeni muavini de var. Merkûmân, daima Müslümanların zarar-dâde olmalarını istiyorlar. Her ikisinin de azliyle yerlerine bî- taraf kesânın ikâmesini ve muavinliğe Müslüman ve Ermeniden iki kişinin tayinini talep etmeliyiz.

Kafkasya'da Müslümanlardan gönüllü alayları teşkiline mümâna'at vukû bulmamalı. Kıtaât-ı askeriye miyânına Müslüman komiserler gönderilmeli ve Kafkasya Fırkası meydan-ı harbden Kafkasya'ya iade edilmeli ve Ermeni firarîleri hazinece muâvenet-i nakdiyeye mazhar oldukları hâlde bundan mahrum kalan Müslüman firarîlerinin dahi seyyânen mazhar-ı muâvenet olmaları talep edilmelidir. Aç ve bî-ilaç kalan Kafkasya Müslümanları için umum Müslümanlardan iâne derci icab eder. Kafkasya beldelerinde askerî ve mülkî Müslüman komiteleri Kafkasya Ordusu'nda kezâ Müslüman komiteleri teşkil edilmeli ve icra edilen mezâlîm ve şedâidi tahkik için yeniden bir hey'et-i mahsusa gönderilmelidir.

Ba'dehû Kafkasya vekillerinden Kuğuşef söz söyleyerek eski hükûmetin Taşnaksutyun Ermeni Fırkası'yla birlikde çalışmış olduğunu beyân ile şöyle diyor: Mezkûr fırkanın Müstakil Ermenistan başvekâletine namzed olarak gösterdiği kimse, şimdi büyük ve mes'ul bir makamda bulunuyor. Zevcesinin Ermenilere karâbeti olan sâbık Varonof Daşkof Ermenileri pek ziyade himaye etmekte idi. İnkılâb-ı hâzırın netâyicinden olan müsâvât, umuma teşmil edilmelidir. Hâlbuki müsâvât-ı mezkûre Ermeniler için fâide-bahş değil. Zira intihâbâtda Müslümanlar dahi iş başına gelecek ve bu hâl Ermenilerin riyâsetlerine zarar îkâ' edecek. Binâenaleyh onlar hürriyeti imhaya çalışıyorlar.

Kafkasya Ordusu'nda Ermeniler, iğvâ ve iftira ile Müslümanlar hakkında her türlü tazyikâtı yapıyor ve bu ahvâlin devamı için Ermeni alayları teşkil ediyorlar. Gitgide orduları da olur. Bize kendi menâfi'imizi vikâye ve himaye için millî alaylar lâzımdır. Esedullayef irâd eylemiş olduğu nutkunda, Kafkasya Fırkası'nın Kafkas Ordusu'na iadesine başkumandanlığın muvâfakat etmemesini Müslümanlar için haksızlık olduğunu bi'l-ityân: "Ermeni askerleri, Kafkasya'da bulunuyorlar. Bizim askerimize ise müsaade edilmiyor." demiş ve nutkunu: "Bizim için Müslüman ordusu vücuda getirmek lâzım." sözleriyle hatm eylemiştir. Kafkasya'ya gönderilen komisyon azâsından Atâullah Efendi Bahaeddinef Türkiye'den alınan yerlerde ahali-i İslâmiyenin eza ve cefa görmekte olduklarını beyân eyledikten sonra şöyle diyor: Kafkasya'da felâket

hüküm-fermâdır. Orada pek çok köyleri ziyaret eyledik ve bu cümleden olmak üzere Suveren karyesinde biçare kadın ve kızlar, gömleksiz ve çalı çırpı ve ot ile tesettür ederek orada burada yatıyorlardı ve bize hitâben: "İdil (Volga) Boyu Müslümanları kardeşlerimiz olunuz. Sizden yardım bekliyoruz. Ermeniler bizi mahvediyorlar." dediler.

Ararat dağlarına vardığımız zaman görmüş olduğumuz on yaşında bir Kürd çocuğu: "Ben şakî değil idim. Ermeniler, peder ve vâlidemi öldürdüler, yedi yaşında bulunan biraderimi alarak buraya gelmeye mecbur oldum." demiş ve: "Ben Müslümanım. Okumak bilir ve kardeşimi de okutuyorum." diyerek yazı yazıp gösterdi.

Bayezid'e vardığımız zaman görüşmüş ve konuşmuş olduğumuz Türkler, gözyaşı dökerek ağladılar. Dokuz imam hapsedilmiş. Mazlum Türkler'i himaye eden komiser, Ermeniler tarafından tehdit olunuyor. Ermeniler, camilere kömür ile istavroz çizmişler, hayvan bağlamışlar. Bir takım taşlarını kiliseye götürmüşler. Onların acıklı ve perişan hâllerini görüp ben de ağladım. Ancak Müslüman alayları vardı vakit o zavallılar, zulüm ve tazyikten kurtulacaklardır.

26 Şevval sene 1335 / 13 Ağustos 1917

HR. SYS, 2367/5

20

*Moskova'da münteşir İl nâm Müslüman gazetesinin
7 Şevval sene 1335 ve 27 Temmuz sene 1917 tarihli nüshasından*

Müslüman Şûrâsı'nın Petrograd'da in'ikâd eden fevkalâde bir ictimâ'ında Sadri Efendi Maksudof, Petrograd buhranları hakkında izahât verdikten sonra Rusya ahâlisinin beşde birini teşkil eden Müslümanların dahi kabinede ihrâz-ı mevki eylemeleri meselesini ortaya atarak bu bâbda icra edilen müzâkerât-ı medîde neticesinde Evkâf Nezâreti'ne Müslüman tayin edilmesi, Ziraat ve Maarif Nezâretlerinde de Müslümandan birer

müsteşar bulunması icab eder diye karar ittihâz edilmiştir. Karar-ı mezkûrun devâir-i hükûmete tebliği için Sadri Maksudof, İslâmşah Ahmedof, Ayaz İshakof ve Şakir Muhammedyaref Efendiler Reis-i Nuzzâr Prens Lovof nezdine gitdiler. Heyeti dinlemiş olan reis-i nuzzâr, evvelâ muhalefet etdiyse de nihayet razı olarak bu hususu meclise arz edeceğini söyledi. Onu müteâkib ziyaret edilen nâzır Çernof dahi tasvibkâr göründü. O sırada pek ziyade iştidâd etmiş olan ihtilâlden dolayı meşguliyetleri aşkın taşkın bulunan diğer nâzırları görmek kâbil olamadı.

Bayramda Osmanlı Üserâ-yı Harbiyesine Ziyafet

Moskova Müslüman Komitesi, Türk esirlerinin vaziyet-i müşkilelerini nazar-ı itibara alarak Moskova şehriyle etrafında bulunan üserânın ahvâlini bi't-tahkik iâne derci için mahsus adamlar tayin eyledi. Mezkûr komitenin teşebbüsüyle müsaade-i mahsusa istihsâl edilerek Moskova'da bulunan esirler bayram namazına getirilmiş ve edâ-yı salâtı müteâkib Esedullayef Binası'nda kendilerine hususî ziyafetler verilmiştir. Ziyafette hazır bulunan üç yüze karîb Türk asker ve zâbitleri, Moskova Müslümanları tarafından gösterilen iltifât ve samimiyete karşı nasıl teşekkür edeceklerini bilmediler. Senelerce yabancı illerde, şahsı ve hayatları kendilerine ecnebi olan halk arasında "düşman" sıfatı ile taht-ı muhafazada bulunan esirler, mübarek bayram günü birkaç saat için olsa bile kendi memleketlerinde bulunuyormuş gibi serbest bayram yapmalarına imkân bahşeden Moskova Müslüman Komitesi ile Moskova Müslümanları'na gözlerinden yaş akdığı hâlde teşekkürler edip bayram gününü çocuklar gibi sevinç içerisinde imrâr eylediler. Derc edilen iâne akçesinden her birerlerine tevzi ve bir kısmı da "Esirlere Muâvenet" kasasında hıfz edilmiştir. Müslüman Komitesi, bu bâbda son derece hizmetleri sebk eden zevâta arz-ı teşekkürât eder.

Ba'demâ Moskova Müslüman Komitesi, son derece acınacak bir hâlde bulunan Türk esirlerinin muâvenetine şitâb edecek ve bezl-i iâne eden zevâtın ismi komitenin "Üserâya Muâvenet" şubesi defterine kaydedilecektir.

7 Şevval sene 1335 ve 27 Temmuz sene 1917

Komite Vekili
Haşim Ahundof

**

Novye Vremya muhbirinin Kazan'dan mektubu

Kazan şehrinde in'ikâd etmekte olan Müslüman Konferansları, Ukraynalıların Kiev Konferansı gibi gürültülü ve parlak değilse de ahvâl-i gayr-ı matlûbenin tevlîdi hususunda ihtimal ki ondan geri kalmaz. Evvel be-evvel Temmuz'un 15'inci (Rumî) günü Müslüman Askerî Konferansı açılmış ve memnû'iyet-i mütekaddimeye rağmen küşâd edilmiş olan mezkûr konferansa, açılmasından sonra müsaade ta'alluk eylemiştir (post factum).

Temmuz'un 22'nci günü (Rumî) Ulema, Askerî ve Umum Rusya Müslümanları Konferansları'nın Belediye Tiyatrosu binasında müttehiden akdeyledikleri bir ictimâ'-ı umumîde ber-vech-i âtî mukarrerât ittihâz edilmiştir:

1. Meclis-i Müessisân'ın in'ikâdını beklemeyerek medenî, millî Müslüman istiklâliyetinin saha-i vücûda îsâli hususuna derhal girişmek.

2. İstiklâliyet-i mebhûseye dair teşkilât hakkında levâyih-i mufassala tanzimi şimdi Kazan'da ictimâ etmekte olan Umum Rusya Müslümanları Konferansı'na havale edilmek.

Bir mikdar fâsıladan sonra ictimâ'-ı umumî şu mukarrerâtı dahi ittihâz eylemiştir:

1. Umum Rusya Müslümanları, Ulema ve Askerî Konferansları azâlarından mürekkeb olmak üzere in'ikâd eden ictimâ'-ı umumî, mürteciler tarafından hür Rusya'ya karşı vârid olan tehlikeyi nazar-ı dikkate alarak Müslümanları, Rus demokrasi inkılâbcıları ve onun teşkilât-ı mahsusaları ile gayet sıkı bir ittihadı davet eder. Şerâit ve faaliyet-i hâzıraya nazaran bütün kuvâ-yı irticâiyeyi bir araya toplayacak olan Duma ve Şûrâ-yı İmparatorînin tekrar teşekkülüne karşı protesto etmeliği kendisine vazife addeyleyler. Memleketi hürriyet-i meftûhadan mahrum bırakacak olan bu teşebbüs,

şimdiki hâlde milel-i inkılâbiyeyi temsil eden hükûmet-i muvakkate ile Amele, Asker ve Köylü Cemiyetleri Komitesi tarafından bütün kuvvetle def' edilmelidir. Bununla beraber ictimâ'-ı umumî hükûmetin Rusya akvâmı teşkilât-ı merkezîleriyle sıkı bir münasebetde bulunmasını irâ'e etmekte kendisine bir vazife addeder. Ancak böyle bir ittihad, siyaset-i milel sahasında hatalı adımlardan hükûmeti kurtararak kuvâ-yı memleketi "tahlîs-i inkılâb" ilm-i cesîmi altında toplar.

2. Derhal ayrı Müslüman alaylarının lüzum-ı teşkili hakkında hükûmet-i muvakkate ile müzâkere için Petrograd'a delegeler irsâli ve müzâkerenin bir netice-i müsbeteye adem-i iktirânı hâlinde mezkûr alayların hod be-hod teşkili.

Bu karar, ancak teşkilât-ı mahsusa-i askeriyeleri bulunduğu vakit Müslümanların kuvâ-yı irtica'îye ile çarpışmakta büyük bir rol oynayacaklarına dair nutuklar irâdından sonra ittihâz edilmiştir.

Stockholm Sosyalist Konferansı münasebetiyle şöyle bir karar veriliyor: "Şark, Mısır, Hindistan, İran ve Türkiye delegeleri tarafından Stockholm Konferansı'na tevcih edilmiş olan beyânâta kesb-i ittilâ' eden ictimâ'-ı umumî, yalnız Avrupa değil belki Asya ve Afrika'da sâkin akvâm-ı muhtelifenin dahi tamamî-i istiklâl-i millîleri hukukunun tanınması hususuna siyaset-i hariciyemizin suret-i kat'iyede tevfiik edilmesini hükûmet-i muvakkatenin sem'-i ittilâ'ına îsâl eder. Hür Rusya, bu meselede kat'iyetle hareket etmelidir".

İşin latife olmadığı görülüyor. Mukarrerât-ı mebhûsenin saha-i vücûda îsâli Almanya için müfîd olabilir. Rusya ile müttefikleri arasında gerginlik ihdâs [ed]ilmesi ihtimaline rağmen Asya ve Afrika akvâmının istiklâl-i millîleri hususunda hükûmetin mutâlebât-ı kat'iyede bulunması lüzumunda ısrar eden ve pratik zevâtdan mürekkebe olan Müslüman Konferansı, mutâlebât-ı mesrûdelerini kuvvetle te'yîd etmek istiyorlar. Garb cebhemiz, Müslümanların sâkin oldukları mahallerden çok uzak olduğu için kendi ikâmetgâhlarını tecâvüzden vikâyeye mahal yokdur. Temmuz'un 22'nci (Rumî) günü açılmış olan yeşil Müslüman bayrağı, Türkiye ve onun

müttefikî bulunan Almanya'ya karşı muharebe için açılmış olmayıp belki konferans mukarrerâtında zikredildiği vechile bütün Rusya akvâmı vekâletini temsil eden kuvvet başda olduğu hâlde irticâ'a karşı küşâd edilmiştir.

16 Ağustos sene [1]917

HR. SYS, 2367/2

21

Bâb-ı Âli
Hariciye Nezâreti
Şifre Kalemi
1723

Stockholm Sefâret-i Seniyyesi'nden
fi 19 Ağustos sene [1]917 tarihiyle vârid olan telgrafnâme hallidir.

Rusya'dan gelen bir zâtın rivâyetine göre Temmuz nihayetine kadar Amerika'dan üç yüz seksen beş lokomotif ve sekiz bin beş yüz vagon vârid olmuştur. On bin vagon daha sene nihayetine kadar gelecektir. Petersburg'da galâ-yı es'âr tahammül-fersâ bir hâldedir. Dârülfünûn, mekâtib-i âliye, kışlalar ve mecmû'u altı yüz bin kişiye karîb ahali Petersburg'dan Moskova'ya nakledilmiştir. Hükûmetin de şehir-i mezkûra nakli rivâyet edilmekte ise de bu havadisın şimdiye kadar aslı çıkmamıştır. Yirmi Temmuz'da Kazan'da Müslüman ulemasının umumî kongresi akdedilerek Rusya'daki bilcümle Müslümanın ittihadı taht-ı karara alınmış olduğu ma'rûzdur. Ol bâbda.

19 Ağustos 1917

Ruhi

HR. SYS, 2367/3

22

Stockholm Sefâret-i Seniyyesi

Aded: 5366
Mükerrer: 641

*Hulâsa: Arazi-i müstevliye ve Kafkasya
Müslümanları ahvâline dair
gazete tercümesinin irsâli*

Hariciye Nâzırı devletli Ahmed Nesimî Beyefendi hazretlerine

Devletli efendim hazretleri

Kazan Müslüman Konferansı'nda Kafkasya ahvâline ve Ermenilerin mezâlimine dair cereyan eden müzâkerâta müte'allik şehr-i mezkûrda münteşir *Yıldız* gazetesinde derc olunan zabıtnâmenin tercümesi şâyân-ı nazar-ı dikkat görülmüş olmakla leffen takdim-i pişgâh-ı âsafâneleri kılınmıştır. Ol bâbda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 8 Eylül sene [1]917

Maslahatgüzâr
Esad Cemal

**

Bâb-ı Âfî
Hariciye Nezâreti

*Hariciye Nâzırı Ahmed Nesimi Beyefendi
hazretleri tarafından makam-ı sâmi-i Sadâret-i Uzmâ'ya*

Kazan Müslüman Konferansı'nda Kafkasya ahvâline ve Ermenilerin mezâlimine dair cereyan eden müzâkerâta müte'allik olup şehr-i mezkûrda münteşir *Yıldız* gazetesinde münderic bulunan zabıtnâme ile Rusya ahvâline dair Rus gazetelerinden muktebes bazı fikarâtın tercümeleri manzûr-ı sâmi-i vekâlet-penâhîleri buyurulmak üzere leffen arz ve takdim kılınmıştır. Ol bâbda.

6 Teşrîn-i Evvel sene [1]333

**

*Kazan'da münteşir Yıldız gazetesinin
10 Ağustos sene [1]917 tarihli nüshasından*

Kazan'da in'ikâd eden Ulema Konferansı'nda İngiltere, Fransa ve İtalya Hükûmetlerinin Hilâfet-i İslâmiye ile oynayarak Mekke ve Arabistan'ı "Makam-ı Hilâfet" diye ilân etmelerine karşı konferans tarafından Hariciye Nezâreti vasıtasıyla protesto edilmesine dair Ayaz İshakî Efendi tarafından verilmiş olan takrîr samimi suretde ve pek ziyade alkışlanmışdır.

*Moskova'da münteşir İl gazetesinin
12 Ağustos sene [1]917 tarihli nüshasından*

Osmanlı üserâ-yı harbiyesinin tahkik-i ahvâline dair Haşim Ahundof imzasıyla yazılan makalede şöyle deniliyor:

Moskova Müslüman Komitesi, Türk esirlerinin hâllerini tahkik için diğer bir arkadaş ile beraber beni Tola'ya göndermiş idi. Tola İstasyonu'na vâsıl olur olmaz şehrin muhtelif mahallerinde barakalarda bulunan 103 kadar Türk esiri bulduk. Diğer yerlerde olduğu gibi burada da aynı cevaplar veriliyordu:

"Fena, şiddetli muamele, fakr u zaruret ve saire". Şehr-i mezkûrda bulunan esirlere amele ücreti olmak üzere yevmiye seksen kapik ve her ayda da ikişer ruble ve hastalara ise yalnız kırkar kapik veriliyormuş ve güya üserânın hastalığı bahane etdikleri buna sebep olmak üzere gösteriliyormuş. Bu ise doğru değil. Hastalar arasında mahsus kendisini hasta gösteren hiçbir esire rast gelmedik. Hasta olanlar hakikaten hasta idiler ve onlara aslâ muâvenet-i tubbiye yapılmıyor denilebilir. Yağmurlar ve soğuklar başlayınca bunların hâlleri daha ziyade ağırlaşacak. Elbiseleri gayet hafif, kış için kalın elbise tevzi edileceği de malum değil. Eğer lâbis oldukları robalar ile kışa girecek olurlarsa nisfindan ziyadesi soğukdan telef olur.

Moskova Müslüman Komitesi nâmına kendilerine dörder rubleden 412 ruble tevzi eyledik. Fakat onların ihtiyacâtına nisbeten şu muâvenetin hiçbir ehemmiyeti yok. Kendilerinin ıslâh-ı ahvâli için tedâbîr-i ciddiye ittihâzına girişilmek ister. Bu bâbda Moskova askerî mıntıkası dahi va'd-i muâvenet ediyor.

Moskova Müslüman Komitesi, Türk esirlerinin himayesi için teşkil eylediği şubede iâne defteri açmıştır. İânât maa'l-memnuniye kabul olunuyor.

12 Ağustos sene [1]917

HR. SYS, 2367/5

23

Makam-ı Sâmi-i Sadâret-i Uzmâ'ya

Ma'rûz-ı çâkerleridir

Rusya Müslümanları'ndan olup Memâlik-i Osmâniye'de mukim olanlar Rusya'nın Harb-i Umumî'ye iştiraki üzerine Devlet-i Muhâsama tebaası addolunarak bazı tedâbîr-i istisnâiyeye tâbi tutulmuşlardır. Halbuki tedâbîr-i mezkûreden maksad Devlet-i Osmâniye'nin emniyet ve selâmetini te'min eylemek olduğu ve makam-ı Hilâfet'e ve Türklüğe karşı an-samimi'l-kalb merbût olan Rusya Müslümanları'ndan ise mezkûr emniyet ve selâmet için bir zarar-ı meczûm bulunmadığı ve esasen Rusya ile sulh muâhede imza edilmiş olmasından sarf-ı nazar hâl-i hâzırda sâbık Rusya İmparatorluğu memâlikinde mukim ahali-yi İslâmiye Rusya Devlet-i sâbık tebaası değil belki kendilerinin teşkil etmekte bulunduğu hükûmât-ı muhtelif efrâd-ı ahali olduğu ve kendilerinin Memâlik-i Osmâniye'de bu gibi tedâbîr-i istisnâiyeye tâbi tutulmaları memleketlerinde sû-i te'sir hâsil eyleyeceği cihetle sâbık Rusya Devleti tebaasından olan Müslümanların devlet-i muhâsama tebaası addedilmemesini ve diğer düvel-i muhâsama tebaası hakkında tatbik edilmekte olan tedâbîr-i istisnâiyenin onlar hakkında lağvını istihâm eyleriz.

Bundan mâ'adâ sâbık Rusya ülkesinin muhtelif nikâtdan -yedlerinde pasaport ve sair vesâik bulunmaksızın- el-yevm bir hayli Müslümanlar kardeş toprağı diyerek Memâlik-i Osmâniye'ye iltica etmektedir. Bunlar muntazam evrakı hâiz olmamalarından dolayı tabiatıyla zâbitaca bazı müşkilâta ma'rûz kalmakta ve bazen bu hâl haftalarca mevkûfiyetlerini

istilzâm eylemekdedir. Hâl-i hâzırda ise Rusya'nın inkısâm eylediği muhtelif kıt'alarla Hükûmet-i Osmâniye beyninde henüz münasebât-ı sulhiye ve tabîiye iade edilmemiş olduğundan bu gibi ellerinde vesâik bulunmaksızın gelen mültecilerin hukukunu muhafaza edecek müessesât-ı resmiye gayr-ı mevcut bulunmaktadır. Ancak sırf Müslüman ve kardeş toprağına iltica kasdıyla gelenlerin -hüviyetleri tahkik edilebildiği takdirde- müşkilâta dâcâr edilmeleri esasen Hükûmet-i Osmâniyece matlûb olamayacağından bu gibi mülteciler hüviyetinin Dersââdet'deki Kazan ve Kırım Cemiyet-i Hayriyesi'nden tahkikiyle yedine muvakkat birer vesika i'tâsı ve bu muvakkat vesika ile serbest bırakılmaları hususunun Polis Müdüriyet-i Umumiyesi'ne tebliğini rica eyleriz. Ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 12 Temmuz sene [1]334 / 12 Temmuz 1918

Umum Rusya Merkezî Harb Şûrâsı
azâsından Umum Rusya Merkezî
Reisi Muavini ve Orta Rusya ve
Sibirya Millet Meclisi azâsından
Hasan oğlu Yusuf Mustafa

Umum Rusya Müslümanları
Şûrâ azâsından Umum Rusya
Merkezî Harb Şûrâ
Reisi Muavini
Osman Tokomitof

DH. EUM. KLU, 13/22

24

Bâb-ı Âli
Hariciye Nezâreti
Şifre Kalemi
1773

*Fî 24 Temmuz sene [1]918 tarihiyle Moskova'da bulunan
Galib Kemalî Bey'den vârid olan telgrafnâmenin hallidir.*

Bir haftadan beri Beyaz Hâssalar tarafından müdafaa olunan Yaroslav şehri şiddetli muharebâti müteâkib Bolşevikîler eline geçti. Şehrin yarısı yandı. Bolşevikîler büyük mikyâsda intikam almaktadırlar. Volga Nehri üzerinde Simbirsk şehri Çek Slavları tarafından işgal edildi. Kazan şehri

tehdid tahtındadır. Bolşevikîler mütemâdiyen amele ve köylüyü yaklaşmakta olan tehlike ile korkutarak silah altına davet etmektedirler.

Remzi

**

Bâb-ı Âlî
Hariciye Nezâreti
Şifre Kalemi
1776

Fî 25 Temmuz sene [1]918 tarihiyle Moskova'da bulunan Galib Kemalî Beyefendi'den vârid olan 36 numaralı telgrafnâmenin hallidir.

383 numara ve 19 Temmuz tarihli telgrafnâme cevabıdır:

Cenûbî Kafkas mesâilinin kilidi Bakü şehridir ki merkezden ziyade oradaki Ermenilere temâyül eden mahallî Bolşeviklerin zîr-i nüfuzundadır. Bakü Ermenileriyle behemehal ba'de'l-italâf yakında şehir zabtedilirse Rusya Hükûmeti'nin oralar ile tamamen alâkası kesileceğinden emr-i vâkı'ı tasdik ettirmek kolaylaşır. El-yevm buraca başka türlü hareket mümkinü'l-icra değildir. Şimâl Türkleri'ne gelince; bunlar Bolşevikler ile teşrîk-i mesaîf edebilmeleri mümteni' gibidir. Zira hükûmetin mesleği burjuvaziye kırmaktır. Nüfuzundan istifade edebileceğimiz rüesâ ise bunlara taraftardır. Almanlar cenûbdan harekete geldiği takdirde dünkü telgrafımda arz eylediğim asgarî, azamî matlâbları te'min edebilirler ise onlardan istifade mümkün olabilecektir. Ufa şehri Çek Slavlar tarafından zabtedildi. Kazan da taht-ı tehdidedir. Bolşevik Hükûmeti etrafındaki daire-i tazyik mütemâdiyen daralmasına nazaran sükûtu vakit meselesi olan bir hükûmetin bunlara yardım etmesi mümkün olamayacağından şimdilik kendilerine vesâit-i emniye ile bî- taraf kalmaları tavsiye kılındığı ma'rûzdur. Ferman.

**

Bâb-ı Âlî
Hariciye Nezâreti
Şifre Kalemi
1807

*29 Temmuz sene [1]918 tarihiyle Moskova'da bulunan
Galib Kemalî Bey'den vârid olan 149 numaralı telgrafnâmenin hallidir.*

147 numaralı telgrafnâmeye zeyldir:

Kazan'ın zabtı henüz te'yid etmemiştir. Bolşevikler Perm ile Yekaterinburg'u tekrar zabtettikleri iddia ediliyor. İtilâf süferâsı Orfanjel'den vapurla Bahr-ı Ebyaz'daki Kem şehrine gitmiş, oradan Morman'a gideceklerdir. Almanya sefir-i cedîdi dün gece bağteten geldi. Suikasd ihtimal-i kavîsine binâen Moskova'dan bir istasyon evvel trenden inerek istikbaline gelen Radik ve Almanya maslahatgüzârı ile otomobile râkiben şehre gelmiştir. Teşrifat sırası olmadığı cihetle Bulgaristan sefirini müstahiben ziyaretine gitmedim. Rusya efkâr-ı umumiyesini Almanya lehine imâleye ve burjuvazi ile mahrem fakat sıkı bir temas hâsıl eylesesini tavsiye eyledik. Almanya Sefâreti'nin emr-i muhafazası için Rusya Hükûmeti yarım tabur üniformasız Alman askeri gelmesine, bundan başka Almanların intihâb eyleyecekleri bin Rus askerini de emr-i muhafazaya tahsise muvâfakat eylemiştir. İhtilâlcî Sosyalistlerin Kiev'deki General Skoropadiski'yi idama mahkum eyledikleri muhakkaktır. Almanya sefir-i cedîdinin de suikasd ma'rûz kalması muhtemeldir

29 Temmuz 1918

**

Bâb-ı Âlî
Hariciye Nezâreti
Şifre Kalemi
1856

*Moskova'da Galib Kemalî Bey'den
1 Ağustos sene [1]918 tarihiyle vârid olan telgrafnâme hallidir.*

130 numaralı tahrirât-ı âcizâneme zeylen arz olunur:

Türkistan heyetinden ikisi Batum'a gitmiş, mütebâkîsinin şimdiye kadar vâki aralarına nazaran Samara'da bulunarak Çek Slavlar'a istinad eden "socialistes révolutionnaires"ler yakında ictimâ eyleyecek meclis rüesâsına

Türkistan'dan dahi vaktiyle müntehab azâ iştirâk ettiği takdirde Türkistan'ın muhtariyet idaresi yeni hükûmetce tanınacağını buradaki hey'et-i merkeziye vasıtasıyla teklif etmektedirler. Lede'l-istişâre madem ki bunların mevki'-i iktidara gelmesi ihtimaline mebnî böyle bir fırsat zuhur etmiştir, fevâid-i saire ile beraber;

1. Rusya Hükûmeti meşrû'a-i merkeziyesini tanımak üzere Türkistan'da da idare-i dahiliyece tamamen serbest bir muhtâriyet-i siyasiye ihdâsı,

2. Türkistan Hükûmeti'nin otuz ilâ elli bin kişilik bir milis teşkiline hakkı olması,

3. İşbu hükûmetin Rusya muharebât-ı dahiliye ve hariciyesinde kat'iyen bî- taraf kalması,

4. Milis teşkilâtı için Rusya Devleti'nin Müslüman zâbitân ve maa-cephâne mikdar-ı münasib top, tüfenk, mitralyöz vermesi,

5. Tecâvüzât-ı hâricîye uğradığında talebi hâlinde Rusya Hükûmeti'nin muâvenet eylemesi,

6. Vele ki Rusya'ya muâvenet maksadıyla hiçbir kuvve-i ecnebiyenin Türkistan'a girmemesi gibi siyaset kabul etdirilebildiği hâlde Türkistan'dan gelecek azâ ile buradaki zevâtdan ikisinin Meclis-i Müessisân'a iştirâk etmelerini suret-i gayr-ı resmiyede tavsiye eyledim. Bir haftaya kadar buradadırlar. Şerâit-i mukarrere ile iştirâkde mahzur olup olmadığının ve Hükûmet-i Seniyye'nin diğer nokta-i nazarı var ise sürat-i iş'ârı müsterhamdır.

1 Ağustos 1918

HR. SYS, 2370/1

***

Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Dairesi

Suret

Rusya'da en son vaziyet ber-vech-i âtîdir:

Şark'da, Sibiryâ'da Amiral Kolçak Hükûmeti: Bu hükûmet Sibiryâ köylülerinden, Çekoslovak kıtaâtından ve Rus sosyalist revülosyoner kıtaâtının bazı aksâmından ve sâbık Rus Ordusu zâbitân ve efrâdının gönüllülerinden mürekkeb olup umum mevcudu iki yüz elli bin kadar tahmin olunmaktadır. Bu ordunun piyadesi kâfi derecede olup seferberliğini tamamen ikmâl eylediği takdirde beş yüz bine bâliğ olacağı kaviyyen söylenmektedir. Kolçak Ordusu'nda süvari kıtaâtı ve bilhassa ağır topçu pek azdır. Binâenaleyh bu ordunun ileri harekâtı pek batî ve fakat az çok muvaffakiyetle ilerlemektedir. El-yevm en ileri kıtaâtı Bugurslan, Çistopol, Kazan havalisindedir. Bu ordunun şimâldeki Morman Hükûmeti Ordusuyla hâsıl olduğu söylenen irtibatı kat' olunmuş ve Morman Ordusu şimâle atılmışdır. Bolşevikler tarafından takib olunan şimâl ordusunun hatt-ı ric'atinin kesileceğinden ve bu ordunun esir edileceğinden Londra mehâfili pek ziyâde korkmakta imişler. Binâenaleyh gerek bunları ve gerekse cenûbda faaliyeti pek ziyade artan Bolşeviklerin karşısındaki itilâfa müstenid diğerk kıtaâtı kurtarmak için bugünlerde Petersburg'a bir taarruz yapılmışdır. Petersburg'un zabtı keyfiyeti henüz tahakkuk etmemişdir. Finlandiya gönüllülerinden ve İngilizlerin bazı zayıf kıtaâtından mürekkeb olan bu orduya sâbık Kafkas cephesinde ordu kumandanı bulunan General Yudeniç kumanda etmektedir.

25 Nisan sene [13]35

**

Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Dairesi

Şube: 2

Numara: 2142/1788

Hariciye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Sâmîsi'ne

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Rusya ahvâline dair mevâki-i muhtelifeden alınan haberler üzerine tanzim edilmiş olan kroki berây-ı malumât melfûfen takdim kılınmıştır. Yalnız krokide gösterilen Kars İslâm Hükûmeti'nin İngilizler tarafından dağıtılarak Kars, Sarıkamış, Oltu ve saire gibi mevâki'ine Ermeni idare memurları getirildiği ve Ardahan Livası'nın ... kadar Gürcü kuvvetleri tarafından işgal edildiği en son alınan haberlerden anlaşılmıştır. Ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 2 Şaban sene 1337 ve 3 Mayıs sene 1335 / [3 Mayıs 1919]

Harbiye Nâzırı
Şakir

harita gelecek

HR. SYS, 2370/3

**En-Nezâretü'l-İslâmiyye
fî Rusya
Lecnetü'l-Îâneti li'l-Musâbîne
bi'l-Mecâati'l-Müdhişeti**

Devlet-i Aliyye-i Osmâniye Meşihat-penâhîlerine

Faziletli şeyhülislâm efendi hazretleri

1914 senesinden itibaren 1922 seneye kadar devam eden dehşetli Cihan Harbi'ni müteâkib zuhur eden dahilî muhârebât neticesinde Rusya'nın ne gibi harâba uğradığı malum-ı âlîleridir.

Yedi sene devam eden müdhiş hadiseler neticesinde Rusya ahalisi son derece bir fakr u sefâlet derekesine düştü. 1921 sene[si] baharında bu sefâlet içinde bin dürlü âlâm ve meşakkatlerle çarpışan halkın başına misli tarih-i âlemde görülememiş bir âfet, nazîri destanlarda işidilmemiş bir açlık kâbusu çökdü.

Ahvâle hakkıyla âşinâ olmayanlar "açlık" belâsına bütün elvâh ve fecâyii hakkıyla tasavvur edemezler. Yağmursuzluk yüzünden müdhiş kuraklık neticesinde ekinleri tamamıyla kurumuş, neticede yerlerde yenilecek ne var ise tamamıyla helâk olmuş, hayvanât-ı ehliye çokdan ekl olunmuşdur. Nebatât ile hayvanâtın her nev'ini yiyip bitirmiş olan halk yalnız ağaçların kabuğunu, çöllerin yabanî otlarını yemekle iktifâ etmeyip bir nev' hakları bulunan toprağı bile yiyip bitirmektedir.

Açlık en müdhiş ve en ağır darbesini Volga-İdil havzalarıyla Ural dağları eteklerine indirmiştir. Bu yerler pek eski zamanlardan beri Türk kabileleri Müslüman akvâmının oturağıdır. Hâl-i hâzırda Tatar, Başkırd ve Kırgız Türk-Müslüman akvâmından 10 (on) milyon nüfus açlık yüzünden ma'raz-ı helâkde olduğu tahmin edilmektedir. Bu suretle Volga havzalarıyla Ural boylarında yaşayan Müslümanlar, Rusya açlarının en sefillerini teşkil ediyorlar. Hakikaten bu yerlerdeki İslâmların geçirmekte oldukları fecî'alar Rusya açlığının en korkunçlu elvâhını teşkil ediyorlar.

Bu müdhiş felâkete ma'rûz kalmış milyonlarla halk vicdan-ı beşeriyete hitabla kendilerine yardım bekliyorlar. Fakat sayıları 10 (on) milyonu tecavüz etmiş olan Müslüman açları, insanlık vicdanı ile beraber İslâmiyet kardaşlığına dahi göz dikmişdirler.

Bahr-ı Muhit'in öte tarafında bulunan Amerikalılar, Amerika Muâvenet Cemiyeti vasıtasıyla Rusya açlarına muâvenet ediyorlar. Onları müteâkib Cenevre Konferansı Reisi Doktor Nanch işe girişmiş, nihayet Alman Salîb-i Ahmeri dahi muâvenet kolunu uzatmıştır. Rusya Hükûmet Şûrâsı dahi açlığın tehvîn-i âlâmına çalışıyor. Fakat felâket o derece muazzam ve ihtiyac o kadar vâsi'dir ki bu gibi muâvenetlerle iktifâ kâbil değildir. Daha ziyade yardım ve daha ziyade şefkat lâzımdır!

Bu hususda bilhâssa âlem-i İslâm'ın hamiyet ve hissiyât-ı uhuvvetkârânesine güvenerek Rusya Müslüman Nezâret-i Diniyesi açlara yardım etmek için bir teşkilât-ı mahsusa te'sisine teşebbüs etdi.

Rusya Şûrâ Hükûmeti'nin müsaadesi ile teşekkül eden bu muâvenet heyeti yakın bir zamandan beri işe başlamıştır. "El-Mü'minûne ihvetün" mefhûm-ı mukaddesince bütün âlemin lâ-kayd kalamadığı bu azîm musibetde en ziyade sefil bulunan Müslümanlara karşı âlem-i İslâm'ın dahi nazar-ı dikkat ve hamiyetini celb etmek maksadıyla yardım teşkilâtına mübâşeret eden Rusya Müslüman Nezâret-i Diniyesi kendi nümâyendelerini Müslüman memleketlerine göndererek dindaşlarına müracaatla muâvenetlerini istiyor.

Türkiye Meşihat-ı Celîle-i Osmâniyesi âlem-i İslâm'ın dinî mercii olduğunu nazar-ı itibara alarak Rusya Müslüman Nezâret-i Diniyesi teşkil eyledi ki Yardım Heyeti'ne edeceğiniz müsaadâta çok ümidler bağlamaktadır. Maksadımızın tervîci yolunda ibrâz buyuracağınız muâvenet-i birâderânenize ihtiyacımızı arz ile ihtirâmât-ı fâikamızın kabulünü ricâ eyleriz.

3 Zilkade sene [1]340 / 28 Haziran sene [1]338

Rusya
Müslüman Nezâret-i Diniyesi Reisi

Nezâret-i Diniye nezdinde
Açlara Yardım Heyeti Reisi

Kadı Rızâüddin bin Fahreddin

Kadı Keşşâfüddin Tercüman

**

Bâb-ı Âlî
Dahiliye Nezâreti
İdare-i Umumiye-i Dahiliye Müdüriyeti
Umumî: 26868
Hususî: 357

Huzur-ı Sâmi-i Cenâb-ı Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Yedi seneden beri devam eden hadisât-ı muhtelifenin te'siriyle Rusya'da ve bilhâssa Volga-İdil havzalarıyla Ural dağları eteklerinde kemal-i şiddetle icra-yı ahkâm eden açlığın havali-i mezkûrede sâkin Tatar, Başkırd, Kırgız Türk akvâmından mürekkebe ve on milyonu mütecâviz Müslümanı zebûn etmekte olduğundan ve bu bâbda Amerika Muâvenet Cemiyeti ile Doktor Nanch ve Alman Salîb-i Ahmeri tarafından muâvenete şitâb edilmiş ise de açlığın vüs'at ve şiddeti karşısında işbu muâvenetlerin gayr-ı kâfi kalmasına binâen bu hususda bilhâssa âlem-i İslâm'ın hamiyet ve hissiyât-ı uhuvvetkârânelerine istinâden Rusya Müslüman Nezâret-i Diniyesince açlara yardım için Rusya Şûrâ Hükûmeti'nin müsaadesi ile bir yardım heyeti teşekkül etmiş bulunduğundan bahisle işbu heyetin tervîc-i maksadı emrinde muâvenet ibrâzı istid'âsına dair Rusya Müslüman Nezâret-i Diniyesi Reisi Kadı Rızâüddin bin Fahreddin ve Nezâret-i Diniye nezdinde Açlara Yardım Heyeti Reisi Kadı Keşşâfüddin Tercüman imzalarıyla makam-ı âlî-i Meşihat-penâhî'ye irsâl olunup tevdi' buyurulan arz-ı hâl leffen takdim kılınmakla mündericâtına ve cemiyetin suret-i teşekkülüne ve Rusya'nın vaziyet-i hâzırasına nazaran esas itibarıyla bu bâbda muâvenet ifası Hükûmet-i Seniyyece musîb ve münasib görüldüğü takdirde muâvenet-i mezkûrenin Hilâl-i Ahmer Cemiyetince ifası menût-ı re'y-i sâmi-i fahîmâneleridir. Ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 7 Zilkade sene [1]340 ve fî 2 Temmuz sene [1]338

Dahiliye Nâzırı Vekili
(İmza)

**

Sadâret-i Uzmâ
Mektubî Kalemi

Dahiliye Nezâreti Vekâlet-i Celîlesi Cânib-i Âlîsi'ne

Rusya'nın bazı mahallerinde sâkin ahali-i İslâmiye arasında hüküm-fermâ olan açlığın mehmâ-emken tahkikine medâr olmak üzere buraca da muâvenet-i mümkün icrası hakkında vârid olan 2 Temmuz sene [1]338 ve 357 numaralı tezkire-i aliyye-i dâverîleri mütâlaa-güzâr-ı âcizî oldu. Memleketin müstağnî-i izah olan ahvâl-i hâzıra-i maliyesine nazaran bu sırada ahali-i merkûmeye muâvenet icrasına bir vechile imkân görülemediğinin beyânına ibtidâr kılındı. Ol bâbda.

7 Zilkade [1]340 ve 3 Temmuz [1]338 / [2 Temmuz 1922]

BEO, Siyasî, 49

MUHACİRLER VE İSKÂN

26

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Bu kulları Kazan muhacirlerinden olup bundan çend mâh mukaddem der-bâr-ı şevket-karara bi'l-vüsûl bazı akraba-i ta'allukât-ı çâkerî sâye-i şevket-vâye-i hazret-i Şehriyarîde Mecidiye şehrine irsâl olunmuş ve bu kulları buralarda sefil-i ser-gerdân kaldığımızdan rızâ'en lillahi ve li-rasulihî ve sadaka-i ser-i mihr-efser-i hazret-i cihanbânî olmak üzere emsâlimiz misillü mahall-i mezkûra çâkerlerini de irsâl hususuna müsaade-i seniyye-i hazret-i Sadâret-penâhîleri erzân ve şâyân buyurulması niyâzımız bâbında emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emr ve'l-ihsanıdır.

Muhacir-i Kazan
Muhammed

Merkûm Kazan muhacirlerinden olup üç sene mukaddem mesele-i zâileden Dersaâdet'e gelmiş ve bu kere Mecidiye şehrine gidecek olmakla şerh verildi.

Muhammed Ebulhayr

*Şhremini atûfetli beyefendi hazretleri
iktizâsına himmet eyleye diye buyuruldu.
Fî 14 Receb sene [1]276*

Kazan muhacirlerinden muhtedî Muhammed nâm kimesne esnâ-i mesele-i zâilede Dersaâdet'e nakil ve hicret ederek bu kere Mecidiye şehrinde tavattun etmek üzere emsâli muhacirîne verilen navul-ı sefîne ve harcırâhın i'tâsıyla irsâl ve i'zâmını bâlâsına ferman-ı âlîleri şeref-sudûruyla savb-ı âcizâneme havale buyurulan işbu arz-ı hâlinde niyâz ve istirhâm eylemiş ve merkûmun vürûdu keyfiyeti muhacirîn ulemasından Ebulhayr Efendi'den suâl olundukda Kazan muhacirlerinden olup bundan üç sene

mukaddem Dersâadet'e hicret edip şehir-i mezbûra azîmet edeceğini bi'l-beyân ol bâbda tasdiki hâvî zeyl-i istid'âyı tahrir ve temhîr eylemiş ve bu misillü şehir-i mezbûra irsâl olunan muhacirînin beherine yüz kuruş navul-ı sefîne ile yüz elli kuruş harcırâh Şhremâneti Rüsûmât Veznesi'nden i'tâ ve hakkında muhacirîn-i saireye olunan muâvenetin icra olunması hususuna dair makam-ı vâlâ-yı Sadâret-penâhîlerinden dahi Silistre valisi devletli paşa hazretlerine hitaben tahrirât-ı sâmiyenin tastîr ve isrâ buyurulduğu usul ve emsâli iktizâsından olduğu muhât-ı ilm-i devletleri buyuruldukda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Mehmed Şükri

**

Silistre Valisine

Kazan muhacirlerinden Muhammed, Mecidiye Kasabası'nda sâye-i me'âlî-vâye-i cenâb-ı Padişahîde iskân etmek üzere bu kere ol tarafa azîmet etmiş olduğundan bunun dahi sair muhacirîn misillü iskânıyla emr-i inti'âşı zımında lâzım gelen muâvenet ve teshilâtın icrası hususuna himmet buyurmaları siyâkında şukka.

Şhremânet-i Behiyyesi'ne

Kazan muhacirlerinden Muhammed, Mecidiye Kasabası'nda sâye-i merâhim-vâye-i hazret-i Padişahîde sair muhacirîn gibi iskân olunmak üzere ol tarafa i'zâm olunması hususunu bâ-arz-ı hâl istid'â etmekden nâşi ol bâbda taraf-ı atûffilerinden tahrir olunan ilâm mücebince merkûmun iskânıyla istihsâl-i emr-i inti'âşı zımında lâzım gelen muâvenetin icrası hakkında Silistre valisi devletli paşa hazretlerine tahrirât-ı hulûs-verî tastîr kılınmış olmakla emsâli misillü navul-ı sefîne ile harcırâhının bi'l-i'tâ i'zâmı hususuna himmet eylemek siyâkında tezkire.

Fî 21 B. sene [1]276 / [13 Şubat 1860]

27

*Şam-ı Şerif ve Sayda Valileri Paşalar
Hazerâtıyla Muhacirîn Komisyonu Riyâset-i Celîlesi'ne*

Kazgan muhacirlerinden ve Hoca Molla Musa takımından altı hâne yirmi yedi nüfus Şam-ı şerif cânibinde ikâmet etmek emelinde bulduklarından li-ecli't-tavtîn Şam-ı şerife irsâli hususunun Sayda valisi devletli paşa hazretlerine ve hîn-i vürûdlarında hüsn-i iskân ve îvâları maddesinin dahi savb-ı vâlâlarına iş'ârı komisyon-ı mahsusundan bâ-tezkire ifade olunmuş ve keyfiyet vali-i müşârunileyhe iş'âr kılınmış olmakla ve bunlar muhafaza-i şeref-i diyânet arzusıyla terk-i dâr u diyar ederek zîr-i sâye-i me'âlî-vâye-i Saltanat-ı Seniyye'ye dehâlet etmiş bir takım aceze olmasıyla husûl-i rahat ve asayişleri müstelzem olarak muhacirîn hakkında olan talimât-ı cedîdenin bir nüshası leffen irsâl kılınmakla muhacirîn-i merkûmenin (*Sayda Valisine*: yanlarına münasib zabtiye terfîkiyle emnen ve sâlimen mahall-i maksûduna hüsn-i imrâr ve i'zâmları hususuna himmet buyurmaları siyâkında şukka; *Komisyon Riyâseti'ne*: meâl-i iş'âr-ı vâlâları malum-ı senâverî olarak ol bâbda Şam ve Sayda valileri devletli paşalar hazerâtına tastîr etdirilen iki kıt'a tahrirât-ı senâverî li-ecli'l-isbâl leffen taraf-ı devletlerine irsâl kılınmış olduğu beyânıyla terkîm-i zeyle ibtidâr kılındı.) vürûdlarında talimât-ı mezkûre ahkâmına tevfikân haklarında muamele-i lâzîmenin icrası hususuna himmet buyurmaları siyâkında şukka.

5 Ca. 1278 / [8 Kasım 1861]

28

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Çâker-i kemîneleri zîr-i cenâh-ı müstelzimü'l-felâh-ı Saltanat-ı Seniyye'ye sığınmış muhacirînden olup Kazan guberniyasına tâbi Tetüşî oblası dahilinde Ortabaltay kavisinde kâin Küçük Bakırcı Karyesi İmamı pederim Molla Ubeydullah bin Hamid dâ'îleri ve vâlidem Servi Cemal ve karındaşlarım Hüsnü Cemal ve Ayni Cemal câriyeleri ve biraderlerim Yusuf ve Abdurrahim ve Numan ve Eyüb ve Şihâbüddin ve Şah Ahmed köleleri Saltanat-ı Seniyye'ye dehâlet etmek arzu ve iştiyâkında bulunup nizâmına tevfikân buraya hicretlerine ruhsat istid'âsını niyaz etmiş olduklarından ve çâkerleri pederimin ferzend-i kebîri olup kendileri müsinn ve ihtiyar ve karındaşlarım sabî ve sığâr hâlinde bulduklarından terbiyeleri ber-vech-i şer'-i şerif uhde-i nâçizâneme farz-ı ayn olduğundan sâye-i tûbâ-vâye-i hazret-i zıllullahîde kazanıp beher sene kadr-i hâl akçe irsâliyle merkûmları idare etmekde bulunduğumdan ve bu cihetle dûçâr olduğum mihen ü meşakkate ve nâr-ı firâk u hasrete rızâ-yı âlî-i âsafâneleri kâil olamayacağı derkâr olduğundan emsâli misillü zikrolunan on nefer kesânın dahi buraya hicretlerine Rusya Devleti cânibinden ruhsat istihsâliyle bir taraftan mümâna'at etdirilmemesi hakkında Petersburg'da bulunan Devlet-i Aliyye sefiri paşa hazretleri cânibine mültezim ve müessirce bir kıt'a ferman-ı âlî-i cenâb-ı nezâret- penâhîleri tastîr ve tesyîr buyurulmasıyla çâkerlerinin mesrûr ve çerâğ olunmaklığım hususuna müsaade-i merâhim-âde-i muhacir-nevâzîleri masrûf ve şâyân buyurulmak niyâz ve tazarru'una cür'et eyledim. Ol bâbda ve her hâlde emr u ferman ve lütf u ihsan hazret-i men lehü'l-emrindir.

Merkûm
Molla Ubeydullah'ın veled-i ekberi
Hamidullah
kulları

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Umûr-ı Hariciye
Aded: 214

Muhacirîn Komisyonu Riyâset-i Celîlesi'ne

Devletli efendim hazretleri

Muhacirînden Hamidullah'ın malumü'l-esâmî zükûr ve inâs on neferden ibâret olan familyasının Memâlik-i Saltanat-ı Seniyye'ye hicret arzusunda buldukları beyânıyla ol bâbda bazı müteferri'âtı şâmil takdim eylediği arz-ı hâl manzûr-ı vâlâları buyurulmak üzere leffen irsâl kılınmış olmakla bi'l-mütâlaa icab-ı hâlin iş'ârı mütevakkıf-ı himem-i behiyyeleridir.

Fî 19 Şaban sene [1]278

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Hâme-pîrâ-yı tevkîr ve tefhîm olan işbu fermannâme-i sâmi-i cenâb-ı Sadâret-penâhîleri meâl-i âlîsi ve melfûf arz-ı hâl mü'eddâsı reh-ini îkân-ı çâkerânem olmuşdur. Meâl-i arz-ı hâl ta'allukâtının Dersââdet'e celbine irâ'e-i ruhsat olunması istid'âsından ibaret olmakla usulünce icra-yı icabı hususunun Hariciye Nezâret-i Celîlesi cânib-i âlîsine havale buyurulması bâbında emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 21 Şaban sene [1]278 / [21 Şubat 1862]

İzzet

A. MKT. NZD, 402/101

29

Anadolu Cânib-i Yemîni Müfettişliği'ne ve bir sureti Maliye'ye tezkire

İznik Gölü'nün cedvel hafriyla küşâdı hâlinde pek çok arazi sudan ve bataklıktan kurtulup İznik'in yeniden ma'muriyetini müstelzem olacağından icra-yı icabâtına teşebbüs buyurulduğu ve mahall-i mezbûrdan Yenişehir'e giden tarîkin dahi takviye kılındığı ve kasaba ile göl kenarında ihdâs olunacak karyelere iskân edilmek üzere dört yüz hâne kadar Kazan muhacirlerinin irsâlini ve sudan kurtulan ve kurtarılacak olan arazinin

mu'tedil fiyatla tâliblerine tefvîzi amele yevmiyesiyle kazma ve kürek gibi şeylerin tedarikine muktezî akçenin sarfı hakkında taleb-i me'zûniyeti (*Maliye'ye*: hâvî ve teferruâtını muhtevî atûfetli Vefik Efendi hazretlerinin tahrirât-ı vâridesi leffen irsâl kılınmış) ve Mösyö Riz'in bir mühendisle irsâli lüzumunu hâvî mâh-ı hâlin dokuzu tarihi ve yüz elli iki numarası ile murakkamen vürûd eden tahrirât-ı behiyyeleri meâli malum-ı senâverî oldu. Sibâk-ı iş'âra nazaran zikrolunan gölün cedvel hafırıyla küşâdı kavâid ve muhasenâtı mûcib ve icraât ve teşebbüsât-ı vâkı'a mûcib ve münasib olarak ve muhacir maddesi komisyon-ı mahsusuna ve mûmâileyh Riz ile mühendisin i'zâmı keyfiyeti dahi Nâfia Nezâret-i Celîlesi'ne iş'âr (*Maliye'ye*: olunmuş olmakla akçe havalesi hakkında olan re'y-i vâlâlarının dahi iş'âr buyurulması bâbında irâde efendimindir.) kılınmış olmakla iktizâlarının hüsn-i ifasına himmet buyurulması siyâkında şukka.

22 R. sene 1280 / [6 Ekim 1863]

A. MKT. MHM, 279/63

30

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Bu kulları Kazgan tarafından ve Tarîkat-ı Aliyye-i Nakşibendiye'den olup bu kere Hicaz cânib-i âlîsine gidecek ve ol mahall-i mübârekede mücâveret etmek niyet-i hayriyesinde bulunduğumdan kullarının ve gerek zevcem bilâ-navul ve lâzım gelen kumpanyanın i'tâsıyla kullarının İskenderiye İskelesi'ne naklolunmamız zımında bilâ-navul bir vapura naklolunmamıza müsaade buyurulmak bâbında irâde efendimindir.

Fî 24 Cumâdelâhire sene [12]87

Kazanlı Derviş Hasan
ve zevcesi **Sahibe Cemal**
kulları

*Zabtiye Müşiriyet-i Celîlesi'nden
iktizâsına himmet buyurula diye buyuruldu.
Fî 7 Receb sene [12]87*

İşbu arz-ı hâl mütâlaa-güzâr-ı âcizânem olarak keyfiyet Teftiş Müdürlüğü'ne lede'l-havale sahib-i istid'â merkûm Hasan Kazgan tatarlarından ve Tarîkat-ı Aliyye-i Nakşiye'den olup zevcesi Cemal nâm hatun ile bundan sekiz mâh mukaddem vilâyeti tarafından gelip cânib-i Hicaz-ı mağfîret-tırâza azîmet ve orada mücâvireten ikâmet etmek arzusunda ise de vapur navulu ile masârif-ı râhiyesini tesviyeye kudreti olmadığından İskenderiye'ye kadar vapur navulu i'tâ ve ihsanı istirhâmında olduğu ve sahîhan mûmâileyhin muhtacînden olup şâyân-ı merhamet bulunduğu olunan tahkikât dan ve sâkin olduğu mahallesi tarafından verilen ilmuhaber meâlinden anlaşıldığı ifade kılınmış ve is'âf-ı istid'âları mütevakf-ı re'y-i âlî bulunmuş olmağın ol bâbda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 11 Receb sene [1]287 ve fî 24 Eylül sene [1]286 / [7 Ekim 1870]

(Mühür)

ZB, 3/68

31

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Âlîsi'ne

Ma'rûz-ı çâkerleridir ki

Derûnlarında muhacirîn meskûn olan cevâmi'in harâbiyetinden ve muhacirînin imtidâd-ı ikâmetlerinden bahisle sûrat-i tahliyesi Evkâf-ı Hümâyûn ve intişâr-ı maârife mâni olmamak ve talebe tahsilden mahrum edilmemek üzere mekteplerdeki muhacirînin ihrâcî lüzumu dahi Maârif Nezâret-i Celîlelerinden lâ-yenkâtı' iş'âr ve bu kere Şehremânet-i Celîlesi'nden mevrûd iki kıt'a tezkirede kolera illetinin men'-i sirâyeti

zımında ittihâz kılınan tedâbîr-i sıhhiye cümlesinden olarak emr-i tanzîfâta dikkat olunmak üzere Sultanahmed'de Hapishâne-i Umumî pîşgâhında vâki muhacirîn barakalarının hedmi ve Beşiktaş'daki akârât-ı seniyyenin muhacirîn ile müzdahim ve mâil-i inhidâm olduğundan bahisle sürat-i tahliyesi kemal-i ehemmiyetle ihtâr kılınmaktadır. İmtidâd-ı ikâmetden ve adem-i dikkatden nâşi muhacirînin ikâmet eylediği mahaller harâb olmakda olduğundan tahliye-i cevâmi' ve mekâtib hakkında nezâreteyn-i müşârunileyhimânın ve derûnlarında muhacirîn meskûn olan hâneler ashâbının bu bâbdaki iş'ârât ve şikâyatı muhikk ve illet-i müdhişe-i mezkûrenin men'-i sirâyeti hakkında emânetin her türlü tedâbîr-i tanzîfiyeye teşebbüsü lüzumu gayr-ı münker olup ancak bu misillü mevâki'in tahliyesi zımında İplikhâne Kışla-i Hümâyûnu'nun veyahud ona mümâsil bir mahallin komisyona i'tâsı evvel ve âhir arz ve istirahat kılınmış ise de müsaade buyurulmamış ve işte bu misillü iş'ârât her taraftan külle yevm vukû bulmakda olduğu gibi illet-i müdhişe-i mezkûrenin men'-i sirâyeti maddesi ehemmiyet-i maslahatı bir kat daha artırmış olduğundan muhacirîn-i mevcudenin bir an evvel sevkiyle bu misillü iş'ârât ve şikâyatın önü alınmak ve muhacirîn-i mesûka dahi kış basmaksızın mahallerine gidip kendileri müsâferetden ve hazine-i celîle de masârıf-ı zâideden kurtarılmak üzere komisyona beher hafta i'tâsı Şûrâ-yı Devlet'in kararından olduğu hâlde hâl-i hâzır-ı hazine cihetiyle şimdiye kadar verilmeyen kırk bin kuruşun i'tâsı esbâbının istihzârı veyahud mezkûr İplikhâne Kışla-i Hümâyûnu'nun ve olamadığı hâlde ebniye-i mîriyeden diğer birisinin cânib-i komisyona i'tâsı kemal-i ehemmiyetle arz ve istirahat kılınır. Ol bâbda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 21 Zilkade sene [12]98 ve fî 3 Teşrîn-i Evvel sene [12]97

Rıza

Saâdetli efendim hazretleri

İşbu tezkire-i behiyyeleri mütâlaa ve huzur-ı âlf-i vekâlet-penâhîye irâ'e olundu. Tezyîd-i muhassasâta hâl-i hâzır-ı hazine gayr-ı müsaid

olduğundan muhacirîn-i merkûmenin suver-i saire ile iskânları esbâbının istihsâli lâzım geleceği irâde buyurulmuş olmakla ona göre ifa-yı muktezâ-yı maslahata ve netice-i teşebbüsâtın beyân ve ifadesine himmet buyurulması siyâkında terkîm-i zeyle ibtidâr kılındı, efendim.

Fî Selh-i Zilkade sene [1]297 ve fî 12 Teşrîn-i Evvel sene [1]297

Mahmud

Ma'rûz-ı çâkerleridir ki

Müfâd-ı emr-i iş'âr-ı âlî-i fahîmâneleri malum-ı çâkerânem oldu. Tezkire-i çâkerânem serâpâ kırâat ve mütâlaa kılındığı hâlde bunda hâl-i hâzır-ı hazinenin müsaadesizliği tasdik ile beraber tahliye-i mesâkin hakkında Evkâf ve Maârif Nezâretleriyle ashâb-ı emlâk taraflarından lâ-yenkâtı' vukû bulmakda olan iş'ârât ve iz'âcâtdan dolayı İplikhâne Kışla-i Hümâyûnu'nun ve olamadığı hâlde diğer birisinin i'tâsı veyahud sevkîyâta germiyet verilmek üzere tezyîd-i muhassasât edilmesi hakkında iki şık arz ve iş'âr kılınmış olup cevab-ı sâmi-i hidivâneleri Başvekâlet-i Celîle'nin irâdelerine ibtinâ' en yalnız muhassasât üzerine terkîm buyurularak diğerine bir şey denilmeksizin muhacirîn-i merkûmenin suver-i saire ile iskânları esbâbının istihsâli lüzumu gösterilmiş ve komisyonca şimdiye kadar muhacirîn'in sevk ve iskânları emrinde tezekkür ve arz edilen hususâta yani ez-cümle köprüler rüsûm-ı mürûriyesine muvakkaten olsun münasib şey zammedilmesi gibi tesrî'-i umûr-ı iskâniyeyi mûcib her türlü suret ve çarelere cevab verilmeyip meskûtün-anh kalmış ve işbu cevab-ı âlî-i fahîmâneleri de isbât-ı müdde'âya delil bulunmuş olup böyle arz ve istîzân etdiği bir şeye cevab alamadığı hâlde komisyon neye teşebbüs edeceğini şaşırılmış olmakla be-tekrar arz ve istîzâh-ı keyfiyete mecburiyet hâsıl oldu. Ol bâbda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 4 Zilhicce sene [12]98 ve fî 15 Teşrîn-i Evvel sene [12]97

Rıza

**

Serkurenâ-yı Hazret-i Şehriyârî Cânib-i Âlîsi'ne

Devletli efendim hazretleri

Cennet-mekân Sultan Abdülmecid ve Abdülaziz Han hazerâtının zaman-ı saltanatlarında Memâlik-i Mahrûse-i Şâhâne'ye hicret etmiş olan Çerkes ve Abaza ve Dağistanî ve Nogay ve Kazgan ve Kırım muhacirlerinin mesele-i mündefi'ada kezâlik Bulgaristan ve Bosna ve mahâll-i saireden hicret eden muhacirînin cins ve mikdarıyla iskân olundukları vilâyet ve kaza ve kurânın ve henüz iskân olunamayıp da açıkda kalanların bi't-tahkik bir kıt'a defterinin tanzimiyle irsâli muktezâ-yı emr u ferman-ı cenâb-ı Padişahîden olduğu beyân-ı âlîsiyle ifa-yı muktezâsı hakkında şeref-vârid olan tezkire-i aliyye-i âsaf-ı a'zamîlerine yazılan cevab-ı çâkerânemde muhacirîn-i cedîdenin vilâyâtla tatbik-ı kuyûdu ve muhacirîn-i atfkanın da istifsârı lâzım gelerek keyfiyet muhacirîn bulunan vilâyâta izbâr kılındığından bi-mennihi'l- Kerîm netice-i muhaberâtda defter-i matlûbun takdim kılınacağı arz ve izbâr kılınmış idi. Ondan sonra ehemmiyet-i maslahatın beyânıyla bi'd-defa'ât icra kılınan te'kîdât semerâtıyla cevablarına destres olunan mahaller ile Dersaâdet'de bulunan muhacirînin ecnâs ve mikdar-ı nüfusunu ve teferruât-ı sairesini hâvî tanzim olunan bir kıt'a cedvel leffen takdim kılınmış ve vilâyât-ı mütebâkiyeye ez-ser-i nev icra-yı te'kîdât olunmuş olduğundan onlardan dahi alınacak ecvibe üzerine yapılacak cedvel-i umumînin dahi takdimi mukarrer bulunmuşdur. Cedvel-i mersûl mütâlaasından rehin-i ilm-i âlî-i âsafâneleri buyurulacağı üzere cevab alınan Selanik Vilâyetiyle Sinop ve İzmid Sancaklarında bulunup el-ân hâl-i müsâferetde oldukları gösterilen muhacirînin şimdiye kadar emr-i iskânlarının itmâm olunmaması mahallerince iskân-ı muhacirîn kazıyye-i mültezimesi pîş-i nazar-ı itinâyâ alınmadığından nâşi olup isbât-ı müdde'âya dahi bazılarında güç hâl ile isti'lâm-ı vâki cevabının alınması bir takımının hâlâ cevab vermemesi maddeleri delil-i kâfi olabilir. Dersaâdet'de bulunan otuz beş bin iki yüz yirmi dört nüfus-ı muhacireden iskân eden ve hâne ve mesken iştirâ ve istikrâsıyla kendi kâr ü kisbleriyle iştigâl ederek ahali-i asliye hükmüne giren ber-mûceb-i kuyûd on beş bin dört yüz seksen iki nüfusdan mâ'adâ on dokuz bin yedi yüz kırk iki nüfus iâne-i devlete

muhtacdır ki bundan sekiz bin beş yüz nüfus mehmâ-emken iâşe olunan erâmil ve eytâm ve aceze ve amel-mânde olup mütebâkî on bir bin iki yüz kırk iki nüfusun dahi usul-i müttehize vechile yevmî kırkar para verilerek iâşeleri zımında kısm-ı a'zamı yedlerine birer sergi koçanı verilmiş ise de komisyona haftada verilen on dokuz bin kuruşla bunların sevk ve iâşeleri mümkün olamadığı cihetle Dersaâdet'de kalıp imrâr-ı vakt etmekte olduklarından ber-vech-i ma'rûz erâmil ve eytâm ve aceze ve amel-mândelerin seviyyen vilâyât-ı mürettebeye sevk ve i'zâmıyla mahalleri daire-i belediyeleri ma'rifetiyle iâşe olunması ve kusurunun da yine vilâyâta sevk ve i'zâm kılınması bi't-tasavvur bu suret icra olunduğu hâlde hem kendileri serî'an iskân ile sefaletden ve hem de hazine-i celîle bunlar için ihtiyar etmekte olduğu masârifden kurtulacağı gibi gitdikleri mahallerde temekkün ile vergi ve tekâlîf-i saireden dolayı her biri devlete birer vâridât olacağı bedîhî bulunmuştur. Tafsilât-ı ma'rûzaya nazaran şimdi sevk edilecek mârru'z-zikr on bir bin iki yüz kırk iki nüfus için altı yük yetmiş dört bin beş yüz yirmi ve aceze için de beş yük on bin kuruşa ihtiyac olup meblağ-ı mezkûr ya hazineden i'tâ olunur veyahud istikrâz suretiyle tedarik etdirilir ise nüfus-ı merkûme hemen sevk olunacağı ve bu suret mümkün olamaz ise komisyona haftalık suretiyle verilmekte olan on dokuz bin kuruşa daha yirmi bir bin kuruşun zammıyla haftalığın kırk bin kuruşa iblâğı evvelce Bâbîâli'ye iş'âr olunmuş ve lede'l-havale bu suret Şûrâ-yı Devletce taht-ı karara alınmış ise de sâlifü'z- zikr on dokuz bin kuruş haftalıktan mâ'adâ verilmeyen yirmi bir bin kuruş dahi beher hafta verilir ise nüfus-ı merkûme on dört ay zarfında tamamıyla sevk edilerek artık Dersaâdetce şimdi mevcut olan muhacirîn işleri resîde-i hadd-i hitâm olarak muhacirîn-i merkûmenin tamamen sevk ve iskânları icra olunmuş olacağı emr-i celîdir. Bu suretlerin hiçbirisi icra buyurulmazsa ber-vech-i ma'rûz komisyona verilmekte olan on dokuz bin kuruşdan melfûf pusulada gösterildiği üzere beş bin kuruşu muhacirîn hastahâne ve eytâmhânesi masârifina ve üç bin beş yüz kuruşu da şu'abâtda bulunan aceze-i muhacirînin techîz ve tekfîn ve sair masârifâtına ve iki bin kuruşu dahi bu paradan icra olunan sevkıyâta ve kezâlik iki bin kuruşu da masârif-ı mübreme-i saireye ve altı bin beş yüz kuruşu dahi komisyonda müstahdem memurîn ve ketebe maaş ve

yevmiyelerine sarf edilmekte olup bu suret eslâf-ı çâkerânem zamanlarındaki muhasebât-ı atfkanın rü'yeti zımnında 2 Kânûn-ı Evvel sene [12]96 tarihinde Bâbîâlî'den istenilip henüz gönderilmeyen komisyonun icra edeceği tahkikâtla dahi meydana çıkacağı emr-i bî-şekdir. Tafsilât-ı mebsûtaya nazaran komisyona verilmesi arz ve istid'â kılınan mebâliğ şimdi verilmeyip de kemâ fi's-sâbık on dokuz bin kuruşla iktifâ olunursa lede'l-muvâzene mezkûr on dokuz bin kuruşun daha bir hayli sene verilmesi icab edip bu para nasıl olsa hazine-i celîleden çıkacağından yalnız arada ber-vech-i matlûb sevkıyât icra edilemeyeceğinden nâşi hazine hasârzedede olmasından başka bir netice hâsıl olamayacağı ve muhacirîn-i mevcudenin de hâl-i müsâferetden kurtulamayacağı âşikâr olmakla mütâlâa-i mebsûta-i abîdânemin hâk-i pâ-yı şâhâneye arz ve ifadesi müsterhamdır. Ol bâbda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 23 Zilhicce sene [12]98 ve fî 4 Teşrîn-i Sâni sene [12]97 / [16 Kasım 1881]

Rıza

Y. PRK. KOM, 3/24

32

Meclis-i Vükelâ Müzâkerâtına Mahsus Zabıt Varakasıdır

Hulâsa-i Meâl

Rusya memâlikinin Orenburg ahalisinden olup izhâr-ı iflâs ve dört yüz bin rubleyi istishâb ederek Memâlik-i Şâhâne'ye bi'l-firar Hüdâvendigâr Vilâyetince kendisini muhacir sıfatıyla kaydetdirmiş olmasından dolayı Rusya Sefâreti'nden talep edilmekte olan Nâsirüddin Nasrof'un keyfiyet-i tâbiiyeti istîzâh olunmak üzere Dersaâdet'e celbi hakkında Hariciye Nezâreti'nden sebk eden iş'âra cevaben merkûmun cânib-i vilâyetden i'zâm olunmasına mebnî Tâbiiyet Kalemi'ne gönderilerek iade edildiği cihetle muvakkaten alikonulmuş olduğuna dair Zabtiye Nezâreti'nden meb'ûs iki

kıt'a tezkire ve ol bâbda sebk eden iş'âra cevaben Bâbîâli Hukuk Müşavirliği'nden kaleme alınan mütâlaanâme ve evrak-ı müteferri'anın leffiyle Hariciye Nezâreti'nden gelen tezkire üzerine Şûrâ-yı Devlet Tanzimat Dairesi'nden tanzim ve i'tâ olunan 22 Rebûlevvel sene [1]311 tarihli mazbata kırâat olundu.

Kararı

İşbu mazbatada beyân olunduğu üzere merkûmun ismi Abdullah ve mahlası Aynüddin ve pederinin ismi Fahreddin ve familyasının şöhreti Nasrof olup eğerçi Rusya Sefâreti tarafından merkûmun çileli müflis olduğu hâlde firaren Memâlik-i Mahrûse-i Şâhâne'ye gelmiş olduğu cihetle iadesi talep olunmakta ise de merkûm yedi-sekiz sene mukaddem Dersââdet'e bi'l-vürûd tezkire-i Osmâniye ahz ve Bursa'da ikâmet ile tekâlîf-i emîriyesini ifa etmekte bulunduğu bu makûlelerin tebaa-i Devlet-i Aliyye'den addedilmesi lâzım gelip emsâli hakkında dahi bu vechile muamele edildiği anlaşıldığından merkûmun tebaa-i Devlet-i Aliyye'den addedilmesi lâzım geleceğinin sefâret-i müşârunileyhâya tebliğ olunmak üzere Hariciye Nezâreti'ne iş'ârı ve Zabtiye Nezâreti'ne de malumât i'tâsı müttehiden tezekkür ve tensîb edildi.

26 R. sene [1]311 / 24 Teşrîn-i Evvel sene [1]309

(Meclis-i Vükelâ azâlarının imzaları)

MV, 77/25

33

Bâb-ı Âlî

Nezâret-i Umûr-ı Hariciye

Tercüme Odası

*Hariciye Nezâreti'ne fî 31 Mayıs sene [18]94 tarihiyle
Rostof Şehbenderliği'nden vârid olan 23 numaralı tahriratın tercümesidir.*

Nisan'ın ibtidâsından beri Orenburg Eyaletiyle Sibiryâ'dan gelen iki yüzü mütecâviz Tatar ailesinin Dersââdet'e hicret etmek üzere buradan geçmiş olduklarını zât-ı âlî-i âsafânelerine arz ve iş'âra müsâra'at eylerim. Emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemi
Aded: 901

Huzur-ı Me'âlî-mevfûr-ı Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Nisan'ın ibtidâsından beri Orenburg Eyaleti ile Sibiryâ'dan gelen iki yüzü mütecâviz Tatar ailesinin Dersââdet'e hicret etmek üzere Rostof'dan geçmiş olduklarını mutazammın Rostof Şehbender Vekâleti'nden vârid olan 31 Mayıs sene [12]94 tarihli ve yirmi üç numaralı tahrirâtın tercümesi leffen takdim kılınmakla emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 6 Zilhicce sene 1311 ve fî 29 Mayıs sene [1]310

Hariciye Nâzırı
(İmza)

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Sadâret
Âmedî-i Divan-ı Hümâyûn
4391

Nisan ibtidâsından beri Orenburg Eyaleti ile Sibiryâ'dan gelen iki yüzü mütecâviz Tatar ailesinin Dersââdet'e hicret etmek üzere Rostof'dan geçmiş olduğuna dair Rostof Şehbender Vekâleti'nin tahrirâtı tercümesi
108

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nin tezkiresiyle maan arz ve takdim kılındı. Bunların Memâlik-i Şâhâne'ye hicreti için cânib-i Hükûmet-i Seniyye'den taleb-i müsaade olunmamış ise de zîr-i cenâh-ı müstelzimü'l-felâh-ı hazret-i Hilâfet- penâhî'ye dehâlet maksadıyla gelmekte olan işbu efrâd-ı Müslimenin merâhim-i mâ-lâ-nihaye-i cenâb-ı Padişahîden hissedâr olmaları lâyıık-ı şân-ı âlî olacağından kendilerinin Kavak Tahaffuzhânesi'ne vüsûllerinde usul-i tathîriye ve tanzîfiye icra edildikten sonra li-eclî'l-iskân mahâll-i münasibeye sevk ve i'zâm edilmeleri hususunun icab edenlere tebliği hakkında her ne vechile emr u ferman buyurulur ise hükm-i celîli infâz olunur, efendim.

Fî 9 Zilhicce sene [1]311 ve fî 1 Haziran sene [1]310 / [13 Haziran 1894]

Sadırazam ve Yâver-i Ekrem
Cevad

Y. A. HUS, 12/9

34

Akköprü Koru-i Hümâyûn Müdüriyet-i Umumiyesi'ne

İzzetli efendim hazretleri

Bu kulları Rusya memâliki dahilinde Kazgan ahali-i Müslimesinden olmaklığımız hasebiyle hâmî-i din-i mübîn-i Muhammedî olan Padişah-ı zî şân-ı Osmâniyân ve adalet ve şefkat-iktirân Padişahımız efendimiz hazretlerinin merhamet-i mu'tâde-i hümâyûnlarına sığınarak külfet-i hicreti bi'l-ihdiyâr emvâl ve eşya-yı sairemizi terk ile teslim-gerde-i âlem olan şefkat ve merhamet-i Padişahîye istinâden Anadolu kıt'asına gelmiş ve Ankara Vilâyet-i Celîlesince sürat-i iskânımıza dair Umum Muhacirîn Komisyonu Riyâset-i Celîlesi'nden vilâyet-i müşârunileyhâya emirname tastîr buyurulmuş ise de asl-ı makâsıd-ı âcizânemiz nefis-i nefis-i hazret-i Padişahîye mahsus arazi-i seniyyede iskân olunmak arzu edildiğinden koru-i hümâyûn dahilinde kâin ailemiz olan yirmi beş hâne halkının idaresine kâfi

görünen İkipınar karyesinde iskânımız hususunu merhamet-i âlîlerinden
istirhâm eyleriz. Ol bâbda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 26 Nisan sene [1]315

Bu dahi
**Bahaüddin bin
Fahredden**

Bu dahi
**Muhammed Şakir
bin İlmullah**

Bu dahi
Abdüsselâm bin Abbas

Bu dahi
**Gulâmüddin bin
Hilmüddin**

Bu dahi
**Abdüllatif bin
Muhammed Sâbir**

Bu dahi
**Muhammed Sâbir
bin Hilmüddin**

Bu dahi
**Muhammed Sâdık
bin Muhammed Şakir**

Eskişehir'de mukim
Kazgan muhacirlerinden
Muhammed Zâkir

Bu dahi
**Abdurrahman
bin Abdülgaftar**

Bu dahi
Hâris bin İlyas

Bu dahi
Nureddin bin Yusuf

Bu dahi
İlyas bin Yunus

Bu dahi
Latif bin Yusuf

Bu dahi
İshak bin Yunus

Bu dahi
Azizullah bin Abdülveli

Bu dahi
Bedreddin bin Sâğuddin

Bu dahi
**Abdülhak
bin Abdurrahman**

Bu dahi
Abdullah bin Yusuf

Bu dahi
Şakircan

Bu dahi
Şerafüddin

Bu dahi
Yusuf

Bu dahi
Seyfeddin

Bu dahi
Aynüddin bin Bedreddin

**Salâhüddin bin
Bedreddin**

Abdülgulâm bin Abbas

**

Akköprü Emlâk-ı Hümâyûn Dairesi

Aded: 25

Hazine-i Hâssa-i Şâhâne Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Sâmîsi'ne

Devletli efendim hazretleri

Sebk eden arz ve iş'âra cevaben fî 22 Mayıs sene [1]310 tarih ve on beş numaralı şeref-mevrûd emirnâme-i cenâb-ı nezâret-penâhîlerinde arz ve iş'ârı irâde ve ferman buyurulan Kazgan cihetinden hicretle İkipınar karyesinde iskân edilmeleri istirhâmında bulunan otuz altı hâne halkı Rusya Devlet-i fahîmesi memâlikinden hicretle hiçbir yerde iskân ve tavattun etmeyerek zıll-i cenâh-ı müstelzimü'l-felâh-ı hazret-i tâcdârîye iltica ve emlâk-i mahsusa-i tâcdârîlerinde tavattun etmek arzusunda buldukları mukaddem ve muahhar kendilerinden olunan suâl üzerine vermiş oldukları ifadelerinden anlaşıldığı gibi vech-i ma'rûz üzere şimdiye kadar bir yerde kendilerine ittihâz-ı vatan etmedikleri yedlerindeki pasaportları ile Muhacirîn Komisyonu Riyâset-i Ceflesi'nden Ankara Vilâyet-i Aliyyesi'ne verilmiş olan tahrirât-ı meftûha müfâdından münfehim olmuş ve mârru'l-arz otuz altı hâne halkının İkipınar karyesinde iskân ve tavnîleri icra edildiği hâlde ahali-i mevcudenin kabza-i tasarruflarında bulunan arazilerine zerre kadar nakîsa gelmeyeceği cümle-i tahkik ve meşhûdât-ı âcizânemizden bulunmağın ol bâbda emr u ferman hazret-i men lehül-emrindir.

Fî 15 Zilhicce sene [1]311 ve 7 Haziran sene [1]310

Müdür	Muavin	Başkâtib	Kâtib-i Sânî
Mehmed Neş'et	Hasan Kâmil	Ohannes Sezai	Mehmed Rif'at

**

Hazine-i Hâssa-i Şâhâne Tahrirât Kalemi

Rusya'nın Kazgan cihetinden bu kere hicret eden ahali-i İslâmiyeden otuz altı hâne halkının Akköprü Koru-i Hümâyûnu'na merbût İkipınar karyesinde iskânları münasib olacağı muhacirîn-i merkûmenin vâki olan istid'âları üzerine Akköprü Koru-i Hümâyûnu idaresiyle bi'l-muhâbere anlaşılmış olmakla emr u ferman-ı hümâyûn-ı cenâb-ı Padişahî her ne vechile şeref-sünûh buyurulur ise mantûk-ı münîfine tevfik-ı hareket olunacağı muhât-ı ilm-i âlî buyuruldukda.

Fî 27 Zilhicce sene [1]311 ve fî 19 Haziran sene [1]310 / [1Temmuz 1894]

HH. THR, 469/78

35

Zabtiye Nezâreti

Li-ecli'l-iskân Eskişehir'e gönderilmek üzere dün akşam Haydarpaşa'ya naklolunan zükûr ve inâs kırk üç nüfus Kazan ve yirmi altı nüfus da Köstence muhacirîn-i İslâmiyesi bu sabah hareket eden trenle mahall-i mezbûra sevk edilmiş olduğu ma'rûzdur. Ol bâbda emr u ferman hazret-i men lehü'l- emrindir.

Fî 27 Temmuz sene [1]310 / [8 Ağustos 1894]

Zabtiye Nâzırı

Y. PRK. ZB, 13/64

36

tablo gelecek

37

Cenâb-ı Rabb-i ekber bi-hürmeti Hazret-i Peygamber matla'û'ş-şemsi ve'l-kamer, Padişah-ı fukarâ-güster, şehinşâh-ı bî-kes-perver efendimiz hazretlerini kemal-i şan ü şevketle ile'l-ebed taht-ı âlî-baht-ı cihandârîlerinde daim ve ber-karar buyursun, âmin.

Rusya Devleti'nin Samara Vilâyeti mülhakâtından Bozoluk [Buzağılık] Sancağı'na tâbi Mülük [Mülük] ve Emirhan karyeleri halkından ibaret olan dört yüz elli hâne ahali-i İslâmiyân terk-i tâbiyetle hâneleri halkıyla beraber memâlik-i hazret-i şâhânelerine hicretle zîr-i cenâh-ı müstelzimü'l-felâh-ı Saltanat-ı Seniyyelerine dehâlet eylemek emel ve arzu-yı mahsusasında bulduklarından bu hususdan dolayı ahali-i merkûme kullarını der-bâr-ı şevket-karara göndermiş olduklarından ahali-i merkûmenin muhâceretleriyle Ankara Vilâyet-i Celîleleri dahilinde bulunan arazi-i hâliyede emr u iskânları teferruâtına dair bundan yedi-sekiz ay evvel mütecâsir-i takdimi olduğumuz arz-ı hâl-i çâkerânemizden bir semere-bahş olmadığından ve şunca vakitden beri burada fevkalâde perişaniyet ve sefalet çekmekte olduğumuzdan lütfen ve merhameten icra-yı icabı hususuna irâde-i merhamet-âde-i cenâb-ı Hilâfet- penâhîlerinin şeref-sudûr ve sünûh buyurulmasını kemâl-i tazarru' ve iftikârla min-gayrı haddin tasdî' ve ta'cîze cesaret kılındı. Ol bâbda emr u ferman şevketli mehâbetli kemal-i merhametli velî-nimet-i bî-minnet Padişahımız efendimiz hazretlerininindir.

Karye-i mezkûr ahalisinden
Şerafüddin bin Hibetullah
kulları
Kazanlı Tekkesi'nde mukim

Karye-i mezkûr ahalisinden
Yusuf bin Hüsameddin
kulları
Kazanlı Tekkesi'nde mukim

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Sadâret
Âmedî-i Divan-ı Hümâyûn
1386

Devletli efendim hazretleri

Rusya'nın Samara Eyaleti dahilinde vâki Buzağılık Sancağı'nın Mülük ve Emirhan karyeleri ahalisinden ve Tatar tâifesinden dört yüz elli hâne halkının zîr-i cenâh-ı Saltanat-ı Seniyye'ye dehâlet arzusuyla müteheyyi-i hicret olduklarından bahisle Memâlik-i Şâhâne'de iskân ve îvâlarına elverişli münasib bir mahal irâ'esi ahali-i merkûmenin vekili Yusuf Hüsâmeddin ve Şerafüddin imzalarıyla verilen arz-ı hâlde istid'â olunmuş ve kendilerinin araziden başka Hükûmet-i Seniyye'den bir gûne mutâlebâtda bulunmayacaklarına dair sened verdikleri ve şimdiye kadar müctemi'an iskân olunan Tatar muhacirlerinden bir gûne müşkilâta tesadüf olunmadığı anlaşılması üzerine ahali-i merkûmenin kabul-i dehâlet ve ilticasıyla Ankara Vilâyeti dahilinde vâki arazi-i hâliyede emsâli misillü müctemi'an iskânları hakkında Meclis-i Mahsus-ı Vükelâ'dan kaleme alınan mazbata 28 Ramazan sene [1]311 tarihinde arz-ı huzur-ı âlî kılınmış idi. Tekrar istid'âyı mutazammın mûmâileyhimâ tarafından verilen arz-ı hâlin gönderildiği beyânıyla icra-yı icabını hâvî Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nin tezkiresi mazbata-i ma'rûzanın suretiyle beraber arz ve takdim olunmuş olmakla ol bâbda her ne vechile irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-müte'allik buyurulur ise mantûk-ı münîfi infâz edileceği beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm olundu, efendim.

Fî 18 Cumâdelûlâ sene [1]312 ve fî 5 Teşrîn-i Sâni sene [1]310

Sadriazam ve Yâver-i Ekrem
Cevad

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Resîde-i dest-i ta'zîm olup melfûflarıyla manzûr-ı âlî buyurulan işbu tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri üzerine mücebince irâde-i seniyye-i

cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-müte‘allik buyurulmuş olmakla ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 29 Cumâdelûlâ sene [1]312 ve fî 16 Teşrîn-i Sânî sene [1]310 / [28 Kasım 1894]

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyarî
Tahsin

İ. DH, 1312. Ca/30

38

Bâb-ı Âlî
Daire-i Umûr-ı Dahiliye
Muhacirîn İdaresi
Aded: 15

Huzur-ı Âlî-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Rusya memâlikinden Kazan Vilâyeti dahilinde Samara ülkesine merbût Bulma Sancağı ahalisinden altmış hâne halkının Memâlik-i Şâhâne'ye hicret arzusunda bulduklarından oraca olan kayıdlarının terkîni ve emlâklerinin teshîl-i muamele-i bey'iyesi zımında lâzım gelenlere vesâyâ ifası istid'âsını şâmil zikrolunan hâneler halkı vekili Ahun[d]can bin Osman imzasıyla huzur-ı sâmi-i Sadâret-penâhîlerine takdim olunarak havale buyurulan arz-ı hâlin gönderildiği beyânıyla bunlar hakkında usul ve emsâli vechile muamelât ve tahkikât-ı lâzımenin icrasıyla iktizâsının inbâsı Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nden tevârüd eden 18 Teşrîn-i Evvel sene [1]310 tarihli tezkirede iş'âr buyurulmuş ve ahali-i merkûmenin Memâlik-i Şâhâne'ye hicretlerinde kendilerine devletce irâ'e olunacak araziye müteferrikan iskân ile bir gûnâ muhâlefetde ve masârif-ı seferiye ile tayinât ve ba'de'l-imbân çift hayvanâtı ve hâne inşası ve tohumluk ve yemeklik i'tâsı talebinde bulunmayacaklarına dair usulü vechile vekilleri yedinden bir

kıt'a sened alınmış ve bunların Ankara Vilâyeti'nde iskânları kâbil olacağı gibi arazi-i hâliye bulunan diğer bir vilâyete gönderilmelerinde dahi mahzur olmadığı bi'l-havale Muhacirîn İdaresi'nden ifade edilmiş ve bunların kabul-i hicret ve iskânları re'y-i âlî-i cenâb-ı Sadâret-penâhîlerine mütevakkıf bulunmuş olmakla ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 11 Cemâziyelevvel sene [1]312 ve fî 29 Teşrîn-i Evvel sene [1]310

Nâzır-ı Umûr-ı Dahiliye
Zühdü

**

Bâb-ı Âlî
Meclis-i Mahsus
1479

Rusya memâlikinden Kazan Vilâyeti dahilinde Samara ülkesine merbût Bulma Sancağı ahalisinden altmış hâne halkının Memâlik-i Şâhâne'ye hicret arzusunda bulduklarından oraca olan kayıdlarının terkîni ve teferruâtı hakkında lâzım gelenlere vesâyâ ifası istid'âsını hâvî zikrolunan hâneler halkı vekili Ahun[d]can bin Osman imzasıyla verilen arz-ı hâl üzerine Dahiliye Nezâreti'nden gelen tezkire miyâne-i bendegânemizde lede'l-mütâlaa suret-i iş'âra göre ahali-i merkûme Memâlik-i Şâhâne'ye hicretlerinde kendilerine devletce irâ'e olunacak araziye müteferrikan iskân ile bir gûnâ muhalefetde ve masârif-ı seferiye ile tayinât ve ba'de'l-iskân çift hayvanâtı ve hâne inşası ve tohumluk ve yemeklik zahire i'tâsı talebinde bulunmayacaklarına dair usulüne tevfiikan vekilleri yedinden bir kıt'a sened alındığı ve bunların Ankara Vilâyeti'nde iskânları kâbil olacağı gibi arazi-i hâliye bulunan diğer bir vilâyete gönderilmelerinde dahi mahzur olmadığı anlaşılmış olduğuna ve ahali-i merkûmenin kabul-i hicretleri şan-ı merâhim-nişân-ı âlîye ve emsâline muvâfık bulunduğuna binâen bunların ya Ankara Vilâyeti'nde veyahud arazi-i hâliye bulunan başka bir vilâyette iskân etdirilmek üzere kabul-i hicretleri tensîb olunarak mezkûr tezkire leffen arz

ve takdim kılınmış ise de ol bâbda ve kâtibe-i ahvâlde emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emr efendimizindir.

Fî 26 Cumâdelûlâ sene [1]312 / Fî 13 Teşrîn-i Sânî sene [1]310

Sadırazam
ve Yâver-i Ekrem
Ahmed Cevad

Şeyhülişlâm
Mehmed Cemaleddin

Serasker
Rıza

Adliye Nâzırı
Hüseyin Rıza

Bahriye Nâzırı
Hasan Hüsnü bin Hüseyin

Hariciye Nâzırı ve Şûrâ-yı
Devlet Reisi Vekili
Mehmed Said

Meclis-i Vükelâya
memur
Cevdet Paşa
(bulunmadı)

Tophâne-i Âmire Müşiri
Mustafa Zeki bin Ali

Dahiliye Nâzırı
Halil Rif'at bin İbrahim

Maliye Nâzırı
Ahmed Nazif

Evkâf-ı Hümâyûn Nâzırı
es-Seyyid

Maârif Nâzırı
es-Seyyid Ahmed Zeydî

Ticaret ve Nâfia Nâzırı
Hasan bin Hüseyin

Sadâret Müsteşarı
es-Seyyid Mehmed Tevfik

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Sadâret
Âmedî-i Divan-ı Hümâyûn
1479

Devletli efendim hazretleri

Rusya memâlikinden Kazan Vilâyeti dahilinde Samara ülkesine merbût Bulma Sancağı ahâlisinden altmış hâne halkının Ankara'da veyahud arazi-i hâliye bulunan başka bir vilâyetde iskân edilmek üzere kabul-i muhâceretleri hakkında Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nin tezkiresi üzerine Meclis-i Mahsus-ı Vükelâ'dan kaleme alınan mazbata melfûfuyla arz ve takdim kılınmış olmakla mündericâtı hususunda her ne vechile irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî şeref-müte'allik buyurulur ise mantûk-ı âlîsi infâz olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı, efendim.

Fî 26 Cumâdelûlâ sene [1]312 ve fî 13 Teşrîn-i Sânî sene [1]310

Sadriazam ve Yâver-i Ekrem
Cevad

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Resîde-i dest-i ta'zîm olup Meclis-i Mahsus-ı Vükelâ'nın mazbata-i ma'rûzası ve melfûfâtıyla beraber manzûr-ı âlî buyurulan işbu tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri üzerine mûcebince irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet- penâhî şeref-müte'allik buyurulmuş olmakla ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 7 Cumâdelâhire sene [1]312 ve fî 24 Teşrîn-i Sânî sene [1]310 / [6 Aralık 1894]

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî
Tahsin

İ. DH, 1312. C/11

***

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Suretleri bâlâda muharrer Meclis-i Mahsus-ı Vükelâ mazbatasıyla tezkire-i ma'rûza ve şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî mûcebince Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nden ifa-yı muktezâsına himmet buyurulmak.

Kazan Vilâyeti dahilinde Samara ülkesine merbût Bulma Sancağı ahalisinden altmış hâne halkının Memâlik-i Şâhâne'ye hicretleri hakkında.

BEO, 39737

39

Bâb-ı Âlî
Daire-i Umûr-ı Dahiliye
Muhacirîn İdaresi
Aded: 176

Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne telgraf

Ankara'ya gitmek üzere Eskişehir'e sevk olunan yüz seksen üç nüfus Kazgan ve Rumeli muhacirlerinin araba ile nakilleri müşkil olacağı anlaşıldığından Eskişehir'den Ankara'ya kadar şimendifer navulları farkı olan iki bin yüz kuruşun vilâyet-i celîlelerine muhavvel iskân memuru harcırahına mahsûben mahallî mal sandığından tesviyesiyle müsâra'aten sevkleri mütemennâdır.

Fî 8 Kânûn-ı Evvel sene [1]310 / [20 Aralık 1894]

Nâzır-ı Umûr-ı Dahiliye
Rif'at

DH. MHC, 13/54

40

Gökçedağ Nahiyesi'nin Çiçekli Yayla nâm mevkide iskânları icra kılınan Kazgan muhacirlerinin mikdar-ı nüfusunu mübeyyin pusuladır.

Fî 26 Nisan sene [1]311

hâne	
<i>aded</i>	
<hr/>	
9	
nüfus	
<i>aded</i>	
<hr/>	
20	zükûr
23	inâs
<hr/>	
43	

Yalnız kırk üç nüfusdur.

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Umûr-ı Dahiliye
Mektubî Kalemi
Aded: 1044

Huzur-ı Âlî-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Dokuz hânedeki kırk üç nüfus Kazgan muhacirlerinin Atranos Kazası'na tâbi Gökçedağ Nahiyesi'nin Çiçekli Yayla nâm mevkiinde iskânları icra olunduğu beyânıyla teşkil eyledikleri karyenin nâm-ı nâmî-i hazret-i cihanbânîye nisbetle "Hamidiye" tevsîmi istîzânına dair Hüdâvendigâr Vilâyet-i Celîlesi'nden re'sen ve cevaben tevârüd eden 21 Mart sene [1]311 ve 6 Mayıs sene-i minh tarihli iki kıt'a tahrirât melfûfâtıyla beraber takdim kılınmakla ifa-yı muktezâsı bâbında emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 16 Zilhicce sene [1]312 ve fî 28 Mayıs sene [1]311 / [10 Haziran 1895]

Nâzır-ı Umûr-ı Dahiliye
Rif'at

ŞD, 1563/12

41

Aydın Vilâyeti
Emlâk-ı Hümâyûn İdaresi
Aded: 41

Hazine-i Hâssa-i Şâhâne Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Sâmîsi'ne

Devletli efendim hazretleri

Nefs-i İzmir'de sâkin olup çiftlikât-ı hümâyûnda ziraat arzusunda bulunan Tatar kabâilinden elli yedi hâne halkının ziraata müsâid birçok arazi-i hâliyeyi şâmil olan Ahmedli ve Yayla Yakası ve Meşhed ve Arabacı ve Yeniköy ve Tulum çiftlikâtına nakilleri hakkında mukaddem vâki olan arz ve istîzâna cevaben şeref-vârid olan 26 Kânûn-ı Sâni sene [1]307 tarihli ve yüz seksen üç numaralı tahrirât-ı aliyye-i cenâb-ı nezâret-penâhîlerinde usul-i kadîmeye tevfikân ücret-i arz mukâbili olarak çiftlikât-ı hümâyûn dahilinde ziraatlerine ruhsat i'tâsî irâde ve iş'âr buyurulmaktan nâşi kabâil-i

mezkûrenin bir takımı ol vechile nakledilmiş ise de mütebâkîsi henüz gelmeyip oralandaki arazi-i hâliye mu'attal bir hâlde kalmış olduğuna bu kere Rumeli-i Şarkî Vilâyeti dahilinde Karinâbâd Kazası'ndan Aydın Vilâyeti'ne nakleleyen altı hâne halkı nâmına Ömer oğlu Mustafa ve refiki idareye bi'l-müracaa usul-i müttehize dairesinde oralarda ziraatlerine ruhsat i'tâsını istid'â eylemiş olup vâkı'a bunlar her ne kadar muhacirînden ma'dûd iseler de çiftlikâtın usul-i kadîmesine teba'iyet için kendilerinin bi'r-rızâ mukâvelenâmeye rabtıyla beraber topdan bir mahalde iskân edilmeyip suret-i müteferrikada ahali-i kadîme miyânında bulundurulacağı cihetle çiftlikât-ı hümâyûn dahilinde ziraatlerince bir mahzur mutasavver olmadıktan başka bir hayli arazi-i hâliye ziraat altına alınmış olacağına binâen zikrolunan altı hâne halkının ber-minvâl-i ma'rûz ahali-i kadîme hakkında cârî ve mer'î olan şerâite tâbi olmak üzere çiftlikât-ı hümâyûn dahiline kabulleri mücâz olduğu takdirde muktezâsının emr u tebliği hususuna müsaade-i celîle-i fahîmâneleri şâyân buyurulmak bâbında emr u ferman hazret-i men lehül-emrindir.

Fî 2 Zilhicce sene [1]312 ve fî 14 Mayıs sene [1]311

Aydın
Emlâk-ı Hümâyûn Müdürü
Filorinalı Muhammed Murad bin Abdülkerim

**

Karinâbâd taraflarından Aydın Vilâyeti'ne nakil ve hicret eylemiş olan altı hâne muhacirînin çiftlikât-ı hümâyûn dahilindeki arazi-i hâliyeye iskânlarını istid'â eylediklerinden ve bunların ahali-i kadîme hakkında cârî ve mer'î olan şerâite ittibâ' edecekleri cihetle çiftlik dahilinde ziraat etmelerinde bir mahzur mutasavver olmadıktan başka bir hayli arazi-i hâliye tevzi ve imâr edilmiş olacağından bahisle istîzânı hâvî Aydın idaresinin işbu tahrirâtı bi'l-mütâlaa muhacirîni merkûmenin kâmilen bir mahalde iskân edilmeyip müteferrik suretde ve ahali-i kadîme miyânında tavnî edilecekleri cümle-i iş'ârdan olmasına ve ziraate müsâid birçok arazinin zürrâ'

fikdâmından dolayı hâlî ve her türlü vesâit-i umrâniyeden ârî bir hâlde kalması hazinenin tezyîd-i vâridât ve istikmâli esbâb-ı terakkiyât cihetine ma'tûf olan fikir ve maksadıyla kâbil-i tevfiik olmadığına mebnî iş'âr-ı mahallînin tervîci münasib görüldüğünü mutazammın cevabnâme-i âlî tastîri lüzumu tezekkür kılındı.

Fî 31 Mayıs sene [1]311

**

Hazine-i Hâssa-i Şâhâne
Tahrirât Kalemi

Aydın Emlâk-ı Hümâyûn İdare-i Behiyyesi'ne

14 Mayıs sene [1]311 tarihli ve 41 numaralı tahrirât-ı behiyyelerinde beyân olduğu vechile Karinâbâd taraflarından Aydın Vilâyeti'ne nakil ve hicret ederek çiftlikât-ı hümâyûn dahilindeki arazi-i hâliyede iskânlarını istid'â etmiş olan altı hâne muhacirînin ahali-i kadîme hakkında cârî ve mer'î olan şerâite ittibâ' etmek üzere arazi-i mezkûrede iskânları hazinece de münasib olmakla ol vechile icra-yı icabı bâbında.

Fî 1 Muharrem sene [1]313 ve fî 12 Haziran sene [1]311 / [24 Haziran 1895]

HH. THR, 469/90

42

Cenâb-ı Hüdâvend-i adîmü'l-eşbâh şevketli kudretli merhametli velî-nimet-i bî-minnetimiz Padişah-ı hakâik-âgâh efendimiz hazretleri sermedî bir ömr ü ikbâl ile bu din ve devlete nasîr ve penâh ve nâm-ı nâmî-i hümâyûnları ki cidden hamîdü'l-hisâl olan kalb-i a'lâ-yı kudsî-nihâdlarını arzu-yı âlü'l-âl-i hüsrevâneleri vechile envâr-ı ilhâmât-ı Samedâniyesine cilvegâh buyursun, âmin.

Mübârek ve mu'allâ âsitân-ı bülend-eyvân-ı hazret-i Hilâfet-penâhîlerine ma'raz-ı abd-i ahkar ve çâker-i hâk-beraberleridir ki

kulları Kazgan şehri muhacirîninden seksen dört hânedede üç yüz yetmiş dokuz nüfus zükûr ve inâs olarak Çifteler Çiftlik-i Hümâyûnları dahilinde vâki Kuru Höyük nâm arazi-i hâliyyeyi iskân ve imâra münasib görmekle ale'l-usul Çiftlik-i Hümâyûn-ı şehinşâhîleri müdürü kullarına müracaat ve oradan dahi nezâret-i aliyyeye bi'l-istîzân olunan müsaade-i müşfikâne ve âlî-cenâbâne üzerine imâmü'l- Müslimîn ve muktedâ-yı erbâb-ı din olan velî-nimetimiz Padişah-ı âlem ve kıblegâh-ı ümem efendimiz hazretlerinin câmi'iyet-i celîle-i Hilâfet ve mazhariyet-i külliye-i inâyet ve merhametleri âsâr-ı bâhiresinden olmak üzere iskân ve îvâ ve sair her dürlü ihtiyacât-ı hâzıra-i lâ-tuhsâmızın def' ve teshili emrindeki bi'l-umum çiftlik-i hümâyûn hey'et-i idaresinin sarf eylediği mesâî ve ihtimâmât-ı gayretkârâne ümid ve liyâkatimizin fevkinde olarak sezâ-yı takdir ve teşekkür ise de karyemize henüz bir isim tahsis olunmadığından muvâfık-ı efkâr-ı kerâmet-nisâr-ı disâr-ı mülûkâne buyurulduğu hâlde Osmâniye yahud Mesudiye nâmıyla yâd edilmesine ve tâcdâr-ı din-perver ve şehriyâr-ı farukî-seyr efendimiz hazretlerine zimmet-i uhde-i ubûdiyetimiz olan da'avât-ı hayriyenin evkât-ı mefrûzada tekrar ale't-tekrarına vesile olmak üzere de bir cami'-i şerif inşasına müsaade-i seniyye-i hazret-i mülûkâneleri bî-dirîğ ve erzân buyurulması niyâz ve tazarru'-ı mahsusuna ictisâr eylediğimiz karîn-i ilm-i âlem-ârâ-yı cenâb-ı Hilâfet-penâhîleri buyuruldukda kâtibe-i ahvâlde emr u ferman ve lütf u ihsan-ı bî-pâyân kudretli merhametli velî-nimet-i âlem-i cenâb-ı Hakan-ı muazzam ve muhterem efendimiz hazretlerindedir.

Fî 23 Zilkade sene [1]312 ve fî 26 Nisan sene [1]311

**

Makam-ı Seraskerî

Mektubî Kalemi

Hususî

Sâye-i lütf ve merhamet-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî'de Çifteler Çiftlik-i Hümâyûnu'nun Hamidli Kapısı ve Kuru Höyük nâm mevkilerinde iskân etdirilen Silistre ve Kazgan muhacirleri tarafından ref'-i atebe-i ulyâ-yı

cenâb-ı Hilâfet-penâhî kılınmak üzere tanzim olunup Çiftlikât-ı Askeriye Nezâreti'nden bâ-tezkire irsâl olunan iki kıt'a arîza-i şükrâniye meşmûl-i lihâza-i seniyye-i hazret-i zıllullahî buyurulmak üzere leffen arz ve takdim kılınmış olmakla ol bâbda emr u irâde efendim hazretlerindir.

Fî 17 Muharrem sene [1]313 ve fî 28 Haziran sene [1]311 / [10 Temmuz 1895]

Serasker
Rıza

Y. MTV, 124/45

43

Yıldız Sarayı
Başkitabet Dairesi
629

Rusya'nın Kazan Kasabası ahalisinden doksan dört hânedede beş yüz elli nüfusun Dersâdet'de vekilleri bulunan Ahun[d]can'ın iş'ârı üzerine Memâlik-i Şâhâne'ye hicret kasdıyla mahallerinden hareket etmişlerse de mahallî mutasarrıfı bu bâbda henüz bir emir almadığı cihetle azîmetlerine ruhsat i'tâ etmemekte olduğu ve bu da kendilerinin kabul olunacaklarına dair Rusya Hükûmeti'ne cânib-i Bâbîâli'den malumât verilmemiş olmasından neş'et etmiş olacağı muhtemel olduğu beyânıyla müsaade-i matlûbenin i'tâsı bâ-telgrafnâme hâk-i pâ-yı mülûkânedden istid'â edilmiş olduğundan mevsim-i şitânın hulûlünden evvel iktizâ-yı hâlin ifası şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî icab-ı âlîsinden bulunmuş olmakla ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 14 Receb sene [1]316 ve fî 16 Teşrîn-i Sâni sene [1]314 / [28 Kasım 1898]

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî
Tahsin

İ. HUS, 1316. B/14

***

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne tezkire

Rusya Devleti'nin Samara ve Ufa ve Rombo Eyaletleri ahalisinden Memâlik-i Şâhâne'ye hicret etmek arzusunda bulunan yedi yüz doksan hâne halkının müctemi'an hicretlerine ve Rostof'a kadar gelmelerine müsaade olunan iki yüz hâne halkının Memâlik-i Şâhâne'ye geçmelerine mümâna'at edilmekte olduğundan bahis ile ahali-i mezkûrenin ikişer yüz hâne olarak hicretleri esbâbının istihsâli ahali-i merkûme vekili Ahun[d]can bin Osman imzasıyla verilip leffen savb-ı devletlerine tesyâr kılınan arz-ı hâlde istid'â olunmasına nazaran bi't-tahkik iktizâsının ifa ve inbâsına himmet.

4 Rebîülâhir sene 1316 ve fî 10 Ağustos sene 1314

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemi
Aded: 2365

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Rusya Devleti'nin Samara ve Ufa ve Rombo Eyaletleri ahalisinden Memâlik-i Şâhâne'ye hicret etmek isteyen yedi yüz doksan hâne halkından müctemi'an hicretlerine müsaade olunan iki yüz hâne halkının bu tarafa geçmelerine mümâna'at edilmekte olmasına mebnî bunların ikişer yüz hâne olarak hicretleri esbâbının istihsâli hakkında mesbûk olan emr u iş'âr-ı sâmi-i cenâb-ı Sadâret-penâhîleri mücebince icra olunan vesâyâyâ cevaben muhacirîn-i merkûmenin maskat-ı re'slerinden hîn-i müfâratlarında muamelât-ı lâzıme ifa etmediklerinden Rostof'a muvâsalatlarında Memâlik-i Şâhâne'ye hicrete me'zûn olduklarını müsbit yedlerinde evrak-ı

resmiye ve pasaport bulunmadığı bahanesiyle hicretten men' edildiklerine dair Rostof Şehbenderliği'nden meb'ûs tahrirâtın sureti gönderildiğini ve bu bâbda evvelce mesbûk olan vesâyâ-yı âcizî vechile ifa olunan teşebbüsât neticesinin bildirileceğini şâmil Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'nden alınan tahrirât ve melfûfunun tercümeleri evrak-ı müteferri'anın iadesiyle beraber 19 Ca. sene [1]316 tarihli tezkire-i çâkerî ile takdim kılınmış idi. Rostof'da dûçâr-ı sefâlet olan ve peyderpey vürûd etmekde bulunan muhacirîn-i merkûmenin hicretlerine olunan mûmâna'atın sâlifü'z-zikr esbâbdan neş'et etmiş olduğunu mutazammın Rostof ve Nahçıvan Polis Müdüriyeti'nin raporu ile zikrolunan şehbenderliğin ol bâbdaki mektubu suretlerinin irsâl kılındığını ve işbu muhacirlerin istihsâl-i esbâb-ı muhâceretleri için icra-yı teşebbüsâtta devam olunmakta bulunduğunu hâvî sefâret-i müşârunileyhâdan bu kere ahz olunan 19 Eylül sene [12]98 tarihli ve 280 numaralı tahrirât ile melfûfâtının tercümeleri dahi leffen arz ve tesyîr olunmakla emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 26 Cemâziyelevvel sene 1316 ve fî 1 Teşrîn-i Evvel sene [1]314

Hariciye Nâzırı
Tevfik

**

Sadâret Mektubî Kalemi
Numara: 776, 2295, 2365

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Rusya Devleti'nin Samara ve Ufa ve Rombo Eyaletleri ahâlisinden Memâlik-i Şâhâne'ye hicret etmek arzusunda bulunan yedi yüz doksan hâne halkından Rostof'a kadar gelmelerine müsaade olunan iki yüz hâne halkının Memâlik-i Şâhâne'ye geçmelerine mûmâna'at edilmekte olduğundan bahis ile ahali-i mezkûrenin ikişer yüz hâne olarak hicretleri esbâbının istihsâli hakkında ahali-i merkûme vekili Ahun[d]can bin Osman imzasıyla verilen arz-ı hâl üzerine sebk eden iş'âra cevaben bunların istihsâl-i esbâb-ı muhâceretleri için icra-yı teşebbüsâtta devam edilmekte olduğu 19 ve 26

Cumâdelûlâ sene [1]316 tarihli ve 2295 ve 2365 numaralı iki kıt'a tezkire-i cevabiye-i devletlerinde beyân buyurulmuş idi. Rusya'nın Kazan Kasabası ahalisinden doksan dört hânedede beş yüz elli nüfusun Dersaâdet'de vekilleri bulunan Ahun[d]can'ın iş'ârı üzerine Memâlik-i Şâhâne'ye hicret kasdıyla mahallerinden hareket etmişler ise de mahallî mutasarrıfı bu bâbda henüz bir emir olmadığı cihetle azîmetlerine ruhsat i'tâ etmemekde olduğundan ve bu da kendilerinin kabul olunacaklarına dair Rusya Hükûmeti'ne cânib-i Bâbîâlî'den malumât verilmemiş olmasından neş'et etmiş olacağı muhtemel bulunduğundan bahis ile müsaade-i matlûbenin i'tâsı bâ-telgrafnâme hâk-i pâ-yı hümayûn-ı mülûkânedden istid'â edilmesine binâen mevsim-i şitânın hulûlünden evvel iktizâ-yı hâlin ifası şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî iktizâ-yı âlîsinden bulunduğu Mâbeyn-i Hümayûn-ı mülûkâne Başkitabet-i Celîlesi'nden bu kere bâ-tezkire-i hususiye tebliğ kılınmış olmakla bî't-tahkik muhacirîn-i merkûme mezkûr tezkirelerde bahsolunanlar ise teşebbüsât-ı vâkı'anın te'yîd ve tesrî'i ve mahâll-i saire ahalisinden buldukları hâlde bunlar hakkında icab eden teşebbüsâtın dahi başkaca icrası ile muhâceretleri için lâzım gelen müsaadenin ber-mantûk-ı emr u ferman-ı hümayûn-ı şâhâne bir an evvel istihsâline ve neticesinin sürat-i inbâsına himmet.

16 Receb sene [1]316 - 19 Teşrîn-i Sâni sene [1]314 / [30 Kasım 1898]

BEO, 88598

***

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemi
Aded: 2880

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Rusya Devleti'nin Samara ve Ufa ve Rombo eyaletleri ahalisinden Memâlik-i Şâhâne'ye hicret arzusunda olan yedi yüz doksan hâne halkının ikişer yüz hâne olarak hicretleri esbâbını istihsâl için icra-yı teşebbüsâtta devam olunmakta olduğuna dair olan tezâkir-i âcizîden ve Rusya'nın Kazan Kasabası ahalisinden olup bu bâbda henüz bir emir olunmadığı beyânıyla mahallî mutasarrıfı tarafından azîmetlerine ruhsat i'tâ olunmamakta olan doksan dört hânedan beş yüz elli nüfusun vukû bulan müsted'iyâtına binâen mevsim-i şitânın hulûlünden evvel iktizâ-yı hâlin ifası şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî iktizâ-yı âlisinden bulunduğundan bahisle bi't-tahkik muhacirîn-i merkûmenin mezkûr tezkirelerde bahsolunanlar ise teşebbüsât-ı vâkı'anın te'yîd ve tesrî'i ve memâlik-i saire ahalisinden buldukları hâlde bunlar hakkında icab eden teşebbüsâtın dahi başkaca icrası ile muhâceretleri için lâzım gelen müsaadenin ber-mantûk-ı emr u ferman-ı hümâyûn-ı cenâb-ı mülûkâne bir an evvel istihsâli ifadesini mutazammın resîde-i dest-i ta'zîm olan 16 Receb sene [1]316 tarihli ve bin üç yüz yirmi altı numaralı tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri mütâlaa-güzâr-ı âcizî olmuş ve bu bâbda evvelce sebk eden iş'âra cevaben Ufa ve Samara seknesinden üç yüz doksan beş hâne Müslüman ailesi halkının Memâlik-i Şâhâne'ye hicretlerine istihsâl-i müsaade zımında edilen teşebbüsâta mebnî Rusya Hariciye Nezâreti'nden alınan takrîr-i cevabînin gönderildiği ve Petersburg Kabinetosu'nun mezkûr ailelerin Memâlik-i Şâhâne'ye hicretlerine müsaade etmemek hususunda ısrar etmekte olduğunu mutazammın Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'yle mahâll-i mezkûreden hicret edip el-yevm Rostof'da bulunan Müslümanlara derhal memleketlerine avdet etmeleri lüzumu ihtâr olunmak üzere Rusya Dahiliye Nezâreti'nden Rostof zâbitasına emirnâme gönderildiğini ve işbu emirnâmenin zâbita tarafından muhacirîne tefhîm edildiğini ve muhacirîn-i Müslimeden otuz aile kadarının Kerç'e müteveccihen Rostof'dan hareket eylemiş olduklarını şâmil Rostof Şehbenderliği'nden ahz olunan 24 ve 26 Teşrîn-i Evvel sene [12]98 ve üç yüz yirmi dört ve iki yüz kırk numaralı iki kıt'a tahrirât ile melfûfunun tercümeleleri leffen takdim kılınmış olmakla ve şu hâlde göre bu hususda tecdîd ve tekrîr-i teşebbüsâtından bir fâide husûlü

me'mûl olmadığına nazaran ifa-yı icabı merhûn-ı irâde-i aliyye-i dâver-i efhamîleri bulunmakla emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 21 Receb sene 1313 ve fî 23 Teşrîn-i Sânî sene [1]314

Hariciye Nâzırı
Tevfik

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Sadâret
Âmedî-i Divan-ı Hümâyûn
1220

Ufa ve Samara sekenesinden üç yüz doksan beş hâne Müslüman ailesi halkının Memâlik-i Şâhâne'ye hicreti hakkında ber-mantûk-ı emr u ferman-ı hümâyûn-ı hazret-i Hilâfet-penâhî teşebbüsât-ı lâzîmede bulunmuş ise de Rusya Hükûmeti'nin mezkûr ailelerin hicretlerine müsaade etmemek hususunda ısrar etmekte olduğunu ve mahâll-i mezkûre ahalisinden olup el-yevm Rostof'da bulunan muhacirînin dahi derhal memleketlerine avdet etmeleri mahallî zâbıtasınca muhacirîn-i merkûmeye tefhîm edildiğini hâvî Hariciye Nezâreti Celîlesi'nin tezkire-i cevabiyesi melfûflarıyla arz ve takdîm kılındı, efendim.

Fî 23 Receb sene [1]316 ve fî 25 Teşrîn-i Sânî sene [1]314 / [7 Aralık 1898]

Sadırazam
Rif'at

Y. A. HUS, 7/23

44

Bâb-ı Âlî
Daire-i Dahiliye
Muhacirîn İdaresi

130

İzmid Mutasarrıflığı'na telgrafnâme

Karahisar-ı Sahib'e sevk olunmak üzere bugünkü vapurla İzmid'e sekiz hânedede elli bir nüfus Kazan muhacirleri gönderilmiştir. Bunların şimendifer navulları buraca tesviye edildiğinden yarınki trenle sevkleriyle neticesinin inbâsı.

Fî 30 Kânûn-ı Evvel sene [1]314 / [11 Ocak 1899]

Nâzır-ı Umûr-ı Dahiliye
(İmza)

DH. MHC, 16/11

***

Bâb-ı Âlî
Daire-i Umûr-ı Dahiliye
Muhacirîn İdaresi

Hüdâvendigâr Vilâyeti Vekâlet-i Aliyyesi'ne telgrafnâme

Şimendiferle Karahisar-ı Sahib'e sevk olunmak üzere İzmid'e bugün sekiz hânedede elli bir nüfus Kazan muhaciri gönderilmiştir. Vüsûllerinde icra-yı iskânları zımında mahalline tebligât icrasıyla neticesinin inbâsı bâbında.

Fî 31 Kânûn-ı Evvel sene [1]314 / [12 Ocak 1899]

Nâzır-ı Umûr-ı Dahiliye
(İmza)

DH. MHC, 16/13

45

Makam-ı Sâmi-i Cenâb-ı Sadâret-i Uzmâ'ya

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Çâker-i kemîneleri Kazgan muhacirlerinden olup üç nefer erkek ve üç nefer kız çocuklarım ve bir nefer zevce-i menkûhem ki, çâkerleriyle beraber

sekiz nüfus olduklarımız hâlde bundan on beş mâh mukaddem zîr-i cenâh-ı müstelzimü'l-felâh olan Dârü'l-Hilâfet-i Aliyye'ye hicret ederek Dersâdetce idare ve ta'ayyüş olunur ümidiyle Birinci Daire-i Belediye dahilinde Dizdariye Mahallesi'nin Dizdariye Çeşmesi Sokağı'nda iki numaralı hâneye muamele-i kaydiyelerimizi icra etdirip tezkire-i Osmâniyelerimizi istihsâl etmiş isem de on beş mâh zarfında elde avuçda bulunan sermâyemizi kût-ı lâ-yemût ta'ayyüşümüz hususunda harc u sarf ederek sıfır-ı-yed kalmak derecesinde ve ba'demâ sekiz nüfus sagîr ve sagîre ile bilâ-sermâye burada ikâmet ve ta'ayyüş mümkün olamayacağı şimdiden zâhir u bâhir olup ve ale'l-husus Hüdâvendigâr Vilâyeti dahilinde Eskişehir'e altmış fersah bir mahalde Kazgan muhacirleri iskân etmekte olduğu ve kemterleri de o muhacirlerin hemşehrileri bulunduğu muhât-ı ilm-i âlf-cenâb-ı Sadâret-penâhîleri buyuruldukda sadaka-i âfiyet-i hazret-i Padişahî olarak muhacirîn-i merkûmlara tarla ve tohum ve öküz ve hâne i'tâ ve ihsan olunarak iskân olunduğu misillü lütfen ve merhameten reisi bulunduğu sekiz nüfus ıyâl ü evlâdımın geçimleri ve idare-i ta'ayyüşleri için emsâli misillü kullarına dahi tarla ve tohum ve öküz ve hâne ihsan ve i'tâ olunarak iskân etdirilmesi hususunun Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne ve Muhacirîn Komisyonu Riyâset-i Aliyyesi'ne emr u irâde buyurulması bâbında ve her hâlde emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 17 Kânûn-ı Evvel sene 1314

Dizdariye Mahallesi'nde ve Çeşmesi Sokağı'nda 2
numaralı hânedeki müste'ciren sâkin sekiz nüfus
aile reisi ve pederleri ve zevci Kazgan
muhacirlerinden

Hüseyin bin Rahmetullah

kulları
(Mühür)

Kazan muhacirlerinden olup bâ-pasaport vürûd ederek fî 6 Teşrîn-i Evvel sene [1]313 tarihiyle defter-i mahsusuna kaydedilen müsted'î Hüseyin Efendi bin Rahmetullah melfûf bir kıt'a defterde muharrer olduğu vechile ailesi halkıyla sekiz nüfus olarak Eskişehir'de Çifteler Çiftliği'nde meskûn

hemşehrileri nezdine li-ecli'l-iskân gideceği ve fakat fukarâdan olmasıyla şimendifer navulu tesviyesinden âciz olduğundan sekiz neferin navulları Şimendifer İdaresi'nden alınacak makbuz ile mahsûbu icra kılınmak ve mûmâileyhin esnâ-yı râhda infâk ve masârîf-ı zarûriyye-i sairelerine harc ile mezâhim-i şitâdan hayatlarını muhafaza etmek üzere yüz kuruşun bâ-sened kendisine i'tâ olunmak üzere vezneden bi't-tesviye icra-yı sevki zımnında tahrirât-ı aliyye-i cenâb-ı nezâret-penâhî tastîri ve evvelce Dersaâdet'de Dizdariye Mahalle ve Sokağı'nda 2 numaralı kirâhânesine çıkartmış olduğu merbût sekiz kıt'a tezkire-i Osmâniyenin kayıtları kapatılarak ibtâl edilmek üzere Sicill-i Nüfus İdare-i Umumiyesi Müdüriyet-i Behiyyesi'ne tevdî'i iktizâ eder ise de ol bâbda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 28 Kânûn-ı Evvel sene [1]314

Memur-ı Sevk Kâmil	Serkâtib ...	Kâtib-i Vâride Davud Mümtaz	Kâtib-i Vâride Mustafa
------------------------------	-----------------	---------------------------------------	----------------------------------

Ber-vech-i muharrer sekiz nüfusun Eskişehir İstasyonu'na kadar şimendifer navullarının ba'dehû idaresinden alınacak makbuz vechile mahsûbu icra edilmek üzere tesviyesiyle beraber mütehakkık olan ihtiyaclarına mebnî esnâ-yı râhda masârîf-ı zarûriyelerini tesviyeye medâr olmak üzere kendilerine bâ-sened ayrıca yüz kuruşun dahi i'tâsı merhûn-ı müsaade-i celîle-i cenâb-ı nezâret-penâhîleridir. Ol bâbda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 26 Kânûn-ı Sâni sene [1]314 / [7 Şubat 1899]

Memur-ı İdare-i Muhacirîn
Mehmed Ali

DH. MHC, 16/24

46

Kazan Muhacirîn-i İslâmiyesi Vekili Ahun[d]can imzasıyla verilen arz-ı hâlde yüz yetmiş üç nüfus muhacirîn Karahisar-ı Sahib Sancağı'na gönderilmiş ise de gerek bunların ve gerek bundan böyle vürûd edecek

Kazan muhacirlerinin Malatya'da kâin Sultan Suyu Çiftlik-i Hümâyûnu'nda iskânları talep ve istid'â ve bu bâbda karar-ı âlî olduğu dahi ifade olunmuştur. Muhacirîn-i merkûmenin Karahisar'da iskân olunmamış bir hâlde kalmaları ve mezkûr çiftlikde adem-i iskânları esbâbıyla şimdiye kadar cereyan eden muamelât ve muhaberât neticesi Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne merbût İdare-i Muhacirîn Memuriyeti'nden lede's-suâl yazılan derkenardan işbu muhacirînin fi'l-hakika mezkûr çiftlikde iskânları evvelce karargâr olmuş ise de bunlardan ilk kâfilesinin çiftliğe vürûdlarında masârif-ı azîmeyi istilzâm eder türlü türlü mutâlebâta kalkışmalarıyla ba'demâ geleceklerin mezkûr çiftliğe i'zâmlarından sarf-ı nazarla bazı mahallerde iskânları kararlaştırılıp icab edenlere Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nden tebligât icra kılınmış ve muahharan gelen otuz bir hânedeye yüz yetmiş dört nüfus kendi muvâfakatlarıyla Karahisar-ı Sahib'e sevk olunmuş olduğu anlaşılmıştır. Şu tahkikât üzerine nüfus-ı merkûmenin hemen Karahisar-ı Sahib Sancağı'nda mahâll-i münasibeye iskânlarıyla böyle hâl-i müsâferet ve zaruretde bırakılmayıp sâye-i ihsan-vâye-i Hilâfet-penâhîlerinde husûl-i refah-ı hâlleri esbâbına bakılması icab edeceğinden burası vekil-i mûmâileyhe hüsn-i tefhîm ve mukaddemâ i'tâ eylemiş oldukları taahhüd senesinde Hükûmet-i Seniyyece hangi mahalde iskânları tensîb buyrulur ise kabul ve muvâfakat edeceklerini beyân etmiş oldukları hâlde şimdi hilâf-ı taahhüd kendilerince tayin-i mahal ederek mücerred mezkûr çiftlikde iskân edilmek ısrarında bulunmaları münasib olmayacağı dahi tebliğ kılınmış ise de Karahisar'da bulunan muhacirîn-i merkûme taraflarından mümzâ Komisyon-ı Âlî'ye bu kere vârid olan arz-ı hâlde dahi bu gûne talep ve ısrarlarını tekrar etmişlerdir. Hâlbuki muhacirîn-i merkûmenin böyle musırrâne müsted'iyâtda bulunmaları bilâhare sairlerine dahi sirâyetle iskân muamelâtını ziyâdesiyle işkâl edeceğine ve hususuyla mezkûr çiftliğe sevk olunmamaları Çiftlikât-ı Askeriye Nezâreti'nden der-miyân kılınmış olduğuna nazaran muhacirîn-i merkûme ve vekillerine bu bâbda be-tekrar cevab-ı kat'î verilip Karahisar Sancağı'nda hemen yerleştirilmeleri hususunun dahi Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne müsâra'aten tavsiye ve iş'ârı mütâlaa ve tezekkür olunmuş ise de her ne vechile irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhîleri şeref-sudûr ve sünûh

buyurulur ise muktezâ-yı münîfine tatbik-ı muamelât olunacağı muhât-ı ilm-i âlem-şümûl-i hazret-i şehinşâhîleri buyuruldukda ol bâbda ve kâtube-i ahvâlde emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emr ve'l-ihsan efendimizindir.

Fî 22 Zilkade sene [1]316 ve fî 22 Mart sene [1]315 / [3 Nisan 1899]

(Mühürler)

Y. MTV, 188/117

47

Meclis-i Vükelâ Müzâkerâtına Mahsus Zabıt Varakasıdır

Hulâsa-i Meâl

Ufa ve Samara ahali-i Müslimesinden beş yüz nüfusun hicretlerine Rusya Hükûmetince müsaade edildiğinden ve bunlar vesâit-i ma'îşetden mahrum olarak masârif-ı seferiye için hiçbir para verilmeyeceği memurîn-i mahalliye tarafından beyân olunduğundan bahisle taleb-i talimâtı hâvî Batum Şebenderliği'nden gönderilen telgrafnâmenin leffiyle Hariciye Nezâreti'nden meb'ûs tezkire üzerine Muhacirîn-i İslâmiye Komisyon-ı Âlîsi Birinci Azâlığıyla cereyan eden muhâbere neticesini ve bazı ifadeyi mutazammın Dahiliye Nezâreti'nin tezkiresi okundu.

Kararı

İşbu tezkirede şimdiki kadar Rusya memâlikinden hicret eden ahali-i İslâmiyenin masraflarını kendileri tesviye etmiş iseler de suret-i iş'âra nazaran sâlifü'z-zikr beş yüz nüfusun masârif-ı seferiyeleri Hükûmet-i Seniyyece verilmek lâzım geleceğine ve bunların cümlesi fukarâdan olamayacağına binâen içlerinden muhtac-ı iâne olanların masârif-ı seferiyeleri mezkûr şebenderlik ile bi'l-muhâbere tayin etdirilip ona göre tahsis ve havalesi mezbûr komisyon-ı âlînin birinci azâlığı cânibinden beyân

kılınmış ve bunların masârif-ı seferiye ve saireleri kendileri tarafından tesviye olunacağına ve hükûmetce irâ'e ve tensîb edilecek mahallerde sâkin olacaklarına dair vekilleri Ahun[d]can Efendi cânibinden evvelce sened verilerek ol suretle kabul-i muhâceretlerine irâde-i seniyye-i hazret-i mülûkâne şeref-sudûr buyurulmuş olmakla bu bâbda olunacak muamele istifsâr olunmuş ve esnâ-yı müzâkerede Hariciye nâzırı paşa tarafından vukû bulan ifadeye göre nüfus-ı merkûmenin yalnız Trabzon'a kadar olan masârif-ı seferiyeleri kendileri cânibinden tesviye edileceği anlaşılmış olduğundan nüfus-ı merkûmenin Trabzon'a muvâsalatlarında vesâit-i münasibe ile Ankara'ya sevkleri hususunun Trabzon ve zikrolunan beş yüz nüfusun Ankara'ya muvâsalatlarında vilâyet dahilinde muhacirîn iskânına mahsus mahallerde hüsn-i iskân ve tavfînlerine ve kendilerine teshîlât-ı mümkünine irâ'esine itinâ kılınmasının dahi Ankara Vilâyetlerine iş'ârının sâlifü'z-zikr komisyon-ı âliye havalesi ve Dahiliye Nezâreti'ne malumât verilmesi tezekkür kılındı.

Gurre-i Ra. sene [1]317 / [10 Temmuz 1899]

(Meclis-i Vükelâ azâlarının imzaları)

MV, 97/87

***

Sadâret

Mektubî Kalemi

*Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne ve
Muhacirîn-i İslâmiye Komisyon-ı Âlîsi Birinci Azâlığı Cânib-i Vâlâsı'na*

Ufa ve Samara ahali-i Müslimesinden beş yüz nüfusun hicretlerine Rusya Hükûmetince müsaade edildiğinin ve bunlar vesâit-i ma'îşetden mahrum olarak masârif-ı seferiyeleri için hükûmet-i müşârunileyhâca hiçbir para verilmeyeceğinin (*Komisyon*: Batum Şehbenderliği'nden bildirildiği Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nden iş'âr kılınması üzerine taraf-ı devletleri ile cereyan eden muhabereye dair Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nden vârid olup Meclis-i Mahsus-ı Vükelâ'da kırâat olunan tezkirede) Batum Şehbenderliği'nden bildirildiği Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nden iş'âr

olunması üzerine Muhacirîn-i İslâm Komisyon-ı Âlîsi Birinci Azâlığı ile cereyan eden muhâbreyi şâmil olup Meclis-i Mahsus-ı Vükelâ'da mütâlaa olunan 26 Safer sene [1]317 tarihli ve 9 numaralı tezkire-i devletlerinde kırâat olunan tezkirede muhacirîn-i merkûmenin masârîf-ı seferiye ve saireleri kendi taraflarından tesviye olunup Hükûmet-i Seniyyece irâ'e ve tensîb edilecek mahallerde sâkin olacaklarına dair vekilleri Ahun[d]can Efendi cânibinden evvelce sened verilerek o suretle kabul-i muhâceretlerine irâde-i seniyye-i hazret-i Padişahî şeref-müte'allik buyurulmuş olduğundan bahisle istifsâr-ı muamele ve bunların yalnız Trabzon'a kadar olan masârîf-ı seferiyeleri kendileri cânibinden tesviye edileceği esnâ-yı müzâkerede Hariciye nâzırı devletli paşa hazretleri cânibinden beyân ve ifade kılınmasına mebnî nüfus-ı merkûmenin Trabzon'a muvâsalatlarında vesâit-i münasibe ile Ankara'ya sevkleri hususunda Trabzon ve Ankara'ya muvâsalatlarında vilâyet dahilinde muhacirîn iskânına mahsus mahallerde hüsn-i iskân ve tavfînleriyle kendilerine teshîlât-ı mümkünine irâ'esine itinâ kılınmasının dahi Ankara Vilâyetlerine iş'ârının sâlifü'z-zikr Komisyon-ı Âlî'ye havalesi ve taraf-ı devletlerine malumât i'tâsı tezekkür ve tensîb olunarak icabı icra kılınmış olmakla ifa-yı muktezâsına himmet.

8 Ra. sene [1]317 / [17 Temmuz 1899]

A. MKT. MHM, 507/14

48

Amasya'da

Yâver-i Ekrem-i Hazret-i Şehriyârî devletli Şakir Paşa hazretlerine

Rusya'nın Kazgan cihetinden altı ay evvelce hicretle Malatya'da verilen arazinin susuz ve kıraç olmasından ve sefile kaldıklarından nâşi Rusya'ya avdet etmek üzere on bir hâne elli bir nüfus Tatar muhaciri Havza'ya gelmiştir. Muhacirînin avdetleri bâ-irâde-i seniyye olduğu cihetle Dâniş Beyefendi hazretleri ve kaymakam-ı kaza ile bi'l-müzâkere alıkonularak belediyeden tayinât i'tâ ve hanlara misafir edildiler. Havza'ya

yakın Köprü'ye tâbi Küfelek karyesinde akdemce hazine nâmına istirdâd edilmiş araziye hemen sevk ve iskân edileceğinden mutasarrıflığa her ne kadar yazılmış ise de işin derkâr olan ehemmiyetine mebnî Köprü Kaymakamlığı'na muâvenet zımında tebligât icrasına müsaadeleri müsterhamdır. Ferman.

Fî 7 Temmuz sene [1]315

Havza'da
Amasya Defter-i Hâkânî Memuru
Halil Rif'at

**

Amasya'da
Yâver-i Ekrem-i Hazret-i Şehriyârî Müşir Paşa hazretlerine

C[evab]: 9 Temmuz sene [1]315. Emr-i telgraflerinde muharrer on bir hâne Kazgan Tatar muhacirlerine Havza'da hâl-i müsâferetde beş hâne Tatar muhacirîni ilâve on altı hânedede yüz on bir nüfus oldukları hâlde evvelki gün hâne yerleri irâ'e olunmuş ise de muhacirîni suya ba'îd mesafede iskânını menâfi'lerine muvâfık görmekte olan mezkûr Küfelek karyesi güft ü gûya başlamalarını müteâkib Havza'da bulunan Dâniş Beyefendi hazretleri kaymakam-ı kaza maiyyetlerinde olduğu hâlde mezkûr karyeye derhal gelerek bu mâni'î dahi sâye-i devletlerinde ber- taraf buyurmuşlar. Derhal inşaâta şürû' ile nısf-ı hâneleri ikmâl etdirilmiş ve kereste ve enser tedâriki zımında leylen Havza'ya gelerek şimdi yine mahall-i mezkûra azîmet üzereyim. İki bin dönüm arazinin dahi irâ'esine iki günden beri tapu kâtibi ma'rifetiyle başlanmış ve muhacirîni merkûme işbu lütf-ı âlîden dolayı eşk-rîz olarak duâ-yı Padişahîyi tekrar etmekte idirler. Üç gün zarfında on altı hânedede yüz on bir nüfus muhacirînin havası güzel ve suyu mebzûl arazide mahalle şeklinde iskânları mücerred muvaffakiyet-i celîle-i müşirîleri âsârı cümlesinden olmakla mezkûr mahallenin ne nâm tesmiyesi hakkında sânih olacak irâde-i devletlerine muntazırım. Ferman.

Fî 13 Temmuz sene [1]315

Havza'da
Amasya Defter-i Hâkânî Memuru
Rif'at

**

Telgraf
Tarihi: 15 Temmuz sene [1]315
Amasya'dan
317

Havza'da Amasya Defter-i Hâkânî Memuru Halil Rif'at Efendi'ye

Oraya gelen muhacirînin iskânı emrinde sebk eden himemâta teşekkür ederim. Teşkil edilen karyenin Ma'mûre tesmiyesi münasib gibi tahattur olunur.

Fî 15 Temmuz sene [1]315

**

Yâver-i Ekrem Müşir Şakir Paşa hazretlerine

Teşriflerinden sonra Rusya'dan Amasya'ya epeyce muhacirîn gelmiş ve bir taraftan gelmektedir. Ladik ve Havza Kazaları beyninde Yedi Oluk tabir olunur havası güzel ve üç mahalde suyu mebzûl arazi-i hâliyede elli hâne dört yüz nüfus itibarıyla bir karye teşkili kararlaştırılarak kereste ve enser ve dakîk ve hacerin îâneten bulundurulmaları mutasarrıflıktan mülhakâta yazılmış ve bugün muhacirîni beraber alarak bizzat mahall-i mezkûra azîmet olunmuşdur. Husûl-i hüsn-i muvaffakiyet her hâlde yümn-i teveccühât-ı müşirîlerine vâbeste olduğunun arzıyla işbu karyenin tesmiye olunacak nâmı hakkında şeref-sânih olacak irâdelerine Havza'da muntazırım. Ferman.

Fî 19 Eylül sene [1]315

Amasya Defter-i Hâkânî Memuru

Rif'at

C[evab]: 19 Eylül sene [1]315

İskân olunacak muhacirîn hakkındaki ikdâm ve gayretleri mûcib-i takdir olmaktadır. Arazi üzerinde ahalinin iddialarını ber-taraf edecek muamele ve mütâlaanın daima der-pîş tutulması bilhâssa ihtâr kılınır.

Fi 20 Eylül sene minh / [2 Ekim 1899]

Y. EE, 134/65

49

Bâb-ı Âlî
Daire-i Sadâret
Âmedî-i Divan-ı Hümâyûn
1104

Atûfetli efendim hazretleri

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nin tezkiresi üzerine Şûrâ-yı Devlet Mülkiye Dairesi'nden i'tâ olunup leffen arz ve takdim kılınan mazbatada dermiyân olduğu vechile Kütahya Sancağı mülhakâtından Tavşanlı Nahiyesi'nde iskân olunan otuz iki hâne Kazan muhacirleriyle Kızıl Keçili Aşireti'nden on yedi hâne halkından diğer taraflara gidenlerin dahi avdetleri hâlinde yine orada iskân olunmak üzere mahall-i mezkûrda teşkil olunan karyenin Hamidâbâd nâmıyla tevsîmi zımında ifa-yı muktezâsının Hüdâvendigâr Vilâyetiyle Sicill-i Nüfus İdare-i Umumiyesi'ne tebligâtın Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne havalesi ve makam-ı vâlâ-yı Seraskerî ile Maliye Nezâret-i Aliyye ve Defter-i Hâkânî Nezâret-i Celîlelerine ve Muhacirîn Komisyon-ı Âlîsi Birinci Azâlîğî'na malumât i'tâsı hususunda her ne vechile irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-müte'allik buyurulur ise mantûk-ı âlîsi infâz edileceği beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm olundu, efendim.

Fî 10 Rebûlâhir sene [1]318 ve fî 24 Temmuz sene [1]316

Sadriazam
Rif'at

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Resîde-i dest-i ta'zîm olup melfûfuyla beraber manzûr-ı âlî buyurulan işbu tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri üzerine mûcebince irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-müte'allik buyurulmuş olmakla ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 11 Cumâdelûlâ sene [1]318 ve fî 24 Ağustos sene [1]316 / [6 Eylül 1900]

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî
Tahsin

İ. DH, 1318. Ca/5

50

Suret

C[evab]: Fî 11 Haziran sene [1]316

Sivas Vilâyeti'nden geleceklerin evvelce arz olunan Kazan muhacirlerinden bugün sekiz hânenin gelmiş oldukları haber alınmasıyla gerek bunların burada mevcut diğer iki hânenin aile reisleriyle celb etdirilerek Defter-i Hâkânî memuru dahi hazır olduğu hâlde kendilerine her türlü nesâyih ifa etdirilmekle beraber içeri taraflarda iskâna rızâ göstermiyorlar ise Canik dahilinde ve civarda iskâna elverişli mahaller bulunabileceğinden kendilerine irâe kılınacak bu yerlerin bir kere görülmesi ve eğer matlûblarına muvâfık zuhûr eder ise emr-i iskânları bi'l-icra ez-her cihet esbâb-ı ma'îşet ve istirahatleri te'min kılınacağı beyânıyla avdet fikrinden ferâgat eylemelerine çalışılmış ise de vatan-ı aslîlerinde daha sair

akrabaları olduğundan ve onların gelmeyeceklerini mektubla kendilerine beyân eyledikleri cihetle her ne kadar Memâlik-i Şâhânece esbâb-ı ma‘îşet ve istirahatları te‘min olunsa bile akrabalarından dūr olmağı kabul edemeyecekleri bahisle avdet fikrinde musır göründükleri ve Rusya konsolosunun dahi merciinden ettiği istîzâna dahi henüz cevap alamadığının tahkik edildiği ma‘rûzdur.

Fî 12 Haziran sene [1]316

Muhacirîn-i İslâmiye Komisyon-ı Âlîsi Birinci Azâlığı Cânib-i Âlîsi'ne

C[evab]: 10 Haziran sene [1]316

Canik Mutasarrıflığı'ndan alınan telgrafın bâlâyâ naklolunduğu ma‘rûzdur. Ol bâbda.

Fî 13 Haziran sene [1]316

Trabzon Valisi
Kadri

**

Sadâret
Mektubî Kalemi

Dahiliye Nezâret-i Celîlesiyle
Muhacirîn-i İslâmiye Komisyon-ı Âlîsi Birinci Azâlığı Cânib-i Vâlâsı'na

Ankara'dan Yozgad tarîkıyla Maden Kazası'na sevk olunan yüz on bir Kafkas Kazan muhacirleri için kaza merkezine dört saat mesafede Kavaklı Çorağı nâmındaki mahalde yirmi dört hâne inşa edilmiş ise de mahall-i mezkûrun ikâmet-i ziraate gayr-ı sâlih olmasından dolayı oraya gitmeyerek on ay kadar Maden Kazası'nda ikâmetle istihâmdan hâlî kalmadıkları hâlde istid‘âları is‘âf edilmediği ve Maden Kazası'na ikişer saat mesafede vâki evler Uzunlu ve Asarpa nâmlarındaki yaylalarda yahud bunların civarında ziraat ve ikâmete elverişli bir yerde iskân olunmadıkları takdirde diğerlerinin dahi çoluk çocuğuyla birlikde mevki‘-i mezkûru terk ederek başlarının çaresini

arayacakları Samsun'a azîmet eden on ikisi tarafından ifade olunduğu Trabzon Vilâyeti'nin iş'ârından anlaşılıp muhacirînin kâbil-i ziraat ve ikâmet mahallerde iskânları lâzımeden iken böyle gayr-ı sâlih yerler gösterilmesi ve kabul etmedikleri bir mahalde beyhûde masraf ihtiyarıyla hâneler yapılması ve muhacirînin bu bâbdaki istid'âlarına bakılmayarak komisyona dahi malumât verilmesi yolsuz olduğundan bu muhacirlerin dahi ileride bir takım tasaddiyât ve harekâtta bulunmalarına mahal bırakılmayarak istid'âları vechile münasib mahallerde iskânları esbâbının sürat-i istihsâli lüzumu Muhacirîn-i İslâmiye Komisyon-ı Âlisi Birinci Azâlığı'ndan iş'âr olunmasına ve muhacirîn-i merkûmenin münasib bir mahalle kışdan evvel iskânları muktezî olmasına binâen Samsun'da bulunan sâlifü'z-zikr on iki kişinin kendilerine tefhîm-i keyfiyet ile Maden Kazası'na iadeleri Trabzon Vilâyeti'ne ve gerek bunların gerek mahall-i mezkûrda bulunanların ikâmet ve ziraati sâlih bir yerde sürat-i iskânları Ankara Vilâyeti'ne 23 Rebûlâhir sene [1]318 tarihinde yazılmış idi. Mukaddemâ li-ecli'l-iskân Dersaâdet'den Ankara Vilâyeti mülhakâtından Boğazlıyan Kazası'na gönderilmiş iken hayli müddet iskân edilmeyerek giriftâr-ı sefâlet olan bir takım Kırım muhacirlerinin firar ve Rusya'ya avdet fikriyle Samsun'a gitmekte oldukları ve Havza'ya sevk edilmiş olan Dağıstan muhacirlerinin ve hâneleri henüz inşa olunmamasından dolayı firar etmek niyetinde buldukları mahalline iş'âr kılındığından muhacirîn-i merkûmenin hemen iskân edilmeleri zımında lâzım gelenlere tebligât-ı ekîde ifa olunarak şân ve haysiyet-i hükûmete mugâyir ahvâl vukû'una mahal bırakılmaması şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî iktizâ-yı âlîsinden olduğu Mâbeyn-i Hümâyûn Başkitabet-i Celîlesi'nden bu kere bâ-tezkire-i hususiye inbâ (*Komisyon-ı Âlî'ye:* ve Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne tebligât ifa kılınmakla komisyon-ı âlîce de nezâret-i müşârunileyhâ ve vilâyet ile bi'l-muhâbere muhacirîn-i merkûmenin ber-mantûk-ı emr u ferman-ı hümâyûn-ı şâhâne sürat-i iskânları esbâbının istikmâline himmet) ve mezkûr Komisyon-ı Âlî Birinci Azâlığı'na da tebligât ifa olunmakla nezâret-i celîlelerince de ber-mantûk-ı emr u ferman-ı hümâyûn-ı şâhâne icab edenlere tebligât-ı serî'a ve ekîde ifasıyla neticesinin inbâsına himmet.

17 Cemâziyelevvel sene [1]318 / 30 Ağustos sene [1]316 / [12 Eylül 1900]

**

Huzur-ı Sâmi-i Cenâb-ı Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Samsun'da bulunan Kazan muhacirlerinin tekrar Rusya'ya avdet etmek için Samsun-Rusya Konsoloshânesi'ne müracaatdan hâlî kalmadıkları hakkında bazı ifadât ve bu bâbda istîzân-ı muameleye dair Samsun Mutasarrıflığı'nın telgrafnâmesi bâlâ edilerek Trabzon Vilâyeti'nden vârid olan şifre telgrafnâme Komisyon-ı Âlî'ye havale buyurulmuş olmakla mütâlaa olundu ve vilâyet-i müşârunileyhâdan aynı meâlde bir telgrafnâme dahi bugün komisyona vârid oldu. Malum-ı âlî-i cenâb-ı Sadâret-penâhîleri buyurulduğu üzere muhacirîn-i merkûme biraz vakitden beridir böyle geldikleri mahalle avdet tasaddiyâtında bulunmakda olup gerek makam-ı sâmi-i Sadâret-penâhîlerinden ve gerek komisyondan bunların tasaddiyât-ı vâkı'alarından vazgeçirilip Sivas ve Ankara Vilâyetlerince münasib yerlere hüsn-i iskânlarına itinâ ve iknâ' edilmesi için bir hayli muhaberât cereyan etmiş ve 30 Ağustos sene [1]316 tarihiyle şeref-vârid olan tezkire-i sâmiye-i cenâb-ı Sadâret-penâhîlerinde bu gûne avdet tasaddiyâtında bulunan muhacirlerin hemen iskânlarıyla şân ve haysiyet-i hükûmete mugâyir ahvâl vukû'una mahal bırakılmaması şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî iktizâ-yı âlîsinden bulunarak bu bâbda tebligât-ı mukteziye ifa olunduğu emir ve iş'âr buyurulmuş olmakla Trabzon Vilâyeti'ne dahi bu yolda icra-yı tebligât buyurulması veyahud arz ve istîzân ile diğer bir muamele ve karar-ı âlî ittihâz buyurulması menû-ı re'y-i âlî-i Sadâret-penâhîleri olarak telgrafnâme-i mezbûr leffen iade ve takdîm kılınmağın ol bâbda emr u ferman hazret-i men lehü'l- emrindir.

Fî 13 Cemâziyelâhir sene [1]318 ve fî 25 Eylül sene [1]316

Muhacirîn-i İslâmiye Komisyon-ı Âlîsi

Birinci Azâsı
Rıza

**

Sadâret
Mektubî Kalemi

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

23 Cumâdelâhire sene [1]318 tarihli tezkireye zeyldir:

Rize ve Trabzon'a gelip muvakkaten hanlara yerleşdirilmekte olan muhacirlerin vilâyetce kâmilten iskânı gayr-ı mümkün olduğundan ve münasibleri Sivas ve Ankara Vilâyetlerine sevk olunacağından bahis ile şimdiye kadar olduğu gibi yer olmadığı bahanesiyle iadelerine teşebbüs olunmaması zımında icab edenlere tebligât-ı kat'iyeye ifası lüzumuna dair Trabzon Vilâyeti'nden vârid olan telgrafnâme Muhacirîn-i İslâmiye Komisyon-ı Âlîsi'ne lede'l-havale Ankara Vilâyeti'ne külliyetli Bosna muhaciri ve muhacirîn-i sâire sevk olunmakda olması ve Trabzon'da bulunanlar Dağıstan muhacirleri olup bunların geldikleri mahalden âhar yere nakilleri bâ-irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî memnû' bulunması hasebiyle bunların Trabzon Vilâyetince tebligât-ı vâkı'a mûcebince iskânlarına itinâ kılınması ve tamamıyla iskânları kâbil olamadığı hâlde Sivas ve Mamuretülaziz gibi civar vilâyetlere sevki zımında mahallince muhâbere olunması ve Dersâdet tarîkıyla muhacir sevk edilecek vilâyetlerin nazara alınmaması muktezî olduğu mezkûr komisyondan ifade kılınmakla Trabzon Vilâyeti'ne ber-vech-i muharrer telgrafla tebligât icrasına himmet.

10 Receb sene [1]318 - 22 Teşrîn-i Evvel sene [1]316 / [3 Kasım 1900]

A. MKT. MHM, 509/34

Bâb-ı Âlî
Daire-i Sadâret
Âmedî-i Divan-ı Hümâyûn
3173

Atûfetli efendim hazretleri

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nden bi'l-vürûd Şûrâ-yı Devlet'e havale olunan tezkire üzerine Mülkiye Dairesi'nden tanzim ve leffen arz ve takdim kılınan mazbatada yirmi üç hâne Kazan muhacirlerinin Sivas Vilâyeti'nde Köprü Kazası'nın Küfelik karyesi civarında Kuşyuvası nâm mahalde teşkil etdikleri karyenin "Hilmiye" nâmıyla tevsîmi hakkında cânib-i vilâyete tebligât icrasının nezâret-i müşârunileyhâya havalesi ve taraf-ı vâlâ-yı Seraskerî ile Maliye ve Defter-i Hâkânî Nezâret-i Celîlelerine malumât i'tâsı lüzumu gösterilmiş olmakla ol bâbda her ne vechile irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet- penâhî şeref-müte'allik buyurulur ise mantûk-ı münîfi infâz edileceği beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm olundu, efendim.

Fî 15 Zilkade sene [1]318 ve fî 21 Şubat sene [1]316

Sadriazam
Rif'at

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Resîde-i dest-i ta'zîm olup melfûfuyla manzûr-ı âlî buyurulan işbu tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri üzerine mücebince irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-sudûr buyurulmuş olmakla ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 26 Zilkade sene [1]318 ve fî 4 Mart sene [1]317 / [17 Mart 1901]

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî
Tahsin

İ. DH, 1318. Za/32

***

Dahiliye, Maliye ve Defter-i Hâkânî
Nezâret-i Celîleleriyle Taraf-ı Vâlâ-yı Seraskerî'ye

Sivas Vilâyeti dahilinde Köprü Kazası'nın Küfelek karyesi civarında Kuşyuvası nâmındaki mahalde yirmi üç hâne Kazan muhacirinin teşkil eyledikleri karyenin Hilmiye nâmıyla tevsîmi hususuna (*Maliye ve Defter-i Hâkânî ve Serasker[lik]*: Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nin iş'ârı üzerine Şûrâ-yı Devlet kararıyla bi'l-istîzân irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-müte'allik buyurularak icabı icra edilmiş olduğu beyânıyla tezkire / olmakla ol bâbda.) 4 Rebûlâhir sene [1]318 tarihli ve 25 numaralı tezkire-i devletleri üzerine Şûrâ-yı Devlet kararıyla bi'l-istîzân irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-sudûr buyurularak Maliye ve Defter-i Hâkânî Nezâret-i Celîleleriyle taraf-ı vâlâ-yı Seraskerî'ye malumât i'tâ kılınmış olmakla vilâyete tebligât icrasına himmet.

30 Zilkade sene [1]318 ve fî 8 Mart sene [1]317 / [21 Mart 1901]

BEO, 122564

52

Bâb-ı Âlî

Daire-i Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Muhacirîn-i İslâmiye Komisyon-ı Âlîsi Birinci Azâlığı Cânib-i Vâlâsı'na

Devletli efendim hazretleri

Bu kere karar-ı âlî hilâfına olarak Kazan'dan yedi hânedeki otuz dokuz ve Batum'dan üç hânedeki yirmi nüfus muhacirîn-i İslâmiye gelip bunların kabullerinde tereddüd olduğu cihetle bir tarafa sevklerine teşebbüs edilmeyerek Zabtiye Nezâret-i Celîlesince ve Muhacirîn İdaresince taht-ı tarassuda aldırılmış olduklarından kabulleri rehin-i cevâz olmadığı takdirde memleketlerine iâdeleri lüzumunu mutazammın 21 Zilhicce sene [1]319 tarihli ve 5 numaralı tezkire-i devletleri Meclis-i Mahsus-ı Vükelâ'da lede'l-mütâlâa muhacirîn-i merkûmenin hicret ve zîr-i cenâh-ı

müstelzimü'l-felâh-ı Saltanat-ı Seniyye'ye iltica ve dehâlet eylemelerine nazaran adem-i kabulleri muvâfık-ı şân-ı âlî olamayacağından muhacirîn hakkında ahîren ittihâz ve arz olunan karara tevfikân muhacirîn-i merkûmenin tâbiyyet-i Devlet-i Aliyye'yi kabul ile ale'l-usul haklarında muamele-i lâzıme icra kılındığı hâlde li-ecli'l-iskân mevâki-i lâzıme i'zâm olunacaklarının kendilerine tefhîm ve teklifi ve muvâfakatları hâlinde tebdîl-i tâbiyyet için lâzım gelen muamelât ba'de'l-icra kabulleri hususunun savb-ı devletlerine iş'ârı tezekkür olunmakla ber-mûceb-i karar ifa-yı muktezâsına himmet buyurulması siyâkında tezkire-i senâverî terkîm olundu, efendim.

Fî 12 Muharrem sene [1]320 ve fî 8 Nisan sene [1]318 / [20 Nisan 1902]

Sadırazam
Said

A. MKT. MHM, 517/33

53

Meclis-i Vükelâ Müzâkerâtına Mahsus Zabıt Varakasıdır

Hulâsa-i Meâl

Yedlerinde evrak-ı resmiye olmadığı hâlde Kırşehri'nde derdest edilen ve Bursa'da meskûn hemşehrileri nezdinde iskân etmek için firaren geldiklerini ifade eyleyen Kazan muhacirlerinden İzzeddin ve İsmail nâm şahısların teşkil eyledikleri iki hânedeki beş nüfusun hâl-i sefaletde bulunmalarına mebnî haklarında olunacak muamele Ankara Vilâyeti'nden istifsâr olduğuna ve Rusya'dan bilâ-müsaade gelecek muhacirînin kabul olunmaları muktezâ-yı irâde-i seniyye-i cenâb-ı Padişahîden olup bu bâbda ittihâz olunacak kararın komisyon-ı âlîye tebliği lüzumuna dair Muhacirîn-i İslâmiye Komisyon-ı Âlîsi Azâlığ'ından mürsel 29 Şaban sene 1322 tarihli tezkire okundu.

Kararı

Merkûm İzzeddin ve İsmail ile aileleri yedlerinde Rusya pasaportu olup olmadığı tahkik olunarak öyle bir şey var ise ellerinden ahz ve vakten mine'l-evkât Rusya tâbiyeti iddiasında bulunmayacaklarına ve tâbiyet-i Devlet-i Aliyye'yi kabul eylediklerine dair kuyûd-ı lâzıme'yi hâvî bir de senet imza ve tahtîm ve hıfz edilerek ve nüfus defterine kayıd ile tezâkir-i Osmâniye verilerek münasib mahalde emr-i iskânlarının icrası zımında Ankara Vilâyeti'ne me'zûniyet i'tâsının Dahiliye Nezâreti'ne havalesi ve mezkûr komisyon-ı âliye malumât i'tâsı tezekkür kılındı.

1 Ramazan sene[1]322 - 27 Teşrîn-i Evvel sene [1]320 / [9 Kasım 1904]

(Meclis-i Vükelâ azâlarının imzaları)

MV, 110/80

54

Ankara Vilâyet-i Aliyyesi'ne

Rus askeri iken Japonya'ya firar ile oradan Dersaadet'e gelmiş olan Kazan ahâlisinden Feyzi ba'd-ezîn memleketine gitmeyeceğini ifade etmesine ve bu gibi firarîlerin Ankara Vilâyeti'ne i'zâmı emsâli iktizâsından bulunmasına binâen vilâyet dahilinde münasib bir mahalde ikâmet ve ale'l-usul cerîde-i nüfusa kaydedilmek üzere vilâyet-i aliyyelerine i'zâmı İdare Komisyonu'ndan bâ-mazbata ifade olunmuş ve merkûm İzmir Mutasarrıflığı vâsıtasıyla memura terfîkan ol cânibe i'zâm kılınmış olmakla icra-yı icabıyla vusûlünde iş'ârı hususuna himem-i aliyyeleri.

10 Kânûn-ı Sâni sene [1]321 / [23 Ocak 1906]

ZB, 397/92

55

Sadâret-i Uzmâ
Mektubî Kalemi

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

21 Cumâdelâhire sene [1]324 tarihli buyurulduya zeyldir:

Rusya'nın Kazan ahalisinden olup altı sene mukaddem pasaportsuz olarak Dersaâdet'e bi'l-vürûd tebaa-i Devlet-i Aliyye'den bulunan amcası nezdinde ikâmet etmekte olan Şeyhüddin Efendi İbn-i Muhammed Emin'in mülteci sıfatıyla kayıd ve kabulüne dair Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nin 2 Receb sene [1]324 tarihli ve 1659 numaralı tezkiresi leffen savb-ı âlîlerine tesyâr kılınmış olmakla mündericâtına ve evvelce tebliğ olunan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî hükm-i münîfine nazaran iktizâsının icra ve inbâsına ve melfûfun iadesine himmet.

2 Şaban sene [1]324 ve fî 7 Eylûl sene [1]322 / [21 Eylûl 1906]

A. MKT. MHM, 528/33

56

Şûrâ-yı Devlet
Mülkiye Dairesi
Aded: 3966

Defter-i Hâkânî Nezâreti'nden bi't-takdim Şûrâ-yı Devlet'e havale buyurulan 26 Zilkade sene [1]326 tarihli ve üç yüz elli numaralı tezkire Mülkiye Dairesi'nde kırâat olundu.

Meâlinde Bâlâ Kazası'nın Hanpurtu Çiftliği'ne iki saat mesafede vâki Taraş nâm arazi-i mahlûle mukaddemâ muhacirîne tefrîk edilerek Kazan muhacirleri iskân edilmiş olduğu hâlde muhacirîn-i merkûmenin beş-altı mâh sonra terk-i ikâmet eylemelerinden dolayı hâlî kalan mahall-i mezkûra

mezkûr çiftlikde ortaklık eden yirmi hâneyi mütecâviz ahali tarafından bilâ-ruhsat hâneler inşa ve üç bin dönümü mütecâviz arazi küşâd edilerek bunların şimdiye kadar tekâlîf-i emîriye ile de mükellef tutulmadığından ve bi't-tahrir ahali-i merkûme yedlerine tasarruf senedi i'tâsı menfaat-i hazineyi mûcib olacağından ibtidâ-yı ikâmetlerinden itibaren vergi ahz ve istifâ olunmak üzere üç yüz yirmi bir senesine mahsûben icra olunacak tadilâtda inşa eyledikleri hâne ve arazi kıymetlerinin tayini hususu kaza-yı mezkûr kaymakamlığından istifsâr olduğu ve böyle arazi-i hâliyenin ber-mûceb-i kanun bi'l-müzâyede tâlibine ihâlesi iktizâ eder ise de ahali-i merkûmenin birkaç seneden beri üç bin dönümden fazla mahalli imâr ve ziraatle iştigâl eyledikleri cihetle oradan kaldırılmaları muvâfık-ı ma'delet olamayacağı beyânıyla mahâll-i mezkûrenin erbâb-ı vukûf tarafından takdir edilerek bedelât-ı misliye ile ahali-i mevcudeye tefvîzi lüzumu Ankara Vilâyeti'nden iş'âr olduğuna ve arazi-i mevâtdan bilâ-ruhsat küşâdıyla tarla ittihâz eden olursa açmış olduğu mahallin tapu-yı misli kendinden alınarak uhdesine bi't-tefvîz tapu senedi i'tâ olunacağı *Kanunnâme-i Arazi'nin* yüz üçüncü maddesinde ve eser bina olmayan ham arazi üzerine süknâ ittihâz olunmak üzere müceddeden ebniye inşasıyla mahalle veya karye teşkili behemehal irâde-i seniyye-i hazret-i Padişahîye mütevakkıf olduğu kezâlik kanunnâme-i mezkûrun otuz ikinci maddesinin fıkra-i ahîresinde muharrer bulunduğu nazaran bu husus hakkında olunacak muamele istîzân kılınmıştır.

Mahall-i mezkûrun şimdiye kadar mahalle veya karye hâline girmesi melhûz ve bir nâm ile tevsîmi muktezî bulunmasına göre muamelece noksan olan şu cihetin ikmâliyle neticesinin inbâsına dair sebk eden istifsâra cevaben Ankara Vilâyeti'nden alınan 12 Zilkade sene [1]326 tarihli tahrirâta melfûf Bâlâ Kazası Kaymakamlığı'nın tahrirâtı suretinde zikrolunan Hanpurtu Çiftliği'ne iki saat mesafede vâki Taraş nâm arazi-i mahlûle mukaddemâ muhacirîn iskânı için tefrîk edilmiş olduğu hâlde iskân edilen Kazan muhacirleri orada müddet-i kalîle ikâmetle ziraat ve felâhat etmeksizin dağıldıklarından bir sene sonra yerlerine ahali-i kadîmeden ve kadîmen Hanpurtu Çiftliği'nde ortaklık eden ve mesken ve me'vâdan ârî bulunan

yirmi üç hâne halkı muhacirîn için inşa edilen yirmi üç hâneyi tamir ve ilâve ederek nakil ve tavattun etmiş oldukları ve tahminen on bin dönüm araziyi küşâd ile ziraat ederek senevî bir haylice a‘şâr vermekde buldukları gibi ahali-i merkûme el-yevm yirmi üç hânedan ibaret bir karye halkı hâline girerek şimdiye kadar başka bir nâm ile tevsîm edilmediği beyân ve mahall-i mezkûrun Taraş karyesi nâmıyla tevsîmi ve kendileri ahali-i kadîmeden olmaları hasebiyle muhacirîn için inşa edilen hânelere yerleşerek sahib oldukları cihetle mezkûr hânelerin masârif-ı inşaiyeleri ne mikdara bâliğ olmuş ise hazine nâmına tahsili muvâfık olacağı der-miyân edilmiştir.

İcab-ı maslahat lede'l-müzâkere muhacirîn-i merkûmenin kendilerine mahsus olarak inşa olunan hâneleri terk ile mahall-i âhara gitmeleri cihetle hâlî kalan mahall-i mezkûra zikrolunan çiftlikde ortakçılık eden ve mesken ve me'vâsı bulunmayan yirmi üç hâne halkı nakil ile sâkin oldukları ve mezkûr hânelere ilâve ve tamir suretiyle yerleşdikleri ve on bin dönüm mikdarı araziye de imâr ve ziraatle iştigâl eyledikleri anlaşıldığına ve ahali-i merkûmenin teşkil etdikleri karyenin tahrir muamelesinin icrasıyla yedlerine tasarruf senedi i'tâsı da menfaat-i hazineyi mûcib olacağına nazaran ibtidâ-yı ikâmetlerinden itibaren vergi ahz ve istîfa olunmak üzere inşa eyledikleri hânelerle arazinin erbâb-ı vukûf tarafından takdir edilecek bedelât-ı misliye ile ahali-i merkûmeye tefvîziyle teşkil eyledikleri karyenin ber-mûceb-i iş'âr-ı mahallî Taraş nâmıyla tevsîmi hususuna bi'l-istîzân irâde-i seniyye-i cenâb-ı Padişahî müte'allik buyurulduğu hâlde ifa-yı muktezâsının Ankara Vilâyeti'ne tebliğinin Dahiliye Nezâreti'ne havalesi ve Maliye ve Defter-i Hâkânî Nezâretlerine malumât i'tâsı tezekkür kılındı. Ol bâbda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 26 Muharrem sene [1]327 ve fî 5 Şubat sene [1]324

(Şûrâ-yı Devlet azâlarının isimleri)

**

Atûfetli efendim hazretleri

Defter-i Hâkânî Nezâret-i Behiyyesi makamının Şûrâ-yı Devlet'e muhavvel tezkiresi üzerine Mülkiye Dairesi'nden tanzim ve leffen arz ve takdim kılınan mazbatada beyân olduğu vechile Ankara Vilâyeti dahilinde Bâlâ Kazası'nın Hanpurtu Çiftliği'ne iki saat mesafede kâin Taraş nâmındaki arazi-i mahlûlede mukaddemâ Kazan muhacirleri iskân edilmiş ise de muhacirîn-i merkûmenin kendilerine mahsus olarak inşa edilen hâneleri terk ile mahall-i âhara gitmeleri cihetiyle oralara mezkûr çiftlikde ortakçılık eden ve mesken ve me'vâsı bulunmayan yirmi üç hâne halkı nakil ile sâkin oldukları gibi sâlifü'l-beyân hânelere bazı ilâvât ve tamirât da icra ve on beş bin dönüm mikdar araziyi imâr ve ziraatle iştigâl eylediklerine ve bunların teşkil ettikleri karyenin tahrir muamelesinin icrasıyla yedlerine tasarruf senedâtı i'tâsı da menfaat-i hazineyi mûcib olacağına binâen ibtidâ-yı ikâmetlerinden itibaren vergi ahz ve istîfa olunmak üzere inşa eyledikleri hânelerle imâr ettikleri arazinin erbâb-ı vukûf tarafından takdir edilecek bedelât-ı misliye ile ahaliye tefvîzi ve teşkil ettikleri karyenin Taraş nâmıyla tevşîmi hususlarının mahalline tebliğinin Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne havalesi ve Harbiye Nezâret-i Celîlesi'ne, Maliye ve Defter-i Hâkânî Nezâret-i Aliyyelerine malumât i'tâsı hakkında ne vechile irâde-i seniyye-i hazret-i Padişahî şeref-sudûr buyurulur ise hükm-i âlîsi infâz olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı, efendim.

Fî 1 Safer sene [1]327 ve fî 9 Şubat sene [1]324

Sadırazam
Hüseyin Hilmi

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Resîde-i dest-i ta'zîm olup melfûfuyla manzûr-ı âlî buyurulan işbu tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri üzerine mûcebince irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-sudûr buyurulmuş olmakla ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 3 Safer sene [1]327 ve fî 11 Şubat sene [1]324 / [24 Şubat 1909]

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî
Ali Cevad

İ. DFE, 1327. S/3

57

Bâb-ı Âfî
Daire-i Sadâret
Umûr-ı Mühimme Kalemi
255

İrâde-i Seniyye Sureti

Almanya ve Avusturya'dan vürûd eden üserâ-yı İslâmiyeden merbût iki cedvelde muharrerü'l-esâmî iki yüz bir şahsın Tâbiyet Kanunu'nun dördüncü maddesinde muharrer müsaade-i istisnâiyeye tevfikân tâbiyet-i Osmâniyeye kabulü Meclis-i Vükelâ kararıyla tensîb olunmuşdur.

Bu irâde-i seniyyenin icrasına Dahiliye ve Hariciye nâzırları memurdur.

Fî 26 Rebülevvel sene [1]335 ve fî 7 Kânûn-ı Sânî sene [1]332

(Meclis-i Vükelâ azâlarının isimleri)

Mehmed Reşad

Aslına mutâbıkdır.
Fî 11 Kânûn-ı Sânî sene [1]332
Sadâret Umûr-ı Mühimme
Müdüriyeti

**

Bâb-ı Âfî
Daire-i Sadâret
Umûr-ı Mühimme Kalemi
Umumî: 333807
Hususî: 965
Melfûfu: 3

*Muharrerü'l-esâmî üserâ-yı İslâmiyenin tâbiyet-i
Osmâniyeye kabulleri hakkında*

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletli efendim hazretleri

Almanya ve Avusturya'dan vürûd eden üserâ-yı İslâmiyeden iki yüz bir şahsın Tâbiyet Kanunu'nun dördüncü maddesindeki müsaade-i istisnâiyeye tevfikân tâbiyet-i Osmâniyeye kabulü hususuna Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nden vukû bulan iş'âr üzerine Meclis-i Vükelâ kararıyla bi'l-istîzân irâde-i seniyye-i hazret-i Padişahî şeref-müte'allik buyurularak suret-i musaddakası zikrolunan eşhâsın esâmîsini mübeyyin defterlerin suretiyle beraber leffen taraf-ı devletlerine isrâ ve nezâret-i müşârunileyhâya tebligât icra kılınmıştır, efendim.

1 Rebûlâhir sene [1]335 ve 12 Kânûn-ı Sâni sene [1]332

Sadriazam nâmına
Müsteşar
Emin

**

Sicill-i Nüfus İdare-i Umumiyesi
Tahrirât Kalemi

İzmid Mutasarrıflığı'na ve bi't-tasarruf
Hüdâvendigâr ve Ankara Vilâyetleriyle Eskişehir Mutasarrıflığı'na

Dahil-i vilâyetde/livâda bulunan üserâ-yı İslâmiyeden yüz yetmiş altı şahsın Tâbiyet Kanunu'nun dördüncü maddesindeki müsaade-i istisnâiyeye tevfikân tâbiyet-i Osmâniyeye kabulü hususuna Meclis-i Vükelâ kararıyla bi'l-istîzân irâde-i seniyye-i hazret-i Padişahî şeref-müte'allik buyurulduğu 12 Kânûn-ı Sâni sene [1]332 tarih ve 965 numaralı tezkire-i sâmiyede iş'âr ve eşhâs-ı merkûmenin ve merkûmun esâmîsini hâvî defter/pusula leffen tesyâr kılınmış olduğundan hükm-i irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî'ye tevfikân iktizâsının ifası lüzumu beyân olunur. Ol bâbda.

İzmid
176

Hüdâvendigâr
10

Ankara
14

Eskişehir
1

**

Esâmî	Tarih-i Vilâdeti	Mahall-i Vilâdeti	Tâbiyeti	El-Yevm Mukim Bulunduğu Mahal
Eyüb bin Kurt Murad	1302	Kırım'ın Karasu Kasabası'nın Han Cami '-i Şerifi Mahallesi	Rus	Mudanya'nın Bergos karyesi
Hasan oğlu Hüseyin	1302	Perm'in Rasnefin Kazasının Diyar-ı Nikol karyesi	Rus	Mudanya'nın Yalıçiftlik karyesi
Ahmed oğlu Arif Muhammed	1304	Yalta'nın Baydar karyesi	Rus	Mudanya'nın Bergos karyesi
Abdullah bin Mirza	1300	Samara'nın Buzağlık Kazası'nın Ömer karyesi	Rus	Mudanya'nın Terliye Nahiyesi
Abdullah İbn-i Zarif	1302	Ufa şehrinin Fakı Mahallesi	Rus	Mudanya'nın Terliye Nahiyesi
Molla Nur İbn-i Nureddin	1302	Perm'in Osa Kazası'nın Solmuş karyesi	Rus	Mudanya'nın Yalıçiftlik karyesi
Veli Ahmed İbn-i Timurbak	1307	Ufa'nın İsterlidamar Kazası'nın Yemen karyesi	Rus	Mudanya'nın Yalıçiftlik karyesi
Yakub bin Zeynüddin		Saratof Kasabası	Rus	Ankara'nın Kırşehir Kasabası
Mir Seyyid bin Abdülgafur	1303	Ufa Kasabası	Rus	Ankara'nın Kırşehir Kasabası
Osmanoğlu Emir Hacı	1300	Kırım Kasabası	Rus	Eskişehir'in Mahmudiye karyesi

Esâmî	Tarih-i Vilâdeti	Mahall-i Vilâdeti	Tâbiyeti	El-Yevm Mukim Bulunduğu Mahal
Zâkir bin İmâdüddin	1308	Orenburg Sancağı'nın Ural Kazası'nın Rafik Mahallesi	Rus	Ankara'nın Kırşehir Kasabası
Nureddin bin İlâcüddin	1303	Kazan Vilâyeti'nin Tengî karyesi	Rus	Ankara'nın Kırşehir Kasabası
Molla Arif bin Molla Muhammed	1300	Ufa Kasabası'nın Banlışükür karyesi	Rus	Ankara'nın Kırşehir Kasabası
Nezir Şah bin Kamer Şah	1299	Ufa Kasabası'nın Tuşkar karyesi	Rus	Ankara'nın Kırşehir Kasabası
Cârullah bin Zarfî		Kazan Vilâyeti'nin İspanar Kasabası'nın Çallı karyesi	Rus	Ankara'nın Kırşehir Kasabası
İmâdüddin bin Ahmedcan	1302	Orenburg Kasabası'nın Tatay karyesi	Rus	Ankara'nın Kırşehir Kasabası
Hayrullah bin Sem'ullah	1302	Kazan Vilâyeti'nin Çayırılık ve Saslı Kasabası'nın Kevan karyesi	Rus	Ankara'nın Kırşehir Kasabası
Muhammed Veli bin İzzetullah	1302	Reyzel Vilâyeti'nin Kasım Kasabası'nın Subak karyesi	Rus	Ankara'nın Kırşehir Kasabası
Seyyid Battal bin Kemaleddin	1307	Orenburg Sancağı'nın Raçula Kasabası'nın Ukarı karyesi	Rus	Ankara'nın Kırşehir Kasabası
Kelimullah bin Ahmedullah	1302	Sicer Kasabası'nın Sovuksu karyesi	Rus	Ankara'nın Kırşehir Kasabası

Esâmî	Sinni	Mahall-i Vilâdeti	Tâbiyeti	Mukim Olduğu Mahal
Mehdi bin Sadeddin	28	Orenburg	Rus	Adapazarı

Esâmî	Sinni	Mahall-i Vilâdeti	Tâbiyeti	Mukim Olduğu Mahal
İbrahim bin Nimetullah	26	Kazan	Rus	Adapazarı
Nakibullah bin Müslim	27	Ufa	Rus	Adapazarı
Gayetullah bin İnayetullah	27	Orenburg	Rus	Adapazarı
Siracüddin bin Hamdullah	30	Petrin	Rus	Adapazarı
Bilâl bin Hüsnüddin	23	Saratof	Rus	Adapazarı
Fahreddin bin Selâhaddin	25	Orenburg	Rus	Adapazarı
Seyyid Kasım bin Emin	25	Kırım	Rus	Adapazarı
Gıyamüddin bin Fahreddin	29	Sicer	Rus	Adapazarı
İzzetullah bin Zinetullah	26	Ufa	Rus	Adapazarı
Abdullah bin Kemaleddin	26	Ufa	Rus	Adapazarı
Hacı Murad bin Bilâleddin	23	Samara	Rus	Adapazarı
Nurali bin Muhammed Yusuf	27	Ufa	Rus	Adapazarı
Hasan bin Abdullah	27	Tomask	Rus	Adapazarı
Muhammed Ceyyid bin Ganiyyüddin	29	Kazan	Rus	Adapazarı
İsmetullah bin Nimetullah	24	Samara	Rus	Adapazarı
Abdülvahhab bin Habibullah	32	Kırım	Rus	Adapazarı

Esâmî	Sinni	Mahall-i Vilâdeti	Tâbiyeti	Mukim Olduğu Mahal
İlmüddin bin Ziyaeddin	29	Kazan	Rus	Adapazarı
Efdalüddin bin Muhammed Feyzi	26	Orenburg	Rus	Adapazarı
Nurmuhammed bin Âfetullah	28	Kazan	Rus	Adapazarı
Molla Nur bin Muhammed Sıdkı	33	Perm	Rus	Adapazarı
Abdülğani bin Abdüssettar	29	Kazan	Rus	Adapazarı
Ziyaeddin bin Bahaeddin	25	Ufa	Rus	Adapazarı
Mustafa bin Halil	28	Kırım	Rus	İzmid
İbrahim bin Salih	27	Kırım	Rus	İzmid
Hüseyin bin Muhammed	25	Kırım	Rus	İzmid
Halil bin Hüseyin	23	Kırım	Rus	İzmid
Emir Hüseyin bin Müslim	24	Kırım	Rus	İzmid
Ahmed bin Abdullah	32	Kırım	Rus	İzmid
Abdullah bin Akmolla	23	Kırım	Rus	İzmid
Musîbülatâ bin Allâmüddin	27	Ufa	Rus	İzmid
Hüseyincan bin Ahmed Çavuş	30	Kazan	Rus	İzmid
Tevfik bin İsmail	23	Kırım	Rus	İzmid
Hârullah bin İzzetullah	26	Beyt	Rus	İzmid
Osman bin İbrahim	26	Kırım	Rus	İzmid
Dinmuhammed bin Ali	33	Kırım	Rus	İzmid

Esâmî	Sinni	Mahall-i Vilâdeti	Tâbiyeti	Mukim Olduğu Mahal
Muhyiddin bin Muhammedşah	29	Kırım	Rus	İzmid
Necmeddin bin Ferahşah	34	Perm	Rus	İzmid
Abdurrahman bin Feyzurrahman	32	Simir	Rus	İzmid
Ahmedşah bin Muhammedşah	28	Perm	Rus	İzmid
Nasreddin bin Seyfeddin	23	Simir	Rus	İzmid
Şehidullah bin Kantarullah	21	Ufa	Rus	Arslanbey
Arifullah bin Mustafa	33	Saratof	Rus	İzmid
Habibünneccar bin Gülüyar	32	Ufa	Rus	Arslanbey
Molla Hayır bin Abdülkerim	23	Kazan	Rus	İzmid
Ahmedullah bin Hayrullah	26	Simir	Rus	Arslanbey
Zâkircan bin Yahya	22	Ufa	Rus	Arslanbey
İlâcüddin bin Aynüddin	35	Kazan	Rus	Arslanbey
Abdüttâhir bin Keşşâf	23	Samara	Rus	Arslanbey
Muhammed Şefik bin Mahmudiyar	27	Samara	Rus	Arslanbey
Haydar bin Bahtiyar	22	Ufa	Rus	İzmid
Lütfullah bin Muhammed Şerif	27	Samara	Rus	Yalova

Esâmî	Sinni	Mahall-i Vilâdeti	Tâbiyeti	Mukim Olduğu Mahal
Fazlı Ahmed bin Münasib	24	Ufa	Rus	Yalova
Muhammed Vâiz bin Muhammedşah	25	Kazan	Rus	Yalova
Ahmedcan bin Muhammedcan	32	Ufa	Rus	Yalova
Abdülbekir bin Abdurrahman	24	Ufa	Rus	Yalova
Ahmedî bin Muhammedî	25	Ufa	Rus	Yalova
Molla Ali bin Allâmüddin	24	Ufa	Rus	Yalova
Zeynullah bin Şemseddin	28	Orenburg	Rus	Yalova
İbrahim bin Abdüssabah	32	Ufa	Rus	Yalova
Bayram Ali bin Zâkircan	21	Orenburg	Rus	Yalova
Selim Giray bin Mustafa	22	Ufa	Rus	Yalova
İsa bin Musa	28	Samara	Rus	Yalova
Mücahidin bin Mîr Haydar	40	Orenburg	Rus	Yalova
Veliyyullah bin Muhammed Ali	28	Ufa	Rus	Yalova
Seyyid Ali bin Abdülcenan	22	Ufa	Rus	Yalova
Molla Ali bin Abdülhalim	24	Ufa	Rus	Yalova
Ahtemcan bin Muhyiddin	25	Ufa	Rus	Adapazarı
Menli Bay bin İzzetullah	32	Ufa	Rus	Adapazarı

Esâmî	Sinni	Mahall-i Vilâdeti	Tâbiyeti	Mukim Olduğu Mahal
Osman bin Gazi	27	Kırım	Rus	Adapazarı
Hafî bin Abdurrahman	32	Kırım	Rus	Adapazarı
İbrahim bin İzzetullah	24	Kazan	Rus	Adapazarı
Ahmedüddin bin Bediüddin	28	Ufa	Rus	Adapazarı
Seyyid Mahmud bin Seyyid Hasan	33	Kırım	Rus	Adapazarı
Emir Salih bin Seyyid Hasan	33	Kırım	Rus	Adapazarı
Miftâhüddin bin Fahreddin	33	Kazan	Rus	Adapazarı
Hikmetullah bin Habibullah	23	Ribat	Rus	Adapazarı
Yusuf bin Mübin	20	Simir	Rus	Adapazarı
Sâbit bin Âbidin	28	Kazan	Rus	Adapazarı
Sadreddin bin Abdülcabbar	22	Kazan	Rus	Adapazarı
Zâkir bin Sâfi	26	Kırım	Rus	Adapazarı
Ahun[d]can bin Hâcib	33	Ufa	Rus	Adapazarı
İbrahim bin Nimetullah	41	Simir	Rus	Ertuğrul

Tarih-i tebyîz: 23 Kânûn-ı Sâni sene [1]332

Aslına mutabıktır.

11 Kânûn-ı Sâni [13]32

Sadâret Umûr-ı Mühimme
Müdûriyeti

Esâmi	Esnân	Mahall-i Vilâdeti	Tâbiyetleri	El-Yevm Mukim Bulundukları Mahaller
İsmail bin Şeyh	25	Kırım	Rus	Adapazarı
Abdülhak bin Abdullah	25	Samara	Rus	Adapazarı
Hamid bin Hacı Arif	24	Bahçesaray	Rus	Adapazarı
Nurali bin Muhammed Yusuf	27	Kazan	Rus	Adapazarı
Abdurrahim bin İbrahim	25	Kırım	Rus	Adapazarı
Süleyman bin Gence	23	Kırım	Rus	Adapazarı
Ziyaüddin bin Bahaeddin	25	Kazan	Rus	Adapazarı
Osman bin Şemseddin	32	Kazan	Rus	Adapazarı
Hacı Murad bin Bilâl	23	Samara	Rus	Ferizli karyesine iskân edilmiştir.
Necibullah bin Müslim	27	Ufa	Rus	Adapazarı
Efdalüddin bin Muhammed Feyzi	24	Orenburg	Rus	Adapazarı
Siracüddin bin Hamidullah	30	Kazan	Rus	Adapazarı
Abdurrahim bin Akyiğit	21	Kırım	Rus	Adapazarı
Âlimcan bin Tuhfetullah	25	Ufa	Rus	Adapazarı
Hasan bin Cabbar	32	Kazan	Rus	Adapazarı
Seyyid Kâsım bin Emin	25	Kırım	Rus	Adapazarı
Kıyamüddin bin Fahreddin	29	Kazan	Rus	Adapazarı

Esâmi	Esnân	Mahall-i Vilâdeti	Tâbiyetleri	El-Yevm Mukim Bulundukları Mahaller
Abdurrahman bin Abdülaziz	28	Kazan	Rus	Adapazarı
Nafi' bin Ali	33	Kazan	Rus	Adapazarı
Ali bin Hüsnüddin	25	Kazan	Rus	Adapazarı
Feyzullah bin Ali	25	Kazan	Rus	Adapazarı
Hüseyin bin Said	28	Saratof	Rus	Adapazarı
Hüseyin bin Abdullah	27	Kazan	Rus	Adapazarı
Muhammedcan bin Süleyman	23	Kazan	Rus	Adapazarı
Bilâl bin Hüsnüddin	23	Saratof	Rus	Adapazarı
Abdullah bin Kemal	26	Ufa	Rus	Adapazarı
Mehdi bin Sadeddin	28	Orenburg	Rus	Adapazarı
Muhammed Cabir bin Ganiyyüddin	29	Kazan	Rus	Adapazarı
Mesci bin Abdullah	36	Kırım	Rus	Adapazarı
Süleyman bin Seyfeddin	25	Kazan	Rus	Adapazarı
Âlim bin Davud	25	Kazan	Rus	Adapazarı
Muhammed Selâhaddin bin Muhammed Sultan	26	Kazan	Rus	Adapazarı
Halil bin Murtaza	25	Kırım	Rus	Adapazarı
Osman bin Şah Merdan	32	Kazan	Rus	Adapazarı
Ali Haydar bin Ebubekir	24	Saratof	Rus	Adapazarı
Muhammed bin Zekeriya	39	Saratof	Rus	Adapazarı

Esâmi	Esnân	Mahall-i Vilâdeti	Tâbiyetleri	El-Yevm Mukim Bulundukları Mahaller
Abdürreşid bin Ali	29	Kırım	Rus	Adapazarı
Şeyh İlyas bin Şihâbüddin	32	Samara	Rus	Adapazarı
Abdullah bin Fahreddin	29	Saratof	Rus	Adapazarı
Sadık bin Fahreddin	22	Kazan	Rus	Adapazarı
Ramazan bin Kurt Ömer	22	Kırım	Rus	Adapazarı
Nuri bin Kurt Ahmed	35	Kırım	Rus	Adapazarı
Mustafa bin Hacı Ahmed	28	Kırım	Rus	Adapazarı
Alâeddin bin Cemaleddin	30	Kazan	Rus	Ferizli karyesi
Abdülmeccid bin Muhammed	25	Kazan	Rus	Ferizli karyesi
Mustafa bin Gafur	24	Saratof	Rus	Ferizli karyesi
Hasan bin Kâsım	24	Saratof	Rus	Ferizli karyesi
İshak bin Yunus	24	Saratof	Rus	Ferizli karyesi
Fethüddin bin Şerefüddin	24	Saratof	Rus	Ferizli karyesi
Yunus bin Osman	34	Kırım	Rus	Ferizli karyesi
Numan bin Osman	35	Kırım	Rus	Ferizli karyesi
Hacı Niyaz bin Abdülhalim	35	Kırım	Rus	Ferizli karyesi
Mevlüd bin Abdurrahman	24	Kazan	Rus	Ferizli karyesi
Mayrekşah bin Ferruhşah	30	Kazan	Rus	Ferizli karyesi
Ebu Şahman bin Osman	22	Kazan	Rus	Ferizli karyesi

Esâmi	Esnân	Mahall-i Vilâdeti	Tâbiyetleri	El-Yevm Mukim Bulundukları Mahaller
Abdülğafur bin Zeynelâbidin	25	Kazan	Rus	Ferizli karyesi
Hasan bin İzzetullah	25	Saratof	Rus	Ferizli karyesi
Cemaleddin bin Tâceddin	28	Simir	Rus	Ferizli karyesi
Musa bin Sıddık	35	Saratof	Rus	Ferizli karyesi
Muhammedcan bin Ahmedcan	28	Kırım	Rus	Ferizli karyesi
Seyid Abdi bin Mustafa	22	Kırım	Rus	Ferizli karyesi
İsmail bin Sâbit	25	Kazan	Rus	Ferizli karyesi
İbrahim bin Nimetullah	26	Kazan	Rus	Hendek Nahiyesi'nin Erfeni-i Cedîd karyesi
Gulâmüddin bin Ziyaüddin	29	Kazan	Rus	Hendek Nahiyesi'nin Erfeni-i Cedîd karyesi
Nur Muhammed Gayetullah bin Gayetullah	27	Kazan	Rus	Hendek Nahiyesi'nin Erfeni-i Cedîd karyesi
İsmetullah bin Nimetullah	24	Samara	Rus	Hendek Nahiyesi'nin Erfeni-i Cedîd karyesi
Molla Nur Muhammed bin Muhammed Sıdkı	33	Kazan	Rus	Hendek Nahiyesi'nin Erfeni-i Cedîd karyesi

Esâmi	Esnân	Mahall-i Vilâdeti	Tâbiyetleri	El-Yevm Mukim Bulundukları Mahaller
Abdülganî bin Abdüssettar	29	Kazan	Rus	Hendek Nahiyesi'nin Erfeni-i Cedîd karyesi
Abdülvahhab bin Habibullah	32	Kazan	Rus	Hendek Nahiyesi'nin Erfeni-i Cedîd karyesi
Muhammed Bey bin Allahverdi	30	Tiflis	Rus	Adapazarı'nın Damlık karyesi
Receb bin Abdullah	25	Kırım	Rus	Sapanca Nahiyesi
Yakub bin Yahya	23	Kırım	Rus	Sapanca Nahiyesi
Şaban bin İsmail	26	Kırım	Rus	Sapanca Nahiyesi
Zînetullah bin Bilâl	25	Kırım	Rus	Sapanca Nahiyesi
Muhammed bin Ahmed	26	Kırım	Rus	Sapanca Nahiyesi
Seyfullah bin Veliyyullah	28	Samara	Rus	Sapanca Nahiyesi
Ahmed Zeki bin Molla Ali	24	Kazan	Rus	Sapanca Nahiyesi
Osman bin Seyfeddin	26	Kazan	Rus	Sapanca Nahiyesi
Bahaeddin bin Şerefüddin	28	Kazan	Rus	Sapanca Nahiyesi
Veli bin Mir Mercan	29	Kırım	Rus	Sapanca Nahiyesi
Selâmet bin Mustafa	25	Kırım	Rus	Adapazarı'nın Ferizli karyesi
İbrahim bin İzzetullah	24	Kazan	Rus	Hendek Nahiyesi'nin Erfeni-i Cedîd karyesi

Esâmi	Esnân	Mahall-i Vilâdeti	Tâbiyetleri	El-Yevm Mukim Bulundukları Mahaller
Osman bin Gazi	27	Kırım	Rus	Hendek Nahiyesi'nin Erfeni-i Cedîd karyesi
Yusuf bin Hüseyin	20	Simir	Rus	Hendek Nahiyesi'nin Erfeni-i Cedîd karyesi
Zâkir bin Sâfi	26	Perm	Rus	Hendek Nahiyesi'nin Erfeni-i Cedîd karyesi
Ahundcan bin İbn-i Sahib	32	Ufa	Rus	Hendek Nahiyesi'nin Erfeni-i Cedîd karyesi
Sadreddin bin Abdülcebbar	22	Kazan	Rus	Hendek Nahiyesi'nin Erfeni-i Cedîd karyesi
Müftü bin Abdurrahman	32	Kırım	Rus	Hendek Nahiyesi'nin Erfeni-i Cedîd karyesi
Ahmedüddin bin Bedî'üddin	28	Ufa	Rus	Hendek Nahiyesi'nin Erfeni-i Cedîd karyesi
Molla Bay bin İzzetullah	33	Ufa	Rus	Hendek Nahiyesi'nin Erfeni-i Cedîd karyesi
Miftâhüddin bin Fahreddin	33	Kazan	Rus	Hendek Nahiyesi'nin Erfeni-i Cedîd karyesi

Esâmi	Esnân	Mahall-i Vilâdeti	Tâbiyetleri	El-Yevm Mukim Bulundukları Mahaller
Ahmedcan bin Fahreddin	25	Ufa	Rus	Hendek Nahiyesi'nin Erfeni-i Cedîd karyesi
Seyyid Mahmud bin Seyyid Hasan	36	Kırım	Rus	Hendek Nahiyesi'nin Erfeni-i Cedîd karyesi
Emir Salih bin Seyyid Hasan	33	Kırım	Rus	Hendek Nahiyesi'nin Erfeni-i Cedîd karyesi
Habibullah bin Fazlullah	32	Kazan'ın Alan karyesi	Rus	Bursa'da Setbaşı'nda Sakaldöken Sokağı'nda üserâ misafirhânesinde
Ahmed bin Fettah	29	Kırım'ın Avcıköy karyesi	Rus	Bursa'da Setbaşı'nda Sakaldöken Sokağı'nda üserâ misafirhânesinde
Miras bin Taşdemir	35	Kazan'ın Tapol karyesi	Rus	Haymana'nın Ballıkpınar karyesi
İsfendiyar bin Abdülcemil	28	Ufa karyesi	Rus	Haymana'nın Ballıkpınar karyesi

Aslına mutâbıktır.

11 Kânûn-ı [Sânî] [13]32 / [24 Ocak 1917]

Sadâret Umûr-ı Mühimme
Müdüriyeti

DH. SN. THR, 73/5

MUHACİRLER
ve
SOSYO-EKONOMİK HAYAT

*Mûcebince tayinâtının kat'ı ile
iktizâ eden mahallere ilmuhaber verile.
Fî Gurre-i Za. sene [12]28 / [22 Kasım 1813]*

Kazgan kabilesi ulemasından bu defa Dersââdet'e vürûd eden zehâdetli Abdülkerim Efendi[ye] beher yevm kırk aded nân ile tayinât-ı saire tahsis olunması hususuna irâde-i aliyye ta'alluk ve ol bâbda beyaz üzerine ferman-ı âlî sâdır olmağın mûcebince zikrolunan nânın habbâzân kethüdâsı tarafından i'tâsı iktizâ eylediği Başmuhasebe'den derkenar olunmakla mûcebince suretleri verilmek ferman buyurulmağın, mûcebince kaydolunup tayinât-ı sairenin suretleri verilmekle mezkûru'l-mikdar nânın habbâzân kethüdâsı tarafından i'tâsı için işbu suret verildi.

Fî 21 C. sene 1228 / [21 Haziran 1814]

C. HR, 4993

***

*Telhisi mûcebince kayıd ve
tezkiresi i'tâ olunmak buyuruldu.
Fî 28 Ca. sene [12]33*

Arz-ı bendeleridir ki

Kazgan ulemasından Abdülkerim Efendi'ye bedel-i tayinât olarak mâhiye yüz seksen bir kuruş verileğediği mukayyed olmakla işbu sene-i mübâreke Cemâziyelevvel mâhiyesinin i'tâsı ricasıyla takrîrdir. Malum-ı devletleri buyuruldukda meblağ-ı mezbûrun mâh-ı merkûma mahsuben verilmesi için Başmuhasebe'ye kayıd ve tezkiresi i'tâ olunmak bâbında emr u ferman devletli saâdetli sultanım hazretlerindir.

29 Ca. sene [12]33

**

*İzzetli defterdar efendi,
göresin diye buyuruldu.
Fî 23 Ca. sene [12]33*

Hazine-i Âmire'den beher mâh verilegelen yüz seksen bir kuruş tayinât bedeli iki yüz otuz üç senesi Cemâziyelevvel'inin mâhiyesine mahsûben meblağ-ı mezkûrun verilmesi için tezkiresi i'tâ olunmak bâbında emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 25 Ca. sene 1233 / [2 Nisan 1818]

Abdülkerim-i Kazganî

C. MF, 1882

***

*İzzetli defterdar efendi
görüüp muktezâsını ifade eylesin diye buyuruldu.
Fî 20 N. sene [12]33*

Hazine-i Âmire'den beher mâh verilegelen yüz seksen bir kuruş tayinât bedeli iki yüz otuz üç senesi mâh-ı Ramazan-ı şerifin mâhiyesine mahsûben meblağ-ı mezkûrun verilmesi için tezkiresi i'tâ olunmak bâbında emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 23 N. sene 1233

Abdülkerim-i Kazganî

**

*Telhisi mûcebince
kayıd ve tezkiresi verilmek buyuruldu.
Fî 25 N. sene [12]33*

Arz-ı bendeleridir ki

Kazgan ulemasından Abdülkerim Efendi dâ'îlerine tayinât bedeli olarak mâhiye yüz seksen bir kuruş verilegeldiği mukayyed olmakla işbu

sene-i mübâreke Ramazan-ı şerifine mahsûben dahi meblağ-ı mezbûrun i'tâ buyurulmasını mûmâileyh işbu takrîriyle istid'â eder. Malum-ı devletleri buyuruldukda derkenar olunan sâbıkı vechile mâh-ı merkûma mahsûben meblağ-ı mezbûrun verilmesi için Başmuhasebe'ye kayıd ve tezkiresi i'tâ olunmak bâbında emr u ferman devletli saâdetli sultanım hazretlerindir.

Selh-i N. sene [12]33 / [3 Ağustos 1818]

C. ML, 13580

***

*Mûcebince Başmuhasebe'ye
kayıd ile iktizâ eden suretleri verile.
23 Ra. sene [12]34 / [20 Ocak 1819]*

Devletli inâyetli veliyyü'n-ni'am efendim sultanım hazretleri devlet ü ikbâliyle sağ olsun.

Arz-ı hâl-i dâ'îleridir ki

Bu abdül-âciz muhaciren ilallahi Teâlâ küffâr-ı hâksâr elinden halâs olup Âsitâne-i aliyyeye vusûlüyle müşerref olduğum hinde ahvâl-i âcizâneme merhameten ve mihmâniyetime nüzülen "elem tekün arzullahi vâsi'aten fe-tühâcirû fihâ*" emr-i şerifine imtisâlen vatan-ı aslıye ve mülk-i emvâlimizden inkıtâ'an ihvân-ı Müslimîne vüsûlümüze sılaten kâffe-i fukarâ-i Mü'minîne olagelmiş in'âm-ı aliyyenin umumundan bir mikdar tayinât bu abdül-âcize dahi in'âm olunmuşdu. Yevmiyesin bir her yevm ve mâhiyesin bir her mâh ahz ü kabz ederek fi'l-cümle geçinip ve bi'l-cümle ıyâl ü evlâdımla ve sair fukarâ, gurabâ-i munkatî'nle ed'ıye-i hayra müştâgîl ve müdâvim iken hitta-i tayinâtım kat' olunup bir nice müddet mürûrunda rikâb-ı hümâyûna arz-ı hâl takdim eyleyip arıza-i âcizânem Bâbıâli'ye vüsûlünde vükelâ-i hemûn-vakt ancak nısfın icra eyleyip nısf-ı

---

* Nisâ/97.

âhar cânib-i Hazine-i Âmire'de kalmışdır. Alâ hasebi'l-vakt nısfıyla idarede kemal-i aczim olup ve kat'-ı maddet dahi an-hatâin vukû'u cemî'-i aklâmda mütekarrer olduğuna mağrûren taraf-ı cânib-i mîrîde kalmış nısfın dahi bu defa in'âm eyleyip emiru'l- mü'minîn ve imamü'l-müslimîn *halledallahu Hilâfete* hazretlerinin in'âm-ı hümâyûnların ikmâl eylemeleri niyâzıyla arz-ı hâle cesaret olunmuşdur. Merâhim-i devletlerinden mutazarrı'dır ki ahvâl-i âcizânemize merhameten ve kurâ-i zayıfımızı tekmîlen taraf-ı Hazine-i Âmire'de kalmış nısfın dahi aynen olarak tekmîleten li'l-in'âmî's-sâbık in'âm-ı devletleriyle bu dâ'îlerin tesrîr buyurup fukarâ-i kesîrin ed'îye-i hayriyelerine muzaffer olmak bâbında emr u ferman, lütf u ihsan devletli inâyetli cemî'-i fukarâyâ merhametli efendim sultanım hazretlerininindir.

Ebu Ahmed
Abdülkerim el-Kazanî

İzzetli defterdar efendi

Sahib-i arz-ı hâl Kazanî Abdülkerim Efendi'nin tayinâtı derkenarda muharrer olduğu vechile mukaddemâ tansîf olunup nısfı bedelen verilmek üzere nısf-ı diğeri kat' olunmuş ise de bedelde olan sâlifü'z-zikr nısf-ı tayin için ne bedel verilmek üzere kat' olunan nısf-ı tayinin aynen gurre-i mâh-ı Rebûlevvel'den itibaren aynen i'tâ ve ikmâl olunmasını istid'â etmiş ve tayinât-ı mezkûrenin tamamen i'tâsına irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî müte'allik olup ol bâbda hatt-ı hümâyûn-ı inâyet-makrûn dahi sahife-pîrâ-yı sudûr olmuş olmakla mücebince efendi-i mûmâileyhin istid'âsı üzere tanzim ve yedine i'tâ olunmak için iktizâ eden suretinin takdir ve takdimine mübâderet eyleyesin diye buyuruldu.

Fî 18 Ra. sene [12]34

C. DH, 16997

***

*İzzetli defterdâr efendi
Tayinât-ı mezkûrenin tarih-i kat'ından ibkâsına kadar
aralıkda pes-mânde kalan tayinâtın icab eden bedelini
hesab etdirip mikdarını tekrar ifade eylesin diye buyuruldu.
Fî 2 B. sene [12]35*

Kazgan ulemasından Abdülkerim Efendi dâ'îlerinin mukaddemâ Dersaâdet'e vürûdu tarihi olan iki yüz yirmi sekiz senesi Cumâdelâhiresinin yirmi üçüncü gününden itibaren bâ-irâde-i seniyye Matbah-ı Âmire emini tarafından verilmek üzere şehriye kırk beş vukıyye erz ve yirmi beş vukıyye revgan-ı sâde ve on vukıyye mum ve doksan kuruş sebze bahâ ve kasabbaşı tarafından yevmî yedi vukıyye lahm ve İstanbul ağası cânibinden şehriye dört çeki hatab ve habbâzlar kethüdâsı tarafından yevmî kırk aded nân-ı azîz tayin ve tahsis kılınarak suret verilmiş ve ba'dehû vilâyeti cânibine azîmeti ihbâr olunarak sene-i merkûme gurre-i Zilkadesinde kat' olunmuş ise de mûmâileyhin vilâyeti cânibine azîmeti gayr-ı vâki olup el-yevm Dersaâdet'de olduğunu beyân ederek tayinât-ı mezkûrenin ibkâsı hususunu istirhâm eylediğine binâen tayinât-ı merkûmenin iki yüz yirmi dokuz senesi Ramazan'ının altıncı gününden itibar ile nısfı i'tâ olunmak üzere ibkâ kılınmış ve ber-minvâl-i muharrer ibkâ olunan nısf-ı tayinât-ı mezkûresi dahi bi'l-istid'â iki yüz otuz iki senesi Rebûlâhir'i guresinden itibaren mâh be-mâh Hazine-i Âmire'den verilmek üzere yüz seksen bir kuruş bedele kat' ile tanzim olunmuş iki buçuk vukıyye erz ve on iki buçuk vukıyye revgan-ı sâde ve beş vukıyye mum ve kırk beş kuruş sebze bahâ ve mûmâileyh kasabbaşı tarafından yevmî üç buçuk vukıyye lahm ve İstanbul ağası tarafından şehriye iki çeki hatab ve habbâzlar kethüdâsı tarafından yevmî yirmi aded nân-ı azîzin dahi i'tâsı için iki yüz otuz dört senesi Rebûlâhir'i guresinden itibaren bâ-hatt-ı hümâyûn-ı inâyet-makrûn-ı mülûkâne tayin olunarak suret verilmiş olduğu derkenardan müstebândır. El-hâletü hâzihî mûmâileyh Abdülkerim Efendi dâ'îlerinin Bâbîâlilerine takdim eylediği bir kıt'a arz-ı hâli mefhûmunda ber-mantûk-ı derkenar inâyet-i Padişahî olarak

tain ve tahsis kılınan nısf-ı tainât ve nısf-ı bedel-i tainâtını el-yevm ahz etmekde olup ancak mukaddemâ hilâf-ı inhâ ile kat' ve ba'dehû ibkâ kılınmış olduğundan tarih-i kat'ından ibkâsına kadar aralıkda pes-mânde kalan tainâtının dahi icab eden bedelinin i'tâsıyla isticlâb-ı da'avât-ı hayriyesine râğbet buyurulmasını tahrir veistirhâm etmekden nâşi sâdır olan ferman-ı âlîleri mûcebince iktizâsı suâl olundukda derkenar nâtık olduğu üzere mûmâileyhin tainâtı mukaddemâ bâ-irâde-i aliyye kat' olunmuş olduğundan istid'âdan sarf-ı nazar ile mûmâileyhe riâyeten bir mikdar atiyeye-i seniyye i'tâsı re'y-i âlîlerine menût mevâddan olduğu Başmuhasebe'den derkenar olunmuşdur. Fî nefsi'l-emr şâyân-ı ikrâm olduğuna binâen derkenar olduğu vechile irâde buyurulduğu mikdar atiyeye i'tâsı menût-ı re'y-i sâmilere olduğu malum-ı devletleri buyuruldukda emr u ferman saâdetli sultanım hazretlerinindir.

Fî 9 Receb sene 1235 / [22 Nisan 1820]

**

*İzzetli defterdâr efendi
Mûmâileyh şâyân-ı ikrâm olmakla
pes-mânde olan tainât bedeline mukâbil
beş bin kuruş atiyeye i'tâsını tanzim eylesin diye buyuruldu.
Fî 13 B. sene [12]35*

Kazgan ulemasından Abdülkerim Efendi dâ'îlerinin mukaddemâ Dersaâdet'e vürûdu tarihi olan yirmi sekiz senesi Cumâdelâhiresinin yirmi üçüncü gününden itibaren bâ-irâde-i seniyye tain ve tahsis kılınan tainâtı vilâyeti cânibine azîmeti ihbâr olunarak sene-i merkûme gurre-i Zilkadesinde kat' olunmuş ise de mûmâileyhin vilâyeti cânibine azîmeti gayr-ı vâki olduğuna binâen tainât-ı merkûmenin iki yüz yirmi dokuz senesi Ramazan'ının altıncı gününden itibar ile nısfı i'tâ olunmak üzere ibkâ ve ba'dehû mûmâileyhin istid'âsına mebnî yüz seksen bir kuruş bedele kat' ile tanzim olunmuş ve kat' olunan diğer nısf-ı tainâtı iki yüz otuz dört senesi Rebûlâhir'i guresinden itibaren bâ-hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn-ı

mülûkâne ibkâ olunarak suret verilmiş ise de tarih-i kat'ından ibkâsına kadar aralıkda pes-mânde kalan tayinâtının icab eden bedeli i'tâ buyurularak isticlâb-ı da'avât-ı hayriyesine rağbet buyurulmasını mûmâileyh dâ'îleri Bâbîâlilerine arz-ı hâl takdimiyle istid'â eylemekden nâşi mûmâileyhin tayinâtı mukaddemâ bâ-irâde-i seniyye kat' olunmuş olduğuna binâen istid'âsından sarf-ı nazar olunarak mûmâileyhe bir mikdar atiyye-i seniyye i'tâsı istîzânını şâmil takdim-i huzur-ı âlîleri kılınan diğerkâkrî-i çâkerî bâlâsına tayinât-ı mezkûrenin tarih-i kat'ından ibkâsına kadar aralıkda pes-mânde kalan tayinât-ı mezkûrenin icab eden bedelini hesâb etdirdip mikdarı tekrar ifade olunmak bâbında sâdır olan ferman-ı âlîleri mûcebince tayinât-ı mezkûrenin kat'ı tarihi olan yirmi sekiz senesi Şevval'inin yirmi altıncı gününden yirmi dokuz senesi Ramazan-ı şerifinin altıncı gününe değin şehriyesi üçer yüz altmış beşer kuruşdan on aylık tayinâtı bedeli lede'l-hesâb üç bin yedi yüz yetmiş bir buçuk kuruşa bâliğ olduğu Başmuhasebe'den derkenar olunmuşdur. Manzûr ve malum-ı devletleri buyuruldukda yine her ne vechile emr u irâde-i seniyyeleri buyurulur ise emr u ferman devletli saâdetli sultanım hazretlerindir.

*Ber-mûceb-i ferman-ı âlî
Başmuhasebe'ye kayıd ile meblağ-ı mezbûrun tezkiresi i'tâ oluna.
Fî 13 Receb sene [12]35 / [26 Nisan 1820]*

C. MF, 3222

59

*Maliye nâzırı
müşir-i mükerrem saâdetli atûfetli paşa hazretleri
icra-yı iktizâsına himmet buyurasın diye buyuruldu.
27 Ca. sene [12]57*

Kullarında misafir olan Kazanlı Mirza Mehmed Arif'e ihsan olunan atiyye-i şâhâne mülâbesesi yevmiyesi işbu Cemâziyelevvel'in altıncı gününden kat' olunmuş ise de kulunuzun malumum olmayıp ilmuhaberi

muahharan mâh-ı mezkûrda ve atıyyesi dahi çend rûz mukaddem verilip bazı umûr-ı râhiyesini rü'yet için ay başına kadar tevkif ve ikâmeti icab eylediğinden Cemâziyelevvel mâhiyesi kullarına inâyet ve ihsan olunmaz ise gadri mûcib olacağı malum-ı hazret-i âsafâneleri buyuruldukda lütfen ve keremen işbu Cemâziyelevvel mâhiyesi dahi sâbıkı vechile i'tâsı muvâfık-ı re'y-i âlîleri ise Maliye müşiri devletli paşa hazretlerine havale buyurulmak bâbında emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emr efendimizindir.

Ahmed Cemil

Şıkk-ı evvel vechile sureti verile.

Fî 28 Ca. sene 1257

Meblağ-ı mezbûr iki yüz doksan kuruşun ay başında sairleriyle beraber topdan mahsûb sureti tahrir olunmak üzere veznedarbaşı ağa tarafından i'tâsı lâzım gelmekle şerh verile.

Fî selh-i Ca. sene 1257 / [20 Haziran 1841]

C. ML, 8575

***

Maliye nâzırı

müşir-i mükerrerrem saâdetli

atûfetli paşa hazretleri iktizâsına himmet buyura diye buyuruldu.

7 Za. sene [12]58

Bendehânelerine misafir verilen Kazgan mirzalarından el-Hâc Mehmed Arif bir nefer tebaasıyla ve diğer misafir Abdullah rûz merre masârifları için beherine yevmiye sekizer kuruşdan yirmi dört kuruş ve diğer misafirimiz Kırşehirli ulemasından Osman Efendi'ye yevmiye yedi buçuk kuruş tahsis buyurulmuş ve cem'an otuz bir buçuk kuruşdan Teşrîn-i Sâni guresinden gayetine kadar otuz günde iktizâ eden dokuz yüz kırk beş kuruş masârif-ı âcizânemin sâbıkı vechile Maliye Hazine-i Celîlesi'nden i'tâ buyurulmak bâbında emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 8 Za. sene [12]58 / [11 Aralık 1842]

es-Seyyid
Mehmed Emin Haşim

C. ML, 2611

***

*Maliye nâzırı müşir-i mükerrerem saâdetli
atûfetli paşa hazretleri iktizâsına himmet buyurula diye buyuruldu.
Fî 15 Ş. sene [12]59*

Bendehânelerine misafir verilen Kazgan mirzalarından el-Hâc Arif Mirza ve bir nefer adamıyla rûz-merre masârıfı bâ-ferman-ı âlî yevmiye yirmi kuruş tahsis buyurulmuş olmakla işbu mâh-ı Ağustos'un on dördüncü gününden gayetine kadar on sekiz günde iktizâ eden üç yüz altmış kuruş masârıf-ı bendegânemin sâbıkı vechile Maliye Hazine-i Celîlesi'nden i'tâ buyurulmak bâbında emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 16 Ş. sene [12]59 / [11 Eylül 1843]

es-Seyyid
Mehmed Emin Haşim

C. HR, 8502

60

Evkâf-ı Hümmâyûn Nezâret-i Celîlesi'ne

Kazan tatarlarından olup mukaddemâ taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye dehâlet etmiş olan Hayrullah Ağa'nın Hırka-i Şerife civarında mütevellî Hasan Ağa'nın mahlûl olan hânesinin kendisine i'tâsı istid'âsıyla takdim eylediği arz-ı hâlin zâyî olduğu beyânıyla icabının icrası hususunu müsted'î verdiği müzekkire manzûr-ı vâlâları buyurulmak üzere leffen irsâl kılınmış olmakla bi't-tahkik iktizâsının icrası bâbında irâde efendimindir.

Fî 23 Z. sene 1273 / [14 Ağustos 1857]

A. MKT. NZD, 232/49

61

Demirkulab halifesi Ali Efendi'nin takdim eylediği müzekkirede kendisi fi'l-asl Kazanlı olup altmış yedi tarihinde cânib-i Hicaz-ı mağfiret-tırâza azîmet ederek Mekke-i Mükerrede'de mücâveret suretiyle ikâmet etmekte ise de mücâvirîne verilmekte olan hıntadan hisse-yâb olamadığı ve efkâr-ı fukarâdan bulunduğu beyânıyla hınta-i mezkûreden bir mikdar şey tahsisi istid'â olunmuş ve bu makûle muhtacîne cerâyeye hıntasından mahlûl vukû'unda münasib mikdar şey tahsisi bâbında Cidde valisi devletli paşa hazretlerine emirnâme-i sâmi tasdîr buyurulmakda olduğu Masârîfât Muhasebesi'nden muhrec derkenarda gösterilmiş olmakla muvâfık-ı irâde-i aliyye-i vekâlet-penâhîleri buyurulduğu hâlde efendî-i mûmâileyhe dahi hınta-i mezkûreden mahlûl vukû'unda münasib mikdar şey tahsisi bâbında vali-i müşârunileyh hazretlerine emirnâme-i sâmi-i âsafâneleri ba'de't-tasdîr hazinece ifa-yı muktezâsına ibtidâr olunacağı muhât-ı ilm-i sâmi-i dâverâneleri buyuruldukda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

6 Ra. sene [12]74 / [25 Ekim 1857]

es-Seyyid
Mehmed Hasib

A. MKT, 212/63

62

Ticaret Nezâreti'ne

Kazgan muhacirlerinden Muhammed Efendi'nin dûçâr-ı müzâyaka olduğundan bahisle emsâli misillü maaş tahsisi istid'âsıyla takdim eylediği arz-ı hâl manzûr-ı vâlâları buyurulmak üzere leffen irsâl kılınmış olmakla tahkik-i keyfiyetiyle iktizâsının iş'ârı mütevakkıf-ı himem-i behiyeleridir.

7 R. Sene 1274 / [24 Ağustos 1833]

A. MKT. NZD, 243/26

63

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Abd-i dâ'îleri Kazgan ahalilerinden olup üç seneden beri Mekke-i Mûkerreme'de ikâmet üzere olup bir taraftan medâr-ı maaşım olmadığından ve zaruretde ve perişan kaldığıma ve bu gibi âciz ve bîçare haklarında merhamet-i seniyyeleri erzân buyurulmakda olduğundan abd-i dâ'îlerine Mekke-i Mûkerreme'de geçinecek ve idare olacak bir maaş tahsis ve ihsanıyla suret-i mesrûretimiz hususunda müsaade-i ihsan-âde-i seniyyeleri erzân ve duâ-i hayriyenin tekrarına mazhar buyurulmak bâbında ve her hâlde emr u ferman, lütf u ihsan hazret-i veliyyü'l-emr ve'l-ihsanıdır.

Kazgan ahalisinden
ve Mekke-i Mûkerreme mücâvirlerinden
el-Hâc Abdullah
Merkad-i Sultanahmed

**

Cidde Valisi'ne

Mekke-i Mûkerreme mücâvirlerinden ve Kazgan ahalisinden Hacı Abdullah Efendi bir taraftan medâr-ı maaşı olmadığı cihetle emr-i idarede dûçâr-ı zaruret ve müzâyaka olduğundan bahisle münasib mikdar maaş tahsis ve i'tâsı hususunu istid'â etmiş olmakla bu misillü mücâvirîn ve muhtacîne mahsus olup verilmekte olan maaşdan hall vukû'unda emsâli misillü mûmâileyhe dahi bir mikdar şey tahsis ve i'tâsı hususuna himmet buyurmaları siyâkında şukka.

Fî 25 Şevval sene 1276 / [16 Mayıs 1860]

A. MKT. UM, 406/90

64

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Dâ'ileri Kazgan Vilâyeti'nde Orenbur[g] nâm [mahal] ulemasından olup ve Tarîkat-ı Nakşîye hulefâsından bulunduğumuz cihetle ber-muktezâ-yı din ü İslâmiyet dârü'l-harbden hicretle dârü'l-emâna muvâsalat-ı âcizânem müyesser-gerde-i Rabb-i Vedûd olmuş Rabbimiz Teâlâ ve tekaddes hazretleri velî-nimet-i bî-minnet Padişahımız efendimize bitmez ve tükenmez ömr ü firâvân ihsan buyura, âmin. Cemî'-i fukarâ ve zu'afâ ve ahali ve muhacirîn ve mücâvirîn haklarında emn ü emân ve refah-ı hâl olmalarına dair zuhura gelen eltâf-ı vesiletü'l-etrâf-ı hazret-i şehriyârî üzere bu dâ'ileri dahi Mekke-i Mükerrreme'de mücâvir kalmak arzusunda olduğum ve orada idare edecek nesnem olmadığından ber-mûceb-i hakkâniyet oraca kifâyet mikdarı maaş tahsisiyle ilâ âhiri'l-ömr duâcı buyurulmak bâbında müsaade-i âlî-i hazret-i kaymakamî-i Sadâret-penâhîleri bî-dirîğ ve şâyân buyurulması bâbında emr u ferman ve'l-ihsan hazret-i men lehü'l-emrindir.

Hafız Muhammedcan
eş-Şeyh-i Nakşibendî

Cidde Valisi'ne

Kazgan ahalisinden ve Tarîkat-ı Aliyye-i Nakşibendiye meşâyihinden Hafız Muhammedcan Efendi Mekke-i Mükerrreme'de mücâvir kalmak niyetiyle bu kere ol taraf-ı âliye azîmet edeceğinden münasib mikdar maaş tahsis ve i'tâsı hususunu istid'â etmiş olmakla bu misillü muhtacîn ve mücâvirîne muhassas olan maaşdan hall vukû'unda mûmâileyhe dahi bir mikdar şey tahsis ve i'tâsı hususuna himmet buyurmaları siyâkında şukka.

20 Ra. sene 1277 / [6 Ekim 1860]

A. MKT. UM, 432/11

***

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Âcizânem Rabb-i Vedûd ve tekaddes hazretleri şevketli mehâbetli Padişah-ı âlîşân hazretlerine bî-pâyân ömr-i firâvân ihsan buyura ve cemî'-i ahali-i İslâmiyeye dâ'î-i pîriyâları Kazgan ahalisinden ve Tarîkat-ı Aliyye-i Nakşiye meşâyihinden olup bundan akdem dârü'l-harbden tahlîs-i girîbân ve dârü'l-emâna muvâsalatla iktisâb-ı meserret-i bî-pâyân olunmuş ve Mekke-i Mükerreme'de mücâveretle duâ-yı devam-ı eyyâm-ı ömr-i Padişâhîde müdâvimîn olmak üzere emsâli misillü âcizlerine dahi bir mikdar mücâvirîn maaşı tahsis buyurulmak istid'âsına dair geçende takdim eylediğim müzekkire-i âcizî üzerine emsâline tatbikan maaş verilmesi hakkında taraf-ı riyâset-penâhîden Nezâret-i Celîle-i Maliye'ye bâ-tezkire iş'âr buyurulmuş ise de bu makûle mücâvirîne maaş tahsisi keyfiyeti Bâbîâli'den suâl olunup henüz cevabı zuhur etmedi. Geldiğinde icabına bakılır diye cevap verilmekte olup bu vechile imrâr-ı vakt âcizlerine gadri müeddî olduğundan eğerçi istid'â-yı vâkı'a-i çâkerânem makrûn-ı müsaade-i seniyye buyurulduğu hâlde icra-yı icabı bâbında keyfiyetin nezâret-i müşârunileyhâya emr u iş'ârı bâbında emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Şeyh Muhammedcan

**

Şeyhü'l-Harem-i Hazret-i Nebevî'ye

Kazgan ahalisinden ve Tarîkat-ı Aliyye-i Nakşibendiye meşâyihinden Muhammedcan Efendi mücâvireten Mekke-i Mükerreme cânib-i âlîsine azîmet edeceğinden kendisine münasib mikdar maaş tahsisi hususunu rikâb-ı kamer-tâb-ı cenâb-ı mülûkâneye arz-ı hâl takdimiyle niyaz ve istirhâm etmiş olmakla bu misillü muhtacîne verilmekte olan maaşlardan hall vukû'unda efendi-i mûmâileyhe dahi bir mikdar şey tahsisiyle taraf-ı eşref-i hazret-i Padişâhî için isticlâb-ı da'avât-ı hayriyesi hususuna himmet buyurmaları siyâkında şukka.

4 N. sene 1277 / [16 Mart 1861]

A. MKT. DV, 185/37

***

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Çâker-i şâkiru'l-ihsanları Kazan ahalisinden Tarîkat-ı Aliyye-i Nakşibendiye ulema Şeyh Hafız dârü'l-harbden tahlis-i girîbân ve dârü'l-emâna muvâsalatla iktisâb-ı meserret-i bî-pâyân olmasına duâ-yı devâm-ı eyyâm-ı ömr-i Padişahîde müdâvemet olunmak üzere emsâli misillü âcizlerine maaş tahsis buyurulmak istid'âsına dair geçende takdim eylediğim müzekkire-i âcizî üzerine emsâline tatbikan maaş verilmesi hakkında taraf-ı Padişah-ı âlîşân hazretlerinden buyurulmuş ise de mahallince hal vukû'unda kayırılmağa tahrirat-ı sâbi' tastîr olunması 2002 râkım üzerine Ramazan-ı şerifin sekizinci gününden ulyâ-yı Sadâret-penâhî'den emr-i âlî buyurulmasına Nezâret-i Celîle-i Maliye'ye bu makûle irâde-i seniyye Kalem Odası'na ifade olunsa da maaş tahsisi hakkında icra-yı irâde-i seniyye zuhur etmedi. Bu vechile imrâr-ı vakt âcizlerine gadri müeddî idüğünden eğerçi istid'â-yı vâkı'a-i çâkerânem makrûn-ı müsaade-i irâde-i seniyye buyurulduğu hâlde icra-yı icabı bâbında keyfiyetleri nezâret-i müşârunileyhâya emr u iş'ârı bâbında ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Şeyh Hafız Muhammedcan Efendi

**

Maliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Kazgan ahalisinden ve Tarîkat-ı Aliyye-i Nakşibendiye meşâyihinden Şeyh Hafız Muhammedcan Efendi hâl-i zaruretde olduğundan bahisle mahlûl vukû'unda emsâli misillü münasib mikdar maaş tahsisi ve i'tâsı hususunda rikâb-ı kamer-tâb-ı hazret-i mülûkâneye arz-ı hâl takdimiyle niyâz ve istid'â

etmiş ve kendisi fukarâdan olarak şâyân-ı merhamet görünmüş olmakla bu makûle muhtacîne mahsus olan maaşdan hall vukû'unda usul ve nizâmına tatbikan mûmâileyhe dahi bir mikdar şey tahsis ve i'tâsı mütevakkıf-ı himem-i devletleridir.

10 L. sene 1277 / [21 Nisan 1861]

A. MKT. DV, 187/2

65

Yâver Paşaya

Kazan ahalisinden Murtaza cânib-i Hicaz'a azîmet edeceğinden İskenderiye'ye kadar vapura irkâben ve meccânen i'zâmı hususu niyâzında ol tarafa gider vapur bulunduğu hâlde i'zâmı hususuna mübâderet eylemeleri siyâkında tezkire.

5 Ca. sene 1278 / [8 Kasım 1861]

A. MKT. NZD, 377/32

66

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Kulunuz Mekke-i Mükerreme muhacirlerinden olup iki nefer evlâd ve bir nefer ıyâlim ile on bir seneden beri tavattun etmekte isem de bir taraftan medâr-ı maaşım olmayıp ve kendim fukarâdan şâyân-ı merhamet-i seniyye olduğuma lütfen ve merhameten kulları ve evlâd ü ıyâlim kullarını fakr-ı fâka-i ıztırâbdan halâs bâbında Mekke-i Mükerreme mahlûlünden kullarına bir mikdar maaşın tahsisi hususuna bir kıt'a emirnâme-i sâmiîlerinin inâyet ve ihsan buyurulması bâbında emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 19 N. sene [12]78

Mekke-i Mükerrerme ve
Kazan muhacirlerinden
Demir Polat

**

Cidde Valisi hazretlerine

Kazgan muhacirlerinden Demir Polat çend nefer evlâd ü iyâliyle beraber on bir seneden beri Mekke-i Mükerrerme'de mücâvireten ikâmet etmekde ise de bir taraftan medâr-ı maaş olmağı ve kendisi fukarâdan olarak şâyân-ı merhamet olduğu beyânıyla muhtacîne mahsus maaşlardan kendisine dahi bir mikdar maaş tahsisi hususunu istid'â etmiş olmakla o misillü muhtacîne mahsus maaşlardan hall vukû'unda münasib mikdar şey tahsis olunmak üzere iş'ârı hususuna himmet buyurmaları siyâkında şukka.

19 N. sene 1278 / [20 Mart 1862]

A. MKT. UM, 557/86

67

Ma'rûz-ı bende-i dîrîneleridir ki

Kazan muhacirleri ulemasından el-Hâc eş-Şeyh Muhammed Kerim Efendi dâ'îleri on beş seneden tecâvüz nefsi-i Kazan'da ulûm-ı mütenevvi'ayı tahsil edip sonra belde-i fâhire-i Buhara'ya azîmetle orada dahi rüsûm, Buharî-i şerif, ulûm-ı zâhire ve bâtnayı tahsil edip yine memleketine avdet ederek yirmi üç sene mikdarı üç-beş yüz kadar talebeye neşr-i ulûm ile imrâr-ı evkât etmekde iken orada vukû bulan evâmir-i şer'iyeye cânib-i hükûmetden efendi-i mûmâileyh dâ'îlerine havale olunarak sûriye suhûletle ta'ayyüş etmekde iken hususât-ı mezkûr daha ziyâde tezâ'uf ve tervîc ve tezâyüd-i kesb ü şeref ve ehl ü evlâd dâr-ı İslâm'da bekâ'iyesiyle ve yedi nefer kendi familyasıyla dâr-ı Saltanat-ı Seniyye'ye hicret edip ve nâ-mizâc olarak münasib olan umûrlarını tedbir edemediği cihetle iki seneden mütecâviz kendinde bulunan mâ-hazarı nafakalanıp tamama karîb olmuş

olduğundan ve efendi-i mûmâileyh kisb ü kâr ashâbından olmayıp her vechile ihsan ve kerem-i şâhâneye şâyeste ve muhtac olduğu malum-ı ilm-i hazret-i Sadâret-penâhîleri buyuruldukda sair muktedâ-bih ve mu‘teber muhacirîn ulema ve meşâyihine tahsis buyurulduğu misillü efendi-i dâ‘îlerine yedi nefer familyasıyla idare edecek mikdarı maaş tahsisi hakkında himmetleri şâyân ve çerâğ ve ihyâ buyurulması niyâz ve temennâsı ma‘razında ol bâbda ve her hâlde emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

(Mühürler)

**

Muhacirîn Komisyonu Riyâset-i Celîlesi'ne

Devletli efendim hazretleri

Kazan muhacirlerinden ve ulemadan Mehmed Abdülkerim Efendi ile yedi nefer familyasına maaş tahsisi hakkında takdim olunup Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'ye i'tâ buyurulan bir kıt'a mahzar leffen irsâl kılındı. Meâline nazaran keyfiyetin bi't-tahkik ifa-yı muktezâsı bâbında irâde efendimindir.

Fî 18 Rebülevvel sene [1]280 ve fî 21 Ağustos sene [1]279

Kâmil

Devletli efendim hazretleri

Müfâd-ı emr u iş‘âr-ı âlî-i hazret-i riyâset-penâhîleri ve melfûf mahzar mü‘eddâsı rehin-i îkân-ı çâkerânem olmuştur. Efendi-i mûmâileyh a‘lem-i ulema ve sulehâ-yı muhacirînden olarak şâyân-ı âtîfet ve merhamet olduğu tahkik kılınmış ve emsâline ziyâde maaşlar tahsis olunmuş ise de tasarrufât-ı lâzıme usulüne tevfikân vukû bulacak mahlûlâtından kendisine iki yüz elli kuruş maaş tahsisi komisyonca tezekkür olunmuş ve icra-yı icabı mütevakıf-ı emr u irâde-i rahîmâneleri bulunmuş olmakla ol bâbda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 2 Rebülâhir sene [1]280 ve fî 4 Eylül sene [1]279

Vecihi

**

Kazan muhacirlerinden ve ulemadan Muhammed Abdülkerim Efendi ile yedi nefer familyasına bir mikdar maaş tahsisi hakkında i'tâ olunan bir kıt'a mahzar üzerine Muhacirîn Komisyonu Riyâset-i Celîlesiyle olunan muhâberenin gelen cevabından müstefâd olduğu üzere efendi-i mûmâileyh a'lem-i ulema ve sulehâdan ve bununla beraber ashâb-ı ihtiyacdan olduğundan vukû bulacak mahlûlâtıdan iki yüz elli kuruş maaş tahsisi istîzân kılınmış olup mûmâileyh Kerim Efendi müte'allikâtıyla beraber sâye-i âtîfet-i Saltanat-ı Seniyye'ye iltica ederek bu misillü ulema ve rüesâ-yı muhacirînin maaş i'tâsıyla taltifleri dahi zaten mukarrer olduğuna binâen rehin-i müsaade-i seniyye buyrulur ise efendi-i mûmâileyhe mahlûlât-ı vâkı'adan iki yüz elli kuruş maaş tahsisi zımında hazinece ifa-yı muktezâsının Maliye Nezâret-i Celîlesi'ne havalesi tezekkür kılındı ise de ol bâbda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 20 Rebûlâhire sene [1]280 ve fî 21 Eylül sene [1]279

(Mühürler)

**

Atûfetli efendim hazretleri

Meclis-i Vâlâ'nın mazbata-i ma'rûzası meâlinden müstebân olduğu üzere Kazan muhacirlerinden ve ulemadan Muhammed Abdülkerim Efendi, şâyân-ı lütf u merhamet bulunduğu evlâd u ıyâliyle sâye-i mekârim-vâye-i cenâb-ı mülûkânede kayd-ı zaruretden vikâyeleri zımında efendi-i mûmâileyhe mahlûlâtıdan iki yüz elli kuruş maaş tahsisi hususunun Maliye Nezâret-i Celîlesi'ne havalesi tezekkür olunmuş ise de ol bâbda her ne vechile emr u ferman-ı hazret-i şâhâne müte'allik ve şeref-sudûr buyrulur ise ona göre hareket olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı, efendim.

Fî 24 R. sene 1280

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Enmile-pîrâ-yı tevkîr olan işbu tezkire-i sâmiye-i âsafâneleriyle mezkûr mazbata manzûr-ı şevket-mevfûr-ı hazret-i şâhâne buyurulmuş ve husus-ı mezkûrun tezekkür ve istîzân olunduğu üzere nezâret-i müşârunileyhâya havalesi müte'allik ve şeref-sünûh buyurulan emr u irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâne iktizâ-yı âlîsinden olarak sâlifü'l-beyân mazbata yine savb-ı sâmi-i âsafîlerine iade olunmuş olmakla ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 25 R. sene 1280 / [9 Ekim 1863]

İ. MVL, 22341

68

Kazgan muhacirlerinden Muhammed'in yetimesi Hediye nâm sabiyenin vukû'-ı vefatı cihetiyle münhal olan bir kuruş yevmiyesi Belgrad muhacirlerinden Yıldız'a seksen sekiz senesi Teşrîn-i Evvel'inin üçüncü gününden itibaren tahsis olunarak sairleriyle beraber i'tâsı siyâkında Muhacir[în] İdaresi'ne ilmuhaber verilmiştir.

Fî 18 Teşrîn-i Evvel sene [12]88 / [30 Ekim 1872]

Belgrad muhacirlerinden
Yıldız

**

Kazan muhacirlerinden Bedricemal Hatun seksen dokuz senesi Nisan'ının on birinci gününden itibaren bi't-tahsis i'tâsı siyâkında Muhacir[în] İdaresi Muhasebesi'ne ilmuhaberi verilmiştir.

Meblağ-ı mezbûr Dağıstan muhacirlerinden Hacı İsa Efendi'nin mahdûmu müteveffâ Mesud'un münhal olan bir kuruş yevmiyesi tahsis olunmuştur.

Fî 30 Nisan sene [12]89 / [12 Mayıs 1873]

Akköprü Emlâk-ı Hümâyûn İdaresi**Aded: 38***Hazine-i Hâssa Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Sâmi'si'ne*

Devletli efendim hazretleri

Koru-i Hümâyûn'a merbût İkipınar karyesinde iskân ve tavnîni irâde-i mekârim-âde-i hazret-i Padişahî iktizâ-yı celîlinden olduğunu âmir şeref-bahş-ı mevki'-i ta'zîm ve tekrîm olan 6 Temmuz sene [1]310 tarih ve otuz numaralı emirnâme-i âsaf-ı a'zamîlerinde emr u ferman buyurulan otuz altı hâne halkı Tatar muhacirînin iskân ve tavnîni ile huzur ve rahatlarının istikrarı ve te'minine sa'y ü gayret olunarak der-akab kendilerine bi'l-ihbâr on beş hâne gelmiş ve kusuru kemal-i derece fukarâ ve zu'afâdan bulunmasına mebnî Kütahya'ya doğru yapılmakta olan şimendifer hattında icra-yı ameliyât ile ta'ayyüş etmekte bulduklarından ve el ve avuçlarında bir nesne bulunmamasına mebnî kendilerine iâne suretiyle bir şey verilmediği hâlde mârru'l-arz karyeye bile gelmeğe iktidarları olmadığı taraflarından ifade olunmuş ve vürûd eden on beş hânedan iktidarı olanlar taraf-ı âcizânemizden irâ'e olunan yerlerde hâne inşasına mübâşeret ve ikmâlîne kemal-i derece sa'y ü gayret etmekte iseler de kusurunun dahi fâka vü fakrı derece-i nihayede bulunduğundan müselleme-i enâm olan eşfâk u merâhim-i seniyye-i cenâb-ı tâcdârîye mazhar olup da kendilerine yemeklik ve tohumluk zahire ile birer çift öküz verilmediği takdirde hânelerinin inşaâtı şöyle dursun açıklıktan telefâtı dahi melhûz bulunduğu re'yü'l-ayn müşâhede olunmuş ve Rusya Devlet-i fahîmesi memâlik-i ba'ideden gelmiş ve zıll-i cenâb-ı müstelzimü'l- felâh-ı hazret-i mülkdârîye iltica etmiş olan bu gibi aceze muhacirînin hâl-i ızdırâbda bırakılmalarına her bir peder ve mâderden eşfâk ve erham olan velî-nimet-i bî-minnetimiz Padişah-ı âlem-penâh efendimiz hazretlerinin eşfâk ve merhametleri ile mürüvvet-i

celîle-i nezâret-penâhîleri bir vechile kâil ve razı olamayacakları derkâr olduğundan zaruret-i hâlleri mütebeyyin olanlara yemeklik ve tohumluk olmak üzere maa-şa'îr dört yüz kile hintanın i'tâsıyla birer çift öküzün mübâya'a ve taraflarına verilmesi derece-i vücûbda ise de icra-yı icabı menût-ı re'y-i âsaf-ı a'zamîleridir. Ol bâbda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 14 Rebûlâhir sene [1]312 ve fî 2 Eylül sene [1]310

Müdür	Muavin	Başkâtib	Kâtib-i Sâni
Mehmed Neş'et	Hasan Kâmil	Ohannes Sezai	Mehmed Rif'at

Koru-i Hümâyûn'un İkipınar karyesinde iskânı muktezâ-yı irâde-i seniyye olan otuz hâne Tatar muhacirlerinden on beş hânesi bî-kudret olduklarından bunlara birer çift öküz ve tohumluk ve yemeklik için dört yüz keyl hinta ve şa'îr i'tâsı istifsârını hâvî Akköprü Koru-i Hümâyûnu İdaresi'nin işbu tahrirâtı bi'l-mütâlaa muhacirîn-i merkûmenin tehvîn-i ihtiyacı ile teshîl-i ziraatleri muvâfık-ı maslahat görünmüş ise de alınacak öküzlerin mikdar-ı esmânı ile verilecek tohumluk ve yemeklik zehâyir-i öşriyeden i'tâsı mümkün olup olmadığı izah edilmiş olduğundan ba'dehû icabına bakılmak üzere evvel emirde bu cihetler hakkında izahât-ı lâzîmenin i'tâsı hakkında cevabnâme-i âli tastîr lüzumu tezekkür kılındı.

Fî 15 Eylül sene [1]310

(İmzalar)

Bâlâda muharrer karar üzerine sebk eden iş'âra cevaben Akköprü Müdüriyeti'nden gelen telgrafnâmede İkipınar karyesinde iskân edilen Tatar muhacirlerine verilen yirmi kile hintanın adem-i kifâyesi cihetiyle içlerinden dört kişi açlıktan vefat eylediğinden bunlara hemen yemeklik zahire i'tâsı istîzân olunmuş ve zıll-i cenâh-ı müstelzimü'l-felâh-ı hazret-i Hilâfet-penâhî'ye dehâlet ve iltica eylemiş olan muhacirîn-i merkûmenin şu hâl-i sefâlet ve ıstırâbdan tahlîsleri esbâbının sürat-i istikmâli lüzumu bedîhî

bulunmuş olduğundan 19 Eylül sene [1]310 tarihli tahrirât-ı aliyye ile istifsâr olunan hususâta telgrafla cevap verilmekle beraber yemeklik olarak verilmesi icab eden zahirenin hemen i'tâsıyla bu yüzden olan ihtiyaçlarının serî'an ber-taraf edilmesi siyâkında telgrafnâme-i âlî keşîdesi lüzumu tezekkür kılındı.

Fî 1 Teşrîn-i Evvel sene [1]310

(İmzalar)

Bâlâda muharrer karar üzerine sebk eden iş'âra cevaben Akköprü Koru-i Hümâyûnu İdaresi'nden gelen merbût 2 Teşrîn-i Evvel sene [1]310 tarihli tahrirâtda muhacirîn-i merkûmeye verilecek dört yüz keyl hinta ve şa'îrin mevcud-ı anbar olan zehâyir-i öşriyeden i'tâsı mümkün olduğu ve öküzlerin dahi Ankara'dan onar liraya alınabileceği beyân ve iş'âr olunmuş olduğundan cereyan-ı muhâbereden bahisle muhacirîn-i merkûmeye zehâyir-i öşriyeden ta'vîzan dört yüz keyl hinta ve şa'îr ve öküz bedeli olarak yüz elli lira i'tâsı hususunun atebe-i ulyâdan istîzânı lüzumu tezekkür kılındı.

19 Teşrîn-i Evvel sene [1]310

(İmzalar)

**

Hazine-i Hâssa-i Şâhâne
Tahrirât Kalemi

Arz

Ankara Vilâyeti dahilinde vâki Akköprü Koru-i Hümâyûnu'na merbût İkipınar karyesinde sâkin otuz altı hâne Tatar muhacirlerinden iktidarı olmayanlara zehâyir-i öşriyeden tohumluk olarak dört yüz keyl hinta ve şa'îr ile beher çifti onar liradan öküz bedeli bulunan cem'an yüz elli liranın ta'vîzan i'tâsı mezkûr Koru-i Hümâyûn İdaresi'nden vârid olan şukkada bildirilmiş olmakla emr u ferman-ı hümâyûn-ı cenâb-ı zıllullahî her ne

vechile şeref-sünûh buyurulur ise mantûk-ı münîfine tevfik-ı hareket olunacağı muhât-ı ilm-i âlî buyuruldukda.

Fî 11 Ca. sene 1312 ve fî 29 Teşrîn-i Evvel sene [1]310 / [18 Kasım 1894]

(İmzalar)

HH. THR, 469/81

70

Kazan muhacirlerinden Abdüssettar bin Abdülgaffar bir nefer olarak meccânen şimendiferle Eskişehir'e sevk olunduğuna dair ber-vech-i [bâlâ] elli beş kuruş elli santimin makbuz senedir.

Fî 2 Nisan sene [1]315 / [14 Nisan 1899]

**

Fî 24 Şubat sene [1]314 tarihiyle vürûd eden muhacirînden melfûf bir kıt'a defterde muharrer Kazanlı Abdüssettar bir nefer olarak bâlâda gösterildiği üzere Eskişehir'e gideceği ve fakat fukarâdan olmasıyla şimendifer navulu tesviyesinden âciz bulunduğundan ber-vech-i bâlâ bir neferin Eskişehir İstasyonu'na kadar navulu Şimendifer İdaresi'nden alınacak makbuz ile mahsûbu icra kılınmak üzere vezneden bi't-tesviye icra-yı sevki zımında tahrirât-ı aliyye-i cenâb-ı nezâret-penâhî tastîri iktizâ eder ise de ol bâbda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 4 Nisan sene [1]315

(Mühürler)

Ber-mûceb-i mazbata bir neferin Eskişehir İstasyonu'na kadar navulu Şimendifer İdaresi'nden alınacak makbuz vechile mahsûbu icra kılınmak

üzere vezneden tesviyesiyle icra-yı sevki merhûn-ı müsaade-i celîle-i fahîmâneleridir. Ol bâbda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 5 Nisan sene [1]315

(Mühür)

DH. MHC, 16/68

71

Nezâret-i Umûr-ı Maliye
Muhasebe-i Umumiye
Aded: 2093

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Kazan muhacirlerinin yevmiyesi için muktezî mebâliğin tertib ve havalesi hakkında mukaddemâ Suriye Vilâyeti'nden vârid olan telgrafnâmeler üzerine Muhacirîn-i İslâmiye Komisyon-ı Âlîsi Birinci Azâlığı'yla bi'l-muhâbere cevaben alınan tezkirede vilâyet-i mezkûredeki Kazan muhacirleri on dört nüfusdan ibaret olup bunların râyic-i mahallîye göre bir senelik tayinât bedelleri dört bin altı yüz seksen ve mevsim-i şitâda muhtac oldukları mahrûkât bedeli dahi bin ki cem'an beş bin altı yüz seksen kuruş olduğu bildirilmiş olmasına binâen ve emsâline tevfikân meblağ-ı mezbûrun havalenâmesi tanzim olunmak üzere keyfiyetin huzur-ı sâmi-i hidîv-i efhamîlerine arz ile istîzâmı Muhasebe-i Umumiye-i Maliye'den ifade kılınmıştır. Ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 24 Şevval sene 1319 ve fî 21 Kânûn-ı Sâni sene 1317 / [3 Şubat 1902]

Maliye Nâzırı
Reşad

A. MKT. MHM, 517/10

72

Nezâret-i Umûr-ı Maliye

Mektubî Kalemi

Aded: 671

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Eskişehir'de Çifteler Çiftlik-i Hümâyûnu dahilinde Osmâniye karyesinde iskân ve arazi irâ'e edilmiş olan sekiz hâne Kazan muhacirlerine hâne başına tohumluk olarak sekizer kile hinta ve beşer kile şa'îr ve Çavul karyesinde iskân ve hâneleri inşa edilen altı hânedeki seksen üç nüfus Kafkasya muhacirînine de tohumluk ve yemeklik olarak üç yüz yirmi kile şa'îr ve iki yüz kırk kile ak buğday i'tâsı lâzım geldiği ve bunların cem'an dokuz bin yüz seksen dört kuruşla mübâya'a olunabileceği beyânıyla sarfına me'zûniyet i'tâsı Hüdâvendigâr Vilâyeti'nin iş'ârına atfen Muhacirîn-i İslâmiye Komisyon-ı Âlîsi Birinci Azâlığı'ndan izbâr olunmasına mebnî zikrolunan dokuz bin yüz seksen dört kuruşun emsâli vechile icra-yı havalesi hususunun huzur-ı sâmi-i dâver-i efhamîlerinden istîzânı Muhasebe-i Umumiye-i Maliye'den ifade kılınmıştır. Ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 2 Rebûlevvel sene 1320 ve fî 26 Mayıs sene [1]318 / [9 Haziran 1902]

Maliye Nâzırı
Reşad

A. MKT. MHM, 518/8

73

Nezâret-i Umûr-ı Maliye

Mektubî Kalemi

Aded: 2636

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Kütahya'da Efendi Köprüsü nâm mahalde sâkin Kazan muhacirleri için elli bir hânenin bazı levâzımı muâvenet-i ahali ile bi't-tedârik inşaâta başlanılmış ise de çivi ve pencere gibi şeyler masârifinin tesviyesi zımında beher hâneye iki yüz ellişer kuruşdan on iki bin yedi yüz elli kuruşun i'tâsı icab edeceği Hüdâvendigâr Vilâyet-i aliyyesinden iş'âr olunduğu beyânıyla ifa-yı muktezâsı Muhacirîn-i İslâmiye Komisyon-ı Âlîsi Birinci Azâlığı'ndan bâ-tezkire bildirilmiş olmasına mebnî meblağ-ı mezbûr için sene-i hâliye muhacirîn tahsisâtına mahsûben havalenâme tanzimi zımında keyfiyetin huzur-ı sâmi-i cenâb-ı Sadâret-penâhîlerine arz ile istîzânı Muhasebe-i Umumiye-i Maliye'den ifade kılınmıştır. Ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyü'l-emrindir.

Fî 18 Şevval sene [1]321 ve fî 25 Kânûn-ı Evvel sene [1]319

Maliye Nâzırı
Reşad

**

Maliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Sureti bâlâda muharrer tezkire mücebince Maliye Nezâret-i Celîlesi'nden ifa-yı muktezâsına himmet buyurulmak.

Kütahya'daki Kazan muhacirleri için inşasına başlanılmış olan hânelerin ikmâl-i inşasına muktezâ on iki bin yedi yüz elli kuruşun tesviyesi hakkında sene-i hâliye muhacirîn tahsisâtına mahsûben havalesi tanzimine müsaade i'tâsı hakkında.

22 Şevval sene [1]321 ve fî 29 Kânûn-ı Evvel sene [1]319 / [11 Ocak 1904]

A. MKT. MHM, 524/10

74

Maliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Tayinlerinin kat' edildiğinden bahisle Kazan muhacirlerinin yüz elli nüfus nâmına Hüdâvendigâr Vilâyeti'nde Hamidâbâd karyesinde Selâhaddin Ahun[d]can mührüyle verilen arz-ı hâl bu bâbda bazı ifadeyi Muhacirîn-i İslâmiye Komisyon-ı Âlîsi Birinci Azâlığı'ndan gelen 19 Rebûlevvel sene [1]322 tarihli ve 221 numaralı tezkire ile beraber leffen savb-ı devletlerine irsâl kılınmakla meâllerine nazaran iktizâsının ifasına himmet.

3 Rebûlevvel sene [1]322 ve 26 Mayıs sene [1]320

**

Nezâret-i Umûr-ı Maliye
Muhasebe-i Umûmiye
Aded: 962

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Tayinlerinin kat' edildiğinden bahisle Kazan muhacirlerinden yüz elli nüfus nâmına Hüdâvendigâr Vilâyeti'nde Hamidâbâd karyesinde Selâhaddin bin Ahun[d]can mührüyle verilen arz-ı hâl ol bâbda bazı ifadeyi hâvî Muhacirîn-i İslâmiye Komisyon-ı Âlîsi Birinci Azâlığı'ndan takdim olunan tezkirenin irsâl kılındığı beyân-ı âlîsiyle icra-yı icabı şeref-vârid 26 Mayıs sene [1]320 tarihli ve 979 numaralı tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîlerinde emr u iş'âr buyurulmuş olup Muhacirîn Komisyonu'nun tezkire-i mebhûsasında yirmi dokuz hânedan ibaret olan muhacirîn-i merkûmeye altışar kile hınta ve dörder kile şa'îrin bâ-kefalet-i müteselsile ta'vîzen i'tâsı beyân olunmuş ve muhtacîn-i ahaliye verilecek zehâyirin vakt-i hasadda bedeli tahsil kılınmak şartıyla bâ-kefalet-i müteselsile verilmesi usul ve emsâli iktizâsından bulunmuş olmakla mezkûru'l-mikdar zehâyirin şerâit-i ma'rûza vechiyle muhacirîn-i mezkûreye bi'l-mübâya'a tevdî'yle esmânının Mal Sandığı'ndan tesviyesi hususunun huzur-ı sâmi-i fehâmet-penâhîlerinden istîzâmı Muhasebe-i Umumiye-i Maliye'den ifade kılınmağın ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l- emrindir.

Fî 15 Rebûlâhir sene [1]322 ve fî 16 Haziran sene [1]320 / [29
Haziran 1904]

Maliye Nâzırı
Reşad

A. MKT. MHM, 525/7

75

İstanbul Polis Müdürlüğü
Tahrirât Kalemi
Aded: 758

*Manifatura tüccarından Kazanlı Hacı Ahmed Efendi'nin
dükkânında müstahdem Artaki nâm şahsın
mûmâileyhin dükkânından bazı eşya-yı
ticariye alarak savuştuğundan derdesti
esbâbının istikmâline dairdir.*

Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne

Çarşı-yı Kebîr'de Kalpakçılarbaşı'nda manifatura tüccarından Kazanlı Hacı Ahmed Efendizâde İbrahim Efendi tarafından verilen arz-ı hâlde dükkânında müstahdem uzun boylu, esmer benizli, pala bıyıklı, kara kaş ve gözlü, koyu siyaha meyyâl lâciverd ceket ve pantolonlu Artaki nâm şahsın pazar mahallerinde fûrûht etmek üzere dükkânından otuz liralık eşya-yı ticariye alarak savuştuğu ve kendisinin Bulgaristan'a firar etmesi melhûz bulunduğu cihetle derdesti esbâbının istikmâli istid'â ve keyfiyet merâkize ta'mîmen tebliğ edilmiş olmakla taraf-ı âlîlerinden dahi iktizâ eden mahallere tebligât-ı lâzıme icra buyurulması ma'rûzdur.

Fî 27 Haziran sene [1]326

Polis Müdürü

**

Emniyet-i Umumiye

23101

Hulâsa: Manifatura tüccarından Hacı Ahmed Efendi'nin bazı eşyasını sirkatle firar eden müstahdeminden Artaki'nin firarına meydan verilmemesine dair.

Cisr-i Mustafa Paşa Polis Komiserliği'ne

Kalpakistanbaşı'nda manifatura tüccarından Kazanlı Hacı Ahmedîzâde İbrahim Efendi'nin hizmetinde iken pazar mahallerinde fûrûht etmek üzere otuz liralık eşyasını alarak savuşmuş olan uzun boylu, esmer benizli, pala bıyıklı, kara kaş ve gözlü, koyu siyaha meyyal lâciverd ceket ve pantolonlu Artaki nâm şahsın Bulgaristan'a firarı ihtimaline mebnî takayyüdât-ı lâzıme icrasıyla oradan geçerse derdest ve iş'ârı.

Fî 27 Haziran sene [1]326 / [10 Temmuz 1910]

DH. EUM. THR, 41/18

76

Kuruş

20	Bir habsin İzmir'e kadar azîmet-i vapur navulu
<u>5</u>	Buraca sandal ücreti
25	

Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti cânibinden tasdîr buyurulan 858 numaralı ve fî 21 Haziran sene [1]326 tarihli tahrirâtla Aydın Vilâyet-i aliyyesine i'zâmı icab eden Âkîbetullah nâm şahsın İzmir'e kadar yirmi beş kuruş bir masrafla gönderilebileceği Sevk Mukayyidliği ifadesiyle ma'rûzdur.

Fî 2 Temmuz sene [1]326

Müteferrika Komiseri
(İmza)

**

Sevk Muamelâtına Mahsusdur

Sevk Numarası	Sevk Olunacak Şahsın İsim ve Künyesi	Mahall-i Menfâsı	İskelesi
692	Rus askerî firarîsinden Kazanlı Âkîbetullah bin Şah Ahmed	İzmir	İzmir

Deniz Merkez Memurluğu'na

Yedinde tabî'iyet ve hüviyeti müsbit evrâk olduğu hâlde Rusya askerî firarîsinden olup tâbiyet-i Osmâniye'ye kabulü için müracaatla ifade ve istirhâm etmiş olmakla merkûmun İzmir'e i'zâmı tensîb kılınmış ve bugün mahall-i mezkûra vapur bulunduğundan hareket edecek vapura bi'l-irkâb i'zâmıyla suret-i azîmetinin beyânı siyâkında müzekkire.

Müteferrik Polis Memurluğu Merkezi

İrkâb olunduğundan evrak iade kılındı.

Fî 3 Temmuz sene [1]326 / [16 Temmuz 1910]

DH. EUM. THR, 97/41

77

Bâb-ı Âlî
Dahiliye Nezâreti
Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti
Umumî: 48265

Sofya Sefâret-i Seniyyesi'ne

Haziran'ın on dördünde Münih'de Üserâ Konferansı'na iştirak mecburiyetinde olup dünkü Balkan treniyle hareket eyleyen ve pasaportları

burada kalmış olan Yusuf Akçura, Seyyid Tâhir, Safa, Aziz, Kâmil, Mukimüddin Kaplanzâde Efendilerin Bulgar Hükûmetince hudûddan mürûrlarına mûmâna'ât olunmaması için lâzım gelen teşebbüsâtın icrasına müsaade buyurulması ve pasaportlarının derdest-i irsâl olduğu arz olunur.

Fî 5 Haziran sene [1]332

Dahiliye Nâzırı
Müsteşar Vekili

**

Devlet-i Osmâniye
Posta ve Telgraf ve Telefon Nezâreti

Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne

C[evab]: 4 Haziran [1]332

Yusuf Akçura Bey ve rüfekâsının mürûrlarına mûmâna'ât edilmemiş ve Kuleli Burgaz İstasyon Kumandanlığı'na dahi malumât verilerek mürûrları te'min edilmiş ise de Karaağaç'da jandarmalar tarafından seyahatleri men' edilmiş olduğundan mahall-i mezkûrda kaldıklarının ve pasaport ve mürûr tezkirelerinin sürat-i irsâline menût bulduklarının telefon edilmiş olduğu ma'rûzdur.

Fî 7 Haziran sene [1]332 / [20 Haziran 1916]

Emniyet Müfettişi
Cemil

DH. EUM. SSM, 6/26

78

Dahiliye Nezâreti
Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti

Dahiliye Nâzırı Talat Paşa tarafından Karahisar Mutasarrıfı Şevket Bey'e

1 Mayıs [1]333 tarihli ve 84 numaralı tahrirât-ı behiyyeleri cevabıdır:

Orada bulunan ailesini Dersaâdet'e getirmek üzere Kazanlı Abdullah bin Murtaza'ya müsaade edilmiştir. Beyân-ı malumât olunur, efendim.

29 Mayıs sene [13]33 / [29 Mayıs 1917]

DH. EUM. 5. Şb, 38/7

***

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletli efendim hazretleri

Âcizleri Rusya tebaasından ve Kazan ahalisinden Tatar cinsinden olup bundan on sene akdem Dârü'l-Hilâfeti'l-Aliyye'ye gelmiş ve Çarşı-yı Kebîr'de Fesciler'de 99 numaralı dükkânda kendi kisb [ü] kârıyla kendi hâlimde ufak bir ticaretle iâşe ve idare etmekteyim ve kayınvâlidem Karahisar Sancağı'na tâbi Bolvadin Kazası'nda bî-kes ikâmet etmekte olduğu cihetle lütfen izin verilir ise bendelerini istiyor, idareden âciz kalan bî-kes, bîçare acûzeyi nezdime getirmek için müsaade-i celîle-i nezâret-penâhîlerinin erzân buyurulmasını kemal-i tazarru'la niyâz ve istirhâma cür'et eylerim. Ol bâbda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 22 Eylül sene [1]333

Ortakapı civarında
Karabaş Mahallesi'nde
Zeynelâbidin Sokağı'nda
3 numaralı hânede mukim
Kazanlı Murtaza oğlu Abdullah

**

İstanbul
Polis Müdüriyet-i Umumîsi
Siyasî Şubesi
Hususî: 2114

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Beşinci Şube ifadesiyle şeref-vürûd eden fî 22 Eylül sene [1]333 tarihli ve 1607 numaralı tezkire-i nezâret-penâhîleri cevabıdır: Kazanlı Murtaza bin Abdullah'ın Çarşı-yı Kebîr'de hırka ticaretiyle iştigâl ettiği ve şimdiye kadar mesbûk ve mahsus bir sû-i hâl ve hareketi meşhûd olmadığı tahkikât-ı câriyeden anlaşılmış ve mürsel arz-ı hâl melfûfen arz ve takdim kılınmıştır. Ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l- emrindir.

Fî 27 Eylül sene [1]333

Polis Müdür-i Umumîsi

**

Dahiliye Nezâreti
Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti

Nezâret-i Celîle'den İstanbul Polis Müdüriyeti'ne

27 Eylül sene [13]33 tarih ve 2114 numaralı tezkire-i vâlâları cevabıdır:

Rus tebaasından Kazanlı Abdullah bin Murtaza'nın Bolvadin Kazası'na azîmet ve avdetine müsaade edilmesi ve inbâsı tavsiye olunur, efendim.

Beşinci Şube'den Seyr u Sefer Şubesi'ne

Çarşı-yı Kebîr'de hırka ticaretiyle müştegil Rus tebaasından Abdullah bin Murtaza'nın Bolvadin Kazası'nda bulunan kayınvâlidesini İstanbul'a getirmek üzere mahall-i mezkûra azîmet ve avdetine müsaade edilmiş olmakla işbu müzekkire Seyr u Sefer Müdüriyeti'ne takdim olunur.

Afyonkarahisar Mutasarrıflığı'na

İstanbul'da mukim Rus tebaasından Abdullah bin Murtaza'nın Bolvadin Kazası'nda bulunan kayınvâlidesini buraya getirmek üzere

mahall-i mezkûra azîmet ve avdetine müsaade edilmiş olmakla beyân-ı malumât siyâkında şukka-i muhibbî terkîm kılındı.

23 Kânûn-ı Evvel sene [13]33 / [23 Aralık 1917]

DH. EUM. 5. Şb, 51/6

79

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi Huzur-ı Sâmi'si'ne

Ma'rûz-ı bendeleridir

Bendeniz esasen Kazanlı olup bundan on sekiz sene mukaddem Memâlik-i Mahrûse-i Şâhâne'ye gelerek bir müddet nefs-i İstanbul'da ikâmet ve tâbiyet-i Osmâniyeyi ihrâz etdikden sonra on altı seneden beri de Medine-i Münevvere'de ticaretle meşgul ve bilhâssa mücâvir sıfatıyla bulunmakta idim. Hikmet-i hükûmet dolayısıyla bundan bir buçuk sene mukaddem ve emsâle göre bendeniz de Medine-i Münevvere'den Edirne'ye nakledilmiş idim. Bendeniz esasen İttihad ve Terakkî Cemiyeti mensubîninden ve Hükûmet-i Seniyye'ye bi-hakkın hizmet ve fedakârlıkta bulunmuş olduğum cihetle Medine-i Münevvere'den çıkarılmaklığım sırf bazı garazkârânın tezvîrâtı yüzünden vukû'a geldiği ahîren gerek Hükûmet-i Seniyyece gerek cemiyet tarafından arîz ve amîk tahkik edilmek neticesinde mertebe-i sübûta varmış ve bu münasebetle bundan beş ay mukaddem âcizleri Bursa'ya nakledilmek suretiyle taltif buyurulmuşdum. Efrâd-ı ailem ile eşya-yı ticariye ve nükûd-ı mevcude ve sairem kâmilen Medine-i Münevvere'de kalmış ve ahîren familyam dahi orada vefat ettiği anlaşılmış olmakla beraber el-yevm Bursa'da almakta olduğum yevmî yirmi kuruş nafaka ile te'min-i ma'îşet müşkilâtı karşısında kaldığımdan lütfen ve emsâlim misillü bendenizin dahi serbest bırakılarak Memâlik-i Osmâniye'nin her cihetinde icra-yı ticaret edebilmekliğime müsaade

buyurulmasını arz ve istirhâm eylerim. Ol bâbda emr u ferman hazret-i men
lehü'l-emrindir.

Fî 24 Şubat sene 1334 / [24 Şubat 1918]

Bursa'da Setbaşı'nda
Hacı Baba Mahallesi'nde
56 numaralı hânedede mukim
Medine-i Münevvere
tüccarân ve mücâvirlerinden
Kazanlı Fahreddin oğlu Kurban Ali

DH. EUM. 4. Şb, 20/60-C

EĞİTİM-ÖĞRETİM

80

*Benim vezirim,
Abdülkerim Efendi'nin Arabiyyü'l-ibâre risâlesi
makbul-i hümayûnum olmuştur. Bin kuruş atıyye
gönderdim, kendüye veresin. Mûmâileyhin tayini var idi, acaba tamam
veriliyor mu? Verilmiyor ise defterdara tenbih eylesin, tamamen versin.*

[Devletli] kerâmetli mehâbetli kudretli velî-nimetim Padişahım efendim

Bi-tevfikillah meyl ve rağbet-i behiyye-i Hilâfet-penâhîleri inzimâmıyla resîde-i ser-menzil-i şeref-i tâm ve ârâyişde meydan-ı itibar-ı enâm olan sünnet-i seniyye-i remy-i sihâm hakkında ulema-i muhaddisînden Kazanî el-Hâc Abdülkerim Efendi dâ'îleri Arabiyyü'l-ibâre bir risâle-i şerife te'lif edip dîbâce-i belâgat-redîfini ism-i sâmi-i şâhâne ve sitâyiş-i zât-ı Hilâfet-simât-ı mülûkâneleriyle zînet-efzâ ve huzur-ı fâizü'n-nur-ı zıllullahîlerine takdimi niyâzıyla Bâbîâlilerine getirip i'tâ etmiş olmakla ma'rûz-ı pîşgâh-ı mekârim-penâh-ı cihanbânîleri kılındığı muhât-ı ilm-i âlîleri buyuruldukda emr u ferman şevketli kerâmetli mehâbetli kudretli velî-nimetim efendim Padişahım hazretlerinindir.

[1223 / 1808 / 1809]

HAT, 16769

81

Maliye Nezâret-i Celîlesi'nin 19 Ca. sene [12]75 tarihiyle Meclis-i Vâlâ'ya havale buyurulan bir kıt'a takrîrine nazaran Kazan muhacirlerinden olup maaş istid'âsında bulunan İmam Muhammed ve Hacı Ahmed Efendiler talebe-i ulûmdan olarak şâyân-ı merhamet-i seniyye oldukları ve bu makûlelere elli kuruşdan yüz kuruşa kadar maaş verildiği gösterildiğinden mûmâileyhimâya kayd-ı hayat ile şehriye ellişer kuruş maaş tahsisi zımında

ifa-yı muktezâsının nezâret-i müşârunileyhâya havalesi Meclis-i Vâlâ'da tezekkür kılınmış ise de ol bâbda ne vechile emr u irâde-i aliyye-i vekâlet-penâhîleri müte'allik buyurulur ise emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 3 C. sene [12]75 / [8 Ocak 1859]

(Meclis-i Vâlâ azâlarının mühürleri)

**

Atûfetli efendim hazretleri

Meclis-i Vâlâ'dan kaleme alınıp melfûfuyla beraber manzûr-ı âlî buyurulmak için arz ve takdim kılınan mazbatadan müstebân olduğu vechile Kazan muhacirlerinden İmam Muhammed ve Hacı Ahmed Efendi talebe-i ulûmdan olarak şâyân-ı merhamet-i seniyye olduklarından mûmâileyhimâyâ kayd-ı hayat ile şehriye ellişer kuruluş maaş tahsisi zımında ifa-yı muktezâsının Maliye Nezâret-i Celîlesi'ne havalesi tezekkür kılınmış ise de ol bâbda her ne vechile emr u ferman-ı hazret-i Padişahî müte'allik ve şeref-sudûr buyurulur ise ona göre hareket olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı, efendim.

Fî 7 C. sene [12]75

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Resîde-i dest-i tevkîr olan işbu tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleriyle evrak-ı ma'rûza manzûr-ı âlî-i hazret-i şâhâne buyurulmuş ve tezekkür ve istîzân buyurulduğu vechile mûmâileyhimâyâ kayd-ı hayat ile şehriye ellişer kuruluş maaş tahsisi zımında ifa-yı muktezâsının nezâret-i müşârunileyhâya havalesi müte'allik ve şeref-sudûr buyurulan emr u irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâne iktizâ-yı âlîsinden olarak evrak-ı merkûme yine savb-ı sâmi-i âsafânelerine iade kılınmış olmakla ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 8 C. sene [12]75 / [13 Ocak 1859]

82

Şevketli adaletli zât-ı akdes-i şâhânelerine

Arz-ı ihlâs ve duâ-yı farîza ba'dında Rusya zâdegân-ı İslâmiyesinden Bahçesaray'da neşrolunan *Tercüman* cerîdesinin sermuharriri ve sahib-i imtiyâzı İsmail Gasprinski kullarının takdimnâme-i çâkerâneleridir.

1177 sene-i Hicriyesinden itibaren Rusya'da hurûfât-ı İslâmiye peydâ olup bu zamana kadar dört yüzden mütecâviz muhtelif kütüb-i İslâmiye neşredilmişdir. Bunların ekser[i] tedrisât-ı diniye ile mesâil-i şer'iyeden bâhis olarak fennî ve edebî kitablar pek az bulunup ancak bu son beş-on seneden beri 40-50 adedi meydan-ı intişâra çıkarılmışdır.

Rusya'da ekser-i kütüb-i İslâmiye Kazan'da tab' olunup her sene külliyetli olarak Kelâm-ı Şerif ve Arabî ders kitapları basılmakta, ba'dehû bir mikdar kütüb ve resâil kullarının Bahçesaray'da bulunan matbaasında basılıp ara sıra Tiflis'de, Taşkend'de, Bakü'de, Petersburg'da dahi neşredilmektedir. Zât-ı akdes-i şâhâneleri en büyük hâmî-i din ü maârif oldukları ve neşr-i ulûm ve umûr-ı tedrisiyeye olan himmet-i âliye-i mukaddese-i şâhâneleri cihana hayret vermekte oldukları hâlde Rusya hududu dahilinde neşrolunmakta olan Arabî ve Türkî ve Fârisî kütüb-i İslâmiyesinden cem' edebildiğim yüz otuz kıt'a kitapları kütübhâne-i şâhânelerine takdime ictisâr eyledim.

İşbu kitablar arasında Semerkand'dan alınıp Petersburg'da hıfz olunan Hazret-i Osman *radıyallahu anh* efendimiz hazretlerinin Kelâm-ı Şerifi'nden aynen alınmış bir sahife-i mübâreke ile acâib âsâr-ı Türkîden hatt-ı kadîm-i Türkî ile yazılmış Timur Kutluğ Han'ın emirnâmesinden aynen alınmış sureti ve pek nâdir bulunan bir kıt'a *Bâbürnâme* ve Mîr Ali Şîrvânî'nin yazma dîvânı bulunmaktadırlar.

Zât-ı akdes-i şâhânelerine semere-i ubûdiyetim olan işbu takdimât-ı çâkerânemi lütfen kabul ile bendelerini müşerref ve bu şeref ile bahtiyar buyurmalarını zât-ı şevket-meâblarından temennî ediyorum.

Fî 29 Rebîülâhir sene 1312 / [30 Ekim 1894]

İsmail Gasprinski

Y. PRK. AZJ, 30/19

83

Tophâne-i Âmire Müşiriyeti
Hususiye

Kazan ahalisinden Kırımberg Medresesi'nde ulûm-ı Arabiye'yi tahsilden sonra fûnûn-ı Arabiye'nin tevsî'i için Buhara-yı şerife gidip sekiz sene tahsil ile icâzet almış ve ilm-i hadîsde olan noksanını ikmâl için mücâveret tarîkıyla bu defa Hicaz-ı mağfîret-ı tırâza Cidde tarîkıyla gitmek niyetinde bulunmuş olan Abdurrahim bin Muhammed nâm zat hâk-i pâ-yı merâhim- ihtivâ-yı hazret-i Hilâfet-penâhî'ye atıyye-i seniyye istirahatında bulunmuş ve bu misillüler hakkında avâtıf-ı seniyye-i hazret-i şehriyârî bî-dirîğ buyurulmakda olup bâ-husus bu zat orada ulûm-ı diniye tahsiliyle kesb-i şöhret etmiş olan bir zatın mahdûmu olmak hasebiyle işbu ümniyye-i hayriyenin husûlü için inâyet ve merhamet-i seniyye-i hazret-i Padişahîye muhtac bulunmuş olmakla ol bâbda emr u irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 7 Şaban sene [1]315 ve fî 19 Kânûn-ı Evvel sene [1]313 / [1 Ocak 1898]

Yâverân-ı Hazret-i Şehriyârîden
Tophâne-i Âmire Müşiri ve
Umum Mekâtib-i Asâkir-i Şâhâne Nâzırı
Zeki

Y. PRK. ASK, 135/44

Huzur-ı Me'âlî-mevfûr-ı Cenâb-ı Meşihat-penâhî'ye

Fatih Cami'-i Şerifi dersiâmlarından ve Rusya Devleti tebaasından Kazanlı İzzetullah Efendi nâmına Rusya Kumpanyası'nın Çikaçof Vapuruyla vürûd eden kitabın Maârif Nezâret-i Celîlesi'ne gönderilmek üzere Rüsûmât Emânet-i Celîlesi'ne irsâl kılındığı bâ-jurnal bildirilmesi üzerine tahkikât-ı lâzıme bi'l-icra Kazan ahalisinden Musa Cârullah Efendi tarafından te'lif edilip bin üç yüz on üç tarihinde Petersburg'daki İslâm Matbaası'nda tab' edilmiş olan *Târihu'l-Kur'ân ve'l-Masâhif* nâm kitabın dört yüz nüshası bu kere müellif tarafından mûmâileyh İzzetullah Efendi'ye hediye suretiyle gönderildiği ve mûmâileyh İzzetullah Efendi çend sene mukaddem memleketi olan Kazan'dan Dersaâdet'e gelip el-yevm Edirnekapısı civarında Keçeci Pîrî Mahallesi'nde Sarmaşık Sokağı yedi numaralı hânedede maa-aile ikâmet ve cevâmi'-i şerifede tedris-i ulûm ile iştigâl etmekde olduğu anlaşılmiş ise de kütüb-i mezkûrenin mündericâtını ve Memâlik-i Şâhâne'ye idhâl ve fûrûhtu caiz olup olmadığı meçhûl olduğuna icra-yı icabı hususunda savb-ı âlî-i Meşihat-penâhîlerine izbârı hususu hey'et-i tahkikiyeden ifade kılınmış olmakla ol bâbda.

8 C. sene [1]323 ve 27 Haziran sene [1]321 / [10 Ağustos 1905]

ZB, 350/125

***

Huzur-ı Me'âlî-mevfûr-ı Cenâb-ı Meşihat-penâhî'ye

Hâme-pîrâ-yı ta'zîm olan 22 Temmuz sene [1]321 tarihli ve yedi numaralı tezkire-i aliyye-i Meşihat-penâhîleri cevabıdır:

Kazan ahalisinden Musa Cârullah Efendi tarafından te'lif ve Petersburg'daki İslâm Matbaası'nda tab' edilip dört yüz nüshası Dersaâdet'de Kazanlı İzzet Efendi nâmına vürûd ederek Maârif Nezâret-i Celîlesi'ne

gönderilmek üzere Rüsûmât Emânet-i Celîlesi'ne irsâl kılınmış olan *Târihu'l-Kur'ân ve'l-Masâhif* nâm kitabın emânet-i müşârunileyhâca kitab muayene memuru Emin Efendi'ye muayene etdirilerek imrârında be's olmadığı anlaşılması üzerine 27 Haziran sene [1]321 tarihinde mûmâileyh İzzet Efendi'ye teslim olunduğu anlaşılmış ve elde edilen bir nüshası iade buyurulmak üzere leffen irsâl kılınmış olmakla ol bâbda.

13 Şaban sene [1]323 ve 29 Eylül sene [1]321 / [13 Ekim 1905]

ZB, 350/29

85

Bâb-ı Âlî

Meclis-i Mahsus

26

2 Muharrem sene [1]326 tarihli mazbata-i ma'rûza suretidir

Maârif Nezâreti'nden vârid olup miyâne-i âcizânemizde kırâat ve mütâlaa olunan tezkirede cihet-i câmi'a-i İslâmiyet ve makam-ı kudsiyet-ittisâm-ı Hilâfet-i Kübrâ'ya ma'nen olan merbûtiyet hasebiyle der-bâr-ı şevket- karara gelerek sâye-i maârif-pîrâye-i hazret-i Hilâfet-penâhî'de usul-i ta'lîm ve tedris [ve] tederrüs etmek ve bilâhare memleketlerine avdetle oradaki mekâtib-i İslâmiyede neşr-i ulûm eylemek üzere Dârülfünûn-ı Şâhâne ve Dârülmuallimîn'e müstemi' sıfatıyla devam etmek arzusunda oldukları beyânıyla is'âf-ı ümniyyeleri Kafkasyalı Kâsım ve Kazanlı Ahmed imzalarıyla verilen arz-ı hâllerde istid'â ve Kazan ve Kırım ve Dağistan ve saire ahali-i İslâmiyesinden bir hayli kesânın dahi aynı arzu ile müracaat etmekde buldukları Dârülmuallimîn Müdüriyeti'nden inbâ olunarak Dârülmuallimîn ve Dârülfünûn-ı Şâhâne şube ve sınıflarının talebesi ise nizâmât-ı mevcude ile muayyen ve mahdûd ve tebaa-i Osmâniyeden olmak kaydıyla meşrût olduğu cihetle bir müsaade-i mahsusa şâyân buyurulmadıkca bu gibilerin kabulü cihetine gidilemeyeceğinden ve müracaat edenlere cevab-ı red i'tâsı da muvâfık olamayacağından Kırım ve Kazan ve Kafkasya gibi diyar-ı ecnebiye ahali-i İslâmiyesinden olup

mücerred tahsil için geldiklerini ve bilâhare memleketlerine avdetle orada neşr-i ulûm edeceklerini ve hüsn-i hâl ashâbından olduklarını evrak-ı mu'tebere ile isbât etmek ve sinnen ve ilmen dahil olacakları mekteblerin tedrisâtını takibe muktedir olmak ve sınıf ve me'zûniyet imtihanlarından hâric tutulmak ve ikmâl edenlere yalnız birer tasdiknâme verilmek şartıyla her sene sekiz efendinin Dârülmualimîn-i Rüşdiye'ye ve on iki efendinin de menşe' ve derece-i tahsillerine göre Dârülfünûn-ı Şâhâne ulûm-ı âliye-i diniye ve edebiyât ve fûnûn şubelerine müstemi' sıfatıyla kabul olunmalarının ve Dârülfünûn'a devam edecek olanlardan üçûrât-ı nizâmiye istîfa ve Dârülmualimîn'e dahil olacıklara da maaş i'tâ edilmemesinin usul ittihâzı münasib olacağı gösterilmiş ve suret-i iş'âr Kırım ve Kazan ve Kafkasya ahali-i Müslimesinin sâye-i inâyet-pîrâye-i hazret-i mülkdârîde ni'am-ı maârifden hissemend olarak Hilâfet-i Kübrâ'ya olan irtibât-ı manevîyelerinin te'yîdine vesile olacağı cihetle müstelzim-i muhassenât görülmüş olmakla ona göre ifa-yı muktezâsının nezâret-i müşârunileyhâya havalesi tezekkür ve sâlifü'z-zikr tezkire arz ve takdim kılındı. Ol bâbda ve kâtibe-i ahvâlde emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emr efendimizindir.

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Sadâret
Âmedî-i Divan-ı Hümâyûn
662

Devletli efendim hazretleri

Kırım ve Kazan ve Kafkasya ahali-i Müslimesinden bazıları Dersââdet'e gelerek bilâhare memleketlerindeki mekâtib-i İslâmiyede neşr-i ulûm etmek üzere li-ecli't-tahsil Dârülfünûn ve Dârülmualimîn-i Şâhâne'ye kabullerini istid'â etmekde olduklarından mahall-i mezkûre ahali-i İslâmiyesinin cânib-i seniyyü'l-cevânib-i hazret-i Hilâfet-penâhî'ye olan irtibât-ı manevîlerinin tezyîd ve takviyesi için sâye-i me'âlî-vâye-i cenâb-ı Padişahîde bunların tervîc-i istid'âsıyla beraber her sene ahali-i mezkûreden sekiz efendinin mezkûr mekteblere kayıd ve kabulleri ve teferruâtı hakkında

Maârif Nezâret-i Celîlesi'nin tezkiresi üzerine Meclis-i Mahsus-ı Vükelâ'dan kaleme alınan mazbata 2 Muharrem sene [1]326 tarihinde arz-ı huzur-ı âlf kılınmış idi. Tekrîr-i müracaat ve istid'â olunmasına mebnî mazbata-i ma'rûza-i mezkûrenin sureti arz ve takdim kılınmış olmakla mündericâtı hakkında her ne vechile irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî şeref-müte'allik buyurulur ise mantûk-ı münîfi infâz olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı, efendim.

Fî 21 Safer sene [1]326 ve fî 11 Mart sene [1]324 / [25 Mart 1908]

Sadırazam
Ferid

Y. A. RES, 154/59

86

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Enâmîl-zîb-i tekrîm olan 15 Temmuz sene [1]324 tarih ve 459 numaralı tezkire-i aliyye-i dâverâneleri cevabıdır:

İcabı resimli tab' edilmek üzere *Cihan* namıyla siyasî, ilmî, yevmî bir gazete neşrine müsaade i'tâsını istid'â eden Akyiğitzâde Musa Efendi mezkûr gazeteyi bi'l-münâkasa mevcut matbaalardan birinde tab' etdireceği ve kendisi hüsn-i hâl ashâbından olduğu anlaşıl原因 olarak ale'l-usul kendisinden beyânnâme ile sened alındığı İstanbul Polis Müdürlüğü'nden ifade ve mezkûr beyânnâme ile sened leffen takdim kılınmış olmakla, ol bâbda.

15 Temmuz sene [1]324 / [20 Temmuz 1908]

ZB, 324/31

87

Hicaz Vilâyeti
Mektubî Kalemi

218

Aded: 160

***Hulâsa:** Rusyalı talebe-i ulûma mahsus bir
cemiyetin te'sisine mesâğ olup
olmadığının inbâsına dair*

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Atûfetli efendim hazretleri

Mekke-i Mükerrerme mücâvirlerinden Kazanlı Murad ve Şükür Efendiler imzalarıyla müştereken verilen bir kıt'a arz-ı hâlde Mekke-i Mükerrerme'de ilmî bir cemiyet te'sisini arzu eylediklerinden ve cemiyetin Rusyalı talebe-i ulûma mahsus olarak tanzim olunan iki kıt'a program suretinin leffen tevdi' edildiğinden bahisle kendilerine ruhsat i'tâsı hakkında i'tâ kılınan arz-ı hâl ile mezkûr programlar ve bu bâbda müsted'î-i mûmâileyhimânın hüsn-i sîret ashâbından olduklarını nâtık bulunan bir kıt'a şehâdetnâme leffen takdim kılınmış olmakla matlab-ı vâkı'a ve *Cemiyetler Nizamnâmesi*'nin on yedinci maddesi hükmüne nazaran iktizâsının irâdesi hususuna müsaade-i cenâb-ı nezâret-penâhîleri istihâm olunur. Ol bâbda emr u ferman hazret-i men lehül-emrindir.

Fî 5 Muharremü'l-harâm sene [1]328 ve fî 4 Kânûn-ı Sânî sene [1]325

Vali Vekili
Mehmed Emin

**

Dahiliye Nezâreti
Muhaberat-ı Umumiye Dairesi
İkinci Şube

Hicaz Vilâyeti Vekâlet-i Behiyyesi'ne

Mekke-i Mükerrerme'de ilmî bir cemiyet te'sisi istid'âsını hâvî Kazanlı Murad ve Şükür Efendiler tarafından müştereken verilen arz-ı hâl ile evrak-ı müteferri'asının gönderildiğine dair vârid olan 4 Kânûn-ı Sânî sene [1]325

tarikli ve 160 numaralı tahrirât-1 behiyyeleri mütâlaa olundu. Teşekkül eden cemiyetlerin verecekleri beyânnâme üzerine hükümetçe tedkikât-1 lâzıme icra olunarak kanun-1 mahsusuna tevfikân teşekkül etdiği tebeyyün etdiği takdirde ilmuhaber i'tâsı muktezî bulunduğunun ve cemiyet müessisleri cemiyetlerinin menâfi'-i umumiyeye hâdim olduğunun Şûrâ-yı Devletce tasdikini ayrıca istid'â ederlerse o vakit keyfiyetin şûrâ-yı mezkûreye tevdi' olunabileceğinin beyânına ibtidâr ve evrak-1 mürsele sûy-1 vâlâlarına tesyâr kılındı. Ol bâbda.

7 Safer sene [1]328 ve fî 4 Şubat sene [1]325 / [18 Şubat 1910]

DH. MUI, 66-1/38

88

Dahiliye Nezâreti

Terbiye ve Tedrisât-ı Askeriye Nezâreti'ne

Osmanlı idaresinde ifa-yı hizmet emeliyle Dârü'l-Hilâfet'e geldiğine ve kendisinin mekâtib-i askeriye idâdîlerinden birine kayıd ve kabulü istirhâmına dair Rusya'nın Kazan Vilâyeti dahilinde kâin Çistay Karyesi İmamı Necib Efendi'nin mahdûmu Emirhan Mahmud imzasıyla verilen arz-1 hâl leffen savb-1 vâlâlarına irsâl kılındı. Mûmâileyhin de emsâli vechile is'âf-1 matlûbuna himmet buyurulması suret-i mahsûsada mütemennâdır. efendim.

26 Teşrîn-i Evvel sene [1]329 / [8 Kasım 1913]

Hasan Fehmi

DH. KMS, 3/16

89

Mehmed Musa, Bey Akyiğitzâde demekle müteârif Muhammedcan Bey'in oğludur.

Bin iki yüz seksen iki sene-i Hicriyesinde (sene 1282) Kazan Kasabası'nda tevellüd ettiği nüfus tezkire-i Osmâniyesinde muharrerdir.

Mekteb-i Mülkiye-i Şâhâne'de müddet-i muayyenesi zarfında müretteb ulûm ve fûnûnu tahsil ile alıyyü'l-a'lâ derecede şehâdetnâme almışdır. Türkçe okur yazar, Rusça ve Fransızca tekellüm eder.

Çağatay lisânı üzere Kazan'da ahali-i Müslimenin muhafaza-i kavmiyelerine dair *Hüsameddin Molla* nâmında bir kitab te'lif eylemişdir.

Bin üç yüz dokuz senesi Cemâziyelâhiresinin yirmi sekizinde (16 Kânûn-ı Sâni [1]307) yirmi yedi yaşında iken bin kuruş maaş ile bâ-irâde-i seniyye Mekteb-i Fûnûn-ı Harbiye-i Şâhâne lisân muallimliğine ve üç yüz dokuz senesi Receb-i şerifinin evâsıtında (1 Şubat 1307) ilâve-i memuriyet olarak yedi yüz elli kuruş maaş ile bâ-irâde-i seniyye Galata Gümrüğü Nezâreti Muayene Salonu Muayene-i Kütüb Memurluğu'na tayin kılınmışdır.

Bin üç yüz on bir senesi şehr-i Safer'inin on sekizinde uhdesine rütbe-i sâlise tevcih buyurulmuşdur.

Galata Gümrüğü Nezâreti'nden yazılan mülâhazaya atıf ile Rûsûmât Emânet-i Celîlesi'nden vazifesini ifaya kifâyeti tasdik kılınmışdır.

Rütbe-i sâlise ruûs-ı hümâyûnu Sicill-i Ahvâl Şubesi Müdüriyetince aynen görülmüş ve Mekteb-i Mülkiye şehâdetnâmesinin suret-i musaddakası asıl terceme-i hâl varakasıyla mahfûz bulunmuşdur.

Mezkûr kitabımı te'lif eylediğine dair varaka-i müsbite irâ'e edememişdir.

Fî 6 Rebülevvel sene 1313 ve fi 15 Ağustos sene 1314

Mûmâileyhin muallimlik maaşı bin üç yüz on dört senesi Şevval'inin dokuzunda (1 Mart sene [1]313) icra kılınan öşür, te'cilâtda dokuz yüz kuruş ve memuriyet maaşı altı yüz yetmiş beş kuruşa tenezzül etmişdir.

Mûmâileyh vezâif-i memuriyetini hüsn-i ifa etmekte ve şâyân-ı telattuf-ı âlf olmasına mebnî bin üç yüz on altı senesi Safer'inin yirmi yedisinde terfi'an rütbe-i sâniye sınıf-ı sâniye tevcih buyurulmuştur.

Mûmâileyhin bin üç yüz on senesi Ramazan'ının yirmi altısında (1 Nisan sene [1]309) maaş-ı hâlisiyle Sirkeci Rüsûmât Merkez Müdüriyeti Kitab Muayene Memurluğu'na nakledildiği Rüsûmât Emaneti Sicil Şubesi'nin ol bâbdaki vukû'ât pusulasında bildirilmiştir.

Mûmâileyhin Muayene Memurluğu maaşı bin üç yüz on dokuz senesi Safer'inin on sekizinde (24 Mayıs sene [1]317) sekiz yüz kuruşa iblâğ edildiği şube-i merkûmenin sâlifü'z-zikr vukû'ât pusulasında beyân edilmiştir.

Mûmâileyh te'lif etmiş olduğu *İlm-i Servet* nâm eserden dolayı bin üç yüz on yedi senesi Rebûlâhir'i selhinde dördüncü rütbeden Mecidî nişân-ı zî şânı ihsan buyurulduğu Sicil İdare-i Umumiyesince aynen görülüp iade kılınan berât-ı hümâyûnundan anlaşılmıştır.

Mûmâileyhin mektebce muallimlik maaşı bin üç yüz on sekiz senesi Zilkadesinin yirmi beşinde (3 Mart sene [1]317) bin kuruşa iblâğ edildiği Harbiye Nezâreti Sicil Şubesi'nin 3 Muharrem sene [1]319 tarihli vukû'ât pusulasında muharrerdir.

Mûmâileyh mesâî-i makbulesinden nâşi bin üç yüz yirmi bir senesi Rebûlevvel'inin on yedisinde terfi'an rütbe-i sâniye sınıf-ı mütemâyizi tevcih buyurulduğu Sicil İdare-i Umumiyesince aynen görülüp iade kılınan ruûs-ı hümâyûndan anlaşılmıştır.

Mûmâileyhin *Metin* nâmıyla siyasî ve ilmî ve yevmî olarak Türkçe bir gazete neşrine dair vâki olan istid'âsı üzerine Matbuât-ı Dahiliye İdaresi'nden 16 Temmuz sene [1]324 tarihli ruhsatnâme i'tâ edildiği Sicil İdare-i Umumiyesince aynen görülüp iade edilen mezkûr ruhsatnâmeden anlaşılmıştır.

Mûmâileyhin Kütüb ve Muayene Memuriyeti'ne âid maaşı bin üç yüz yirmi iki senesi Safer'inin yirmi altısında (29 Nisan [1]320) dokuz yüz on kuruşa iblâğ olunup üç yüz yirmi yedi senesi Şaban'ının yirmi sekizinde (1

Eylül sene [1]325) vukû bulan tensîkâtda kadro harici kalıp şâyân-ı istihdâm memurîn miyânına tefrîk edildiği Maârif Nezâreti Muhasebesi'nden istid'ânâmesi zahrına muharrer 10 Teşrîn-i Evvel sene [1]325 tarihli derkenardan anlaşılmıştır. Mûmâileyhin Mekteb-i Harbiye Rus Lisâmı Muallimliği'nden dahi 1 Teşrîn-i Evvel sene [1]325 tarihinde kadro harici kalarak bundan dolayı *Mülkiye Nizamnâmesi*'ne tevfikân beş yüz doksan kuruş ve Kütüb Muayene Memurluğu'ndan dolayı beş yüz altmış kuruş ma'zûliyet maaşı tahsis kılındığı ol bâbda istid'ânâmeleri zahrına Harbiye ve Maârif Nezâretleri muhasebelerinden yazılan 16 Kânûn-ı Sâni sene [1]325 tarihli derkenarlardan anlaşılmıştır.

Mûmâileyh bin üç yüz yirmi sekiz senesi Muharrem'inin dördünde (3 Kânûn-ı Sâni sene [1]325) iki bin beş yüz kuruş maaşla Van Vilâyeti'nde Âdilcevas Kazası Kaymakamlığı'na tayin buyurulmuştur.

Mûmâileyh ber-mûceb-i iş'âr-ı mahallî maslahaten görülen lüzum üzerine bin üç yüz yirmi sekiz senesi Receb'inin on yedisinde (11 Temmuz sene [1]326) maaş-ı hâlîsi ve becâyış suretiyle Mamuretülmeccid Kazası Kaymakamlığı'na nakil buyurulmuştur.

Mûmâileyhin 24 Şubat sene [1]325 tarihinden 17 Haziran sene [1]326 tarihine kadar bulunduğu Âdilcevas Kazası Kaymakamlığı'ndan dolayı maaşât tevkifâtından ve saireden zimmet ve ilişiği olmadığı kaza-i mezkûr meclis-i idaresinin 17 Haziran sene [1]326 tarihli mazbatasında beyân kılınmıştır.

Mûmâileyhin adem-i idaresiyle beraber muamelât-ı hükûmetin pek müzebzeb ve müşevveş ve kendisinin acz-i mücerreb içinde olduğu ve sıfat-ı âmiriyeti muhafazaya dahi gayr-ı muktedir bulunduğu meşhur olmasına mebnî kaza-i mezkûr kaymakamlığına muktedir ve münasibinin tayini ve i'zâmı Van Vilâyeti'den tevârüd eden tahrirâtında iş'âr kılınmış ve şu hâl ile devam-ı memuriyeti ve diğer mahalle nakli gayr-ı caiz bulunmuş olduğundan Encümen-i İntihâb'ın kararı üzerine sene-i mezkûre Zilkadesinin beşinde (25 Teşrîn-i Evvel sene [1]326) azliyle yerine diğeri tayin buyurulmuştur. Mûmâileyhin 27 Haziran sene [1]326 tarihinden itibaren 8

Teşrîn-i Sâî sene-i minh tarihine kadar kaza-i mezkûr kaymakamlığında bulunup âidât-ı tekâüdiyeden zimmet ve ilişîği olmadığı aynen görölüp iade edilen mahallî meclis-i idaresinin 10 Teşrîn-i Sâî sene [1]326 tarihli mazbatasında gösterilmişdir.

Mûmâileyh 9 Teşrîn-i Sâî sene [1]326 tarihinden itibaren altı yüz yirmi beş kuruş ma'zûliyet maaşı tahsis kılındığı istid'âsı zahrına Tekâüd Sandığı Muhasebeciliği'nden muhrec kayıd suretinden anlaşılmışdır.

Mûmâileyhin evrakı kısmen muhterik olduğundan mukaddemâ i'tâ ve bu kere Mülkiye Tekâüd Sandığı'ndan celb ile mütâlaa ve iade kılınan tercüme-i hâlî suret-i musaddakasının esbâb-ı azli istihdâmını mâni görülemediş olduğundan cevâz-ı istihdâmına İntihab Encümenince 2 Kânûn-ı Sâî sene [1]326 tarihinde karar verildiği anlaşılmakla tezyîl kılındı.

Mûmâileyhin 18 Nisan sene [1]321 tarihinden gâye-i Nisan sene [1]328 tarihine kadar iki bin beş yüz kuruş maaş ve beş yüz kuruş tahsisâtla Aydın Vilâyeti Dördüncü ve 1 Mayıs sene [1]328 tarihinden gâye-i Haziran sene-i minh tarihine kadar Altıncı Tahrir-i Musakkafât Komisyonu Azâlığı'nda ve 15 Temmuz sene [1]328 tarihinden gâye-i Şubat sene [1]328 tarihine kadar Suriye ve tarih-i mezkûrdan gâye-i Mart sene [1]330 tarihine kadar o mikdar maaş ve tahsisâtla Humus Tahrir-i Musakkafât Komisyonu Riyâsetlerinde bulunarak memuriyetinin hitâmına mebnî infikâk eylediği ve maaşât-ı tevkifâtından zimmet ve ilişîği olmadığı Suriye Vilâyeti Muhasebesi'nden istid'ânâmesi zahrına muharrer 6 Nisan sene [1]329 tarihli kayıd suretiyle Aydın Vilâyeti ve Humus Kazası Meclis-i İdarelerinin ba'de'l-mütâlaa iade edilen 2 Temmuz sene [1]328 ve 20 Mayıs sene [1]330 tarihli mazbatalarından anlaşılmışdır.

Fî 9 Haziran sene [1]330

1 Nisan sene [1]330 tarihinde altı yüz yirmi beş kuruş ma'zûliyet maaşı tahsis kılındığı Muhassasât-ı Zâtiye Müdüriyeti'nin 3 Temmuz sene [1]330 tarihli müzekkiresi mündericâtından anlaşılmışdır.

Fî 12 Temmuz sene [1]330 / [25 Temmuz 1914]

DH. SAİD, 63/15

90

Dahiliye Nezâreti

Ma'rûz-ı bendegânemdir

Âcizleri Rusya'nın şimâli Türklerinden olup Dârü'l-Hilâfeti'l-Aliyye Medresesi'nin sahn ikinci sınıf müdâvimlerindim. Ba'de'l-ımtihan şühûr-ı selâse münasebetiyle Rumeli'nin Tekfurdağı cihetine gitmek arzusunda bulunduğumdan emsâlim misillü âcizlerine dahi lütfen müsaade buyurulmasını istihâm eylerim, efendim.

Fî 2 Mayıs sene [1]334

Fatih'de Sahn Medresesi'nin
âlf ikinci sınıf talebesinden
Başkurşunlu Medrese'de mukim
Arif bin Ali

**

İstanbul

Polis Müdüriyet-i Umumiyesi

Siyasî Şubesi

Umumî: 2601

Hususî: 2129

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Sâmîsi'ne

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Beşinci Şube ifadesiyle şeref-vârid olan fî 11 Mayıs sene [13]34 tarih ve 1192 numaralı tezkire-i aliyye-i nezâret-penâhîleri cevabıdır:

Taşraya azîmet etmek üzere müsaade i'tâsı talebinde bulunan Rus tebaasından ve talebe-i ulûmdan yedi efendi hakkında cereyan eden tahkikât neticesini müş'ir bir kıt'a cedvel rabten ve mürsel istid'ânâmeler leffen iade ve takdim kılındığı ma'rûzdur. Ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 14 Mayıs sene [1]334

Polis Müdür-i Umumîsi

**

Ahmed Fevzi Efendi

Batum mütevellidlerinden ve Rusya tebaasındandır. Sinni yirmi beş, pederinin ismi Rençber Osman'dır. Altı sene mukaddem berây-ı tahsil Dersaâdet'e gelmiştir. Hüsn-i hâl ashâbından olduğu bi't-tahkik anlaşılma azîmetinde mahzur yoktur.

Hasan Fehmi Efendi

Rusya tebaasından olup Batum'da tevellüd etmiştir. Sinni yirmi altı, pederinin ismi Numan'dır. Altı sene mukaddem berây-ı tahsil Dersaâdet'e gelmiştir. Buraca bir sû-i hâli müşâhede edilmediğinden azîmetinde bir mahzur görülememiştir.

Ali Niyazi Efendi

Rusya tebaasından ve Batum mütevellidlerindedir. Yirmi dört yaşında olup pederinin ismi Tursun'dur. Sekiz sene mukaddem berây-ı tahsil Dersaâdet'e gelmiştir. Erbâb-ı namusdan olup azîmetinde bir mahzur görülememiştir.

İsa Efendi

Rusya tebaasından olup Türkistan'ın Yedisu Pikveş şehrinde tevellüd etmiştir. Sinni yirmi, pederinin ismi İbrahim'dir. İki sene mukaddem medine-i mezbûreden emr-i mahsus ile Dersaâdet'e gelerek tahsil-i ulûma

devam etmektedir. Buraca sû-i hâli müşâhede edilmemiştir. Azîmetinde bir mahzur yoktur.

Sadreddin Efendi

Rusya tebaasından olup Tiflis'de tevellüd etmiştir. Sinni otuzdur. Dört sene mukaddem berây-ı tahsil biraderzâdesi İzmir Sultanîsi'nde Esedullah bin Zekeriya Efendi ile birlikde Dersaâdet'e gelmiştir. Sû-i hâli meşhûd değildir. Azîmetinde bir mahzur görülememiştir.

Arif Efendi

Rusya tebaasından olup Kazan'da tevellüd etmiştir. Sinni otuz, pederinin ismi Ali'dir. Medine-i mezbûrede iken sekiz mâh mukaddem emr-i mahsus ile berây-ı tedris Dersaâdet'e gelmiştir. Hüsn-i hâl ashâbından olduğu bi't-tahkik anlaşıldığından azîmetinde mahzur görülememiştir.

Muhammed Fevzi Efendi

Rusya tebaasından olup Batum'da tevellüd etmiştir. Sinni yirmi sekizdir. Altı sene mukaddem berây-ı tahsil Dersaâdet'e gelmiştir. Hüsn-i hâl ashâbından olduğu anlaşılmağa azîmetinde mahzur görülememiştir.

**

Nezâret'den Polis Müdüriyet-i Umumiyesi'ne

Talebe-i ulûmdan İsa Efendi'nin Babaeski'ye, Ali Niyazi Efendi'nin Lüleburgaz Kazası'nın Çiftlikköy Nahiyesi'ne, Hasan Fehmi Efendi'nin Uzunköprü'ye, Ahmed Fevzi Efendi'nin Uzunköprü Kazası'na merbût Kurtbey karyesine, Sadreddin Efendi'nin Edirne Vilâyeti'ne, Arif Efendi'nin Tekfurdağı'na, Muhammed Fevzi Efendi'nin Kırkkilise'ye azîmetlerine müsaade olunmuştur. İktizâ-yı hâlin ifası siyâkında.

21 Mayıs sene [1]334 / [21 Mayıs 1918]

91

İstanbul
Polis Müdüriyet-i Umumîsi
Siyasî Şubesi
Umumî: 2545
Hususî: 2088

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Sâmîsi'ne

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Emniyet-i Umumiye Beşinci Şube Müdüriyeti ifadesiyle şeref-vârid olan fî 5 Mayıs sene [13]34 tarih ve 1106 numaralı tezkire-i nezâret-penâhîleri cevabıdır:

Süleymaniye Medresesi talebesinden Kenzülmaârif bin Latifürrahman an-asl Kazan mütevellidlerinden ve Rus tebaasından olup yirmi beş yaşlarındadır. Mûmâileyh Harb-i Umumî'den mukaddem Hicaz'a azîmet ederek Medine-i Münevvere medreselerinde tahsil etmekte iken nezâret-i celîlelerinin müsaadesi ve birçok rüfekâsıyla birlikte fî 1 Mayıs sene [13]31 tarihinde Dersaâdet'e gelerek Medrese-i Süleymaniye'ye kayıd ve el-yevm mezkûr medresede tahsil etmekte olduğu Ramazan-ı şerifin takarrübü hasebiyle Babaeski'ye azîmet etmek istediği ve sû-i hâline dair kayıd ve malumât mevcut olmadığı tahkikât-ı câriye ve tedkikât-ı kuyûdiyeden anlaşılmağa arz olunur. Ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 12 Mayıs sene [13]34

Polis Müdür-i Umumîsi

**

Dahiliye Nezâreti
Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti

Nezâret'den Polis Müdüriyet-i Umumiyesi'ne

Talebe-i ulûmdan Kenzülmaârif hakkında melfûf istîzâh varakası mündericâtına tevfikân tahkikât icrasıyla elde edilecek malumâtın sûrat-i inbâsı.

**

Dahiliye Nezâreti
Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti

Nezâret'den Polis Müdüriyet-i Umumiyesi'ne

12 Mayıs sene [1]334 tarih ve 2545-2088 numaralı tezkire-i vâlâlarına cevabdır:

Süleymaniye Medresesi talebelerinden ve Rusya tebaasından Kenzülmaârif Efendi'nin Babaeski'ye azîmetine müsaade olunmuşdur. İktizâ-yı hâlin ifası siyâkında.

5. Şube Seyr u Sefer'e

Rusya tebaasından ve talebe-i ulûmdan Kenzülmaârif Efendi'nin Babaeski'ye azîmetine müsaade olunarak keyfiyet Polis Müdüriyet-i Umumiyesi'ne iş'âr olunmuşdur. Husûl-i malumât zımnında işbu müzekkire Seyr u Sefer Müdüriyeti'ne takdim kılınır.

26 Mayıs sene [1]334 / [26 Mayıs 1918]

DH. EUM. 5. Şb, 60/37

92

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Âlîsi'ne

Ma'rûz-ı bendeleridir

Da'îleri Dârü'l-Hilâfeti'l-Aliyye Medrese-i Süleymaniye Fıkıh ve Usul Şubesi'nin birinci sınıf talebesinden olup hulûlü takarrüb eden Ramazan-ı şerif münasebetiyle taşraya azîmet arzusunda bulunduğundan usulen lâzım

gelen bir kıt'a seyahat varakasının i'tâsına müsaade buyurulması himem-i aliyye-i nezâret-penâhîlerinden müsterhamdır. Ol bâbda emr u irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 30 Nisan sene [1]334

Sultanselim'de
Medrese-i Süleymaniye talebesinden
Kazanlı
İmâdüddin Efendi bin İsmetullah

**

İstanbul
Polis Müdüriyet-i Umumîsi
Siyasî Şubesi
Umumî: 2604
Hususî: 2125

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Sâmîsi'ne

Emniyet-i Umumiye Beşinci Şube Müdüriyeti ifadesiyle şeref-vârid olan fî 8 Mayıs [13]34 tarih ve 1164 numaralı tezkire-i nezâret-penâhîleri cevabıdır:

Sultanselim'de Medrese-i Süleymaniye'de mukim İmâdüddin Efendi bin İsmet an-asl Kazan mütevellidlerinden ve Rus tebaasından olup Harb-i Umumî'den mukaddem Hicaz'a giderek Harb-i Umumî'nin ilânı üzerine Medine-i Münevvere'de kalıp üç yüz otuz iki senesinde müsaade-i mahsusa ile Dersââdet'e gelerek Medrese-i Süleymaniye'ye talebe kayıd ve şimdiye kadar mezkûr medresede tahsil etmekte olduğu ve sû-i hâline dair bir kayıd ve malumât mevcut olmadığı tahkikât-ı câriye ve tedkikât-ı kuyûdiyeden anlaşılmağa arz olunur. Ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 14 Mayıs sene [1]334

Polis Müdür-i Umumîsi

**

Dahiliye Nezâreti
Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti

Nezâret'den Polis Müdüriyet-i Umumiyesi'ne

İmâdüddin hakkında melfûf istîzâh varakası mündericâtına tevfikân tahkikât icrasıyla elde edilecek malumâtın sürat-i inbâsı.

**

Dahiliye Nezâreti
Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti

*Mûcibi: Rus tebaasından İmâdüddin Efendi'nin
Eskişehir'e azîmeti hakkında*

Nezâret'den Polis Müdüriyet-i Umumiyesi'ne

Beşinci Şube'den Seyr u Sefer'e Müzekkire

14 Za. sene [13]34 tarihli ve 2125 numaralı tezkire-i vâlâları cevabıdır:

Sultanselim'de Medrese-i Süleymaniye'de mukim talebe-i ulûmdan ve Rus tebaasından İmâdüddin Efendi'nin Eskişehir'e azîmetine müsaade edilerek keyfiyet Polis Müdüriyeti'ne yazılmış olmakla işbu müzekkire Seyr u Sefer Müdüriyeti'ne takdim edilmiş olduğunun beyânıyla tezkire-i muhibbî terkîm kılınmıştır.

28 Haziran sene [13]34 / [28 Haziran 1918]

DH. EUM. 5. Şb, 61/9

93

Harbiye Nezâreti
Umûr-ı Şarkiye Dairesi Müdüriyeti
Numara: 44

*Ashâb-ı servetden
Kâmil Bey bin Hacı İsmail,*

231

Kazan

Askerî Pasaport Dairesi Müdüriyet-i Aliyyesi'ne

Bâlâda künyesi muharrer Kâmil Bey Rusya ahali-i İslâmiyesi arasında fahrî olarak Hükûmet-i Seniyye'nin marzî-i âlîsi dairesinde neşr-i efkâr emeliyle Rusya'ya hareketine müsaade istirhâmında bulunduğundan mûmâileyhin Köstence tarîkıyla azîmeti zımında muktezî seyahat vesikasının tanzimiyle yedine i'tâsı ricasıyla te'yîd-i müvâlât eylerim, efendim.

22 Temmuz sene [13]34 / [22 Temmuz 1918]

Harbiye Nezâreti
Umûr-ı Şarkıye Dairesi Müdürü
(İmza)

DH. EUM. SSM, 21/35

94

Adana Vilâyeti
Mektubî Kalemi
Umumî: 91209
Hususî: 348

*Hulâsa: Tahsil-i ulûm için Dersaâdet'e gitmek
isteyen Kazanlı üç şahıs hakkında*

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletli efendim hazretleri

Medine'de tahsilde olup bilâhare Adana'nın Yumurtalık Kazası'na gelmiş olan Rusya'nın Kazan şehrinden üç zat Dersaâdet medârisinde tahsil-i ulûm etmek üzere Dersaâdet'e azîmet arzusunda oldukları kaza-i mezkûr kaymakamlığından iş'âr olunmuşdur. Azîmetlerine ruhsat i'tâsı menût-ı müsaade-i celîleleridir. Ol bâbda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 21 Zilkade sene [1]336 ve fî 28 Ağustos sene [1]334

Adana Valisi
Nâzım

**

Dahiliye Nezâreti
Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti

Nezâret'den Adana Vilâyeti'ne

28 Ağustos sene [13]34 tarihli ve 348 numaralı tahrirât-ı vâlâlarında mevzû'-ı bahsolan Rusya tebaasından Kazanlı üç efendinin şâyân-ı itimad oldukları takdirde Dersââdet'e gelmelerine müsaade olunması bâbında.

22 Eylül sene [13]34 / 22 Eylül 1918

DH. EUM. 5. Şb, 69/14

**TAYİN, TALTİFAT
ve
VATANDAŞLIK HUKUKU**

95

*Mûcebince tevcih olunmak buyuruldu.
Fî 15 Ş. sene [11]95 / [6 Ağustos 1871]*

Ma'rûz-ı dâ'î-i Devlet-i Aliyyeleridir ki

Nezâret-i aliyye-i âsafânelerinde âsûde ashâb-ı hayrâtdan müteveffâ Kazganî Hamza Ağa nâm sahibü'l-hayrın sebil ve türbesi evkâfının yevmî iki akçe vazife ile bâ-berât-ı âlîşân mütevellîsi olup ahali-i mahallenin muhtar ve marzîleri olan İbrahim bin Bektaş mutasarrıf olduğu tevliyet-i mezkûru hüsn-i rızâsıyla yine ahali-i mahallenin kezâlik muhtar ve marzîleri olan esnaf-ı merkûmeden bâ'is-i arz-ı ubûdiyet Kazganî el-Hâc Mustafa bin Muhammed'e ferâğ ve kasr-ı yed ve atık berâtını dahi meclis-i şer' de def' u teslim etmeğin tevliyet-i merkûm mezkûr İbrahim'in kasr-ı yedinden mezbûr el-Hâc Mustafa'ya tevcih ve yedine berât-ı şerif-i âlîşân sadaka ve ihsan buyurulmak bâbında bi'l-iltimâs huzur-ı âlîlerine ilâm olundu. Emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî'l-yevmi'l-hâmîs aşer min-Şabani'l-muazzam li-sene hamse ve tis'în ve mi'ete ve elf

el-Abdü'd-Dâ'î
li'd-Devleti'l-Aliyyeti'l-Osmâniyye
Mehmed Emin
el-me'mur bi-rü'yeti umûri'l-evkâf

C. BL, 6298

96

*Mûcebince tevcih olunmak buyuruldu.
18 Z. sene [1]205 / [18 Ağustos 1791]*

Der-i devlet-mekîne arz-ı dâ'î-i kemîne budur ki

Nezâret-i dâ'îlerinde olan evkâfdan mahmiye-i İslâmbol'da Zeyrek Camii'nde eczâ-i şerife vakfeden Âişe Hatun ibnet-i Tirevî Mehmed Ağa Vakfı'nın vazife-i muayyene ile ve yine mahmiye-i mezbûrede Müftü Ali Mahallesi'nde Âişe Hatun Mekteb-i Şerifi Vakfı'nın ber-vech-i hasbî mütevellîsi ve yine mahmiye-i mezbûrede Davud Paşa nezdinde Çavuşbaşı Hüseyin Ağa Medresesi Vakfı'nın vazife-i muayyene ile ve yine mahmiye-i mezbûrede Macuncu Kâsım Camii'nde vaz'-ı kürsî eden Şâtır Ali Çavuş Vakfı'nın yevmî bir akçe vazife ile mütevellîsi ve yine mahmiye-i mezbûrede Altı Mermer nezdinde Kâtib Muslihiddin Mescid-i Şerifi Vakfı'nın vazife-i muayyene ile ve yine mahmiye-i mezbûrede Esirî Kemal Mahallesi'nde Kazganî Süleyman Çelebi Vakfı'nın yevmî dört akçe vazife ile mütevellîsi ve yine mahmiye-i mezbûrede Defterdar-ı esbak La'lîzâde Vakfı'nın yevmî altı akçe vazife ile evkâf-ı mezkûrelerin tevliyetlerine mutasarrıf olan es-Seyyid el-Hâc Mehmed Zeynelâbidin Efendi İbn-i es-Seyyid eş-Şeyh Halil Efendi fevt olup tevliyet-i mezkûreler mahlûle olmakla işbu bâ'is-i arz-ı darâ'at sulbî kebîr oğlu es-Seyyid Mehmed Atâullah Efendi'ye tevliyet-i merkûmeleri vazife-i muayyene ve vazife-i mersûmeleriyle babası mahlûlünden tevcih ve yedine berât-ı şerif-i âlîşân sadaka ve ihsan buyurulmak ricasına pâye-i serîr-i a'lâya arz olundu. El-emru li-men lehü'l-emr.

Hurrire fi'l-yevmi'l-hâmis aşer min-şehri Recebi'l-ferd li-sene hamse ve mi'eteyn ve elf / [20 Mart 1791]

el-Abdü'd-Dâ'î
Mehmed Paşazâde İbrahim
El-Kadı bi-Dâri's-Saltanati'l-Aliyye

C. MF, 2912

***

*Mûcebince tevcih olunmak buyuruldu.
Fî gurre-i C. sene [1]215 / [20 Ekim 1800]*

Der-i devlet-mekîne arz-ı dâ'î-i kemîneleridir ki

İstanbul'da Davud Paşa kurbünde Serhabbazân-ı Hâssa merhum Hacı Mehmed Ağa nâm sahibu'l-hayrın mekteb-i şerifi vakfının yevmî iki buçuk akçe vazife ile ve yine İstanbul'da Gedik Paşa kurbünde merhum Kazganî Süleyman Çelebi Vakfı'nın yevmî dört akçe vazife ile mütevellîleri olan es-Seyyid el-Hâc Mehmed Atâullah Efendi İbn-i es-Seyyid Zeynelâbidin fevt olup mutasarrıf olduğu tevliyet-i mezkûreler mahlûle olmakla müteveffâ-yı mezbûr mahlûlünden erbâb-ı istihkâkdan işbu bâ'is-i arz-ı ubûdiyet es-Seyyid el-Hâc Mehmed Said Efendi İbn-i es-Seyyid el-Hâc Mustafa'ya tevliyet-i mezkûreler vazife-i mersûmeleriyle tevcih ve yedine başka başka berât-ı şerif-i âlîşân sadaka ve ihsan buyurulmak ricasına pâye-i serîr-i a'lâya arz olundu. Bâkî emir hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 28 Ca. sene 1215 / [17 Ekim 1800]

el-Abdü'd-Dâ'î
li'd-Devleti'l-Aliyye
es-Seyyid Mehmed Nureddin el-Kadı
bi-Dâri's-Saltanati's-Seniyye

C. MF, 587

***

Mûcebince tevcih olunmak buyuruldu.
Fî 3 M. sene [12]26 / [28 Ocak 1811]

Der-i devlet-mekîne arz-ı dâ'î-i kemîne oldur ki

Nezâret-i dâ'îlerinde olan evkâfdan İstanbul'da Gedik Paşa kurbünde Kazganî Süleyman Çelebi Vakfı'nın yevmî dört akçe vazife ile tevliyetine mutasarrıf olan Hafız Mehmed Efendi fevt olup tevliyet-i mezkûre mahlûle ve hizmet-i merkûme mu'attala kalmakla tevliyet-i mezkûre erbâb-ı istihkâkdan bâ'is-i arz-ı ubûdiyet Süleyman Çelebi bin İbrahim Ağa'ya

müteveffâ-yı mezbûr Hafız Mehmed Efendi mahlûlünden vazife-i mersûmesiyle tevcih ve yedine berât-ı şerif-i âlîşân sadaka ve ihsan buyurulmak ricasına pâye-i serîr-i a'lâya arz olundu. El-emru li-men lehü'l-emr.

Fî'l-yevmi't-tâsi' ve'l-işrîn min-Zilhicceti's-şerife li-sene hamse ve işrîn ve mi'eteyn ve elf / [25 Ocak 1811]

ed-Dâ'î
li'd-Devleti'l-Aliyyeti'l-Osmâniyye
es-Seyyid Mustafa Edib
el-Kadı bi-Dâri'l-Hilâfe

C. MF, 3852

97

İzzetli defterdar efendi

Deşt-i Kıpçak Kazgan zemîn hâkimi tarafından nâme ile der-bâr-ı şevket-medâra gelip bu defa tahrirât ile iade kılınacak Seyyid Hacı Kurban Efendi nâm kâsıda iki bin beş yüz kuruş atiyye-i seniyye i'tâsına irâde-i seniyye taalluk ederek ol bâbda hatt-ı hümâyûn-ı şâhâne şeref-rîz-i sudûr olmakla meblağ-ı mezbûrun i'tâsı hususunu tanzim eylesin diye buyuruldu.

Fî selh-i Za. sene [12]35

*Ber-mûceb-i ferman-ı âlî
meblağ-ı mezbûr verilip ba'dehû telhis tahrir ola.*

*Telhis mûcebince
kayd ve tezkiresi i'tâ oluna diye buyuruldu.
Fî 5 Z. sene [12]35*

Arz-ı bendeleridir ki

İşbu beyaz üzerine sâdır olan ferman-ı âlîleri nâtik olduğu üzere efendi-i mûmâileyhe atiyye-i şâhâne olarak iki bin beş yüz kuruş verilmiş

olduğu malum-ı devletleri buyuruldukda mûcebince Başmuhasebe'ye kayıd ve tezkiresi i'tâ olunmak bâbında emr u ferman devletli saâdetli sultanım hazretlerininindir.

Fî 8 Z. sene [12]35 / [16 Eylül 1820]

C. HR, 714

98

*Evkâf-ı Hümâyûn nâzırı izzetli efendi
iktizâsını ilâma himmet eylesin diye buyuruldu
Fî 12 R. sene [12]53*

*Mûcebince tevcih ve berâtı i'tâ olunmak buyuruldu
27 R. sene [12]53 / [31 Temmuz 1837]*

Devletli inâyetli merhametli efendim sultanım hazretleri sağ olsun

Arz-ı hâl-i kullarıdır ki

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn'a mülhak mahmiye-i İstanbul'da Esirci Kemal Mahallesi'nde vâki merhum Kazganî Süleyman Ağa Mekteb-i Şerifi Vakfı'nın yevmî iki akçe vazife ile cibâyete mutasarrıf olan pederim Mustafa Halife İbn-i Yusuf fevt olup mutasarrıf olduğu cihet-i mezkûre bu kullarına ba'de'l-intikâl kable't-tevcih bu kulları dahi mutasarrıf olduğum cihet-i mezkûreyi Ahmed Rif'at İbn-i Mehmed Said'e ferâğ ve kasr-ı yed ve yedimde olan berât tezkiremi merkûma teslim etmemle merâhim-i rahîmânelerinden mercûdur ki kaydı kaleminden ba'de'd-derkenar cihet-i mezkûre vazife-i mersûmesiyle merkûm Ahmed Rif'at İbn-i Mehmed Said'e tevcih ve yedine bir kıt'a berât-ı âlîşân ihsan buyurulmak bâbında emr u ferman devletli inâyetli merhametli efendim sultanım hazretlerininindir.

Hafız İsmail
İbn-i müteveffâ-yı
merkûm kulları

Ma'rûz-ı bendeleridir ki

İşbu arz-ı hâl ve derkenar ve Evkâf-ı Hümâyûn müfettişi faziletli efendi dâ'îlerinin ilâmında muharrer olduğu üzere yevmî iki akçe vazife ile cibâyet ciheti mutasarrıfı Mustafa Halife'nin mahlûlünden sulbî oğlu Hafız İsmail Halife'ye ba'de'l-intikâl kable't-tevcîh hüsn-i rızâsıyla ve kasr-ı yedinden ehliyeti bi'l-ihbâr nümâyân olan Ahmed Rif'at bin Mehmed Said Halife'ye ber-mûceb-i nizâm bi'n-nefs bilâ-kusur edâ-yı hizmet etmek ve mal ücârâtı vakt ü zamanıyla mahlûlünden bi't-tahsil cânib-i vakf-ı şerife edâ ve teslim eylemek ve mal-ı mezbûrdan zimmetine akçe geçirir ve terk ve tekâsül eder ise ref'inden âhara verilmek şartıyla bâ-ruûs-ı hümâyûn tevcih ve yedine kaleminden iktizâ eden berâtı i'tâ olunmak bâbında emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

(Mühür)

C. MF, 165

99

Atûfetli efendim hazretleri

Mekke-i Mükerreme'de sâkin Tarikat-ı Aliyye-i Nakşiye meşâyih-i kirâmından reşâdetli Muhammedcan Efendi hazretleri hulefâsından olup bu kere Dersââdet'e gelmiş olan eş-Şeyh el-Hâc İzzet Efendi dâ'îleri ashâb-ı hüsn-i hâl ve kemalden ve zaten şâyân-ı hürmet ve riâyet zevâtdan olarak Emir-i Mekke-i Mükerreme siyâdetli Şerif hazretleri tarafından hâk-i pâ-yı âlî-i cenâb-ı Sadâret-penâhî'ye takdim kılınmak üzere yedinde bir kıt'a tahrirât dahi bulunduğundan hem tahrirât-ı mezkûrenin bizzat takdimi ve hem de iltifât-ı mekârim-gâyât-ı seniyye-i cenâb-ı vekâlet-penâhîye nâiliyeti ümniyesiyle hâk-i pâ-yı aliyyelerine yüz sürmek üzere bu bâbda delâlet-i âcizânem mûmâileyh tarafından ifade ve niyâz olunmuş, vâkı'a kendisi dahi ihvân-ı âcizânemden bulunmuş olmakla zât-ı mekârim-simât-ı seniyyelerine mahsus olan şemâil-i ber-güzîde-i âtîfet-güsterî ve âciz-nevâzîleri iktizâ-yı âlîsi üzere mûmâileyh dâ'îleri hakkında iltifât-ı aliyye-i kerîmâneleri bî-dirîğ buyurularak tahrirât-ı mezkûrenin ifa-yı muktezâsıyla icab eden cevabnâme-i

sâmînin istihsâli ve hâk-i pâ-y-ı cenâb-ı vekâlet-penâhîye mes'ulüyle beraber mes'ulât-ı vâkı'asına müsaade-i seniyyeleri sezâ buyurulması niyâz-ı mahsusa-i âcizânem bulunmuş olduğu beyân ve ifadesiyle terkîm ve takdim-i tezkire-i âcizîye ibtidâr kılınmıştır. Ol bâbda emr u irâde efendimindir.

Fî 15 Ra. sene [12]67 / [18 Ocak 1851]

İmâm-ı Evvel-i Hazret-i Şehriyârî

A. MKT. NZD, 24/54

100

Serasker Paşa Hazretlerine

Kazan ahalisinden olup Bâb-ı Seraskerîlerinde müsafireten ikâmet etmekte olan Abdullah ve karındaşı Hüseyin ile üç nefer refiklerinin ticaret etmek üzere ruhsatı hâvî tezkirelerinin i'tâsı hususunu müsted'î rikâb-ı kamer-tâb-ı cenab-ı şehinşâhîye takdim eyledikleri arz-ı hâl leffen irsâl-i sûy-ı sâmi-i sipehdârîleri kılınmış olmakla bu bâbda olan re'y-i vâlâ-yı seraskerîlerinin iş'ârı bâbında irâde efendimindir.

15 Ca. [12]71 / [3 Şubat 1855]

A. MKT. DV, 78/51

101

Kapudan Paşaya Cevab-ı Âlî

Resîde-i enâmîl-i ta'zîm ve tekrîm olan işbu tezkire-i aliyye-i âsafâneleri meâl-i vâlâsı ve melfûf jurnal mezâyâ-yı rehin-i îkân-ı âcizî olmuşdur. Suret-i hâle nazaran merkûmun silk-i celfî-i askerîye kabulü

münasib olacağı ve mezkûr jurnal yine iade kılındığı muhât-ı ilm-i âsafileri buyuruldukda ol bâbda emr u irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

Kapudan Paşa Hazretlerine Cevab-ı Âlî

Kazanlı Hayrullah nâm kimesnenin silk-i celîle-i askerîye kabulüne dair.

Fî 21 N. sene [12]71 / [7 Haziran 1855]

HR. MKT, 109/53

102

Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret-i Celîlesi'ne

Rusya memâlikinde vâki Kazan ve Nogay ile Sibirya'ya kadar olan mahallerin delillik hizmeti yedinde bulunan berât-ı âlî mücebince müteveffâ pederinden kendisine intikal etmiş olduğu hâlde Kazan Eyaleti tevâbi'inden bazı mahallerin bu kere delillik hizmeti âhara tefvîz kılınmış olduğundan bahisle istid'â-yı ma'deleti ve ol bâbda bazı ifadeyi hâvî Harem-i Şerif müezzinlerinden Şeyh Ömer Efendi tarafından huzur-ı sâmi-i Sadâret-penâhî'ye bi't-takdim havale buyurulan arz-ı hâl leffen savb-ı âlî-i âsafânelerine irsâl kılınmağın meâline ve nezâret-i celîlerince olan malumâta nazaran icra-yı icabına himem-i aliyye-i düstûrîleri derkâr buyurulmak bâbında.

11 N. sene [1]305 ve 9 Haziran sene [1]304 / [22 Mayıs 1888]

DH. MKT, 1514/98

103

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu

244

Başkitabet Dairesi
8216

Kazanlı Nâsırüddin Efendi'nin haremi Hüsn-i Kemal Hanım'a bir kıt'a sanayi madalyası ihsan buyurularak muamele-i lâzımenin ifası şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî iktizâ-yı âlîsinden olmakla ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 4 Zilkade sene [1]310 ve fî 8 Mayıs sene [1]309 / [20 Mayıs 1893]

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî
Süreyya

İ. TAL, 1310. Za/161

104

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu
Başkitabet Dairesi
7000

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Orenburg Şehri Müftüsü ve Cemaat-i İslâmiyesi Reisi Muhammedyar Sultanof nâm zata ikinci ve mûmâileyhin maiyyetinde bulunan İmam Feyzurrahim Davudof'a dahi dördüncü rütbelerden Nişân-ı Âlî-i Osmânî ihsan buyurulmasıyla muamele-i lâzımenin icrası şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî iktizâ-yı celîlinden olmakla ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 16 Ramazan sene 1310 ve fî 22 Mart sene 1309 / [4 Nisan 1893]

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî
Süreyya

İ. TAL, 1310. Za/56

105

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu
Başkitabet Dairesi
5688

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Kazan ulemasından Nurali bin Hasan Efendi'ye birinci rütbeden Nişân-ı Âlî-i Osmânî ihsan buyurulduğundan muamele-i lâzımenin ifası şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî icab-ı âlîsinden olmakla ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 14 Ramazan sene [1]324 ve fî 18 Teşrîn-i Evvel sene [1]322 /
[1 Kasım 1906]

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî
Tahsin

İ. TAL, 1324. N/79

106

Mürûr Tezkiresi

Dahile Mahsusdur

Hâmil-i tezkirenin nizâmı dairesinde Kazanlı Arif Efendi tarafından getir[il]ip bi'l-kayd hıfz olunan ilmuhaber mücebince zahr-ı varakada muharrer iki neferden ibaret olan rüfekâsıyla azîmet edeceğinden esnâ-yı râhda bulunan memur-ı Devlet-i Aliyye taraflarından mürûruna mûmâna'at olunmamak ve lede'l-iktizâ îâne ve himayet kılınmak ve bir sene hükmü olmak üzere işbu mürûr tezkiresi Medine-i Münevvere'den i'tâ kılındı.

Fî 4 Nisan sene [1]324 ve fî 11 Rebûlâhir sene [1]326 / [13 Mayıs 1908]

Hamidiye Hicaz Demiryolu nâmına iki kuruş alınmıştır.

DH. SNM, 172/44

107

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Sâmi'si'ne

Devletli efendim hazretleri

Çâker-i kemîneleri an-asl Kazan ahalisinden olup bundan sekiz sene mukaddem zîr-i cenâh-ı müstelzimü'l-felâh-ı hazret-i Hilâfet-penâhî'ye dehâlet ve iltica ile Samsun'a hicretle mahall-i mezkûrda müreffehen imrâr-ı evkât etmekde iken bir buçuk mâh mukaddem bir kelb-i akûr tarafından ısırılmış olduğundan dolayı sâye-i semâ-pâye-i hazret-i zıllullah-i a'zamîde Dersaâdet'de bulunan Dâü'l-keleb Hastahânesi'nde tedâvi olunmak üzere Samsun Mutasarrıflığı cânib-i âlîsinden Dersaâdet'e sevk ve i'zâm olunarak lehü'l- hamd sâye-i şâhânedede otuz beş gün zarfında ifâkat bulmuş idiysem de aile-i bendegânemin merak ve endişe üzerine âcizleriyle görüşmek zımında yirmi beş gün akdem Dersaâdet'e gelmiş olduklarından Kazan'da sâkin kâimpeyrim Ahmed Şah bendelerinin vukû'-ı vefatını istihbâr eylediğimizden müteveffâ-yı merkûmdan zevcem câriyelerine mevrûsen müntakil emvâli âhara ferâğ etmek için Kazan'a gitmek arzusunda olup aile-i bendegânemin mürûr tezkireleri var ise de çâkerleri Dersaâdet'e zâbita ma'rifetiyle berây-ı tedâvi sevk edildiğimden nâşi yedimde mürûr tezkiresi yok ise de tezkire-i Osmâniyem mevcut olduğundan ve mâni-i azîmet bir hâlîm olmadığını mübeyyin mukaddemâ taraf-ı âcizânemden tanzim olunup mahallî memurîn-i hükûmeti tarafından musaddak bulunan ilmuhaber dahi mevcut olduğundan lütfen ve merhameten Kazan'a azîmet etmeliğimiz hususunda zevcem câriyelerinin mürûr tezkiresiyle çâkerlerinin yedimde bulunan musaddak ilmuhaberin ahz ve hıfzıyla müceddeden ve tebdîlen bir kıt'a pasaport i'tâ buyurulması bâbında istid'â-yı çâkerânemin evvel emirde Zabtiye Nezâret-i Celîlesi'ne emr u havale buyurulmasını kemal-i tazarru'la arz ve istirhâm eylerim. Ol bâbda emr u ferman ve lütf u ihsan hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fi 29 Mayıs sene [1]324 / [11 Haziran 1908]

Kazan muhacirlerinden
Samsun Kasabası'nda mukayyed ve
Dersaâdet'de Esb Pazarı'nda

Arabacı Hanı'nda
müsafireten mukim kulları
İshak

DH. SNM, 178/28

108

İrâde-i Seniyye
2055

Rusya Devleti tebaasından ve Sibiryâ'nın Topulsuk Vilâyeti mülhakâtından Tara beldesi ahalisinden olup maa-aile Dersââdet'de ikâmet etmekte bulunan Hoca Abdürreşid İbrahim Efendi Tâbiyyet Kanunu'nun dördüncü maddesi mûcebince fevkalâde olarak tâbiyyet-i Osmâniyeye kabul edilmiştir.

İşbu irâde-i seniyyenin icrasına Hariciye Nezâreti memurdur.

Fî 22 Zilkade sene [1]331 ve fî 10 Teşrîn-i Evvel sene [1]329 / [23 Ekim 1913]

Sadriazam ve Hariciye Nâzırı

MV, 230/28

109

Emniyet-i Umumiye Müdüriyet-i Cânib-i Âlîsi'ne

Arz-ı âcizânemdir

Çâkerleri Kazan muhacirlerinden olup Rusya'dan firaren buraya gelmiş ve Türkçe ve Arapça ve Rusça okur yazar, işe yarar, tüvânâ asdıkâ-yı milletden olup devlet ve millet-i ebed-müddete hizmet etmek niyet-i halisânesinde bulunmuş olduğundan ve tâbiyyet-i Devlet-i Aliyye ile müşerref olacağımdan lütfen hem icab eden tezkire-i Osmâniyenin i'tâsına ve hem de Medine-i Münevvere'de münhal bulunan polisliğe kayıd ve

kabulüm hususuna irâde buyurulmasına müsaade-i aliyye-i müdür-i efhamîleri şâyân buyurulmak bâbında emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 26 Muharrem sene [1]334 / [4 Aralık 1915]

Kazanlı
Ahmed bin Abdülkadir

DH. EUM. VRK, 15/69

TAMAMLAYICI BİLGİLER

No: I

İSKÂN-I MUHACİRİN NİZÂMNÂMESİ

Muhacirînin Suret-i Kabulü

Madde 1: Muhacirîn kabulü ve tayin-i mahal ve suret-i iskânları Hükûmet-i Seniyye'nin yed-i ihtiyârındadır. Usul-i mahsusası dairesinde tâbiyyet-i Osmâniyeyi ihrâz etmeyen muhacirîn kabul ve iskân olunamaz.

Madde 2: Muhacirîn iki kısımdır: Birincisi hükûmet-i metbû'alarından istihsâl-i me'zûniyetle terk-i tâbiyyet ederek gelenler; ikincisi mülteci olarak gelip de tâbiyyet-i Osmâniyeye dahil olmak istid'âsında bulunanlardan hükûmetce muhacir sıfatıyla kabulüne karar verilenlerdir.

Madde 3: Birinci kısım muhacirîn hicrete hazır olduklarını, buldukları mahallerdeki memurîn-i Osmâniye vasıtasıyla evvelce Dahiliye Nezâreti'ne bildirip Hükûmet-i Seniyye tarafından verilecek cevap ve karara tevfik-ı hareket edeceklerdir. Bunlar hükûmetce kabulleri cihetine gidildiği hâlde hükûmet-i metbû'alarından istihsâl-i me'zûniyetle terk-i tâbiyyet eylediklerini mübeyyin evrakı Hükûmet-i Seniyye'ye gönderilmek üzere memurîn-i Osmâniyeye teslim etmekle mükellefdirler. Bu mükellefiyeti icra edenler tayin ve kendilerine tebliğ olunacak mahalle azîmet ederler ve doğrudan doğruya tescil ve iskân olunurlar.

Madde 4: Mültecilerden muhacir sıfatıyla kabulleri istid'âsında bulunanlar Muhacirîn İdaresince muvakkaten kabul ve münasib mahallere sevk olunarak lede'l-hâce haklarında hükûmetce icra olunacak tahkikât neticesine göre kabule şâyân görülürse bi't-tescil tâbiyyet-i Osmâniyeye idhâl ile iskân edilirler.

Madde 5: Muhacir olarak kabul edilecek olanlar kendileriyle zevcelerinin ve evlâd-ı sığârının tâbiyyet-i Osmâniyeyi kabul eylediklerine

ve bir daha tâbiyet-i sâbıklarına rücû' etmeyeceklerine dair o bâbdaki istid'âlarıyla beraber ale'l-usul taahhüd senedi i'tâ eyleyeceklerdir.

Madde 6: Kabul edilen muhacirîn kendilerine tahsis olunan mahallere azîmetle sâkin olmağa mecburdurlar. Ancak gösterilen mahalle gitmeyip de kendi paralarıyla arazi mübâyaa ederek diğerk mahalde akrabası olan yerlerde tavattun talebinde bulunanlardan is'âf-ı istid'âlarında hükûmetce mahzur olmadığı takdirde bir gûne muâvenet-i iskâniye talebinde bulunmayacaklarına dair ayrıca senedât ahzından sonra bunların arzu ettikleri mahalle azîmelerine müsaade olunur.

Madde 7: Kabul edilen muhacirîn içinde tâbiyet-i ecnebiye iddiasında bulunanlar her hâlde haklarında ıskât-ı tâbiyet muamelesi icra olunarak Memâlik-i Osmâniye'den ihrac edilirler. Bunlardan mazhar-ı muâvenet olanlara tahsis edilen emlâk ve arazi ve eşya istirdâd olunduktan sonra vukû bulan masârıf-ı saire dahi kendilerine kalacak emvâle bi'l-müracaâ istîfa olunur.

Madde 8: Memâlik-i Osmâniye'nin mümtaz veya muhtâriyet-i idareyi hâiz aksâmından diğerk cihetlerine nakl-i mekân edecekler hakkında hükûmetce müttehaz mukarrerâta tevfiik-ı muamele olunur.

Veziif

Madde 9: Muhacirîn muamelât-ı umumiyesi Dahiliye Nezâreti'ne merbût Muhacirîn Müdüriyetince idare olunur. Bu müdüriyetin vazifesi talimatnâme ile muayyendir.

Madde 10: Muamelât-ı iskâniyesi kesîr olan vilâyâtda bir muhacirîn müdür veya memuru ile bir kâtibden mürekkeb ve Muhacirîn Müdüriyeti'ne merbût bir idare şubesi teşkil veya bunlardan yalnız biri tavzîf edilir.

Madde 11: Muamelât-ı iskâniyesi kesîr olan vilâyâta tayin olunacak muhacirîn müdür ve memurları mesbûku'l-hizmet kaymakamlar miyânında Dahiliye Nezâretince intihâb ve memuriyeti bâ-irâde-i seniyye icra olunur.

Kâtib ve sair memurîn-i muvakkate bu memurun inhâsıyla İskân-ı Muhacirîn Komisyonlarınca tayin olunur.

Madde 12: Her vilâyet ve müstakil livâlarda vali ve mutasarrıfların riyâsetleri altında defterdâr ve muhasebeci ile Meclis-i İdare ve Belediye azâsından birer veya ikişer zâtdan ve Defter-i Hakanî ve Ziraat ve Sıhhiye müdürlerinden ve Nâfi‘a sermühendisinden ve hükûmet tabibi bulunmayan yerlerde Belediye tabibinden mürekkeb birer İskân-ı Muhacirîn Komisyonu vardır.

Madde 13: Mülhak liva ve kazalarda teşkiline vilâyet komisyonunca lüzum gösterilecek şubeler mutasarrıf veya kaymakamların riyâsetleri tahtında olmak üzere yine bu suretle zevât-ı münasibeden teşkil olunur.

Madde 14: İskân-ı Muhacirîn Komisyonu riyâsetiyle azâlığı bir hizmet-i fahriyedir. Fakat iskân veya sair muhacirîn muamelâtına memuren komisyonlarca hârice i‘zâmlarına lüzum gösterilecek zevâta harcırâh kararnameesine tevfikân muhacirîn tahsisâtından yevmiye veya harcırâh verilir.

Madde 15: Muhacirlerin muvakkaten iâşesi ve sevk ve iskânı ve bunlara verilecek arazinin taksimi ve lede'l-hâce mebnî inşası ve vilâyete muhavvel tahsisâtın hüsn-i idare ve sarfı ve vilâyet dahilinde şerâit-i iskâniyeyi hâiz arazi taharrîsi ve'l-hâsıl iskân-ı muhacirîne müteferri‘ hususât hakkında mukarrerât ittihâzı İskân-ı Muhacirîn Komisyonlarının vazifesidir. Bi'l-umum sarfiyât, vilâyât ve müstakil livâ komisyonlarının karar ve havalesiyle icra olunur.

Madde 16: Vilâyât muhacirîn memurlarının vezâifi talimatnâme ile muayyen olup İskân-ı Muhacirîn Komisyonlarında azâ-yı tabîiye olarak bulunurlar ve komisyonlar mukarrerâtının tamamî-i icrasından mes'uldürler.

Madde 17: Muhacirîne aid umûr-ı tahririye ve hesabiyyeye kaza ve livâ ve vilâyetin hey'et-i maliye ve tahririyesinden münasib memurlar tefrîk olunur.

Madde 18: Muamelât-ı iskâniyenin tekessürü ve topdan inşaât vukû‘u gibi ahvâlde vilâyât komisyonları kararıyla Dahiliye Nezâreti'nden alınan tahsisât ve me'zûniyet üzerine münasib yevmiye ile memurîn-i muvakkate istihdâmı caizdir. Dersâadet'de bu yolda yevmiye i'tâsı ve muvakkat memur istihdâmı Muhacirîn Müdüriyeti'nin müzekkiresi üzerine Dahiliye Nezâreti'nin emir ve işaretine mütevakıftır.

Madde 19: Muhacirîn sevk ve iskânı muamelâtında jandarma ve lüzumu hâlinde polis memurları istihdâm olunur.

Madde 20: Muhacirîn tahsisâtından vukû bulacak sarfiyât zîri komisyonlar tarafından musaddak evrak ve senedât üzerine mal sandıklarınca icra olunur ve her üç ayda bir kere masârif cedvelleri zîri komisyonca musaddak olduğu hâlde muhacirîn müdür veya memurları ve bulunmayan yerlerde komisyonlar tarafından Muhacirîn Müdüriyeti'ne gönderilir.

Suret-i İskân

Madde 21: Dersaadet'de Muhacirîn Müdüriyeti ve taşrada muhacirîn komisyonları gelen muhacirîni vürûdları ânında taht-ı nezâretlerine alarak muvakkaten mahall-i münasibeye yerleşdireceklerdir.

Madde 22: Muhacirîn yegân yegân hükûmet veya belediye etıbbâsı tarafından muayene olunarak ilel-i sâriye ile ma'lûl olanlar bi't-tefrîk en yakın hastahâneye nakil ve tedavi olunur.

Madde 23: Muhacirîn idare ve komisyonlarının vazife-i esasiyesi muhacirîni iskândan ibaret olmasıyla zaruret olmadıkça iâşe için masraf ihtiyâr edilmeyecek ve bunlardan istitâ'at-ı bedeniyesi olanlara sevk ve iskân zamanına kadar iş bulup yevmiye kazanmağa komisyonlarca delâlet edilecektir. Zaruret-i iâşe messeden muhacirînin on iki yaşına kadar olanlarına yevmiye yarımşar ve daha yukarı yaşda bulunanlara yevmî birer kıyye ekmek veya bedeli verilir ve kışın ihtiyaca göre zaruret mikdarınca odun veya kömür i'tâ olunur.

Madde 24: Komisyonlar ma'rifetiyle muhacirînin her hânesine nüfusu ve arazinin kuvve-i inbâtiyesi nazar-ı dikkate alınarak derece-i kifâyede arazi tefrîk ve aile reisi nâmına muvakkat senedle teslim olunur. Her hâlde verilecek arazinin ihtiyac ile mütenâsib olmasına komisyonlarca itina edilecektir.

Madde 25: Muhacirîne tahsis olunan arazi meccânen tefvîz olunamayacak aksâmdan ise bedeli hazinece uzun vadeli taksitler ile tahsil olunabilir.

Madde 26: Komisyonlarca iskân edilecek muhacirîne Dahiliye Nezâretince ta'mîm edilen plana tatbikan bir hâne inşa ve iki re's çift hayvanyla tarz-ı cedîd âlât-ı zira'îye ve tohumluk zahire iştirâ olunduğu takdirde bunların hâsıl-ı nakdîsi kefâlet-i müteselsile usulüyle karyece kefâlete rabt ve hazinece aile reisine zimmet kaydolunup uzun vadeli taksidlerle bilâhare istirdâd olunmak meşrûtdur.

Madde 27: Yeni bir karye teşkil edecek suretde bir mahalle toplu muhacir iskân edildiği takdirde inşası lâzım gelen cami'-i şerif ile mekteb binası ve çeşme için ihtiyâr olunacak masraf ve lede'l-hâce köy nâmına alınacak damızlık hayvan ve âlât-ı zirâ'îye esmânı karye hânelerine tevzi ve taksim olunarak her hânenin hissesine isabet eden mikdar her hâneye mahsus olan zimemâtı ile birlikde hazinece âtiyen tahsil olunur.

Madde 28: Muhacirînin tarih-i hicretlerinden itibaren altı sene tekâlîf-i askeriyeden ma'füvv olmaları hakkındaki 20 Şubat 1303 ve iskân edildikleri günden itibaren iki sene tekâlîf-i maliyeden ma'füvv tutulmaları hakkındaki 26 Kânûn-ı Evvel 1301 tarihli irâdât-ı seniyye ahkâmı bâkîdir. Hâne ve saire esmânından dolayı kendilerine zimmet kaydolunan mebâliğ tekâsîtinin tahsiline ilk iki senenin faizi tekâsît-i âtiyeye zam olunmak üzere üçüncü seneden itibaren mübâşeret olunur.

Madde 29: Bir hânedeki ziraata kâdir erkek bulunmaz veya bulunup da alîl veya müsinn olur ise icâre ve müzâra'a suretiyle intifâ' etmek üzere böylelerine ancak meccân kısmından arazi taharrî ve teslim olunabilir ve

kefâlet-i müteselsile ile ehl-i karyece tekeffül olunursa bedeli mevâdd-ı ânifedeki şerâit dairesinde tahsil olunmak üzere hâne dahi inşa edilebilir.

Madde 30: Erbâb-ı sanattan olan muhtacîn muhacirîne şerâit-i ânife dairesinde bir hâne inşa ve kefalet mukabilinde veya müctemi'an sâkin oldukları takdirde yekdiğere müteselsilen kefil olmak suretiyle araziye bedel-i sanatının icabâtından olan en mübrem âlât ve edevât ve kendisine asgarî olarak iktizâ eden sermaye malzemesi komisyonca bi'l-mübâyaa kendilerine teslim olunur. Şu kadar ki bunun mikdarı hiçbir vakit iki bin kuruşu tecavüz edemez.

Madde 31: Muhacirînin vürûdunu müteâkib geldikleri yerlerin te'sirât-ı iklimiyesi ve kendilerinin ziraat veya sanattan hangi kısmına mensub buldukları Dahiliye Nezâretiyle bi'l-muhabere tayin olunduktan sonra aded-i nüfuslarını ve şerâit-i iskâniyelerini mübeyyin bir cedvel tanzim olunur. (Muhacirîn miyânında yekdiğere akraba bulunanların birlikde veya yekdiğere yakın yerlerde iskânlarına dikkat olunacaktır.)

Madde 32: Bir mahalden toplu olarak gelen muhacirlerin muntazam ve kavâid-i sihihiyeye muvâfık bir karye teşkiliyle iskânı te'min olunmak üzere tefrîk olunan araziye tabib ve mühendis i'zâm ve cami ve mekteb ve çeşme ve karakol ve bir köye mahsus hâne başına onar dönüm itibarıyla mer'a mahalli ve birer dönüm orman mahalli ve kabristan ve pazar yeri gibi ihtiyacât-ı umumiye için münasib mahaller intihâb ve tefrîk olunur.

Madde 33: İnşası takarrür eden mebânî ile iştirâsı lâzım gelen eşya için komisyonlar kararıyla ve malumât-ı vâzıha i'tâsıyla Dahiliye Nezâreti'nden tahsisât-ı lâzıme talep ve ancak verilecek me'zûniyet dairesinde sarfiyâta mübâşeret olunur.

Madde 34: Muhacirîn için yapılacak hânelerin inşası münâkasaya konulur veya zaruret messederse emaneten inşa olunur. Bunların kerpiç, ahşab ve kârgîr olarak inşası ilcâât-ı mahalliyeye tâbidir. Muhacirînden kudret-i bedeniyesi olanların münâkasa hâlinde münasib yevmiye ile

müteahhid tarafından emanet hâlinde münasib bir ücretle hükûmetçe inşaâtta istihdamı mücâzdir.

Madde 35: Muhacirînin inşa olunacak hânelere nakilleri icra ve arazileri kendilerine tefrîk ve i'tâ olunduğunu müteâkib derhal her hâneye müteselsil numara vaz'ıyla orada sâkin ailenin mikdar-ı nüfusunu ve isim ve şöret ve sinleri ve tahsis olunan arazinin dönüm ve zirâ'ını nâlık iki defter tanzim edilecek ve Muhacirîn İdaresi Müdüriyeti'ne gönderilecektir.

Madde 36: Hükûmet-i mahalliye madde-i ânifede mezkûr defter üzerine nüfus memuru ma'rifetiyle tekrar yoklama icra ve tezâkir-i Osmâniye i'tâ etdirecek ve tahakkuk edecek hâle göre cihet-i askeriyeye ve Dahiliye Nezâreti'ne mezkûr defterin musaddak suretlerini tevdi' ve irsâl edecektir. İşbu defter otuz birinci maddede tanzimi irâe olunan cedvel ile birleştirilecektir.

Madde 37: Muhacirînden hazinece meccânen arazi almış olanlar arazinin kendilerine teslimi tarihinden itibaren on sene geçmedikçe bu araziye âhara ferâğ edemezler. Hazinece arazi i'tâ edilmekle beraber bedelâtı tekâsîte rabt olunmak suretiyle kendilerine hâne inşa ve malzeme-i saire iştirâ olunan muhacirîn arazileriyle hâne ve malzeme-i mezkûre Hazine-i Maliye'ye medyûn oldukları parayı tesviye etmedikçe âhara bey' u ferâğ olunamaz.

Madde 38: Topluca muhacirîn iskân edilecek yerlerde teşkil olunacak kurâyâ münasib isimler verilecek ve imam ve muhtar ve muallimler tayin ve mer'a ve baltalıklar bir suret-i vâziha ve sâlimede bi't-tefrîk dönümleri mikdarıyla nikât-ı malumeyi irâe eden dört kıt'a harita tanzim olunup biri Dahiliye Nezâreti'ne gönderileceği gibi biri komisyonda diğeri Defter-i Hakanî İdaresi'nde ve dördüncüsü de karye muhtarında kalacak ve hudud nizâ'ı tahaddüsünde fasl-ı dava için müracaat olunacaktır.

Madde 39: Muhacirîn ebniye ve tohumluk ve hayvanât ve malzeme tekâsîti bilâ-ma'zeret te'diye etmezlerse işbu arazi ve ebniye ile hayvanât

ve malzeme-i mezkûreden mevcut olanları istirdâd ve hükûmetçe başkalarına şerâit-i muayyene ile tefvîz olunur.

Madde 40: Tarih-i muhâceretlerinden itibaren iki sene zarfında hükûmete müracaat etmemiş olanlar işbu nizâmnâme ahkâmından istifade edemezler.

Mevâdd-ı Müteferrika

Madde 41: İskân-ı muhacirîn müdür veya memurları ve lüzumu tahakkukunda veya devir ve teftiş esnasında kaymakam ve mutasarrıf ve sıhhiye ve ziraat müdür veya memurları ve maârif müfettişleri ve nâfi‘a sermühendisi veya mühendisleri muhacir iskân edilen yerleri bilhassa teftiş ve iktisâd ve tekessür-i nüfus ve hıfzu's-sihha nokta-i nazarından muzır olan ahvâlin ta‘dîli ve ihtiyacâtın tehvîni esbâbını istikmâle sarf-ı gayret edecekler ve netâyic-i icraât ve meşhûdâtı hakkında vilâyete raporlar vereceklerdir.

Madde 42: Muhacirîn arazi-i emiriye-i hâliye ve mahlûlede veya lede'l-hâce satın alınabilecek çiftlikler ile Maliye Nezâreti'nin muvâfakatıyla hükûmete âid çiftliklerde iskân edileceklerdir.

Madde 43: Vilayâtdaki komisyonlar muhacirîn iskânı için bulacakları arazinin madde-i sâlifede gösterilen araziden hangisi olduğunu ve sahibli veya sahipsiz bulunduğunu ve ikâmete ve karye ittihâzına mevki‘an ve sıhhaten sâlih ve sâlim ve ziraate elverişli olup olmadığını ve muhacir iskânıyla ahali-i kadîmenin ihtiyacâtı tazyik edilip edilmeyeceğini tedkik etmek ve muhacirîn-i vâridenin vatan-ı aslîlerini nazar-ı dikkate alarak alışdıkları âb u havaya mümkün mertebe muvâfık olacak mahaller tefrîk ve tahsis eylemek vazifesiyle bilhassa mükellefdirler. Bu suretle muhacirîn iskânı için bulunacak arazi tafsilât-ı lâzımevi câmi‘ olarak Dahiliye Nezâreti'ne bildirilir ve Muhacirîn Müdüriyetince ve mahallî komisyonlarca defâtir-i mahsusaya kaydedilir.

Madde 44: İşbu nizâmnâme tarih-i neşrinden itibaren mer‘iyyü'l-icradır.

Madde 45: İşbu nizâmnâmenin icrasına Dahiliye nâzırı memurdur.

İşbu nizâmnâmenin mevki‘-i mer‘iyete vaz‘ını ve nizamât-ı devlete ilâvesini irâde ederim.

6 Cemâziyelâhir 1331 - 30 Nisan 1329 / [13 Mayıs 1913]

İskân-ı Muhacirîn Nizâmnâmesi,
İstanbul 1329, s. 1-12.

No: II

Bâb-1 Âlî
Hariciye Nezâreti
Matbuât-ı Umumiye
Aded: 169

ŞARK MESELESİ

Mesâil-i şarkıyyede kesb-i ihtisas eylemiş İtalyan erbâb-ı vukûfu miyânında temeyyüz eyleyen Arthur Labriola, *Stampa* gazetesinde "Şark Mesâili" serlevhasıyla âtîdeki makaleyi neşretmektedir:

Evvelâ: İslâmiyet'in Avrupa'da tevessü' ve inkişâfına mâni olmak.

Sâniyen: Garbî ve Cenûbî Asya'nın Turanîler tarafından idare edilen İslâmiyet cereyanına karşı serbest bir meydan hâlini almasına mahal bırakmamak edvâr-ı kadîmeden beri Avrupalıların vezâif-i esasiyesinden ma'dûd bulunmuşdur.

İslâmlarla Turanîler nihayet Avrupa'da Gelibolu Şibh-i Cezîresi ile Boğazlar üzerine sürülmüş ve uyandırdıkları cereyan orada tahdîd edilmiş idi. Bahr-ı Sefîd'in Asya sevâhilini İslâm nüfuzundan kurtarmak için kemal-i germî ile çalışılıyor ve Merkezî ve Garbî Asya'da ise İslâmiyet, diğer Türk ve Turanlı avâmilin etrafında mevkiini takviye edemeyecek bir idareye tâbi tutuluyordu.

Fakat Büyük Charlemagne'ın devrinden Gladstone zamanına kadar devam eden ve bütün Avrupa devletleri tarafından takib olunan bu siyaset, Harb-i Umumî'nin zuhuru üzerine bir devre-i tevakkufa dahil oldu. Şimdi Avusturya-Macar grubu Avrupa tarafından İslâmiyet'e karşı müştereken ve müttehiden takib edilmiş olan siyasetden inhirâf etdi. Bulgarlarla Macarlar, ırk karâbetlerini ortaya koydular ve Türkiye'nin sunûf-ı münevvere ve idariyesi dahi bu fırsattan bi'l-istifade bir menba'-ı feyz ve hayat addetdiği

Asya'ya tevcîh-i nazar etmeğe başlayarak bu hususda Almanya'nın iltizâm ve muâvenetine de mazhar oldu.

Şimdi mesele İtilâf zümresini teşkil eden devletlerin, Türkler tarafından Asya'da yeni başdan ta'ayyüb edilmeğe başlanılan bu siyaset-i hadîdenin ehemmiyetini takdir edip etmediklerini ve Asya'da Türklerle Almanların teşrîk-i mesâîl etmelerinin kendileri için ne kadar tehlikeli olduğunu anlayıp anlamadıklarını bilmektedir.

İtilâf Devletleri'nin hâl-i hâzırda sırf mesâil-i Garbiye ile iştigâl eyledikleri şarkda takibi lâzım gelecek olan programın ne gibi şerâite tâbi olması lâzım geldiğini aslâ nazar-ı itibara almadıkları göz önüne getirilirse vaziyetin pek de takdir edilmediğine hükümlenabilir.

Asya'da "müfrit Turan" cereyanı karşısında açılan sahanın, pek vâsi' olduğunu itiraf edelim. Saha-i mezkûre İran'dan başlayıp iki buçuk milyon Tatar'ı ihtivâ eden Kafkasya'ya ve oradan da Sibiryaya ve on üç milyon sekenesi bulunan Türkistan'a ve buradan da Afganistan'a hatta Çin'e kadar uzamaktadır.

"Turancılık" propagandacılarının hesabına nazaran yalnız Turanî âlemi Şarkî, Garbî ve Vasatî Asya'da otuz milyon nüfusa bâliğdir. Mongol, Hindu, Arab milletleri dahi bunlara ilâve edilince fevkalâde bir yekûn karşısında bulunulur. Filhakika yalnız Hind Müslümanları'nın altmış milyondan fazla olduğunu göz önüne getirmek kâfidir.

Fakat "Panturanizm" cereyanı Avrupa'da dahi baş göstermeye başlamıştır. Turancılık mefkûresi Slav lisâmı ile tekellüm ettikleri hâlde aslen Turanî olan Macarlarla Bulgarlar arasında eslâfın uhuvvet ve tesânüdî hislerini uyandırmakda bulunduğu gibi Din-i İslâm'ı muhafaza etmiş oldukları için İstanbul'dan gelen zâhir propagandaya daha kolaylıkla kapılan Kazan, Astrahan ve Kırım Tatarları üzerinde icra-yı te'sir etmeğe başlamıştır.

Avrupa'yı evvelâ İslâmiyete ve bilâhare Turan cereyanına karşı müdâfaa etmek vazifesi sıra ile evvelâ İspanya'ya, sonra da Avusturya'ya ve daha sonra da Rusya'ya terettüb etmiştir.

İspanya, bugün artık mesâil-i azîme-i rûz-merreye karşı tamamıyla bir yabancı vaziyetindedir. Avusturya ise Türkiye'nin müttefiki bulunuyor ve Turancılığın tevessü' ve inkişâfı sayesinde husûl bulacak olan büyük Alman planlarına iştirâk ediyor. Bundan mâ'adâ eski Turan mensubînine şâyân-ı hayret ve nâgihânî bir tarzda ilân-ı perestişe başlamış olan Macar âlemi, efkâr ve hissiyât-ı hâzırasını muhafaza etdikçe Avusturya, Türkiye için bir tehlike teşkil edemez bir hâlde kalıyor. Bu itibarla Panturanizm cereyanını tevkif ederek karşısına Avrupa medeniyetini çıkarmak vazifesi, ancak Rusya'ya kalıyor.

İtilâf ricâl-i siyasiyesinin nutuklarını tedkik ve mütâlaa edenler mesâil-i şarkiyenin hâiz bulunduğu ehemmiyet ile telakkî olunmadığını kemal-i taaccüb ile müşâhede ederler. Gazetelerde dahi aynı hâl vâki oluyor. İtilâf ricâl-i siyasiyesi muhârebe-i hâzıranın tevlîd etmiş olduğu siyasî ve arazi meselelerinin sırf garba âid olanlarıyla meşgul gibi görünüyorlar. Fakat ötede mesâil-i harbiyenin nikât-ı esasiyesinin bütün cihana şâmil olduğu ve Panjermenistlerin te'sis etmek istedikleri hayalî imparatorluk yolunun Asya'dan geçtiği unutulmamalıdır. Binâenaleyh mesâil-i garbiyenin mesâil-i saireye tekaddüm ettiği şübhesiz olmakla beraber bu mesâilin hususât-ı şarkıye ile alâkadâr buldukları daima göz önünde bulundurulmalıdır. Berlin-Bağdad yolu meselesi Avrupa cidâl-i umumîsine sebebiyet veren esbâb-ı muhtelifeyi hâvî cedvelin başında mukayyedir.

Irak'daki İngiliz kuvvetleri şimdilik Panjermenistlerin birçok tahayyülâtını ber-hava etmiştir. Fakat Rus inkırâzı kat'î bir hakikat hâlini kesb eder. Berlin-Bağdad yolunun yerini tutabilecek ve hatta ondan daha ehemmiyetli olabilecek pek çok yollar bulunabilir. Meselâ Kırım Tatarları'nın üzerinden geçip İran'ı yaran bir Berlin-Buhara yolu açılabilir. Diğer cihetden Türkistan, Afganistan, Belücistan kıtaâtı da Almanya'yı Hindistan kapılarına îsâl eder ve Sibiryâ kıt'ası da Bahr-ı Muhit-i Kebîr'e

hulûl etdiren bir yol hâlini alabilir. Bütün bu yollar Berlin'den başlar, fakat hedefe ancak Rusya'nın cesedi üzerinden geçmek şartıyla vâsıl olur. Maamâfih yarın Türkiye, Almanya'ya kafa tutup yoluna mâni olsa dahi o vakitte ehemmiyeti inkâr edilmemesi lâzım gelen müfrit Turan cereyanı tehlikesi yine bâkî kalır.

Bu mesele ile iştigâl eden muharrirlerin ekserîsi onunla istihzâ ediyorlar veyahud bu meseleyi ehemmiyetden ârî buluyorlar. Olabilir ki bu tehlike bir gün ehemmiyetini kaybeder veyahud esas-ı mesele tamamıyla zâil olur, fakat bu hâl ancak bu meselenin takib ve tedkikini terk etmemek şartıyla hâsıl olur.

Almanya'nın uzak bir istikbâlde erilecek ve fakat gayet vâsi' olan maksadlar için harb etdiği göz önüne getirilirse, şark mesâilinin ehemmiyeti hemen tezâhür eder. Rusya'nın ıslâh ve ihyâ edilmesi fikrini neşir ve ta'mîm edip onu kabul ve hayyiz-i fi'le îsâl ettirmek isteyenler İtilâf zümre-i düveliyesi siyasetinin ihtiyacâtını en ziyade takdir edenlerdir. İtilâf zümresi Rusya'yı kayırmayarak Almanya'nın keyfine tâbi bırakırsa müfrit Turan cereyanı siyasetde Anadolu'yu istilâ etmek veyahud yavaş yavaş taht-ı nüfuz ve te'sirine almak isteyen Cermenlerin ekmeğine yağ sürmüş olur.

Bu itibarla evvel emirde mesâil-i şarkıyenin zümre-i İtilâfiye tarafından takib olunan siyasî programda daha büyük bir mevki işgal etmesi sâniyen, Rusya'nın artık muhârebeye iştirâk etmese dahi teşkilât-ı dahiliyesini tanzim ve takviye ederek Almanya'nın Asya hakkında beslediği âmâl ve makâsıdı akîm bıraktırmak suretiyle müfrit Turan cereyanını tevkif edebileceğine ve bu takdirde dahi İtilâf davasına hizmet etmiş olacağına efkâr-ı umumiyenin kanaat hâsıl eylemesi lâzımdır. İtilâfiyyûn bu kanaati vaktinde hâsıl ederek Rusları artık muhârebeye devam edemedikleri için ihanetle ithâm edecek yerde ona karşı ibrâzına muktedir oldukları muâvenetle iktifâ eylemiş olsalardı tabîî daha çok iyi olurdu. Ben Rusya'da tahaddüs eden ahvâle karşı ittihâzı lâzım gelen tarîk ve siyasetin garb devletlerinden hiçbirisi tarafından takdir ve tayin edilemediğini ve Lenin tarafından tecrübe edilen Radikal Sosyalizm siyaset ve idaresinden ürkmeğe mahal olmadığını tekrar

ale't-tekrar iddia etdim. Şimdi ahvâl, iddiamda haklı olduğumu isbat etdi. Cumhuriyet, Rus ahalisinin mizahına muvâfık bir suret-i idare imiş!.. Onun takviyesine bütün garb devletleri kemal-i samimiyet ile gayret etmeli ve bunu bir an evvel başa çıkarmanın çaresine bakmalı. Zira Berlin'den Bahr-ı Muhit-i Kebîr ile Bahr-ı Muhit-i Hindî'ye ve Basra Körfezi'ne giden yolları kapayabilecek yegâne kuvvet ancak canlı, hr ve muhtar bir Rus Devleti'dir. Bu söze iyi kulak verilmelidir.

26 Eylül 1334 / [26 Eylül 1918]

İstihbarât-ı Siyasiye-i Umumiye,
Kısm-ı Haricî, sayı 169, İstanbul 1334, s. 2-6.

REFERANSLAR

Bâb-ı Âlî Evrak Odası (BEO)

BEO, 39737
BEO, 122564

BEO, 88598

Bâb-ı Âlî Evrak Odası Siyasî Kısmı (BEO)

BEO Siyasî, 49

Cevdet Belediye (C. BL)

C. BL, 2441

C. BL, 6298

Cevdet Dahiliye (C. DH)

C. DH, 16997

Cevdet Hariciye (C. HR)

C. HR, 714
C. HR, 8502

C. HR, 4993

Cevdet Maarif (C. MF)

C. MF, 165
C. MF, 1882
C. MF, 3222

C. MF, 587
C. MF, 2912
C. MF, 3852

Cevdet Maliye (C. ML)

C. ML, 2611
C. ML, 13580

C. ML, 8575

Dahiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti 4. Şube

(DH. EUM. 4. Şb)

DH. EUM. 4. Şb, 20/60-C

Dahiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti 5. Şube

(DH. EUM. 5. Şb)

DH. EUM. 5. Şb, 38/7
DH. EUM. 5. Şb, 60/37

DH. EUM, 5. Şb, 51/6
DH. EUM. 5. Şb, 61/9

DH. EUM. 5. Şb, 61/11-C

DH. EUM. 5. Şb, 69/14

**Dahiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Evrak Kalemi
(DH. EUM. VRK)**

DH. EUM. VRK, 15/69

**Dahiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Kalem-i Umumî
(DH. EUM. KLU)**

DH. EUM. KLU, 13/22

**Dahiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Seyrû Sefer Kalemi
(DH. EUM. SSM)**

DH. EUM. SSM, 6/26

DH. EUM. SSM, 21/35

**Dahiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Tahrirat Kalemi
(DH. EUM. THR)**

DH. EUM. THR, 41/18

DH. EUM. THR, 97/41

Dahiliye Nezâreti Kalem-i Mahsus (DH. KMS)

DH. KMS, 3/16

Dahiliye Nezâreti Mektubî Kalemi (DH. MKT)

DH. MKT, 1514/98

Dahiliye Nezâreti Muhaberât-ı Umumiye Kalemi (DH. MUİ)

DH. MUİ, 66-1/38

Dahiliye Nezâreti Muhacirîn Komisyonu (DH. MHC)

DH. MHC, 13/54

DH. MHC, 16/11

DH. MHC, 16/13

DH. MHC, 16/24

DH. MHC, 16/68

Dahiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl İdaresi (DH. SAİD)

DH. SAİD, 63/15

Dahiliye Nezâreti Sicill-i Nüfus Müdüriyeti (DH. SNM)

DH. SNM, 172/44

DH. SNM, 178/28

Dahiliye Nezâreti Sicill-i Nüfus Tahrirat Kalemi (DH. SN. THR)

DH. SN. THR, 73/5

Divan-ı Hümâyûn Mühimme Kalemi (A. DVNS. MHM)

A. DVNS. MHM, 7/2722

A. DVNS. MHM, 7/2757

A. DVNS. MHM, 16/3

A. DVNS. MHM, 16/26

A. DVNS. MHM, 19/387

Hariciye Nezâreti Mektubî Kalemi (HR. MKT)

HR. MKT, 109/53

Hariciye Nezâreti Siyasî Kısım (HR. SYS)

HR. SYS, 2366/1

HR. SYS, 2367/2

HR. SYS, 2367/3

HR. SYS, 2367/5

HR. SYS, 2369/2

HR. SYS, 2370/1

HR. SYS, 2370/3

Hatt-ı Hümâyûn (HAT)

HAT, 16769

Hazine-i Hâssa Tahrirat Kalemi (HH. THR)

HH. THR, 469/78

HH. THR, 469/81

HH. THR, 469/90

İrade Dahiliye (İ. DH)

İ. DH, 1312. Ca/30

İ. DH, 1312. C/11

İ. DH, 1318. Ca/5

İ. DH, 1318. Za/32

İrade Defter-i Hakanî (İ. DFE)

İ. DFE, 1327. S/3

İrade Hususî (İ. HUS)

İ. HUS, 1316. B/14

İrade Meclis-i Vâlâ (İ. MVL)

İ. MVL, 17916

İ. MVL, 22341

İrade Taltifat (İ. TAL)

İ. TAL, 1310. N/56

İ. TAL, 1310. Za/161

İ. TAL, 1324. N/79

Maliyeden Müdevver Defterler (MAD)

MAD, 9072_(30a-b)

Meclis-i Vükelâ Mazbataları (MV)

MV, 77/25

MV, 97/87

MV, 110/80

MV, 230/28

Sadâret Mektubî Kalemi (A. MKT)

A. MKT, 212/63

Sadâret Mektubî Kalemi Deâvi Evrakı (A. MKT. DV)

A. MKT. DV, 78/51

A. MKT. DV, 185/37

A. MKT. DV, 187/2

Sadâret Mektubî Kalemi Mühimme Evrakı (A. MKT. MHM)

A. MKT. MHM, 230/87

A. MKT. MHM, 279/63

A. MKT. MHM, 507/14

A. MKT. MHM, 509/34

A. MKT. MHM, 517/10

A. MKT. MHM, 517/33

A. MKT. MHM, 518/8

A. MKT. MHM, 524/10

A. MKT. MHM, 525/7

A. MKT. MHM, 528/33

Sadâret Mektubî Kalemi Nezâret ve Devâir Evrakı (A. MKT. NZD)

A. MKT. NZD, 24/54

A. MKT. NZD, 232/49

A. MKT. NZD, 243/26
A. MKT. NZD, 402/101

A. MKT. NZD, 377/32

Sadâret Mektubî Kalemî Umum Vilayât Evrakı (A. MKT. UM)

A. MKT. UM, 398/17
A. MKT. UM, 432/11

A. MKT. UM, 406/90
A. MKT. UM, 557/86

Şura-yı Devlet (ŞD)

ŞD, 1563/12

Yıldız Esas (Y. EE)

Y. EE, 7/9

Y. EE, 134/65

Yıldız Mütenevvi Maruzat (Y. MTV)

Y. MTV, 57/50
Y. MTV, 151/89
Y. MTV, 188/127

Y. MTV, 124/45
Y. MTV, 188/117

Yıldız Perakende Arzuhal ve Journaller (Y. PRK. AZJ)

Y. PRK. AZJ, 30/19

Yıldız Perakende Askerî Maruzat (Y. PRK. ASK)

Y. PRK. ASK, 117/21

Y. PRK. ASK, 135/44

Yıldız Perakende Dahiliye Kısmı (Y. PRK. DH)

Y. PRK. DH, 8/11

Yıldız Perakende Elçilik, Şebenderlik ve Ataşemiliterlik Kısmı

(Y. PRK. EŞA)

Y. PRK. EŞA, 13/14
Y. PRK. EŞA, 51/13

Y. PRK. EŞA, 13/54

Yıldız Perakende Komisyonlar Maruzatı (Y. PRK. KOM)

Y. PRK. KOM, 3/24

Yıldız Perakende Maşihat Maruzatı (Y. PRK. MŞ)

Y. PRK. MŞ, 4/11

**Yıldız Perakende Tahrirat-ı Ecnebiye ve Mâbeyn Mütercimliği
(Y. PRK. TKM)**

Y. PRK. TKM, 20/45

Yıldız Perakende Zabtiye Nezâreti Maruzatı (Y. PRK. ZB)

Y. PRK. ZB, 13/64

Yıldız Sadâret Hususî Maruzat (Y. A. HUS)

Y. A. HUS, 7/23

Y. A. HUS, 175/23

Y. A. HUS, 12/9

Y. A. HUS, 495/62

Yıldız Sadâret Resmî Maruzat (Y. A. RES)

Y. A. RES, 154/59

Zabtiye Nezâreti (ZB)

ZB, 3/68

ZB, 350/125

ZB, 397/92

ZB, 324/31

ZB, 350/29

İNDEKS

ÍNDEKS

A

- A‘şâr 124
- Abaza muhacirleri 77
- Abdullah bin Akmolla (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 131
- Abdullah bin Fahreddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 136
- Abdullah bin Kemal (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 135
- Abdullah bin Kemaleddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 130
- Abdullah bin Mirza (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 128
- Abdullah bin Murtaza (Kazan ahalisinden, İstanbul'da mukim) 175, 176, 177
- Abdullah bin Yusuf (Kazan bölgesinden Osmanlı ülkesine göç eden) 84
- Abdullah, bkz. Nasırüddin Nasrof
- Abdullah İbn-i Zarif (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 128
- Abdullah (el-Hâc Kazgan ahalisinden ve Mekke-i Mükerrerme mücâvirlerinden) 155
- Abdullah (Kazan ahalisinden, Bâb-ı Seraskerî'de misafir) 211
- Abdullah (Kazan mirzâlarından Mehmed Ârif'in maiyyetinde bulunan) 152
- Abdurrahim bin Akyiğit (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 135
- Abdurrahim bin İbrahim (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 134
- Abdurrahim bin Muhammed (Kazan ahalisinden) 184
- Abdurrahim (Osmanlı Devleti'ne iltica etmiş olan Hamidullah'ın biraderi) 72
- Abdurrahman bin Abdülaziz (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 135
- Abdurrahman bin Abdülgaffar (Kazan bölgesinden Osmanlı ülkesine göç eden) 83
- Abdurrahman bin Feyzurrahman (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü)
131
- Abdülaziz Han (Sultan) 77
- Abdülbaki (es-Seyyid, Petersburg Sefâret-i Seniyyesi Başkâtibi) 23, 24
- Abdülbekir bin Abdurrahman (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 132
- Abdülgafur bin Zeynelâbidin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 137
- Abdülgani bin Abdüsettar (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 130, 138
- Abdülgulâm bin Abbas (Kazan bölgesinden Osmanlı ülkesine göç eden) 84
- Abdülhak bin Abdullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 134

Abdülhak bin Abdurrahman (Kazan bölgesinden Osmanlı ülkesine göç eden) 84
Abdülhamid Han II. (Sultan) 24
Abdülkerim Efendi (Kazan ulemasından) 145, 146, 148, 149, 150, 160, 161, 162, 181
Abdüllatif bin Muhammed Sâbir (Kazan bölgesinden Osmanlı ülkesine göç eden) 83
Abdülmecid bin Muhammed (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 137
Abdülmecid (Sultan) 77
Abdülvahhab bin Habibullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 130,
138
Abdülveli Roşof (Han Kirmanlı) 17
Abdürreşid bin Ali (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 136
Abdürreşid İbrahim Efendi (Hoca, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 215
Abdüsselâm bin Abbas (Kazan bölgesinden Osmanlı ülkesine göç eden) 83
Abdüssettar bin Abdülgaaffar (Kazan muhacirlerinden, Eskişehir'e sevk olunan) 166, 167
Abdüttâhir bin Keşşâf (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 132
Acarlar (Müslüman Gürcüler) 44
Adana Vilâyeti 201, 202
Adapazarı 129, 130, 131, 133, 134, 135, 136, 138, 139
Âdil Giray 7
Âdilcevaz Kazası Kaymakamlığı 192, 193
Afganistan 228, 229
Afrika akvâmı 51
Afyonkarahisar Mutasarrıflığı 177
Ahmed Bey Hüseyin Ak 16
Ahmed Bey Salihof (Kazan'da Umum Rusya Müslümanları Konferansı'na katılan) 43
Ahmed bin Abdullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 131
Ahmed bin Abdülkadir (Kazan muhacirlerinden) 216
Ahmed bin Fettah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 140
Ahmed Cemil Efendi (Divan-ı Hümâyûn hâcegânından) 152
Ahmed Cevad (Sadrazam) 82, 88, 91

Ahmed Fevzi Efendi (Rus tebaasından ve talebe-i ulûmdan) 195, 197
Ahmed Nazif (Maliye Nâzırı) 91
Ahmed Nesimî Beyefendi (Hariciye Nâzırı) 53
Ahmed oğlu Arif Muhammed (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 128
Ahmed Rif'at bin Mehmed Said Halife (Kazganî Süleyman Ağa Mekteb-i Şerifi Vakfı'nın câbisi) 209
Ahmed Şah (Kazan'da sakin) 215
Ahmed Zeki bin Molla Ali (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 139
Ahmed Zeydî (es-Seyyid, Maârif Nâzırı) 91
Ahmed (Kazanlı, İstanbul'a gelerek ilim öğrenmek isteğinde bulunan) 186
Ahmedcan bin Fahreddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 140
Ahmedcan bin Muhammedcan (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 132
Ahmedî bin Muhammedî (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 132
Ahmedli 94
Ahmedşah bin Muhammedşah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 131
Ahmedullah bin Hayrullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 132
Ahmedüddin bin Bediüddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 133, 140
Ahtemcan bin Muhyiddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 133
Ahundcan bin Hâcib (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 134
Ahundcan bin Osman (Kazan Muhacirîn-i İslâmiyyesi Vekili) 89, 90, 98, 100, 106, 108, 109
Ahundcan bin İbn-i Sahib (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 139
Âişe Hatun ibnet-i Tirevî Mehmed Ağa Vakfı 206
Akçurniler Hasan 17
Âkîbetullah bin Şah Ahmed (Kazanlı, Rus askerî firarîsinden) 173
Akköprü
— Emlâk-ı Hümâyûn İdaresi 84, 163
— Koru-i Hümâyûn Müdüriyet-i Umumiyesi 83, 165
— Koru-i Hümâyûnu İdaresi 83, 85, 163, 164, 165, 166
Akyiğitzâde Musa Efendi, bkz. Mehmed Musa Efendi

- Alâeddin bin Cemaleddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 136
- Alan karyesi (Kazan) 140
- Aleksandr, I. (Rus İmparatoru) 22
- Aleksandr, II. (Rus İmparatoru) 22
- Aleksandr, III. (Rus İmparatoru) 22
- Ali bin Abdülcenan, Seyyid (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 133
- Ali bin Abdülhalim (Molla, Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 133
- Ali bin Allâmüddin (Molla, Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 132
- Ali bin Hüsnüddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabul) 135
- Ali Cevad (Mâbeyn Başkâtibi) 125
- Ali Efendi (Demirkulab halifesi, Kazanlı, Mekke-i Mükerrreme'de ikâmet eden) 153
- Ali Haydar bin Ebubekir (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 136
- Ali İhsan bin Muhammed (Petersburg Sefâret-i Seniyyesi Müsteşarı) 20
- Ali Niyazi Efendi (Rus tebaasından ve talebe-i ulûmdan) 196, 197
- Ali (İstanbul'a tahsil için gelen Arif Efendi'nin pederi) 196
- Âlim bin Davud (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 136
- Âlimcan bin Tuhfetullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 135
- Âlimcan (Kazan Müftüsü ve mülgâ Diniye Nâzırı) 36
- Alman/lar 57, 58, 228, 229
- Salîb-i Ahmeri 63, 64
- Almanya 51, 52, 58, 126, 228, 229, 230
- maslahatgüzârı 58
- sefâreti 58
- sefir-i cedîdi 58
- ve Avusturya'dan vürûd eden üserâ-yı İslâmiyye 126
- Altı Mermer (İstanbul) 206
- Amasya 110, 111
- Amele ve Asker Cemiyeti 44, 45
- Amele, Asker ve Köylü Cemiyetleri Komitesi 51

Amerika / lılar 52, 63
— Muâvenet Cemiyeti 63, 64
Amiral Kolçak Hükûmeti (Sibirya) 59
Anadolu 83, 230
— Cânib-i Yemîni Müfettişliği 73
Ankara 91, 92, 93, 108, 109, 114, 127, 128, 129, 165
— Vilâyeti 83, 84, 87, 88, 89, 90, 108, 109, 115, 116, 117, 120, 121, 123, 124, 127,
166
Arabacı çiftliği 94
Arabî ders kitapları 183
Arabî kütüb-i İslâmiyyesi 183
Arabistan 54
Ararat dağları 46, 48
Ardahan Livası 60
Arif bin Ali (Fatih'de Sahn Medresesi'nin âlî ikinci sınıf talebesinden, Başkurşunlu
Medrese'de mukim) 194, 196, 197
Arif bin Molla Muhammed (Molla, Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü)
128
Arif Efendi (Kazanlı) 214
Arifî (Hariciye Nâzırı) 16
Arifullah bin Mustafa (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 132
Arslanbey 132
Artaki 171, 172
Arthur Labriola 227
Asarpa Yaylası 115
Âsitâne 5, 147
Askerî Pasaport Dairesi Müdüriyet-i Aliyyesi 201
Astrahan, bkz. Ejderhan
Asya 43, 227, 228, 229, 230

- akvâmı 51
- Aşiret Mektebi 29
- Atâullah Efendi Bahaeddinef (Kafkasya'ya gönderilen komisyon azâsından) 48
- Atâullah Efendi, Bayezidof (Petersburg Müftüsü) 22, 23, 29
- Atranos Kazası 93
- Avcıköy karyesi, Kırım'da 140
- Avédianoff 47
- Avrupa 51, 227, 228, 229
- Avusturya 126, 228, 229
- -Macar grubu 227
- Ayaz İshakî Efendi 49, 54
- Aydın Vilâyeti 94, 95, 96, 173, 194
- Altıncı Tahrîr-i Müsakkafât Komisyonu Azâlığı 193
- Dördüncü Tahrîr-i Müsakkafât Komisyonu Azâlığı 193
- Emlâk-ı Hümâyûn İdaresi 94, 95, 96
- Aynı Cemal (Osmanlı Devleti'ne iltica etmiş olan Hamidullah'ın aile fertlerinden) 72
- Aynüddin bin Bedreddin (Kazan bölgesinden Osmanlı ülkesine göç eden) 84
- Azak 10
- Aziz (Münih'te Üserâ Konferansı'na katılacak olan) 174
- Azizullah bin Abdülveli (Kazan bölgesinden Osmanlı ülkesine göç eden) 83

B

- Babaeski 197, 198
- Bâb-ı Seraskerî 211
- Bâbîâli 79, 98, 100, 147, 149, 150, 157, 181
- Hukuk Müşavirliği 80
- Bâbü'l-Hayz ve'n-Nifâs 27
- Bâbü'nâme* (Timur Kutluğ Han) 183
- Bahaeddin bin Şerefüddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 139
- Bahaüddin bin Fahreddin (Kazan bölgesinden Osmanlı ülkesine göç eden) 83

Bahçesaray 20, 134, 183
Bahçesaray gazetesi 17
Bahr-ı
— Ebyaz 58
— Muhit 63
— Muhit-i Hindî 230
— Muhit-i Kebîr 229, 230
— Sefîd 227
Bakü 32, 33, 36, 45, 57, 183
— Ermenileri 57
Bâlâ Kazası (Ankara Vilayeti) 122, 125
— Kaymakamlığı 123
Ballıkpınar karyesi (Haymana) 141
Banlışükür karyesi (Ufa Kasabası) 128
Basarabya Müslümanları 13
Basra Körfezi 230
Başkırd 62, 64
Başmuhasabe 145, 147, 150, 151, 208
Battal bin Kemaleddin, Seyyid (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 129
Batum 31, 34, 58, 86, 119, 195, 196
— Başşehbenderliği 32, 108, 109
Bay bin İzzetullah (Molla, Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 140
Baydar karyesi (Yalta) 128
Bayezid (Doğu Anadolu) 48
Bayram Ali bin Zâkircan (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 133
Bazege (Vezir, Serdar tayin edilmesi) 7
Bedreddin bin Sâğuddin (Kazan bölgesinden Osmanlı ülkesine göç eden) 84
Bedricemal Hatun (Kazan muhacirlerinden) 163
Belediye Tiyatrosu (Kazan) 50

Belüicistan kıtaâtı 229
Beratesto Asvatoy Goriyo (Kazan beldesinde tertip olunan cemiyet) 25
Bergos karyesi (Mudanya) 128
Berlin 229, 230
— -Bağdad yolu 229
— -Buhara yolu 229
Beşiktaş 75
Beyaz Hâssalar 56
Beyt 131
Beytullâh tavâfı 5
Bilâl bin Hüsnüddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyyetine kabulü) 130, 135
Birinci Daire-i Belediye (Dersâdet) 104
Boğazlar 38, 39, 40, 227
— meselesi 36
Boğazlıyan Kazası 115
Bolşevik/ler 56, 57, 60
— Hükûmeti 57
Bolvadin Kazası 175, 176, 177
Boseryof, Prenses 29
Bosna 77, 117
Bozoluk [Buzağılık] Sancağı (Samara, Rusya) 87, 88, 128
Brüksel 20
Bugurslan 60
Buhara 5, 8, 25, 41, 160, 184
— medreseleri 18
Buharî-i şerif 160
Bulgar/lar 227, 228
— Hükûmeti 174
Bulgaristan 77, 58, 86, 172
Bulma Sancağı (Samara bölgesine bağlı) 89, 90, 91, 92

Burjuvazi 57
Bursa 80, 120, 140, 177, 178
Buzağılık Sancağı, bkz. Bozoluk Sancağı

C

Canik Mutasarrıflığı 114
Cârullah bin Zarif (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 129
Celâleddin-i Rumî 41
Cemal, bkz. Sahibe Cemal
Cemaleddin bin Tâceddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 137
Cemil (Emniyet Müfettişi) 174
Cemiyet-i İslâmiyye 14, 17
— Mahkemesi 27
Cemiyetler Nizamnâmesi 189
Cenevre 63
Cenûbî Kafkas 57
Cermenler 230
Cevad, bkz. Ahmed Cevad (Sadrazam)
Cevdet Paşa (Meclis-i Vükelâ'ya memur) 91
Charlemagne, Büyük 227
Cidde 30, 184
— valisi 154, 155, 156, 159
Cihan (Akyiğitzâde Musa Bey'in İstanbul'da çıkarttığı gazete) 188
Cisr-i Mustafa Paşa Polis Komiserliği 172

Ç

Çağatay lisânı 190
Çallı karyesi (Ispanar Kasabası, Kazan Vilâyeti) 129
Çar 23

Çarşı-yı Kebîr (İstanbul) 171, 175, 176
Çavul karyesi 168
Çavuşbaşı Hüseyin Ağa Medresesi Vakfı 206
Çayırılık Kasabası (Kazan) 129
Çek Slavları 56, 57, 58
Çekoslovak kıtaâtı 59
Çerkes muhacirleri 77
Çernof (Rus Bakan) 49
Çiçekli Yayla (Gökçedağ Nahiyesi, Bursa) 93
Çifteler Çiftlik-i Hümâyûnu (Eskişehir) 96, 97, 105, 168
Çiftlikât-ı Askeriye Nezâreti 97, 107
Çiftlikât-ı hümâyûn 94, 95, 96, 97
— dahilinde ziraat 94, 95
Çiftlikköy Nahiyesi (Lüleburgaz Kazası) 197
Çikaçof Vapuru (Rusya Kumpanyası'nın) 184
Çin 228
Çistay karyesi (Kazan) 190
Çistopol 60

D

Dağıstan 115, 117, 163, 186
Dahiliye
— nâzır 103, 104, 126, 226
— nâzır vekili 64
— Nezâreti 65, 75, 86, 88, 90, 91, 92, 105, 106, 108, 109, 112, 113, 114, 115, 117, 118, 119, 121, 122, 124, 125, 126, 175, 176, 177, 188, 195, 197, 199, 201, 214, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226
— Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti 198
Dala (Lâtiş Sanayi-i Nefise Cemiyeti tarafından gelen vekil) 40
Damlık karyesi (Adapazarı) 138

Dâniş Beyefendi (Havza'da bulunan) 110
Dârü'l-Hilâfeti'l-Aliyye 25, 104, 175, 190
— Medrese-i Süleymaniye 199
— Medresesi 194
Dârülfünûn 186, 187
Dârülmuallimîn 186, 187
— Müdüriyeti 186
— -i Rüşdiye 186
Dâü'l-keleb Hastahânesi 214
Davud Mümtaz (Muhacirîn İdaresi Kâtibi) 105
Davud Paşa (İstanbul) 206
Defterdar 146, 148, 149, 150, 181
Defterdar-ı esbak La'îzâde Vakfı 206
Defter-i Hakanî 114, 221
— İdaresi 225
— Nezâreti 113, 118, 119, 122, 124, 125
Delillik hizmeti 212
Demir Polat (Mekke-i Mükerreme ve Kazan muhacirlerinden) 159
Deniz Merkez Memurluğu 173
Dersâdet 29, 56, 69, 73, 78, 79, 80, 81, 82, 86, 98, 100, 104, 105, 115, 117, 121, 122,
145, 149, 150, 175, 185, 187, 195, 196, 197, 199, 201, 202, 210, 214, 215, 221,
222
Derviş Hasan (Kazanlı) 74
Deşt-i Kıpçak Kazgan zemîn hâkimi 29, 208
Devlet Giray Han (Kırım Hanı) 7, 9
Devlet-i Aliyye 27, 28, 72, 205, 207, 214
Dinmuhammed bin Ali (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 131
Diyar-ı Nikol karyesi (Rasnefin Kazası Perm) 128
Dizdariye Çeşmesi Sokağı (Birinci Daire-i Belediye dahilinde) 104, 105
Dolmanof (Kazan'da râhip) 18

Dona Tello (Kontes) 29

Duma 37, 43, 51

E

Ebî Bekri's-Sıddîk 29

Ebu Ahmed Abdülkerim el-Kazanî, bkz. Abdülkerim Efendi

Ebu Şahman bin Osman (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 137

Ebulhayr Muhammed (muhacirîn ulemasından) 69

Edirne 177, 197

Edirnekapısı 185

Efdalüddin bin Muhammed Feyzi (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü)
130, 135

Efendi Köprüsü (Kütahya) 169

Ejderhan 5, 6, 7, 10, 20, 228

— Kalesi 8, 9

El-Hâc Arif Mirza, bkz. Mehmed Arif

El-Hâc Mustafa, bkz. Kazganî el-Hâc Mustafa bin Muhammed

El-Hâc Şakir 26

El-Kâfirûn Suresi 27

Emin Efendi (Kitap muayene memuru) 185

Emin (Müsteşar) 127

Emir Hüseyin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 131

Emir Salih bin Seyyid Hasan (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 133,
140

Emirhan karyesi (Bozoluk Sancağı, Samara) 87, 88

Emirhan Mahmud 190

Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti 171, 173, 174, 216

— Beşinci Şube 176, 195, 197, 199, 200

Erfeni-i Cedfid karyesi (Hendek Nahiyesi) 137, 138, 139, 140

Erivan 32

Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Dairesi 31

Ermeni/ler 29, 32, 33, 34, 44, 45, 46, 47, 48, 57, 60
—in mezâlimi 46, 53
Ermenistan 46, 47
Ertuğrul 134
Erzincan 31
Esad Cemal, Maslahatgüzâr 53
Esedullah bin Zekerîya Efendi, İstanbul'a tahsil için gelen 196
Esirî Kemal Mahallesi (İstanbul) 206, 209
Esirlere Muâvenet kasası 50
Eskişehir 85, 92, 93, 104, 105, 106, 127, 128, 166, 167, 168, 200
— Mutasarrıflığı 127
Evkâf-ı Hümâyûn
— müfettişi 209
— nâzırı 91, 209
— Nezâreti 75, 77, 153, 209, 212
Eyüb (Osmanlı Devleti'ne iltica etmiş olan Hamidullah'ın kardeşi) 72
Eyüb bin Kurt Murad (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 128

F

Fahreddin bin Selâhaddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 130
Fahreddin oğlu Kurban Ali (Kazanlı, Medine-i Münevvere tüccarân ve mücâvirlerinden)
178
Fahreddin (İstanbul'a firar eden Nasîrüddin Nasrof'un pederi) 80
Fakı Mahallesi (Ufa) 128
Fatih Kerimof 41
Fazlı Ahmed bin Münasib (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 132
Fecir (Batım) 31
Ferid (Sadrazam) 32, 187
Ferizli karyesi (Adapazarı) 135, 136, 137, 139

Fethüddin bin Şerefüddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 137
Feyzi (Kazan ahalisinden, firaren Dersaâdet'e gelen) 121
Fezullah bin Ali (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 135
Fezurrahim Davudof (İmam, Nişân-ı Âlî-i Osmânî ihsan buyurulması) 213
Finlandiya gönüllüleri 60
Fransa 37, 54

G

Galata Gümrüğü Nezâreti 191
Galib Kemalî Bey (Moskova'da bulunan) 36, 56, 57, 58
Gasprinski, İsmail (*Bahçesaray* Gazetesi Başyazarı ve Sahibi) 17, 42, 183
Gayetullah bin İnaletullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 129
Gedik Paşa (İstanbul) 207
Gelibolu 227
Gence 32, 45
Gıyamüddin bin Fahreddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 130
Gimnaziye Mektebi 27
Gladstone 227
Gökçedağ Nahiyesi (Atranos Kazası, Bursa) 93
Gulâmüddin bin Hilmiüddin (Kazan bölgesinden Osmanlı ülkesine göç eden) 83
Gulâmüddin bin Ziyâüddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 138
Gürcü/ler 32, 33, 34, 45, 60

H

Habbâzân kethüdâsı 145, 149
Habibullah bin Fazlullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 140
Habibünneccar (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 132
Hac 29
Hacı Ahmed Efendi (Kazan muhacirlerinden ve talebe-i ulumdan) 181, 182

- Hacı Ahmed Efendizâde İbrahim Efendi (Kazanlı, Çarşı-yı Kebîr'de Kalpakçılarbaşı'nda manifatura tüccarından) 171, 172
- Hacı İsa Efendi (Dağıstan muhacirlerinden) 163
- Hacı İsmail Efendi (Ermeni komşusu tarafından katledilen) 33
- Hacı Mehmed Ağa Mekteb-i Şerifi Vakfı 206
- Hacı Muhammed Han (Harzem Hanı) 5
- Hacı Murad bin Bilâl (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 130, 135
- Hacı Murad (Miralay, Kafkasya Alayları Vekili) 41
- Hacı Niyaz bin Abdülhalim (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 137
- Hacı Tarhan, bkz. Ejderhan
- Hâdimü'l-Haremeyni's-şerifeyn 28
- Hafî bin Abdurrahman (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 133
- Halil bin Hüseyin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 131
- Halil bin Murtaza (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 136
- Halil Rif'at bin İbrahim, bkz. Rif'at (Dahiliye Nâzırı)
- Halil Rif'at (Havza'da Amasya Defter-i Hâkânî memuru) 110, 111, 112
- Hamid bin Hacı Arif (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 134
- Hamidâbâd karyesi (Hüdavendigâr Vilâyeti) 113, 170
- Hamidiye 94
- Hicaz Demiryolu 214
- Hamidli Kapısı (Çifteler Çiftlik-i Hümâyûnu) 97
- Han Câmi'-i Şerifi Mahallesi (Kırım'ın Karasu Kasabası'nda) 128
- Hanpurtu Çiftliği (Bâlâ Kazası, Ankara) 122, 123, 125
- Harb-i Umumî 55, 227
- Harbiye Nezâreti 125, 192, 201
- Sicil Şubesi 192
- Harem-i Mekkî 29
- Haremeyn-i Muhteremeyn 25
- Hariciye
- nâzırı 82, 108, 109, 126

- Nezâreti 11, 32, 54, 60, 73, 80, 81, 82, 89, 98, 100, 103, 108, 109, 122, 127, 215
- Hâris bin İlyas (Kazan bölgesinden Osmanlı ülkesine göç eden) 83
- Hârullah bin İzzetullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 131
- Harzem Vilâyeti 5
- Hasan Ağa (Hırka-i Şerife civarında mütevellî) 153
- Hasan Atâ İîî Efendi (Ulema Cemiyeti'nden) 42
- Hasan bin Abdullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 130
- Hasan bin Cabbar (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 135
- Hasan bin Hüseyin (Ticaret ve Nâfia Nâzırı) 91
- Hasan bin İzzetullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabul) 137
- Hasan bin Kâsım (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 137
- Hasan, bkz. Dervîî Hasan
- Hasan Fehmi 190
- Hasan Fehmi Efendi (Rus tebaasından ve talebe-i ulûmdan) 195, 197
- Hasan Hüsnü bin Hüseyin (Bahriye Nâzırı) 91
- Hasan Kâmil (Akköprü Emlâk-ı Hümâyûn Dairesi Muavini) 85, 164
- Hasan oğlu Hüseyin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 128
- Hasan oğlu Yusuf Mustafa (Umum Rusya Merkezî Harb Şûrâsı azâsından, Umum Rusya Merkezî Reisi Muavini ve Orta Rusya ve Sibiryâ Millet Meclisi azâsından) 56
- Hasan Reis (Rizeli) 31
- Haşim Ahundof (Moskova Müslüman Komitesi Vekili) 50, 54
- Hatt-ı hümâyûn 148, 149, 150, 208
- Havza 110, 111, 112, 115
- Haydar bin Bahtiyar (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 132
- Haydarpaşa 85
- Hayır bin Abdülkerim (Molla, Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 132
- Haymana (Ankara) 141
- Hayrullah Ağa (Kazan Tatarlarından) 153
- Hayrullah Bey Gastrof 17
- Hayrullah bin Sem'ullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 129
- Hayrullah (Kazanlı) 211

Hazine 76, 77, 79, 95, 96, 110, 123, 124, 125, 154, 162, 225
— -i Âmire 146, 147, 148, 149
— -i Hâssa-i Şâhâne Nezâret-i Celîlesi 84, 85, 94, 163, 166
— -i Hâssa-i Şâhâne Tahrirât Kalemi 96
— -i Maliye 225

Hediye (Kazgan muhacirlerinden Muhammed'in yetimesi) 163

Hendek Nahiyesi 137, 138, 139, 140

Hıristiyan 19
— misyonerler 42

Hırka-i Şerife civarı 153

Hıtâ tâifeleri 25

Hicaz 74, 75, 153, 159, 184, 188, 189, 197, 199

Hikmetullah bin Habibullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyyetine kabulü) 134

Hilâfet 8, 54, 55, 186
— -i İslâmiyye 54
— -i Kübrâ 187
— -i Uzmâ 17
— -penâhî 20, 24, 28, 29, 82, 87, 88, 91, 92, 96, 97, 98, 101, 103, 106, 107, 113, 115, 116, 117, 118, 119, 122, 125, 127, 148, 165, 181, 184, 186, 187, 214

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti 64

Hilmiye 118, 119

Hind Müslümanları 228

Hindistan 229
— delegeleri 51

Hindu 228

Hive 41

Hocayef (Türkistan'ın altı eyaletinin vekili) 42

Hopa 31

Humus Kazası

- Meclis-i İdareleri 194
— Tahrîr-i Musakkafât Komisyonu 194
Hüdâvendigâr Vilâyeti 80, 92, 94, 104, 107, 113, 127, 168, 169, 170
Hükûmet-i Osmâniye 55, 56
Hükûmet-i Seniyye 59, 64, 82, 88, 107, 108, 109, 177, 201, 219
Hüsameddin Molla (Kazan ulemasından Mehmed Musa Bey'in te'lif eseri) 190
Hüseyn bin Abdullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 135
Hüseyn bin Muhammed (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 131
Hüseyn bin Said (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 135
Hüseyn Efendi (Kazgan muhacirlerinden) 105
Hüseyn Hilmi (Sadrazam) 125
Hüseyn Rıza (Adliye Nâzırı) 91
Hüseyn (Kazan ahalisinden, Bâb-ı Seraskerî'de misafir olarak kalan) 211
Hüseyn (Kazgan muhacirlerinden, Eskişehir kazasına yerleştirilme isteği) 105
Hüseyncan bin Ahmed Çavuş (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 131
Hüsn-i Kemal Hanım (sanayi madalyası hediye edilen) 212
Hüsnü (Petersburg Büyükelçisi) 35
Hüsnü Cemal (Osmanlı Devleti'ne iltica etmiş olan Hamidullah'ın kardeşi) 72

I

- Irak 229
Ispanar Kasabası (Kazan) 129

İ

- İtilâf süferâsı 57
İâşe komisyonları 45
İbrahim bin Abdüssabah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 133
İbrahim bin Bektaş (Kazganî Hamza Ağa Vakfı'nın mütevellisi) 205
İbrahim bin İzzetullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 133, 139

İbrahim bin Nimetullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyyetine kabulü) 129, 134, 137

İbrahim bin Salih (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyyetine kabulü) 131

İbrahim, bkz. İbrahim bin Bektaş

İbrahim (Tahsil için İstanbul'a gelen İsa Efendi'nin pederi) 196

İdare Komisyonu 121

İdare-i Muhacirîn Memuriyeti 106

İdil (Volga) Boyu Müslümanları 45, 48

İffet Hanım (Kazan Müslüman Kadınlar Cemiyeti Vekilesi) 41

İhtilâlcî Sosyalistler 58

İkipınar karyesi 83, 84, 85, 163, 164, 165, 166

İl (Moskova'da münteşir Müslüman gazetesi) 49, 54

İlâcüddin bin Aynüddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyyetine kabulü) 132

İlm-i Servet (Kazan ulemasından Mehmed Musa Bey'in te'lif eseri) 191

İlmüddin bin Ziyaeddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyyetine kabulü) 130

İlyas bin Yunus (Kazan bölgesinden Osmanlı ülkesine göç eden) 83

İmâdüddin bin Ahmedcan (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyyetine kabulü) 129

İmâdüddin Efendi bin İsmetullah (Kazanlı, Sultanselim'de Medrese-i Süleymaniye talebesinden) 199, 200

İngilizler 60

İngiltere Hükûmeti 54

İplikhâne Kışla-i Hümâyûnu 76, 77

İran 228, 229

— delegeleri 51

İrzin Salih Bey (Moskovalı) 17

İsa bin Musa (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyyetine kabulü) 133

İsa Efendi (Rus tebaasından ve talebe-i ulûmdan) 196, 197

İsfendiyar bin Abdülcemil (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyyetine kabulü) 141

İşhak bin Yunus (Kazan bölgesinden Osmanlı ülkesine göç eden) 83

- İshak bin Yunus (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyyetine kabulü) 137
- İshak (Kazan muhacirlerinden) 215
- İskân 82, 85, 91
- -ı muhacirîn 78, 112, 225
  - -ı Muhacirîn Komisyonu 220, 221
  - -ı Muhacirîn Nizâmnâmesi 219
- İskenderiye 75, 159
- İskelesi 74
- İslâm/lar 18, 19, 22, 25, 26, 27, 31, 32, 33, 34, 62, 227, 228
- dârü't-ta'îmi (akademi) 16
  - Matbaası, Petersburg 185
  - mektepleri 15
  - 'ın umûr-ı diniyesi 28
- İslâmbol, bkz. İstanbul
- İslâmşah Ahmedof 49
- İslâmiyet 13, 17, 39, 63, 227, 228
- İsmail Ağa (Tatar mollalarından) 21
- İsmail bin Sâbit (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyyetine kabulü) 137
- İsmail bin Şeyh (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyyetine kabulü) 134
- İsmail Halife (Hafız, Kazganî Süleyman Ağa Mekteb-i Şerifi Vakfı'nın câbisi) 209
- İsmail (Kazan muhacirlerinden, Rusya'dan firaren gelen) 120, 121
- İsmetullah bin Nimetullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyyetine kabulü) 130, 138
- İspanya 228, 229
- İstanbul 36, 38, 39, 176, 177, 195, 197, 199, 205, 206, 207, 209, 228
- ağası 149
  - meselesi 40
  - Polis Müdürlüğü 56, 171, 176, 188, 197, 198, 200
- İsterlidamar Kazası (Ufa) 128
- İtalya Hükûmeti 54
- İtilâf Devletleri 228

İttihad ve Terakkî Cemiyeti 177
İvan Grovizni (Rus eski Hükümdarı) 25
İzmid 78, 103, 104, 127, 131, 132
— Mutasarrıflığı 103, 121, 127
İzmir 94, 172, 173
— Sultanîsi 196
İzmirnof (Kazan Darülfünunu Edebiyat-ı Şarkıyye Muallimi) 18
İznik 73
— Gölü 73
İzzeddin (Kazan muhacirlerinden, Rusya'dan firaren gelen) 120, 121
İzzet 73
İzzet Efendi, bkz. İzzetullah Efendi
İzzet Efendi (eş-Şeyh el-Hâc, Nakşibendi Tarikatı hulefâsından) 210
İzzetullah bin Zinetullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyyetine kabulü) 130
İzzetullah Efendi (Fatih Câmî'-i Şerifi dersîâmlarından ve Rusya Devleti tebaasından
Kazanlı) 184, 185

J

Jaonya 121

K

Kâ'be-i Muazzama 28, 29
Kabartay Vilâyeti beyi 8
Kadetler 37, 38, 40
— Konferansı 36, 37
Kadri (Trabzon Valisi) 114
Kafkas 45
— cephesi 60
— Kazan muhacirleri 114
— Ordusu 48

Kafkasya 32, 44, 45, 47, 48, 186, 187, 228
— ahvâli 53
— muhacirîni 168
— Müslümanları 13, 44, 45, 46, 47, 53
— Ordusu'nda Ermeniler 48
— Müslümanlardan gönüllü alaylar 47
Kalpakçılarbaşı 172
Kâmil Bey bin Hacı İsmail 201
Kâmil (Başkitâbet Beşinci Kâtibi) 30
Kâmil (Muhacirîn Sevk Memuru) 105
Kâmil (Üserâ Konferansı'na katılacak olan) 174
Kanunnâme-i Arazi 123
Kapudan Paşa 211
Karaağaç 174
Karahisar-ı Sahib Sancağı 103, 104, 106, 107, 175
Karasu Kasabası (Kırım) 128
Karinâbâd Kazası (Rumeli-i Şarkî Vilâyeti) 94, 95, 96
Kars 34, 60
Kâsım bin Emin, Seyyid (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyyetine kabulü) 130, 135
Kâsım (Kafkasyalı, İstanbul'a gelerek ilim öğrenmek isteğinde bulunan) 186
Kasım Kasabası (Reyzel Vilâyeti) 129
Kâsım (Kefe Sancağı Beyi) 6
Katerina II. 25
Kâtib Muslihiddin Mescid-i Şerifi Vakfı 206
Katolikler 18
Kavak Tahaffuzhânesi 82
Kavaklı Çorağı 114
Kazan 7, 9, 10, 14, 17, 18, 19, 20, 24, 25, 26, 28, 29, 32, 35, 36, 37, 43, 44, 45, 50, 52, 54, 56, 57, 60, 71, 74, 84, 85, 98, 100, 101, 110, 119, 121, 122, 129, 130, 131,

- 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 145, 153, 155, 156, 160, 183, 185, 186, 187, 190, 196, 201, 211, 212, 215, 228
- ahali-i İslâmiyyesi 30, 31, 83, 85, 186, 190
- Cemiyet-i Hayriyesi 56
- Dârülfünûnu 18
- muhacirleri 69, 71, 73, 77, 92, 93, 96, 97, 103, 104, 105, 106, 112, 113, 116, 118, 119, 122, 123, 125, 167, 168, 169, 170
- Müslüman Kadınlar Cemiyeti 41
- Müslüman Konferansı 50, 53
- Vilâyeti 5, 30, 31, 89, 90, 91, 92, 128, 129, 155, 190
- Kazanî el-Hâc Abdülkerim Efendi, bkz. Abdülkerim Efendi
- Kazgan, bkz. Kazan
- Kazganî el-Hâc Mustafa bin Muhammed (Kazganî Hamza Ağa Vakfı'nın mütevellisi) 205
- Kazganî Hamza Ağa Sebil ve Türbesi Evkâfı 205
- Kazganî Süleyman Ağa Mekteb-i Şerifi Vakfı (İstanbul'da Esirci Kemal Mahallesi'nde) 209
- Kazganî Süleyman Çelebi Vakfı 206, 207
- Keçeci Pîrî Mahallesi (Edirnekapısı civarında) 185
- Kefe Sancağı 6
- Kelimullah bin Ahmedullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 129
- Kem şehri (Bahr-ı Ebyaz) 58
- Kenzülmaârif bin Latifürrahman (Kazanlı, İstanbul'da Süleymaniye Medresesi talebesinden) 197, 198
- Kerç 102
- Kerim Efendi, bkz. Abdülkerim Efendi
- Keşşâfüddin Tercüman (Kadı, Nezâret-i Diniye nezdinde Açlara Yardım Heyeti Reisi) 63, 64
- Kevan karyesi (Kazan Vilâyeti) 129
- Kıbrıs 9
- Kırgız 43, 62, 64

Kırım 13, 25, 86, 128, 130, 131, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 186, 187
— Cemiyet-i Hayriyesi 56
— muhacirleri 77, 115
— Tatarları 228, 229
Kırımburg Medresesi 184
Kırkkilise 197
Kırşehir (Ankara) 120, 128, 129
Kıyamüddin bin Fahreddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 135
Kızıl Keçili Aşireti 112
Kiev 58
— Konferansı 50
Kinin (Meclis vekili) 40
Kiris, Mösyö (Rusya Dışişleri Bakanı) 29
Kitabü'l-Cihad 27
Kolçak Ordusu 59
Kolera 35, 75
Komisyon-ı Âlf, bkz. Muhacirîn-i İslâmiyye Komisyon-ı Âlfi Birinci Azâlîği
Koru-i Hümâyûn, bkz. Akköprü Koru-i Hümâyûnu İdaresi
Köprü Kazası 110, 118, 119
— Kaymakamlığı 110
Köprüler rüsûm-ı mürûriyesi 77
Köstence
— muhacirîn-i İslâmiyyesi 85
— tarîkı 201
Köstendil Sancağı beyi 6
Kuğuşef (Kafkasya vekillerinden) 47
Kuleli Burgaz İstasyon Kumandanlığı 174
Kur'ân-ı Kerîm 18
Kurban Efendi, Seyyid, Hacı (Deşt-i Kıpçak Kazgan zemîn hâkimi'nin elçisi) 208
Kurtbey karyesi (Uzunköprü Kazası) 197

Kuru Höyük (Çifteler Çiftlik-i Hümâyûnları dahilinde) 96, 97
Kuşyuvası (Küfelik karyesi, Köprü Kazası, Sivas) 118, 119
Kuzmenski, Andrey (Moskov Elçisi) 8
Küçük Bakırcı Karyesi (Kazan'da Ortabaltay mevkiinde) 71
Küfelik karyesi (Köprü Kazası, Sivas) 110, 118, 119
Kürd/ler 46, 48
Kütahya 112, 164, 169, 170
Kütüb Muayene Memurluğu 192

L

Ladik 111
Lâtîş Sanayi-i Nefise Cemiyeti 40
Latif bin Yusuf, Kazan bölgesinden Osmanlı ülkesine göç eden 83
Leh/liler 8, 10, 41
Lehistan 41
Lenin 230
"Lisânda, Fikirde ve İşte İttihad" (*Tercüman* gazetesinin şîârı) 41
Litvanya Müslümanları 42
Londra 60
Lovof (Prens) 49
Lüleburgaz Kazası 197
Lütfullah bin Muhammed Şerif (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 132

M

Ma'mûre (Havza'da teşkil olunacak karye) 111
Maârif Nezâreti 75, 77, 184, 185, 186, 187
— Muhasebesi 192
Mâbeyn-i Hümâyûn Başkitabet-i Celîlesi 101, 115
Macar/lar 227, 228, 229
Macuncu Kâsım Camii 206

Maden Kazası 114, 115
Mahmud 76
Mahmudiye karyesi (Eskişehir) 128
Maksudî Efendi, Sadri (İdare-i Milliye Reisi) 36, 37, 40, 49
Mal Sandığı 93, 171
Malatya 106, 110
Maliye 73, 74, 119
— Hazine-i Celîlesi 152, 153
— müşiri 152
— nâzırı 151, 152, 153
— Nezâreti 113, 118, 124, 125, 119, 157, 158, 162, 169, 170, 181, 182, 226
Mamuretülaziz 117
Mamuretülmecid Kazası Kaymakamlığı 192
Masârîfât Muhasebesi 154
Matbah-ı Âmire Emîni 149
Matbuât-ı Dahiliye İdaresi 192
Mayrekşah bin Ferruḫşah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 137
Mecidiye (Silistre) 69, 70
Meclis-i Mahsus-ı Vükelâ 88, 91, 92, 109, 120, 187
Meclis-i Müessisân 43
Meclis-i Vâlâ 161, 162, 181, 182
Meclis-i Vükelâ 80, 107, 120, 126, 127
Mecusîn 19, 25
Medine 201
— -i Münevvere 177, 199, 214, 216
— -i Münevvere medreseleri 197
Medrese-i Süleymaniye 197, 199, 200
Mehdi bin Sadeddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 129, 36
Mehmed Ali (Muhacirîn İdaresi memurlarından) 106

- Mehmed Arif (Kazan mirzâlarından) 151, 152, 153
- Mehmed Atâullah Efendi (es-Seyyid, el-Hac, Kazganî Süleyman Çelebi Vakfı ve diğer bazı vakıfların mütevellisi) 206, 207
- Mehmed Cemaleddin (Şeyhülislâm) 91
- Mehmed Efendi (Hafız, Kazganî Süleyman Çelebi Vakfı mutasarrıfı) 207
- Mehmed Emin Haşim (es-Seyyid, Dergâh-ı Âlî kapıcıbaşlarından) 152, 153
- Mehmed Emin (Evkaf Memuru) 205
- Mehmed Emin (Hicaz Vali Vekili) 189
- Mehmed Hasib (es-Seyyid) 154
- Mehmed Musa Bey, Akyiğitzâde (Kazan ulemasından) 188, 190
- Mehmed Neş'et (Akköprü Emlâk-ı Hümâyûn Dairesi Müdürü) 85, 164
- Mehmed Nureddin (es-Seyyid, İstanbul Kadısı) 207
- Mehmed Paşazâde İbrahim (İstanbul Kadısı) 206
- Mehmed Reşad (Sultan) 126
- Mehmed Rif'at (Akköprü Emlâk-ı Hümâyûn Dairesi İkinci Kâtibi) 85, 164
- Mehmed Said Efendi İbn-i es-Seyyid el-Hâc Mustafa (Kazganî Süleyman Çelebi Vakfı ve diğer bazı vakıfların mütevellisi) 207
- Mehmed Said (Hariciye Nâzırı ve Şûrâ-yı Devlet Reisi Vekili) 91
- [Mehmed] Said Paşa, (Sadrazam, Abdülhamid II.) 120
- Mehmed Şükrü 70
- Mehmed Tevfik (es-Seyyid, Sadâret Müsteşarı) 91
- Mehmed Zeynelâbidin Efendi İbn-i es-Seyyid eş-Şeyh Halil Efendi (Kazganî Süleyman Çelebi Vakfı ve diğer bazı vakıfların mütevellisi) 206
- Mekâtib
- -i askeriye idâdileri 190
  - -i ibtidâiye-i İslâmiyye 18
  - -i İslâmiyye 14, 18, 186, 187
  - -i mezhebiyenin emr-i idaresi 15
- Mekke 54
- -i Mükerrerme 24, 53, 154, 155, 156, 157, 159, 188, 189, 210

Mekteb-i

- Fünûn-ı Harbiye-i Şâhâne lisân muallimliği 190
- Harbiye Rus Lisânı Muallimliği 192
- Mülkiye şehâdetnâmesi 191
- Mülkiye-i Şâhâne 190

Melikof (Kafkasyalı) 42

Memâlik

- -i İslâmiyye 22
- -i Mahrûse-i Şâhâne 9, 80, 177
- -i Osmâniye 55, 178, 220
- -i Saltanat-ı Seniyye 72
- -i Şâhâne 23, 88, 98, 99, 100, 114, 185
- -i Şâhâne'ye hicret 31, 77, 82, 87, 89, 90, 98, 99, 100, 101

Mengli Giray (Tatar hanlarından) 20

Menküb Kalesi 10

Menli Bay bin İzzetullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 133

Mesâil-i Şarkıyye 227, 230

Mesci bin Abdullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 136

Mesudiye 97

Meşhed 94

Meşihat 24, 28, 63, 64

- -i İslâmiyye 24, 29, 184, 185
- -penâhî 62

Metin 192

Mevleviyet 14, 15

Mevlûd bin Abdurrahman (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 137

Mısır 25

- delegeleri 51

Miftâhüddin bin Fahreddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 133, 140

Milis teşkilâtı 59

Milyukoff 38

- Millî Müslüman istiklâliyeti 50
- Mîr Ali Şirvânî* yazma dîvânı 183
- Mîr Seyyid bin Abdülğafur (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 128
- Mîras bin Taşdemir (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 141
- Misyonerler 19
- Mişeyet (Lehli yazar) 40
- Moğol tâifeleri 25
- Mongol 228
- Morman 58
- Hükûmeti Ordusu 60
- Moskov 7
- elçisi 10
- kralına nâme-i hümayûn 8
- Moskova 36, 40, 44, 49, 52, 54, 56, 57, 58
- askerî mıntukası 54
- gazeteleri 37
- Müslüman Komitesi 49, 50, 54, 55
- Müslümanları 49, 50
- şehri 49
- 'da bulunan esirler 49
- Mudanya 128
- Muhacirîn 69, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 85, 89, 92, 94, 95, 96, 99, 101, 102, 103, 104, 106, 107, 109, 110, 111, 112, 115, 116, 117, 119, 120, 122, 123, 124, 125, 163, 165, 167, 171, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226
- iskânı 76, 77, 79, 108, 109, 111, 123, 226
- kabullü ve tayin-i mahal ve suret-i iskânları 219
- Komisyonu Riyâset-i Celîlesi 71, 72, 84, 105, 161, 171
- meskûn olan cevâmi'i 75
- meskûn olan hâneler 76
- muamelâtı 220, 221

- Müdüriyeti 220, 222, 226
- tahsisâtı 169, 170, 221, 222
- -i İslâmiyye Komisyon-ı Âlisi Birinci Azâlîği 107, 108, 109, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 167, 168, 169, 170
- Muhammed Bey bin Allahverdi (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 138
- Muhammed bin Ahmed (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 138
- Muhammed bin Sultanof Efendi, bkz. Muhammedyar Sultanof
- Muhammed bin Zekeriya (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 136
- Muhammed Cabir bin Ganiyyüddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 130, 36
- Muhammed Ceyyid bin Ganiyyüddin, bkz. Muhammed Cabir bin Ganiyyüddin
- Muhammed Efendi (Kazgan muhacirlerinden) 154
- Muhammed Fevzi Efendi (Rus tebaasından ve talebe-i ulumdan) 196, 197
- Muhammed Giray (Kırım hanının oğlu) 7
- Muhammed Kerim Efendi, el-Hâc eş-Şeyh, bkz. Abdülkerim Efendi
- Muhammed Murad bin Abdülkerim (Filorinalı, Aydın Emlâk-ı Hümâyûn Müdürü) 95
- Muhammed Sâbir bin Hilmüddin (Kazan bölgesinden Osmanlı ülkesine göç eden) 83
- Muhammed Sâdık bin Muhammed Şakir (Kazan bölgesinden Osmanlı ülkesine göç eden) 83
- Muhammed Selâhaddin bin Muhammed Sultan (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 136
- Muhammed Şakir bin İlmullah (Kazan bölgesinden Osmanlı ülkesine göç eden) 83
- Muhammed Şefik bin Mahmudiyar (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 132
- Muhammed Vâiz bin Muhammedşah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 132
- Muhammed Veli bin İzzetullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 129
- Muhammed Zâkir (Eskişehir'de mukim Kazgan muhacirlerinden) 83
- Muhammed (İmam, Kazan muhacirlerinden ve talebe-i ulumdan) 181, 182
- Muhammed (Kazan muhacirlerinden muhtedî) 69, 70
- Muhammed (Kazan muhacirlerinden) 163
- Muhammedcan Bey (Akyiğitzâde Mehmed Musa Bey'in babası) 190

Muhammedcan bin Ahmedcan (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 137
Muhammedcan bin Süleyman (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 135
Muhammedcan Efendi (Hâfız, Kazgan ahalisinden ve Nakşibendiye meşâyihinden) 156,
157, 158, 210
Muhammedcan Şeripof (Tüccar) 17
Muhammedül-Hoca Efendi (Suriye meşâyihinden) 29
Muhammedyar Sultanof (Orenburg Müftüsü ve Cemaat-i İslâmiyesi Reisi) 20, 213
Muhasebe-i Umumiye-i Maliye 168, 169, 171
Muhassasât-ı Zâtiye Müdüriyeti 194
Mahmud bin Seyyid Hasan, Seyyid (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü)
133, 140
Muhyiddin bin Muhammedşah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 131
Mukimüddin Kaplanzâde Efendi (Üserâ Konferansı'na katılacak olan) 174
Murad Mir[zâ], Süleyman Şah oğlu 7
Murad (Kazanlı, Mekke-i Mükerreme mücâvirlerinden) 188, 189
Murtaza (Kazan ahalisinden, Hicaz'a azimeti) 159
Musa bin Sıddık (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 137
Musa Cârullah Efendi (Kazan ahalisinden) 185
Musa, Hoca (Molla, Kazgan muhacirlerinden) 71
Musîbülatâ bin Allâmüddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 131
Mustafa bin Gafur (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 137
Mustafa bin Hacı Ahmed (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 136
Mustafa bin Halil (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 131
Mustafa Edib (es-Seyyid, İstanbul Kadısı) 208
Mustafa Enver Efendi (Petersburg Sefâret-i Seniyyesi Ataşemiliteri Muavini, Mülâzım-ı
Evvel) 30, 31
Mustafa Halife İbn-i Yusuf (Kazganî Süleyman Ağa Mekteb-i Şerifi Vakfı'nın câbisi)
209
Mustafa Zeki, Tophâne-i Âmire Müşiri, bkz. Zeki
Mustafa (es-Seyyid, Muhacirîn Kâtibi) 105
Mücahidin bin Mîr Haydar (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 133
Müftü Ali Mahallesi 206

Müftü bin Abdurrahman (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 140

Mülkiye

- Dairesi 118, 124
- *Nizamnâmesi* 192
- Tekâüd Sandığı 193

Mülteci 219

Mülük [Mülük] karyesi (Bozuluk Sancağı, Samara) 87, 88

Münih 174

Mürûr tezkiresi 214, 215

Müslüman/lar 13, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 25, 26, 27, 32, 33, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 52, 55, 56, 63, 64, 102

- alayları 48, 51
- Askerî Komitesi 42
- Askerî Konferansı 50
- gazetesi 36, 42, 44, 49
- kadınları 45
- komiserler 36, 47
- Komitesi 47, 50
- Konferansı 40, 41, 44, 52
- mebus, Kazan'dan Petersburg'a gelen 17
- Şûrâsı 49
- zâbitân 59

Müteferrik Polis Memurluğu Merkezi 173

N

Nafi' bin Ali (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 135

Nâfi'a

- sermühendisi 221
- Nezâret-i Celîlesi 74

Nahçıvan 33
— Polis Müdüriyeti 99
Nakibullah bin Müslim (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 129
Nâme 5, 8
— -i hümayûn 8, 9, 11
Nanch (Doktor, Cenevre Konferansı Reisi) 63, 64
Nâsirüddin Efendi (Kazanlı) 212
Nâsirüddin Nasrof, Abdullah, Aynüddin mahlaslı (Rusya'nın Orenburg ahalisinden, Dersaâdet'e firar etmiş olan) 80
Nasreddin bin Seyfeddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 131
Nâzım (Adana Valisi) 202
Necib Efendi (Çıstay Karyesi İmamı, Kazan Vilâyeti) 190
Necibullah bin Müslim (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 135
Necmeddin bin Feraşşah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 131
Nezâret-i Celîle-i Maliye, bkz. Maliye Nezâreti
Nezâret-i Evkâf-ı Hümayûn, bkz. Evkâf-ı Hümayûn Nezâreti
Nezâret-i Umûr-ı Dahiliye, bkz. Dahiliye Nezâreti
Nezir Şah bin Kamer Şah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 129
Nişni Novgorod Panayırı (Mekerce Yerminkesi Fuarı) 16
Nikola (Rus İmparatoru) 19
Nişân-ı Âlî-i Osmânî 213
Nogay 5, 212
— muhacirleri 77
Novorosiski 35
Novosti Rus gazetesi 11, 12, 14, 16
Novye Vremya (Petersburg gazetesi) 23
— muhbiri 50
Numan bin Osman (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 137
Numan (Osmanlı Devleti'ne iltica etmiş olan Hamidullah'ın kardeşi) 72

Numan (Tahsil için İstanbul'a gelen Hasan Fehmi Efendi'nin pederi) 195
Nur bin Muhammed Sıdkı (Molla, Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü)
130, 138
Nur gazetesi (Brüksel şehrinde neşrolunan) 20
Nur İbn-i Nureddin (Molla, Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 128
Nur Muhammed Gayetullah bin Gayetullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine
kabulü) 138
Nurali bin Hasan Efendi (Kazan ulemasında) 213
Nurali bin Muhammed Yusuf (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 130,
134
Nureddin bin İlâcüddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 128
Nureddin bin Yusuf (Kazan bölgesinden Osmanlı ülkesine göç eden) 83
Nuri bin Kurt Ahmed (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 136
Nurmhammed bin Âfetullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 130
Nüfus defteri 121

O

Ofimi (Rusya) 20
Ohannes Sezai (Akköprü Emlâk-ı Hümâyûn Dairesi Başkâtibi) 85, 164
Oltu 60
Omsk 41
Orenburg 20, 80, 81, 82, 128, 129, 130, 133, 135, 136, 155
— Kadetleri 37
— müftüsü 19
Orfanjel 57
Orta Rusya ve Sibirya Millet Meclisi 56
Ortabaltay mevkii (Kazan'a bağlı) 71
Ortakapı 175
ortakçılık 122, 124, 125
Ortodoksluk 19

Osa Kazası (Perm) 128
Osman bin Gazi (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 133, 139
Osman bin İbrahim (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 131
Osman bin Seyfeddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 139
Osman bin Şah Merdan (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 136
Osman bin Şemseddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 135
Osman Efendi (Kırşehir ulemasından) 152
Osman Tokomitof (Umum Rusya Müslümanları Şûrâ azâsından, Umum Rusya Merkezî Harb Şûrâ Reis Muavini) 42, 44, 56
Osman, Rençber (Ahmed Fevzi Efendi'nin babası) 195
Osmâniye 97
Osmâniye karyesi (Eskişehir) 168
Osmanlı şîvesi 37
Osmanlı üserâ-yı harbiyesi 49, 54
Osmanoğlu Emir Hacı (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 128

Ö

Ömer karyesi (Bozoluk Kazası, Samara'nın) 128
Ömer oğlu Mustafa (Karinabad Kazası'ndan Aydın'a sevk edilen muhacirlerden) 94

P

Panjermenistler 229
Panturanizm 228, 229
Papidonozof (Rusya Mezâhib Nâzırı) 18
Paris 20, 37
Perm 57, 128, 130, 131, 139
Petersburg 17, 19, 20, 21, 29, 49, 51, 52, 60, 72, 183
— Belediye Dairesi Salonu 21
— buhranları 49

- gazetesi 23, 37
- Kabinetosu 102
- Sefâret-i Seniyyesi 11, 16, 20, 23, 24, 30, 31, 35, 99, 102

Petrin 129

Petrograd, bkz. Petersburg

Polis Müdür-i Umumîsi 176, 195, 198, 200

Polis Müdüriyet-i Umumiyesi, bkz. İstanbul Polis Müdürlüğü

R

Raçula Kasabası (Orenburg Sancağı) 129

Radik 58

Radikal Sosyalizm 230

Rafik Mahallesi (Ural Kazası, Orenburg Sancağı) 128

Ramazan bin Kurt Ömer (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyyetine kabulü) 136

Ramborki 17

Rasnefin Kazası (Perm) 128

Receb bin Abdullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyyetine kabulü) 138

Reşad (Maliye Nâzırı) 168, 169, 171

Reyzel Vilâyeti 129

Rıza (Muhacirîn-i İslâmiyye Komisyon-ı Âlisi Birinci Azâsı) 76, 77, 80, 117

Rıza (Şerasker) 31, 91, 97

Rızâüddin bin Fahreddin (Kadı, Rusya Müslüman Nezâret-i Diniyesi Reisi) 63

Ribat 134

Rif'at (Dahiliye Nâzırı, Sadrazam) 91, 93, 94, 103, 118

Riz, Mösyö (Nâfia Mûteahhidi) 73, 74

Rize 117

- Kumandanlığı 31

Rodiçef 38, 39

Romanya ahalisi 86

Rombo Eyaleti 98, 99, 100, 101

Rostof 81, 82, 98, 99, 100, 102, 103

- Polis Müdüriyeti 99
- Şehbender Vekâleti 82
- Şehbenderliği 81, 99, 102
- zâbitası 102

Ruhban dârü't-ta'limi (Kazan) 19

Rumeli 194

- muhacirleri 92
- -i Şarkî Vilâyeti 94

Rusça 18, 26

- lügat 26, 27

Rus/ya/lılar 12, 13, 14, 17, 18, 19, 20, 21, 25, 27, 29, 30, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 49, 51, 52, 53, 55, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 80, 83, 85, 88, 89, 90, 91, 98, 100, 101, 110, 111, 115, 116, 120, 121, 122, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 183, 188, 190, 194, 195, 196, 197, 199, 201, 212, 216, 228, 229, 230

- ahali-i İslâmiyyesi 13, 14, 16, 20, 55, 65, 108, 201
- askeri 58, 121
- Dahiliye Nezâreti 102
- demokrasi inkılâbcıları 51
- demokratları 46
- Devleti 17, 19, 21, 24, 27, 28, 59, 72, 84, 87, 98, 99, 100, 101, 164, 231
- gazetesi 16, 37, 40, 53
- Harbiye nâzırı 26
- Hariciye Nezâreti 102
- hududu 183
- Hükûmet Şûrâsı 63
- Hükûmeti 12, 21, 23, 57, 58, 59, 98, 100, 103, 107, 109
- inkılâbı 40, 43, 46

- inkırâzı 229
  - karakolları 31
  - konsolosu 114
  - Kumpanyası 184
  - lisânı 15, 16, 18
  - Maârif nâzırını 26
  - Matbuâtı 11
  - mektepleri 15, 16, 26
  - memurları 13
  - muallimi 14
  - Müslüman Nezâret-i Diniyesi 63, 64
  - Müslümanları 16, 19, 20, 21, 23, 40, 42, 43, 51, 52, 55, 56
  - Ordusu zâbitân ve efrâdının gönüllüleri 59
  - pasaportu 121
  - Sefâreti 80
  - sosyalist revolüsyoner kıtaâtı 59
  - Şûrâ Hükûmeti 63, 64
  - ülkesi 20, 55
  - Ziraat ve Maarif Nezâretleri 49
  - 'nın Harb-i Umumî'ye iştirakı 55
  - 'nın ıslâh ve ihyâ edilmesi 230
- Rüsûmât Emâneti 184, 191
- Sicil Şubesi 191

S

- Sâbit bin Âbidin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 134
- Sabler (Rusya Mezâhib Nâzırını Muavini) 18
- Sadâret 16, 53, 55, 64, 69, 70, 73, 81, 88, 89, 90, 92, 93, 99, 101, 102, 104, 113, 116, 118, 125, 156, 158, 160, 169, 171, 182, 210, 212

- Umûr-ı Mühimme Müdüriyeti 126, 134, 141
- Sadık bin Fahreddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 136
- Sadreddin bin Abdülcabbar (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 134, 139
- Sadreddin Efendi (Rus tebaasından ve talebe-i ulûmdan) 196, 197
- Sadri Maksudî Efendi, bkz. Maksudî Efendi
- Safa (Üserâ Konferansı'na katılacak olan) 174
- Sahibe Cemal (Kazanlı Derviş Hasan'ın zevcesi) 74, 75
- Said (Sadrazam, Abdülhamid II.), bkz. Mehmed Said Paşa
- Saint Gory (Kazan'da ruhban cemiyeti) 19
- Saint Petersburg, bkz. Petersburg
- Sakaldöken Sokağı (Bursa) 140
- Salâhüddin Ahundcan (Kazan muhaciri) 170
- Salâhüddin bin Bedreddin (Kazan bölgesinden Osmanlı ülkesine göç eden) 84
- Salîb-i Ahmer kadınları 46
- Saltanat-ı Seniyye 22, 28, 29, 71, 72, 87, 88, 120, 160, 162
- Samara (Rusya) 20, 58, 80, 88, 89, 90, 91, 92, 98, 99, 100, 101, 102, 128, 130, 132, 133, 134, 135, 136, 138
- ahali-i Müslimesi 107, 109
- Samsun 115, 214
- Mutasarrıflığı 116, 214
- -Rusya Konsoloshânesi 116
- Sanayi madalyası 212
- Sapanca Nahiyesi 138, 139
- Saratof 19, 130, 132, 135, 136, 137
- Kasabası 128
- Sarıkamış 60
- Sart 43
- Saslı Kasabası (Kazan) 129

Sayda valisi 71
Selâmet bin Mustafa (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 139
Selanik Vilâyeti 78
Selim Giray bin Mustafa (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 133
Semerkand 5, 8, 18, 183
Servi Cemal (Osmanlı Devleti'ne iltica etmiş olan Hamidullah'ın validesi) 72
Setbaşı (Bursa) 140, 178
Sevk Mukayyidliği 173
Seyfullah bin Veliyyullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 138
Seyid Abdi bin Mustafa (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 137
Sevr u Sefer Müdüriyeti 176, 198, 200
Sırlar 39
Sibirya 35, 40, 59, 81, 82, 212, 215, 228, 229
Sicer Kasabası 129, 130
Sicil İdare-i Umumiyesi 191, 192
Sicill-i Ahvâl Şubesi Müdüriyeti 191
Sicill-i Nüfus İdare-i Umumiyesi 105, 113, 127
Siècle gazetesi (Paris) 20
Silistre
— muhacirleri 97
— valisi 70
Simbirsk (Volga nehri üzerinde) 20, 56
Simir 131, 132, 134, 137, 139
Sinop 78
Siracüddin bin Hamidullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 129, 135
Sirkeci Rüsûmât Merkez Müdüriyeti Kitab Muayene Memurluğu 191
Sivas 113, 116, 117, 118, 119
Skoropadiski (General, Kiev'de ihtilâlciler tarafından idama mahkum edilen) 58
Slav 19, 21, 228
Smolek (Litvanya Müslümanları temsilcisi) 42

Socialistes révolutionnaires 58
Sofya Sefâret-i Seniyyesi 174
Solmuş karyesi (Osa Kazası, Perm) 128
Sovuksu karyesi (Sicer Kasabası) 129
Stampa gazetesi 227
Stockholm
— Konferansı 51
— Sefâret-i Seniyyesi 52, 53
— Sosyalist Konferansı 51
Subak karyesi (Kasım Kasabası, Reyzel Vilâyeti) 129
Sultan Suyu Çiftlik-i Hümâyûnu (Malatya) 106
Sultanahmed 75, 155
Sultanef (Kafkasya'da mülâzım rütbesinde bulunan) 45, 46
Suriye 29, 167, 193, 194
Suveren karyesi (Kafkasya) 48
Süleyman bin Gence (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 134
Süleyman bin Seyfeddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 136
Süleyman Çelebi bin İbrahim Ağa 207
Süleymaniye Medresesi 197
Süreyya (Mâbeyn Başkâtibi) 212, 213

Ş

Şaban bin İsmail (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 138
Şah Ahmed (Hamidullah'ın kardeşi) 72
Şakir Muhammedyaref Efendi 49
Şakir Paşa (Amasya'da Yaver-i Ekrem) 110, 111
Şakir (Harbiye Nâzırı) 60
Şakircan (Kazan bölgesinden Osmanlı ülkesine göç eden) 84

- Şam 25, 71
— valisi 71
- Şark 12, 41, 59, 228
— delegeleri 51
— Meselesi 227, 230
- Şâtr Ali Çavuş Vakfı 206
- Şefika Hanım (Gaspıralı'nın kerimesi) 42
- Şehidullah bin Kantarullah (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 132
- Şehremâneti 70, 75
— Rüsûmât Veznesi 70
- Şerafüddin bin Hibetullah (Kazanlı Tekkesi'nde mukim, Rusya'nın Samara Eyaleti'nden Osmanlı ülkesine hicret eden) 87, 88
- Şerafüddin (Kazan bölgesinden Osmanlı ülkesine göç eden) 84
- Şevalof (Kazan'da tertip olunan cemiyete başkan) 25
- Şevket Bey (Karahisar Mutasarrıfı) 175
- Şeyh Hafız, bkz. Muhammedcan Efendi
- Şeyh İlyas bin Şihâbüddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 136
- Şeyh Ömer Efendi (Harem-i Şerif müezzinlerinden) 212
- Şeyhüddin Efendi İbn-i Muhammed Emin (Kazan ahalisinden, mürteci sıfatı ile kabulü) 122
- Şeyhü'l-Harem-i Hazret-i Nebevî 157
- Şihâbüddin (Hamidullah'ın kardeşi) 72
- Şimâl Türkleri 37, 57
- Şimendifer
— İdaresi 105, 167
— navulu 167
- Şukula Mektebi 27
- Şûrâ-yı Devlet 76, 79, 118, 119, 122, 124, 189

— Mülkiye Dairesi 112

— Tanzimat Dairesi 80

Şükür Efendi (Kazanlı, Mekke-i Mükerrerme mücâvirlerinden) 188, 189

T

Tâbiyyet

— Kalemi 80

— Kanunu 126, 127

Tâhir, Seyyid (Üserâ Konferansı'na katılacak olan) 174

Tahsin (Mâbeyn Başkâtibi) 89, 92, 98, 113, 118, 213

Talat Paşa (Dahiliye Nâzırı) 175

Tapol karyesi (Kazan) 141

Tara beldesi (Sibirya) 215

Taraş karyesi (Bâlâ Kazası, Hanpartu Çiftliği) 122, 123, 124, 125

Târihu'l-Kur'ân ve'l-Masâhif 185

Tarikat-ı Aliyye-i Nakşibendiye 74, 75, 156, 158

— meşâyihi 156, 157, 158

— hulefâsı 155

Taşkend 183

Taşnaksutyun Ermeni fırkası 46, 47

Tatar/lar 10, 23, 42, 45, 62, 64, 88, 228

— ailesi 81, 82

— askeri 6

— Han 5, 10

— kabâili 94

— kalpağı 21

— lisânı 23

— mekâtibi müfettişi, Kazan Sancağı dahilinde 14

— mektepleri 15

- mirzaları 5
- muhacirleri 88, 110, 164, 165, 166
- Tatay karyesi (Orenburg Kasabası) 129
- Tavşanlı Nahiyesi 112
- Tebaa
  - -i Devlet-i Aliyye 81, 122
  - -i Müslime 18
  - -i Osmâniye 186
- Teftiş Müdürlüğü 74
- Tekâlif-i emîriye 123
- Tekâlif-i maliye 223
- Tekâüd Sandığı Muhasebeciliği 193
- Tekfurdağı 194, 197
- Tengi karyesi (Kazan Vilâyeti) 128
- Terbiye ve Tedrisât-ı Askeriye Nezâreti 190
- Tercüman* (Perevodçik gazetesi) 183
- Terliye Nahiyesi (Mudanya) 128
- Tetuşi Oblastı (Kazan tâbi) 71
- Tevfik bin İsmail (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 131
- Tevfik (Hariciye Nâzırı) 100, 102
- Ticaret Nezâreti 154
- Tiflis 45, 47, 138, 183, 196
- Timur Kutluğ Han'ın emirnâmesi 183
- Tokmimtef, bkz. Osman Tokomitof
- Tola 54
  - İstasyonu 54
- Tomask 130
- Topulsuk (Sibirya cihetinde) 35, 215
- Trabzon 108, 109, 117

- Kumandanlığı 31
- Vilâyeti 115, 116, 117
- Transbaykal Vilâyeti (Sibirya) 35
- Tulum çiftlikâtı 94
- Turan 229
  - cereyanı 228, 229, 230
- Turanîler 227
- Tursun (Tahsil için İstanbul'a gelen Ali Niyazi Efendi'nin pederi) 196
- Tuşkar karyesi (Ufa Kasabası) 129
- Türeyd (Rusya) 20
- Türk/ler 45, 48, 62, 227, 228
  - asker ve zâbitleri 49
  - esirleri 49, 54, 55
  - kabileleri 62
- Türkçe 23
- Türkî kütüb-i İslâmiyyesi 183
- Türkistan 36, 39, 41, 42, 47, 55, 58, 59, 196, 228, 229
- Türkiye 39, 44, 46, 47, 48, 51, 52, 227, 229
  - -İran meseleleri 43
- Türkmen 43

U

- Ubeydullah bin Hamid (Molla, Osmanlı Devleti'ne iltica etmiş olan Hamidullah'ın pederi) 72
- Ufa 7, 57, 98, 99, 100, 101, 102, 107, 109, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 139, 140, 141
- Ukarı karyesi (Raçula Kasabası, Orenburg Sancağı) 129
- Ukraynalılar 50
- Ulema
  - , Askerî ve Umum Rusya Müslümanları Konferansları 50, 51

- cemiyeti 20
- Konferansı, Kazan 54
- ve rüesâ-yı muhacirînin maaş i'tâsıyla taltifleri 162

Umum Muhacirîn Komisyonu Riyâset-i Celîlesi 83

Umum Rusya Merkezî Harb Şûrâsı 56

Umum Rusya Müslümanları Konferansı (Kazan'da toplanan) 43, 50

Ural dağları 62, 64

Ural Kazası (Orenburg Sancağı) 128

Uzunköprü Kazası 197

Uzunlu Yaylası 115

Ümerâ-i Çerâkise 6

Üserâ Konferansı 174

Üserâ-yı İslâmiyye 126, 127

V

Van 192, 193

Varonof Daşkof 47

Varsova 18

Veli Ahmed İbn-i Timurbak (Müslüman esirlerden Osmanlı tâbiyetine kabulü) 128

Veli bin Mîr Mercan (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 139

Veliyyullah bin Muhammed Ali (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 133

Venedik 9

Vezenarbaşı ağa 152

Volga 56, 62, 64

Y

Yakub bin Yahya (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 138

Yakub bin Zeynüddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 128

Yalıçiftlik karyesi (Mudanya) 128

Yalova 132, 133
Yalta 128
Yaruslav şehri 35, 56
Yatka, Rusya'da 20
Yayla Yakası 94
Yedi Oluk (Ladik ve Havza Kazaları beyninde) 111
Yedisu Pikveş şehri (Türkistan) 196
Yekaterinburg (Rusya) 57
Yemen karyesi (İsterlidamar Kazası, Ufa) 128
Yeniköy 94
Yenişehir 73
Yıldız (Belgrad muhacirlerinden) 163
Yıldız gazetesi (Kazan'da münteşir) 36, 37, 40, 43, 44, 53, 54
Yozgad 114
Yudenic (General, Rus-Kafkas Ordusu) 60
Yumurtalık Kazası (Adana) 201
Yunus bin Osman (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 137
Yusuf Akçura 174
Yusuf bin Hüsameddin (Kazanlı Tekkesi'nde mukim, Rusya'nın Samara eyaletinden Osmanlı ülkesine hicret eden) 87
Yusuf bin Hüseyin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 139
Yusuf bin Mübin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyetine kabulü) 134
Yusuf Hüsâmeddin 88
Yusuf (Kazan bölgesinden Osmanlı ülkesine göç eden) 84
Yusuf (Osmanlı Devleti'ne iltica etmiş olan Hamidullah'ın biraderi) 72

Z

Zabtiye

- Müşiriyet-i Celîlesi 74
  - nâzırı 85
  - Nezâreti 80, 81, 85, 119, 215
- Zâkir bin İmâdüddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyyetine kabulü) 128
- Zâkir bin Sâfi (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyyetine kabulü) 134, 139
- Zâkircan bin Yahya (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyyetine kabulü) 132
- Zeki (Tophâne-i Âmire Müşiri ve Umum Mekâtib-i Asâkir-i Şâhâne Nâzırı) 31, 91, 184
- Zeynullah bin Şemseddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyyetine kabulü) 133
- Zeyrek Camii (İstanbul) 205
- Zincirli Medrese (Bahçesaray şehrinde) 21
- Zînetullah bin Bilâl (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyyetine kabulü) 138
- Ziyaeddin bin Bahaeddin (Müslüman esirlerden, Osmanlı tâbiyyetine kabulü) 131, 134
- Zühdü (Dahiliye Nâzırı) 90